

OLTART

Revistă de cultură

Nr. 4 (41) • Noiembrie 2022

Slatina

OLTART

Redacția OLTART
Str. Acad. P. S. Aurelian nr. 44, Slatina, județul Olt
cod poștal 230076, tel: 0723 638 840
e-mail: voinescu.sandu@yahoo.com

Redactor-șef: C. VOINESCU
Redactor-șef adj.: Victor TIȚA
Secretar de redacție: Oana GLASU
Colegiul de redacție: Paul ARETZU, Aurelian Titu DUMITRESCU,
Felicia FILIP, Dorin POPESCU, Cornel NICULAE, Maria IONICĂ
Tehnoredactare: Florina GAVRILĂ
Corectura: Dumitru ȚICLEANU

Revistă editată de Biblioteca Județeană *Ion Minulescu*
cu sprijinul Consiliului Județean Olt

Tiparul realizat la imprimaria Editurii Hoffman

www.LibrariaHoffman.ro
Tel. 0740 984 910
ISSN 2285-598X
ISSN-L 2285 598X

Întreaga responsabilitate pentru conținutul articolelor aparține autorilor.
Revista publică articole conținând doar contribuții originale, din diverse domenii
ale culturii. © OltArt, 2022

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această ediție nu poate fi
copiată prin orice formă sau prin orice mijloace, electronic sau mecanic, incluzând
fotocopierea, înregistrarea sau orice alt suport de stocare-redare, fără acordul scris al
autorilor.

Coperta I: Arhitectură slătineană - foto: Tibi Spirescu
Copertele II - III: Reproduse după lucrările artistului plastic Cătălin POPA

Cuprins

5	Editorial	Dorin POPESCU	<i>Cernăuți. O evocare târzie</i>
9	Vitralii	Christian CRĂCIUN	<i>Ochiul și litera</i>
12	Limba noastră	Florian COPCEA	<i>Despre tezaurul dialectal al limbii române din Timoc, Morava și sudul Dunării</i>
22	Critice	Alexandru RUJA	<i>Poezia lui Eugen Bunaru – iluminare și sens, bucurie și tristețe, drum labirintic...</i>
29	Agora	Paul ARETZU	<i>Despre cititul cărților – convorbiri cu Simona DUMITRACHE</i>
32	Historia	Aurel TINCA	<i>Diavolul întrupat în istorie</i>
35	Critice	Maria IONICĂ	<i>Ferestre de lumină, un volum de rară sensibilitate poetică</i>
39	Poezie	Leo BUTNARU	
42		Dumitru Augustin DOMAN	
43		Ioan Radu VĂCĂRESCU	
47		Costel STANCU	
51	Contrapunct	A.T. BRANCA	<i>Poezia încotro? (III)</i>
56	Calendar		<i>Octombrie</i>
57	Proză	Nicolae ROTARU	<i>O Sfântă Treime</i>
62		Serghie BUCUR	<i>O zi fără pereți</i>
64		Veronica BACIU	<i>Ileana lu' tanti Leanca</i>
69		C. VOINESCU	<i>Ursu Vasile</i>
70		Catia MAXIM	<i>Auguste Hermann – fragment din romanul inedit Cronica unui lutier</i>
74	Interferențe	Alina Monica ȚURLEA	<i>Traducătorul și rolul său de mediator</i>
78	Interviu		<i>Scriitorul și traducătorul Christian W. SCHENK răspunde întrebărilor lui Ovidiu Cristian Dinică</i>
83	Poezie	Alina Monica ȚURLEA	
85		Codruța VANCEA	
88		Nicolae SILADE	
92		Georgeta RADA	
94	File de istorie literară	Daniela BĂBU	<i>Sete de oameni de inimă: Panait ISTRATI</i>
96	Calendar		<i>Noiembrie</i>

97	Raftul cu cărți	Iuliana OLARIU	<i>O poezie confesiune – Academia însinguraților de Alina Monica Țurlea</i>
102		Gela ENEA	<i>Ubicuitatea divinității</i>
104			<i>Pe unde colindă îngerii</i>
106		Cristian-Paul MOZORU	<i>De dincolo de Lut, Cuvântul..., Celestul... Lidia Asandei sau Harfa de hârtie</i>
109			<i>Piatra tăcut-grăitoare din zidul Ierihonului. Florina-Maria Băcilă, din nou, despre poezia lui Traian Dorz</i>
115		Daniel MARIȘ	<i>Înainte de zbor</i>
116			<i>Iertarea luminii</i>
118		Valentin CHIFOR	<i>„Fără titlu” de Ada d'Albon</i>
122		Romeo Aurelian ILIE	<i>La aniversară: Ion Șerban Drincea - 80 de ani</i>
124		C. VOINESCU	<i>Dioptrii târzii, dar critice</i>
126	Etnografica	Claudia BALAȘ	<i>Motive ornamentale tradiționale în arta populară din județul Olt. Calul și călărețul</i>
132	Muzica	Alexandru-Chirilă STANCIU	<i>Profesorul, dirijorul și compozitorul Petre SMĂRĂNDESCU</i>
136	Galeria de artă	Ion IOVAN Loredana IANOVICI Mihai PLĂMĂDEALĂ	<i>Ion ȚUCULESCU Vasile FUIOREA Grupul din Sud: Versiuni ale adevărului</i>
143	Eveniment		<i>Festivalul „Oltenii & restu’ lumii” – Slatina – 2022</i>
144		Nora RÂMNICEANU	<i>Ziua limbii române la Râmnicu Vâlcea</i>
146	Cuvinte din bătrâni	Constantin VOINESCU	<i>Prăvălia cu vorbe</i>
148	Calendar		<i>Decembrie</i>

Materialele pentru numărul 42 al revistei vor fi trimise pe adresa de e-mail voinescu.sandu@yahoo.com până la data de 20 decembrie 2022, în Word, Times New Roman, 14, corectat, cu diacritice.

Editorial

Cernăuți. O evocare târzie

Dorin POPESCU

O retrospectivă (parțial analitică, parțial sentimentală) a mandatului meu diplomatic la Cernăuți (2007-2011) din perspectiva modificărilor care se vor fi produs în deceniul din urmă, la Cernăuți, în Ucraina și în regiune, pleacă de la premisa banală a naturii paradigmatică a acestor modificări. Întregul design al relațiilor internaționale s-a modificat radical, cu efecte substanțiale (pe alocuri devastatoare) directe asupra situației de securitate regională, balanței strategice a opțiunilor statelor regiunii, relațiilor bilaterale etc. Lumea în care trăim este deja alta; este altul și Cernăuțiul.

În acest deceniu, agresiunile constante ale Federației Ruse asupra Ucrainei au marcat decisiv istoria și politicile întregii regiunii. Aceste agresiuni au consolidat opțiunile europene ale Ucrainei, Republicii Moldova și Georgiei, creând borne fără întoarcere. Falia celor două lumi (Vestul și Estul, Occidentul și lumea rusă) s-a mutat tot mai spre est, la frontierele estice ale Ucrainei. Contestările opțiunii strategice euroatlantice sau europene ale Ucrainei, Republicii Moldova și Georgiei au adus tancuri, tunuri, artilerie, aviație, rachete și trupe în Ucraina, în episoade sângeroase repetate (2014, 2022 etc). Ucraina riscă să plătească cu amputări teritoriale firească și fascinanta libertate de a opta pentru Europa, iar Rusia construiește samavolnic noi hărți, noi frontiere, în încercarea odioasă de refacere prin forță a fostului Imperiu.

Românii au trăit, în lunga lor istorie, episoade similare de ocupație rusească. Cunoaștem din propria experiență „mirajul” mincinos al lumii ruse și deplângem orice repetare a acestor episoade, de această dată cu alte popoare din regiune care încep să iubească libertatea la fel de mult precum au iubit-o, dintotdeauna, românii. Din această perspectivă, România și românii au manifestat o empatie uriașă față de dramele colective și individuale ale Ucrainei în războiul de agresiune împotriva acesteia, empatie care poate crea premise de îmbunătățire rapidă și pe termen lung a relației bilaterale.

Agresiunea Rusiei unește mai mult România și Ucraina și creează oportunități reale de apropiere între popoarele noastre. Marea majoritate a ucrainenilor refugiați în România sau care au tranzitat țara noastră spre zone mai atractive din vestul continentului au rămas siderați de căldura umană a românilor, în contrast absolut cu portretizările diabolice ale acestora care circulau în mediile ucrainene în deceniile anterioare. Ucrainenii au descoperit în acest conflict România, fața ei luminoasă, prietenoasă, umană, caldă, au trăit o adevărată revelație care va inhiba multe din tentativele de reluare a stereotipiilor negative despre români și despre România (intuim că circulația acestor stereotipii va fi reluată, când/dacă, la un moment dat, conjuncturile geopolitice se vor schimba).

Schimbarea radicală a mentalului colectiv ucrainean privind România, prin experiența directă a întâlnirilor cu România reală, mascată până atunci sub narativele publice negative tendențioase ale regimurilor ideologice (ce promovau în mod fals o Românie imperialistă și revizionistă), reprezintă unul din micile efecte pozitive ale războiului din Ucraina. Sper din toată inima ca aceste câștiguri mentale să reprezinte garanția unor politici publice favorabile și pe termen lung ale statului ucrainean pentru comunitatea românească din Ucraina.

Mai ales că această comunitate plătește greu tribut de sânge pentru proiectul de țară al Ucrainei, iar fiii comunității se întorc acasă în sicrie, în fiecare zi, din primele linii ale războiului.

În anii mandatului meu diplomatic la Cernăuți, relația bilaterală româno-ucraineană suferea cronic, trăia periodic cutremure. România era percepută ca „inamicul extern de serviciu”, cu toate efectele devastatoare asupra calității relației bilaterale și vieții comunității românești din regiune (prin extensie, din întreaga țară). În subsidiar, chiar și activitatea reprezentanților diplomați ai Statului Român respira dificil, sub presiuni coroborate care o minau zilnic. De aceea, rememorând, obișnuiesc să spun că anii mei diplomați de la Cernăuți au fost de război și de dragoste.

Evenimentele ulterioare (agresiunile militare directe ale Moscovei) au adus un preț mare pentru această cecitate colectivă a Ucrainei, de a identifica și localiza în mod total eronat inamicii săi exterior în vest, în loc de a-i găsi, vedea și cerceta în est, acolo de unde au venit dintotdeauna marile tragedii ale regiunii. Ucraina a văzut mereu România și Vestul cu ochelari rusești, iar această neadecvare a lăsat Ucraina nepregătită împotriva inamicului adevărat, care prin narative inverse îi adormise vigilența și îi

destructurase capacitatea de rezistență. Am încredere că Ucraina a învățat pe termen lung (și nu doar conjunctural) această lecție, care este vitală din perspectiva calibrării unei relații bilaterale solide între București și Kiev.

Comunitatea românească din Cernăuți trăia, în anii mandatului meu diplomatic, ostracizări sistemice ale dreptului de exprimare identitară, de la reducerea constantă a numărului unităților școlare cu predare în limba română la limitarea accesului la limba maternă în școli, biserici, instituții publice, mass-media etc. Unele dintre aceste procese continuă și astăzi, în contextul războiului cultural și mental dintre lumea rusă și lumea liberă, ca parte a tendinței societății ucrainene de a-și consolida proiectul de țară ca proiect antirusesc.

Comunitatea românească este victimă colaterală a acestui război (bunăoară, limitarea influenței circulației limbii ruse în Ucraina generează limitări similare ale limbilor minoritare), iar limitarea drepturilor acesteia continuă în mod galopant, de această dată în condițiile interne tragice generate de războiul imperialist al Moscovei. Sunt voci care citesc în back-ground-ul acestor politici chiar și obiective directe de destructurare a forței identitare a românilor din regiunea Cernăuți; dezbateră pe această temă este încă delicată și complicată.

Situația comunității românești din regiunea Cernăuți se alterează dramatic în continuare, în condițiile acestui război, din mai multe motive. În primul rând, comunitatea și-a dezvoltat solidarități naturale și firești față de proiectul rezistenței statului ucrainean împotriva agresorului din est, iar aceste solidarități aduc în casele românilor (și deopotrivă în casele tuturor) cruci și suferințe. În al doilea rând, comunității românești i se cer în mod constant probe ale loialității față de Ucraina care depășesc standardele de

probă cerute majorității. În al treilea rând, în sialul modificărilor mentale colective pozitive care privesc percepția României în spațiul public din Ucraina, au rămas totuși, la nivel regional și central, reminiscențe ale unei stereotipuri negative privind România și românii, care se manifestă periodic (prioritar) la Cernăuți – bunăoară, comunitatea este acuzată în continuare de complicități spirituale cu agresorul, pe fondul menținerii bisericilor din localitățile românești în cadrul Bisericii Ortodoxe ucrainene subordonate canonic Patriarhiei Moscovei.

Mai mult, agresiunea rusă va radicaliza conduitele publice în Ucraina, iar probele de solidaritate față de proiectul de țară al Ucrainei vor deveni permanente, sistemice, vor crea un ADN colectiv exprimabil pe termen lung, inclusiv în perioada post-conflict. Sunt aici două efecte posibile asupra comunității românești din regiune (unul negativ, celălalt pozitiv), iar viața comunității se va dezvolta, cred, între două dimensiuni majore: proiectul anti-rusesc de rezistență pe termen lung al Ucrainei va nivela/atrofia specificul identitar al minorităților etnice, iar situația minorității române se va altera și în continuare, în acest context (1); ucrainenii își vor consolida actuala percepție colectivă care valorizează și prețuiește la superlativ specificități contextuale pozitive precum: sprijinul necondiționat al României și al românilor din România față de Ucraina în condițiile actualului război de agresiune (sprijin politic, geopolitic, umanitar, economic, energetic, moral, umanitar etc.), solidaritatea și sacrificiile comunității românești din Cernăuți față de proiectul rezistenței statale împotriva imixtiunii imperialiste din est etc. (2).

O rememorare simbolică a anilor mei diplomatici de la Cernăuți găsește în centrul memoriei mele românii din regiune, de la care au venit mereu spre

mine fluvii de credință și de iubire. Am detaliat acest miracol în articolul destinat Monografiei Consulatului General al României de la Cernăuți, pe care vă invit să o procurați și să o citiți.

Cernăuțiul din anii aceia era cosmopolit, hibrid, respira libertate, avea valori și credințe. Liderii comunității, care produseseeră exprimările identitare colective miraculoase din anii '90 (școli cu predare în limba română, Catedra de Filologie Clasică a Universității, bisericile din localitățile românești, Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, organizațiile civice ale mediului asociativ românesc), puteau încă articula coeziuni. Presa de limbă română se citea pe întreg perimetrul lingvistic românesc, de la Mămăliga la cafenelele de pe Golovna. În pofida unor rezerve instituționale care generau periodic blocaje, școlile și primăriile românești nutreau aspirații de coeziune cu parteneri din județele românești limitrofe. Comunitatea românească din Cernăuți gravita în jurul României, prea puțin intimidată de blocaje. Totul gravita satelitic spre România, de la cozile pentru vize și permise de ședere la concurența pentru burse de studii.

Am trăit efervescența unor proiecte și programe destinate comunității de mare impact, inițiate și desfășurate de România în anii de grație de atunci. Evoc cu nostalgie derularea programului „Descoperă România / Descoperă Bucovina”, prin intermediul căruia câteva sute de copii ai comunității au putut vizita splendorile sudului Bucovinei, în excursii tematice de week-end. Impactul întâlnirii copiilor români din Cernăuți cu leagănele spiritualității românești din sudul Bucovinei, precum Putna sau Sucevița, trebuie să fi fost uriaș. Deloc mai puțin impresionante vor fi fost taberele de vară destinate etnicilor români din afara hotarelor țării, în care s-au legat prietenii pentru totdeauna.

Am trudit atunci pentru un program coeziv de mare amplitudine care să unească semantic și simbolic lașul și Cernăuțiul, pornind de la co-prezența lor în hrisovul care le menționează pe ambele în primă atestare documentară și am gândit chiar un program vizionar, „600 plus”, care să nu lase să se stingă emoția primilor 600 de ani de la hrisovul lui Alexandru cel Bun, semnat la 8 octombrie 1408 (prima atestare documentară a lașului, Cernăuțiului și altor orașe ale Moldovei medievale) – ceremoniile de celebrare a 600 de ani de la prima atestare documentară nu au fost însoțite atunci, la Cernăuți, din frici perverse, de promovarea obiectivă a rolului lui Alexandru cel Bun în istoria orașului și a regiunii.

Am trăit atunci plinar bucuria repetată a unor multiple întâlniri spirituale între directori, profesori, primari, scriitori, copii și români simpli din Cernăuți și județele limitrofe ale României. Cu fiecare bucurie trăită atunci, inima mea bătea mai puternic, iar plămânii comunității se umpleau de aer românesc.

Am trăit patru ani sub revelațiile întâlnirii și reîntâlnirii dintre românii din Cernăuți și România. Patru ani irepetabili, patru ani de grație. Patru ani de dragoste și de război. Patru ani uriași. Pe tot câmpul acesta spiritual, locuit de oameni, idei, emoții și credințe, parcelat în mici comune românești din fostele raioane Herța, Hliboca, Storojineț și Noua Suliță ale regiunii Cernăuți, am pus și eu mici și modeste borne ale iubirii.

Câteodată alături de oamenii de bună credință care mă înconjurau, deopotrivă români sau ucraineni; alteori singur.

Știu că niciodată Cernăuțiul nu va mai arăta ca în anii aceia din memoria mea – fastuos, românesc, european, cosmopolit, agitat și viu, cu artera aortă pulsând puternic, ajutată de un trecut deopotrivă miraculos și tragic.

Poate că Cernăuțiul s-a schimbat.

Poate că la chioșcurile de ziare nu mai există „Concordia” sau „Zorile (Bucovinei)”. Poate că la curtea lui Aron Pumnul crește în continuare iarba. Poate că de la statuia lui Eminescu mai dispar câteodată florile noaptea. Poate că la Cimitirul Evreiesc sau la cimitirul mitropoliților noștri rar mai plâng nepoții. Poate că limba română este încă ultragiată pe stradă. Poate că bilingvismul local alterează substanțial capacitatea copiilor noștri de a-și învăța limba maternă și deopotrivă capacitatea lor de a învăța limba de stat. Poate că mai rătăcim potecile spre pădurile Varniței. Poate că la lumina opaițelor din casele românești nu se mai citesc poemele vetrei. Poate că doar mici lumini de conștiință europeană vor fi înlocuit neinspirat numele românesc al Boianului cu „Boyany”, de-a lungul șoselei dintre Cernăuți și Chișinău. Poate că lumina reîncălzirii relației dintre România și Ucraina nu va stinge de tot ecoul poveștilor mincinoase despre români, circulate harnic de Moscova în întreaga arealul sovietic.

Poate că Fântâna Albă, Putna, statuia lui Eminescu, școala și strada acestuia, Palatul Românilor, stejarul lui Ștefan, Societatea pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu”, Catedra de Filologie Română a Universității, sălile magice ale fostului Palat Mitropolitan, Gimnaziul nr. 6 „Alexandru cel Bun”, Zorile Bucovinei, Concordia, Catedrala, Cimitirul Central, Cimitirul Evreiesc, cartierul Roșă, dealul Țețina, frunzele parcurilor toamna, portul popular bucovinean, satele de români de pe Siret și Prut etc. nu mai respiră la fel și nu mai spun povești.

Poate că Cernăuțiul s-a schimbat. Dar românii de acolo – nu. În aorta lor pulsează România. Am fost acolo și știu.

Poveștile Bucovinei trăiesc în fiecare secundă în casa noastră, locuită magic de români de acolo și de urmași ai lor..

Vitralii

Ochiul și litera

Christian CRĂCIUN

Gândind un eseu despre rolul anatomiei umane și al literii ca Semne tutelare ale poeziei lui Nichita Stănescu, factori de coeziune dincolo de realizarea ei „estetică”, cale de a pătrunde spre un ur-ground al universului său poetic, m-am lovit de dificultăți neașteptate. Nu este vorba numai de o hermeneutizare a simbolurilor, nici ea foarte simplă, date fiind bogăția și încărcătura culturală a acestora. Ci, mai ales, de descoperirea unei unități de adâncime, a unei poetici pe care criticii o socotesc îndeobște diferită pe parcursul vieții și chiar incoerentă spre final. Refuzul, de la un moment dat, al poetului de a-și mai scrie textele înseamnă, împingând la extrem interpretarea gestului, abandonul, pierderea controlului („și să scap din mână cârma” – zicea celălalt poet), decizia absolută de a se lăsa scris de poezie, renunțând la orice altceva biografic, existențial. Ca și pentru Eminescu, pentru Nichita Stănescu poezia stă sub semnul deșertăciunii ecleziastice (acel eschatologic „Prefă-te în cuvinte îți zic” din Daimonului meu către mine). Iar trupul este un uriaș semn de întrebare, tocmai pentru că el conține litera, cuvântul întrupat.

Nu se schimbă fundamental modul de considerare a corpului de-a lungul volumelor lui Nichita. Înseamnă, cu mici deplasări de accente: dragoste (măinile mele sunt îndrăgostite), cunoaștere (vederea, îngurgitarea), timp, moarte. „Poetul pornește în căutarea <<sensului>>

lumii, a <<viziunii>> ei, înzestrat cu toate organele sale de simț: cu văzul, auzul, tactilul, mirosul, gustul – evolute însă și obișnuite cu apetitul ideii, am spune – iar întâmplările sale de cunoaștere sunt în primul rând întâmplări ale organelor, ale trupului. O înțelegere adecvată a poeticii și poeziei stănesciene presupune în primul rând din partea cititorului o reeducare a facultății perceptive, o admitere a ideii simple și generoase că omul nu poate cunoaște altfel decât cu sine, cu atributele normale ale propriei ființe”. Adevărată afirmație, numai că prea simplă, rolul „organelor” îmi pare mai complex în această metapoetică nichitiană. Găsim rezumată această viziune într-o artă poetică din volumul Necuvintele numită simplu Poezia. Întreg poemul este o anatomie tragică, un bocet la capătul Aceluia ce n-a fost să fie. Găsim aici procedeul favorit al poetului, care constă într-o metamorfoză fluidă a organelor, nu e o simplă metaforizare, ci o altfel de ordonare a lumii, metamorfozare. Cum spune Nichita adesea: poetul este creator de realitate, căci lui singur îi este dată puterea cuvântului. Deci, definește el: „Poezia este ochiul care plânge/ Ea este umărul care plânge,/ ochiul umărului care plânge. Ea este mâna care plânge,/ ochiul mâinii care plânge...”. Mecanismul poetic este aici, pe cât de simplu, pe atât de năucitor. Este saltul mortal (ad litteram), atât de specific lui Nichita, între concret și abstract, între spirit și carne. Anatomie a plângerii, poezia este „plânsul unui ochi

neinven-tat”, sintagmă în care găsim toată poetica nichitiană în trei cuvinte. Deplângerea condiției umane prea repede trecătoare, ochiul, ca insignă a Creatorului, a cunoașterii. Ambiguitatea Ochiului este esențială pentru poetica construită de Nichita Stănescu pentru a citi corpul lui A (Litera originară), care numai astfel se lasă întrezărit. Privim dar, mai ales, suntem priviți, locuim într-un ochi. „Acum vom sta înlăuntru unui ochi/ văzuți din toate părțile” – Cântec „În mine e un ochi/ înlăuntru meu/.../ Și chiar dacă mă spinteci,/ el,/ ochiul dinlăuntru meu,/ nu va curge-n afară” – Vedere „Omul-fantă vine și vede./ Nu se știe dacă între ochiul lui/ și ochiul lucrurilor/ există vreun spațiu pentru vedere.// Retina omului-fantă e lipită/ de retina lucrurilor./ Se văd împreună, deodată,/ unul pe celălalt,/ unii pe ceilalți,/ alții pe ceilalți,/ ceilalți pe ceilalți. / Nu se știe cine îl vede pe cine” – Omul fantă; „Uită-te, ochiule, uită-te/ și ia-ți adio./A început să se vadă prin noi/ de la o vreme.// Simt că a început să vadă prin noi/ de la o vreme,/ ca și cum cineva ar privi/ prin noi// Și spre ce privește nu știm” - Vitrificare. „Îmi închid pleoapele până jos la picioare,/ Ca și cum aș fi un ochi./ Desigur sunt un ochi./ Dar în orbita cui?”; - Suprafață. „Ochiul cu care mă vede Dumnezeu este ochiul cu care îl văd eu pe El, ochiul meu și ochiul lui sunt una” spunea Meister Eckhardt. Asemenea asociații posibile te surprind în știința stănesciană a poeziei. „Desigur m-ai greșit c-un ochi mai mult/ lăsat la mine-n întunec/ de văd cu el de mai demult/ cuvântul greu cu care ferec...”. Ochiul nevăzut care vede Cuvântul, ce poate fi mai limpede?

Primul poem din În dulcele stil clasic, cu titlul Lăuntru ochi are ca motto (în ediția Mircea Coloșenco, din 2002, de la Univers Enciclopedic, nu și în cea a lui Alexandru Condeescu, numită Ordinea cuvintelor, din 1985; în mod bizar, în

comentariile ediției consultate nu se amintește omiterea citatului) acest citat din Ezechiel 8.3 „El a întins ceva ca o mână și m-a apucat de zuluful capului. Duhul m-a răpit între pământ și cer și m-a dus în vedenii dumnezeiești ...” și ne comunică exact despre ochiul lăuntric, prin care se exercită văzul extatic, atât de frecvent în poeziile autorului nostru. „Desigur m-ai greșit c-un ochi mai mult” este versul cheie. Acest ochi care vede nevăzutul (ochii trupești sunt în întuneric), Ierusalimul spre care este purtat profetul, este o greșală, un defect genetic, („m-ai greșit”) care deschide spre percepția celeilalte lumi, ochiul care-l singularizează pe poet față de ceilalți oameni. Aș adăuga în trecere și strania similitudine între biblicul „un fel de mână” și acel „sunt bolnav /.../ de un fel de ochi, de un fel de ureche” din a zecea Elegie. Acest poem, abrupt și bolovănos, ne comunică totuși cu o stranie precizie și forță imaginativă transformarea organelor (sfărâmate... nicio clipă nu uită Nichita versul eminescian) în forme de (o altă) cunoaștere. Blaga i-ar fi spus minus cunoaștere. Cine este „stăpâna” căreia îi este dedicat madrigalul se poate doar specula. Dar smulgerea mâinii sau a piciorului în locul cărora apar ochii ce O zăresc este un gest poetic de o teribilă forță sugestivă. Și, ca în orice viziune extatică, ne aflăm într-o lume de dincolo de dihotomia viață – moarte, conținută în marele ochi divin. „Am să mănânc puțin pământ,/ poate să mistuie cu el/ interiorul ochi cel al lui «sunt»” descrie moartea ca intrare în ochiul Celui ce a spus „Eu sunt Cel ce sunt”. Iar secvența următoare, care încheie poezia, se află în cele două sintagme ghilimetate de poet: „«A fi mai orb decât am fost» și «a fi mai mort decât am fost», fiecare fixată în timpi diferiți cu o minimă nuanță. Prima: „mai dinainte de-a mă naște”. A doua: „de dinainte de-a mă naște”. Depășirea dihotomiei viață –

moarte se traduce prin depășirea rupturii dintre vedere și ne-vedere.

Ochiul apucă, devoră, sfășie. „O, el n-are gură,/ el are-un ochi în loc de gură,/ și se hrănește cu priviri” (Lupta ochiului cu privirea). Pleoapa cu dinți (Râsu' Plânsu') este semnul acestei rupei a realului de către subiect, digerarea realului, trecerea lui în materie imundă la capătul procesului de cunoaștere-digestie. Iarăși o metaforă cu îndelungată istorie culturală. Simetric, „Fără dinți, oasele par mult mai blânde” (Al Pământului). Traseul natural al omului este un elan, o fugă (uneori poeziile nichitiene reiau motivele cheie după această formă muzicală), o scăpare de moarte. Și asta nu se poate decât prin intrare în logos. Necuvintele, cum l-a botezat poetul, cuvântul continuu, care nu doar înseamnă ceva, ci care este, temă tare a poeziei nichitiene, de la primele volume, și tot mai accentuată, devenind predominantă spre cele din urmă.

În A treia elegie poetul avertizează: „Dacă te trezești,/ iată până unde se poate ajunge:// Deodată ochiul devine gol pe dinăuntru/ ca un tunel, privirea/ se face una cu tine...”. Evoluția este anatomică, prin „goliri” succesive. Iată, de exemplu, albastrul: „Deodată devine gol pe dinăuntru/ ca o arteră fără sânge/ prin care peisajele curgătoare ale somnului/ se văd”. Este o primă Contemplare care sfârșește într-o primă Criză de timp: „O scurtă tristețe rămâne/ de jur împrejur o sferă de vid!/ Stau în centrul ei și unul câte unul/ ochii din frunte, din tâmplă, din degete/ mi se deschid”. Este vederea absolută, o vedere de dincolo de moarte: „Ca și cum s-ar sparge un mormânt/ și-ar curge pe fluviu/ tot misterul lui...”. Și numai așa ne atingem scopul, devenim fructe: „Suntem fructificați. atârnăm/ de capătul unei priviri/ care ne suge”.

Poezia lui Nichita este un perpetuu exercițiu de a vedea de-Nevăzutul. „Se

arăta fulgerător o lume/ mai repede chiar decât timpul literei A./ Eu știam atât: că ea există,/ deși văzul dinapoia frunzelor nici n-o vedea”; „Astfel mă încordam să-mi aduc aminte/ lumea pe care-am înțeles-o fulgerător,/ și care m-a pedepsit zvârlindu-mă-n trupul/ acesta, lent vorbitor// Dar nu-mi puteam aminti nimic./ Doar atât – că am atins/ pe Altceva, pe Altcineva, pe Altunde,/ care, știindu-mă, m-au respins”. Nu este aceasta o descriere riguroasă a traseului revelației? Acel înțeles fulgerător este scopul poeziei. Care coboară în inimă. Numai după ce „te-ai copt” ești apt să devii vedere, după ce ai fost aruncat în trup. Devii fruct. Trupul este prea „lent vorbitor”, viteza (la puțini poeți români aceasta are o valoare poetico-metafizică bine determinată, la Eminescu, de pildă, este lentoarea cea care hipnotizează) comunicării nu ține pasul cu viteza revelației. Folosesc insistent acest cuvânt, fiindcă mi se pare una dintre cheile acestei poetici înșelător de complicate, pentru că e prea strălucitoare. Eferescența metafozelor, cel puțin în prima parte a traseului său poetic, riscă să oculteze tocmai seriozitatea programului de cunoaștere pe care încă de la început îl avea acest poet atât de personal. Unde amintirea fericirii cunoașterii pre-natale este ștearsă.

„ - Dar ce e revelația? Revelația este acel salt instantaneu și lucid care pune în echilibru adevărul interior cu cel obiectiv. Ea nu are timp, nu are spațiu, ea e simultană cu începutul și sfârșitul timpului și simultană cu orice punct din univers. Ca ea să se producă, trebuie mai întâi și întâi să se înalțe pe îndelete eșafodul, să se lustruiască butucul, să vină călăul și îmbrăcat în cagulă și, cu o singură lovitură de bardă, să reteze gâtul lung și inconștient al prostiei care ține legată steaua de celelalte stele”. (Nichita Stănescu însoțit de Aurelian Titu Dumitrescu, Antimetafizica, Ed. Cartea Românească 1985, p. 135)

Limba noastră

***Despre tezaurul dialectal al limbii române
din Timoc, Morava și sudul Dunării***

Florian COPCEA

Curentul vlah din Serbia de nord-est a devenit un adevărat fenomen care nu poate fi înțeles și nici acceptat de cei care au apartenență politică la pro-latinitatea limbii române. Din această cauză, în special în zonele Timoc, Morava și sudul Dunării puternica minoritate românească este împărțită în două tabere, o parte suține că limba vlahă este indivizibilă, celălaltă că este fictivă, nou inventată de adversarii românismului. Care este realitatea? Lăsând la o parte orgoliile și interesele, vrem să demonstrăm că reprezentății „castei” așa-zisă radicală din spațiu menționat, nu întâmplător și nici din paranoia o țin pe a lor, că limba vlahă nu este tot una cu limba română, ci din necunoașterea adevărului istoric/lingvistic și a confuziilor iscate chiar înainte de Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către judele Brașovului Hanăș Begner (Hans Benkner), redactată probabil în 29-30 iunie 1521. Desigur, cei care se află în opoziție cu partizanii „tezei” că limba vlahă există, de asemenea, nu cunosc realitatea, ori din pricina necunoașterii acesteia sau, la rândul lor, neagă originea limbii vlahă din considerente pur politice. În cele ce urmează intenționăm să elucidem taina din jurul limbii vlahă. Există sau nu există?

Savantul sârb Ivan Popovici a publicat în limba germană lucrarea *Gestchichte der serbokatischen Sprache* (O. Harrassowitz, Wiesbaden, 1960, XX+687

pagini). Ceea ce trebuie precizat dintr-un început: autorul reușește să reconstituie istoria limbii sârbocroate în contextul legăturilor acesteia cu limba română. Adept incontestabil al ideii existenței substraturilor lingvistice în epoca anteslavă în peninsula Balcanică, autorul aduce argumente certe potrivit cărora romanitatea balcanică s-a format mai întâi în părțile răsăritene din dreapta Dunării unde se vorbea, nu latina vulgară, ipoteză vehiculată de foarte mulți iluștri istorici și lingviști europeni, ci limba traco-daco-slavă. În Capitoul III al studiului amintit, în baza unor elemente lingvistice, ni se arată că patria primitivă a limbii române nu putea fi altundeva decât în dreapta Dunării, unde se vorbea străromâna. Și azi elementele arhaice „care au puncte contagențiale cu limbile sud-slave” pot fi identificate în graiul populației care trăiește în teritoriile sus enumerate, fapt care confirmă aserțiunea că graiul în discuție nu putea fi importat din nordul Dunării. Ivan Popovici vorbește în cartea sa și despre „sârbocroatizarea” regiunilor respective, proces care ar trebui lămurit de elitele academice din Serbia și România.

De interes special este faptul că originea traco-dacă a poporului român și a limbii sale materne a fost lansată, pentru prima oară, în lumea științifică europeană, de Nicolae Densușianu în „Dacia preistorică”. Un lingvist din

Republica Moldova, prof. univ. dr. Vasile Bahnaru, a emis un punct de vedere care ne va aduce indicii prețioase despre limba vlahă, despre formarea limbii române. Chiar dacă toate aceste opinii se află în contradicție categorică cu opinia general acceptată, precizează acesta, totuși, studiile elaborate prin prisma acestei teorii nu sunt lipsite de logică și contribuie într-o măsură extrem de mare la elucidarea problemei originii limbii române, a graniței lingvistice a acesteia la sud de Dunăre”. Așadar, concluzia ar fi că limba română nu este o limbă neolatină, ci una neoromanică, întrucât ea nu descinde din limba latină codificată în gramatici și promovată de oamenii de cultură din Impériul Roman, ci vine din dialectul roman vorbit de triburile indo-europene – tracic, dacic, ilir etc., care vorbeau o limbă rustică, populară, barbară, vulgară etc. și care se singulariza în raport cu limba latină printr-o serie de particularități de natură fonetică, lexicală și gramaticală, limbă din care descind toate limbile neoromane. În consecință, din antichitate și până la sfârșitul secolului XVII limba se numea rumână, iar denumirea ce o moștenim în prezent, de limba română, este rezultatul etimonului original – romanus, acceptat încă din cele mai vechi timpuri în Peninsula Balcanică.

Susținerea tezei că limba rumână, considerată ca fiind o limbă barbară, utilizată în spații întinse, „începând cu Asia Mică și Balcanii și terminând cu întreaga Europă Occidentală”, în paralel cu limba latină, provine din limba dacă „întrucât atât poporul, cât și limba noastră nu sunt urmașii direcți ai poporului roman și ai limbii latine, este de părere Vasile Bahnaru, ci ai geto-dacilor, populație antică, înrudită genetic cu populația romană, și care vorbea o limbă

indo-europeană de asemenea înrudită cu latina, chiar dacă această limbă se numea rustică, barbară sau vulgară. Prin urmare, ne spune profesorul Bahnaru, poziția Noii Școli Lingvistice Românești este doar parțial corectă, în sensul că limba română nu descinde din limba latină, reprezentanții acestei direcții de cercetare exagerează însă în mod impardonabil, declarând că limba dacilor ar fi o cu totul altă limbă decât latina. Este adevărat că limba română, ca și celelalte limbi neoromane, nu descinde din limba latină codificată în gramatici și vorbită de oamenii de cultură, scriitorii, oratorii și oamenii politici romani, ci descinde din dialectele vorbite în Balcani de populațiile antice, inclusiv de geto-daci, dialecte etichetate de protipendada romană ca fiind barbare, rustice, vulgare.

Pentru a fi cât mai credibili, merită să reproducem textul rugăciunii Tatăl nostru, scris în dialectul celt al provinciei Wallace, descoperită de Bogdan Petriceicu Hasdeu în lucrarea unui istoric britanic: Poerinthele nostru cela ce esti en cheri / Svintzascase numele Teu / Vie emperetzia Ta / Facoesa voe Ta en tzer ase si pre poement / Poene noastre tzafoetzioace doe noaoe astezi / Si lase noaoe datoriiile noastre, cum si noi se loesoem datornicilor nostri. / Si nu dutze pre noi la ispitire / Tze ne mentueste pre noi de viclianul. Amin”.

Ce ne demonstrează aceasta? Dacă în Peninsula Balcanică, și mai departe, la începuturi s-a vorbit limba vlahă, de sorginte traco-dacică sau limba latină, cum a evoluat ea? Să răspundem la această întrebare aducându-l în ecuație pe Mihai Eminescu: „Paralel cu dezvoltarea spirituală a unui popor sporesc și mijloacele de comunicare ale limbii, cuvintele și combinațiile între ele,

altfel spus: limba se îmbogățește. Aceasta este mai întâi un produs pur natural pe care oamenii îl folosesc așa cum răsare nemijlocit din spirit, fără să mai reflecteze asupra acestui lucru și fără ca arta să aibă vreo influență asupra formării ei. Dar această situație se schimbă curând. Pe măsură ce sporește cultura generală a poporului, se divide munca și în această privință: numai o parte a poporului se ocupă exclusiv de cultură și o promovează, rapid; cealaltă parte rămâne în urmă. Partea cultă și cea necultă a poporului încep curând să se deosebească prin semnele exterioare ale gândirii, așa cum se deosebesc prin tezaurul însuși de idei. După ce limba cultă s-a desprins însă de trunchiul comun, își urmează propriul drum; prelucrată de artă, știință, de formele mai rafinate ale relațiilor umane în sferile mai înalte ale societății, ea se îndepărtează din ce în ce mai mult de limba populară și capătă un caracter deosebit de-al acesteia, cu toate că a ieșit din sânul ei. Acesta este și raportul firesc al limbii române literare față de cea populară” (Opere, XIII, p. 566).

*

Discuțiile referitoare la graiul românesc din Serbia de nord-est se consumă, am impresia, în surdina, chestiunea, susțin neogramaticii, ca să nu-i numim altfel, este deosebit de delicată, vulnerabilă adică și ar trebui să nu se insiste asupra ei pentru a nu trezi spiritele...fanteziste. Las să se subînțeleagă ce ar putea acestea revendica dacă s-ar trezi „din somnul cel de moarte”. Așa că voi fi prudent și mă voi referi în continuare la argumentele pro limba vlahă care este, să o spunem, fără riscuri, limba română arhaică. Așadar în ținuturile Timoc, Morava, Homolie, sudul Dunării și chiar în unele zone rurale din Voivodina

încă se mai conservă un valoros lexic, cu timp în urmă, întâlnit și la nord de Dunăre.

Vom continua să arătăm originea geto-dacică a vocabularului românesc, astfel încât adversarii adevărului potrivit căruia limba vlahă este tot una cu limba română să nu mai susțină aberații. Un specialist în lingvistică, Andrei Groza (vezi pagina 25 din lucrarea *Limba română – fundament al nașterii societății umane*, Ed. Garamont Studio, Chișinău, 2018), este de părere că „Strărumânii au fost cei care au pus temelia civilizației umane, populând imensul teritoriu cuprins între Dunăre, Tigris și Nil, deci și cel al Greciei de azi... din limba rumână s-au desprins și s-au dezvoltat celelalte limbi europene și nu numai”.

Teoria despre originea ne-latină a limbii române este susținută și de curentele politice din Serbia de nord-est, numai că „demonstrația” adeptilor acestora, lipsită de probe concludente, este vehiculată spre teza că graiul vlah de azi a fost format din limba sârbă! E drept, avem în limba română, au descoperit savanții, 8 la sută cuvinte slave, 4,5 la sută cuvinte turcești, 3 la sută cuvinte grecești, 1,5 la sută cuvinte maghiare și 1 la sută cuvinte germane, dar asta nu dă nimănui dreptul să ignore că din cele 2.581 de unități ale vocabularului românesc 782 au etimon latin, și că peste 20.000 sunt de origine dacică, cum preciza Mihai Vinereanu în *Dicționarul etimologic al limbii române*. Pe baza cercetărilor de indo-europenistică (Ed. Alcor Edimpex, București, 2009, p. 12).

Nu numai Tăblițele de la Tărtăria susțin geneza limbii române și a scrisului în limba geto-dacică, ci și Tăblițele de la Sinaia. Lăsăm la o parte controversile ce persistă în jurul artefactelor arheologice citate la urmă, dar măcar, în cazul oricăror dispute

pe tema identității limbii române, avem de unde începe o discuție despre „vechii români”. Tăblițele în cauză, considerate de unii dintre specialiști, falsuri moderne, ne aduc informații prețioase despre limba geto-dacică. Nu trebuie omis că aceasta era vorbită în toate teritoriile traco-geto-dacilor. Adversarii acestei limbi străvechi nu ar trebui să uite nici inscripția Decebal vs. Per Scorilo scrisă în limba dacilor cu litere latine, descoperită în situl arheologic Sarmizegetuza.

Ce înțelegem din toate acestea? Simplu: atât limba română cât și poporul român nu se trag din romani, ci din geto-daci. Lingvistul Vasile Bahnaru are următoarele opinii vizavi de suspecta latinizare a strămoșilor noștri: „Astfel, un studiu de paleogenetică, realizat între anii 2003-2006 a demonstrat că, genetic, suntem daci, iar teoria latinizării făcute de Imperiul Roman este falsă. Studiul efectuat de dr. Gerogeta Cardoș și de dr. Alexander Rodeald, specialiști în genetică, cu sprijinul Universității din Hamburg (Germania), se bazează pe analiza țesuturilor osoase recoltate din peste 20 de situri arheologice din România, de la un număr de 50 de indivizi aparținând populațiilor care au trăit aici cu 5.000 de ani în urmă”. Prin urmare, dincolo de fanteziile, să recunoaștem, savuroase ale unor susținători ai acestui adevăr istoric, nu trebuie să trecem cu vederea probele care confirmă „supozițiile” vehiculate de-a lungul istoriei.

Nu trebuie neglijat nici manuscrisul-copie al Codicellui Rahonczy, datat în secolele XI-XII, aflat în inventarul Bibliotecii Academiei Ungare, a cărui autenticitate, de asemenea, este mult contestată. Textul acestuia este scris în lingua prisca cu alfabet geto-dac.

Faptul că între limba barbară a geto-

dacilor și limba latină sunt identificate unele asemănări, ne este probat și de Ovidiu în scrisoarea ce o trimite amicului său Carus: „...am scris o poemă în limba getică și am construit în metrele noastre cuvintele barbare; dar feliicită-mă, poema le-a plăcut și am început să am un nume de poet între geții aceștia neumani”.

Nu geșim dacă vom fi de acord cu Vasile Bahnaru în ceea ce privește limba dacilor care „nu era o limbă latină normată, codificată, ci un grai sau un dialect roman, dar nu latin, adică o limbă rustică, barbară sau vulgară înțeleasă cu facilitate de senatorii romani, reprezentând, în principiu toate dialectele sau graiurile, inclusiv limba latină și limba geto-dacilor, care descind din străvechea limbă a tracilor”.

Sunt de notoritate izvoarele etimologice, istorico-arheologice, culturale, mitice și religioase care certifică/demonstrează că procesul de formare a limbii române își are începutul dinaintea de Cristos, concluzionează același specialist, „deci înainte de cucerirea Daciei de Traian – și s-a trecut în Balcani, în Moesia Inferior, mai ales în Scythia Minor, care trebuie proclamată ca primul leagăn al neamului nostru”.

Așadar, teza formării limbii vlahe/ limbii rumânești din alte elemente etimologice decât cele ale substatului traco-dacic este o utopie. Am mai arătat de ce teza respectivă are destui prozeliti în Timoc, Morava, Homolie și sudul Dunării. Ei nu sunt specialiști în lingvistică, ci „purtători” ai unor manifestări/ atitudini/ reacții provocate de orgolii, mai ales, politice. Ceea ce îi deosebește, totuși, de înverșunații dușmani ai filonului traco-dacic din interiorul actual al teritoriului românesc, este dragostea lor față de o limbă dulce care, vorba lui Grigore Ureche,

„din multe limbi ieste adunată și ne ieste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur, măcară că de la Râm ne tragem, și cu ale lor cuvinte ni-s amestecate” (vezi Letopisețul Țării Moldovei, de când s-au descălecat țara și de cursul anilor și de viața domnilor care scrie de la Dragoș-vodă până la Aron-vodă).

Să mai adăugăm că spiritele „măcinate de fatalitatea gratuității și demagogiei” nu vor înceta vreodată să nu se depărteze de a lor „moară de palavre” (M. Eminescu, Opere, X, p. 36), unde practicând o adevărată „negustorie de vorbe” refuză/detestă „adevărata zestre de la moși strămoși” (Opere, IX, p. 487) – limba. Spune marele Poet: „Limba este însăși floarea sufletului etnic al românimii”, al românimii, adăugăm noi, care în timpul din urmă își neagă fără motivație geneza.

*

Polemicele create de ideologi și nespecialiști în jurul limbii vlahă din Serbia de nord-est au darul de a ne depărta de fondul chestiunii, adică de originea tracogetico-dacă a limbii române. Cum precizam, limba vlahă este tot una cu limba română. Deci nu este vorba de două limbi. Pentru a continua să demonstrăm acest adevăr vom arunca un arc peste timp și ne vom întoarce la Codexul Rohonci, păstrat la Arhivele Academiei de Științe a Ungariei, care face mențiuni senzaționale despre daci, răsturnând astfel teoria că dacii nu sunt identificați în izvoare scrise. Misteriosul manuscris este scris în secolele XI și XII în limba daco-romană (latina vulgară) cu litere aparținând alfabetului dacic, descifrate de cercetătoarea Viorica Enăchiuc. Studiind textele (autentice cântece ale vlahilor) Codexului, aceasta ajunge la concluzia că semnele cuprinse în cele 448 de pagini alcătuite în cele 150 de caractere ale

alfabetului dacic, erau utilizate și de „indo-europeni în epoca bronzului”. Fiecare pagină cuprinde 9-14 șiruri (care se citesc de la stânga la dreapta și de jos în sus) și 86 de miniaturi cu scene religioase și laice. Care este importanța lui pentru cultura și istoria română? În primul rând, el ne furnizează informații despre „înființarea statului centralizat blak (vlah) sub conducerea domnitorului Vlad, între anii 1064 și 1101”, cu accent pe organizare administrativă și militară a țării „ce se numea Dacia”, ale cărei hotare se întindeau de la Tisa la Nistru și Marea Neagră, „de la Dunăre spre nord, până la izvoarele Nistrului”. Aflăm astfel că „Mitropolia blakilor avea sediul la Ticina – cetatea din insula Păcuiul lui Soare”. Iată textul „Jurământului tinerilor blaki”, așa cum a fost el interpretat de mult controversata Viorica Enăchiuc: „O viață, tăciunele Șarpelui, puternic veghetor, înșelător, să nu primești a te uni cu proorocirile Șarpelui, anuale, pentru că lovit vei fi cântecul cetății aud îndelung. Mergeți vioi, jurați pe căciulă, pe puternica căciulă. Să juri cu maturitate și cu convingere! Să fiu ție putere vie, trăiesc, în luptă să fiu! Alesul jurământ prețuiește șoimul tău, mergi cu jurământ puternic!”

Așadar, limba vlahă nu este o invenție, curentul creat de ea a fost însă puternic politizat în zonele Timoc, Morava, Homolie și sudul Dunării. Nu vom insista asupra „arheologiei” mecanismului care a impus-o ca un vehicul de deznaționalizare a minorității vorbitoare a graiului limbii române din spațiul balcanic în discuție.

Extragem din Dacia preistorică a lui Nicolae Densușanu un inventar al unităților lexicale de origine daco-romană (latina barbară): apă „apă”, ar „câmp de semănături”, ababa „mamă”, ababus

„tată”, abbae „tată”, albeum „albie”, apsorhus „apșoră”, Atulum „Olt”, baba „bătrână”, bela „oaie”, braca „nădragi”, branca „picior din față; mână”, brathu „brad”, bruda „brudă, brudină; pod plutitor”, Brundulus „prund”, bouc „bou”, caballus „cal folosit în agricultură”, campana „cumpănă”, camus „ham”, cana „coș pentru pâine, fructe, flori; ulcior”, cavo, cavus „cal”, cebanus „varietate de caș”, cebanus ovium „păstor”, celere „călărie; căvalerie”, celeres „călăraș”, ceres „cir”, ceret „pădure de cer, ceret”, cerus „cer”, cocosates „cocoșat”, coliba „colivă”, copte „varietate de plăcintă; coaptă”, corbus „corb”, cotulus „cot”, coxa „coapsă”, dava „loc fortifiat”, Damnaustra și Dumnaustra „Doamna noastră”, Damna „doamnă”, daspletis „despletit”, delos „deal”, denicales sau denecalse „serviciu divin nocturn în săptămâna patimilor; denie”, dia „zi”, dogă „doagă”, Domnus și Domna „Domn, Doamnă”, Domnaedius și Dominaedius „Dumnezeu”, drocila „drăcilă” sau „drăcie” – „plantă spinoasă”, dromos „drum”, druides sau druidae „drușcă”, dana sau dabna „dâmb”, dusmanes „dușman”, epa „iapă”, ergastulum „grajd”, fata, fatae „fată”, fratia „frăție; neam”, flora „floare”, formos „formă”, galena „oxid de fier; galiță”, galgulus „grangur”, garganus „gorgan, tumul”, gaurus „gaură; cavernă „groapă”, gaya „gaiță; uliu”, Gerrhus „Ger”, glesum „glașă; glajă, sticlă de lampă”, glasoma „limbă; glas”, gomona „adunare; gomoni”, grunium „grui”, gurae „gură; strâmtoare”, gustare „a gusta, a îmbuca”, hedera „iederă”, lancea „lance”, lotro „lotru”, lepus „iepure”, lessum „leșin”, liber „prunc născut de curând”, maia „bunică”, malaius „mălai”, malum „mal”, mamma „mamă”, manducare, „a mânca”, manicelus „muncel”, marga

„margă; pământ argilos și gras”, medusa „mătușă”, mel „miere”, minta „mentă”, minthe „munte”, mosulos „moș”, mossun „moșină, moșie”, nablum „nai”, napastus (dies) „năpastă”, ocolon „ocol”, opas „opaiț”, orbus „orb”, ostasos „ostaș”, palilia „pălălaie”, piperi „piper”, popa „popă, preot”, rix „rege”, rosta „rostei”, rhypae „râpă”, sacurem „secure”, sagum „zeghe”, ser „fier”, sphinx „sfânt”, sir „soare”, sutex „județ”, tabae „tabie, redută”, taliatura „tăietură”, tata „tată”, ursus „urs”, zaratha „sărată”, zeranii „țărani” etc.(pp.680-706).

Am putea comenta favorabil poziția unor lideri din Serbia de nord-est care invocă existența limbii-vlahe. Evident, nu în condițiile în care aceștia, în contextul unor mișcări identitare anti-românești, dau altă origine etnicilor; deci nu le vom putea aprecia curajul de a apăra dialectul limbii strămoșilor, după ei fără substrat dacic sau latin, în astfel de situații. Considerăm că demersurile noastre vor restabili realitatea istorică.

Că din limba dacică provin multe alte cuvinte propunem și descoperirea profesorului clujean Ioan I. Russu care a identificat următoarele cuvinte de origine geto-dacă: abur, a acăța, a adia, amurg, a anina, aprig, argea, baci, baieră, baligă, baltă, barză, bască, balaur, a băga, băiat, beregată, boare, bordei, brad, brândușă, brânză, brâu, brusture, a bucura, buiestru, bunget, burlan, burtă, butuc, butură, buză, caier, cață, căciulă, căpușă, căpută, cătun, cârlan, cârlig, copac, copil, creț, a cruța, a curma, curpân, cursă, custură, Durari, daș, a dărâma, a deretica, a descăța, a descurca, a desghina, a dezbara, dop, droaie, fărâma, gard, gata, gălbează, genune, gheară, ghes, ghimpe, ghionoaie, ghioc, gorun, grapă, gresie, groapă, grui, grumaz, grunz, a se gudura,

gușă, a încurca, a înghina, a însurzi, a înseila, a întrema, leagăn, a lepăda, lespede, a leșina, mal, măceș, Mădari, măgură, mărcat, mătură, mânz, melc, mieru, mire, mistreț, a mișca, morman, moș, mugure, munună, murg, mușat, năpârcă, nițel, noian, păstaie, pânză, pârâu, prunc, pururea, a răbda, rânză, reazem, a ridica, sarbăd, sâmbure, a scăpăra, scrum, a scula, a scurma, spânz, stărnut, sterp, străghiată, strepede, strugure, strungă, a sugruma, a sugușa, șale, șiră, șopârlă, șoric, șut, tare, țap, țarc, țarină, țăruș, a uita, Undrea, a urca, urcior, urdă, a urdina, urdoare, a vătăma, a vătui, viezure, viscol, zară, zăr, a zburda, zestre, zgardă, a zgârâia, zgârmă (vezi lucrarea Elemente autohtone în limba română, Ed. Academiei Române, 1970, pp.201-204).

Iată ce ne spunea unul dintre străjerii limbii române, Mihai Eminescu: „Și limba strămoșească e o muzică și ea ne atmosferizează cu alte timpuri mai vrednice și mai mari decât ticăloșia de azi, cu timpuri în care unul s-au făcut poporul și una limba. De fiecare cuvânt vechi se ține un șir întreg de zicale, care înlocuiesc cu prisosință, ba întrec adesea mulțimea cuvintelor și frazelor nouă, primite în limbă, fără de nici o rânduială”.

*

Lingvistul Vasile Bahnaru este de părere, în lucrarea manuscris „De unde vine limba română?”, pe care ne-a încredințat-o spre publicare, că: „O deosebită importanță pentru lingviști prezintă faptul că limba dacilor era înțeleasă de romani, tot așa cum limba latină era înțeleasă de daci, fără a fi nevoie de translator. În această ordine de idei prezintă interes două basoreliefuri de pe columna lui Traian. Primul basorelief ne înfățișează momentul cel mai important din primul război: trei regi ai dacilor,

urmați de o imensă delegație se prezintă înaintea împăratului spre a declara în formă solemnă supușenia lor; toți depun armele lor jos pe pământ; unii cad în genunchi, întinzând mâinile lor către tribunalul împăratului și rugându-l pentru pace; alții stau cu mâinile împreunate înaintea, ori la spate în modul cum sunt reprezentați pe monumentele antice prizonierii de război. Ce merită să reținem din această scenă este faptul că dacii se adresează împăratului de-a dreptul, fără mijlocirea vreunui interpret oarecare. Cel de-al doilea basorelief se ilustrează în mod și mai clar prin următorul pasaj din Dio Cassius, care a scris că, după terminarea primului război, Traian primise pe câțiva reprezentanți ai dacilor la senat, ca să confirme pacea: «Ambasadorii lui Decebal fură introduși în senat, unde, după ce depuseseră armele, împreună mâinile lor după modul captivilor, rostiră oarecare cuvinte, precum și rugarea ce o făceau, apoi consimțiră la pace și își ridicară armele de pe jos». Așadar, delegația dacă își rosti declarația înaintea senatului în limba dacă, pe care desigur că o pricepeau mulți dintre senatori, mai ales aceia care ocupase funcțiuni înainte în provinciile limitrofe, și erau deprinși cu limba poporală. Mai mult, nu se poate admite ca senatul roman să fi considerat ca valabile niște promisiuni de supunere, rostite într-o limbă pe care nu o pricepe (a se vedea prezentarea scenelor în: Nicolae Densușianu, Dacia preistorică, București, Ed. Meridiane, 1986, p. 677- 678)”.

Continuând enigmatică noastră incursiune prin tainele limbii române, vom fi de acord cu savantul citat că: „O importanță deosebită prezintă lexicul identificat ca fiind autohton. Un număr relativ mare de lingviști români consideră

ca autohtone cuvintele: acolo, acum, a băga, baltă, bară „mlaștină”, brânci, a brânci, brânză, brâu, broască, bucată, bucur, buză, cătun, codru, copac, copil, covată, a cruța, dobă, gata, groapă, grumaz, gușă, leș, a leșina, mal, maldac, nană, pârau, a sosi, stăpân, urdă, vatră, vergură. De regulă, când vine vorba de particularitățile specifice ale limbii geto-dacilor, această idee este argumentată pe baza materialului lexical. De altminteri, o primă preocupare a lui B.P. Hasdeu (vezi *Etymologicum magnum Romaniae*, Ed. Știința, Chișinău, 2013) a fost de a descoperi noi elemente lexicale autohtone, în acest scop el a supus unei cercetări amănunțite lexicul românesc de origine necunoscută sau îndoielnică, comparându-l cu al limbilor învecinate, în primul rând cu albaneza, iar apoi și cu alte limbi indo-europene, având în vedere mai ales ceea ce s-a păstrat de la limbile antice din Balcani. În opinia lui Hasdeu ar fi de origine dacă următoarele cuvinte: abeș, abur, a ademeni, aghiută, aidoma, ală „monstru, balaur”, alac, aldan, argea, baci, băl, bălan, bălaur, bară, barză, bășău, bașardină, bască, batal, bordei, bortă, brad, brânză, broancă, bunget, burghiu, burtucă, burtuș, cioară, cioban, ciocârlie, ciomag, codru, cujbă, culbec, doină, dulău, genune, ghiob, ghiuj, gâde, a gâdili, hojma, iazmă, iele, jilt, mal, mălai, maldac, mămligă, mazăre, melc, mire, mosoc, moț, năsărâmbă, ortoman, rață, ravac, rânză, stăpân, stejar, stână, șiră, șopârlă, traistă, tului, țundră, țurcă, urdă, vatră, zarnă, zimbru. [...]

De asemenea, lingvistul clujean Ioan I. Russu (vezi *Elemente autohtone în limba română*, București, Ed. Academiei Române, 1970, p.201-204) a identificat următoarele cuvinte de origine geto-dacă: abur, a acăța, a adia, amurg, a anina,

aprig, argea, baci, baieră, baligă, baltă, barză, bască, balaur, a băga, băiat, beregată, boare, bordei, brad, brândușă, brânză, brâu, brusture, a bucura, buiestru, bunget, burlan, burtă, butuc, butură, buză, caier, cață, căciulă, căpușă, căpută, cătun, cârlan, cârlig, copac, copil, creț, a cruța, a curma, curpân, cursă, custură, Durari, daș, a dărâma, a deretica, a descăța, a descurca, a desghina, a dezbăra, dop, droaie, fărâma, gard, gata, gălbează, genune, gheară, ghes, ghimpe, ghionoaie, ghioc, gorun, grapă, gresie, groapă, grui, grumaz, grunz, a se gudura, gușă, a încurca, a înghina, a însurzi, a înseila, a întrema, leagăn, a lepăda, lepede, a leșina, mal, măceș, Mădari, măgură, mărcat, mătură, mânz, melc, mieru, mire, mistreț, a mișca, morman, moș, mugure, munună, murg, mușat, năpârcă, nițel, noian, păstaie, pânză, pârau, prunc, pururea, a răbda, rânză, reazem, a ridica, sarbăd, sâmbure, a scăpăra, scrum, a scula, a scurma, spânz, stărnut, sterp, străghiată, strepede, strugure, strungă, a sugruma, a sugușă, șale, șiră, șopârlă, șoric, șut, tare, țap, țarc, țarină, țăruș, a uita, Undrea, a urca, urcior, urdă, a urdina, urdoare, a vătăma, a vătui, viezure, viscol, zară, zăr, a zburda, zestre, zgardă, a zgârâia, zgârmă.

Din păcate, amatorii de „titluri și poziții sociale” din comunitățile românești din Serbia și din România nu au interesul de a promova aceste idei privind nașterea și destinul limbii române. Acești amatori se erijează în intelectuali, dar, prin atitudinea lor, se dovedesc a fi niște non-valori sfidătoare care îi urotivăsc de moarte pe cărturari. Orgoliul lor este nemăsurabil, dar va veni o zi în care se vor întoarce la stadiul lor de coconi. „Limba română la sine acasă, spunea Mihai Eminescu, e o împărăție bogată, căreia multe popoare

i-au plătit banii în aur. A o dezbrăca de averile pe care ea le-a adunat în mai bine de 1000 de ani, înseamnă a o face din împărăteasă cerșetoare...”. Să nu uităm asta, boieri dumneavoastră!

*

Miracolul limbii române nu este acceptat de cei care resping ideea curentelor inovatoare apărute în domeniul lingvisticii, mai ales că anumite spirite se complac într-o stare de continuă ignoranță, ori că sunt slugi ale canonului de a respinge tot timpul adevărul istoric, ori că s-au născut cu minte puțină. Cum opiniile noastre sunt ușor polemice, nu ezităm să le sugerăm celor aflați într-una din ipostazele menționate să studieze într-o bibliotecă *Lingvistischer Atlas des dacorumänischen Sprachgebietes („Atlas lingvistic al graiurilor dacoromâne”)*, Leipzig, 1909, de Gustav Weigand, realizat prin anchete pe teren și în unele zone din Serbia între anii 1896 și 1909, utilizându-se un chestionar de 114 cuvinte, care a permis atunci înregistrarea celor mai importante particularități de pronunțare ale graiurilor românești.

În ceea ce ne privește vom continua periplul nostru spiritual, astfel încât să demonstrăm că limba vlahă/românească are origine indo-europeană, că s-a dezvoltat odată cu limba latină.

Prezența dacilor pe teritoriul fostei Iugoslavii este certificată de numeroase izvoare epigrafice (inscripții) care, prin conținut, demonstrează faptul că populația autohtonă (geto-dacii) aveau propria lor limbă, limba dacă, pe care și-au păstrat-o chiar și după finalizarea procesului romanizării. Cercetările istorice și arheologice întreprinse de specialiștii europeni pe întregul teritoriu al Moesiei, au evidențiat realitatea că limba dacă este o limbă indo-europeană,

chestiune controversată care, din varii motive, se vrea eludată. Studiind tezaurul vechi, lexical, al limbii române de azi, care a contribuit decisiv la formarea acesteia, ajungem la concluzia, incontestabilă, de altfel, că în urma contactului dintre latina populară utilizată de cetățenii Romei ajunși în Peninsula Balcanică, cu peste 100 de ani înainte de Christos, și limba dacă, elementul autohton prelatin s-a menținut chiar și după campaniile lui Traian și retragerea militară romană de la Dunăre. Desigur, unele interpretări au exagerat modul de formare a limbii române. Cercetările lingvistice, în urma cărora s-a pus baza reconstruirii limbii dacilor, au fost întreprinse la noi, printre alții, de întemeietorii Școlii Ardelene (Samuel Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior), B. P. Hasdeu, I. I. Rusu, Vasile Pârvan. Un inventar lingvistic efectuat de cercetătorii în domeniu ne informează că din limba dacă am moștenit doar 160 de cuvinte de cuvinte (I. I. Rusu), iar din fondul panroamic păstrăm 274 cuvinte, din care 39 sunt reconstruite/ inventate, 11 suspecte și 6 aromâne. Rezumând, putem trage concluzia că limba română primitiv-arhaică, ale cărei elemente se întâlnesc în zona Timocului, Serbiei, Banatului sârbesc și Banatului românesc, s-a dezvoltat direct din geto-dacă, bineînțeles, sub puternica influență a latinei populare/ vulgare, fapt care explică într-un fel romanizarea rapidă (circa 160 de ani). Toponimele și antroponimele descoperite de savanți, unele dintre acestea perpetuate până azi, ne dovedesc, evident, că substratul limbii române își are sorgintea în limba dacă și în limba latină tracizată. Așadar, limba dacă nu a dispărut în perioada dezvoltării procesului de romanizare. În acest context să apelăm la informațiile lui Strabon potrivit cărora geto-dacii sunt de

aceiași neam cu tracii a căror limbă se înrudea cu cea a Romei. Totuși, au apărut istorici care, din motive în special politice, au contestat acest lucru. Dar teoriile sunt infirmate de materialele arheologice descoperite, multe dintre acestea tănuite, ținute sub obroc. O mărturie arheologică care nu poate fi în niciun fel trecută cu vederea este o inscripție identificată/ descifrată pe o piatră funerară din regiunea istorică/ geografică a Pannoniei, mai exact înspre teritoriul Sloveniei, din partea de vest a Croației, mărginită la nord și est de Dunăre. Aceasta a fost încrustată pe un bloc de piatră datând din timpul împăratului Caracalla (Aureliu Antonius Marcus – 198-217 d. Ch.). Iată conținutul inscripției: „M(arco) Ulp(io) q(uoandam) Romano mil(iti) praet(oriano) primoscr/inio praef(ectorum) qui vi/xit an(nis) M(arcus) Ulp(isus) Cele/rinusal(ariarius) leg(ionis) I Ad(iutricis)/ p(iae) f(idelis) interpres / dacorum vivus sibi / et filio suo s(upra) s(cripto) carissimo/f(aciendum) c(uravil)”. De ce este importantă pentru noi această inscripție dăltuită pe o stelă funerară? Răspunsul este că ea atestă limba dacă și originea etnică a populației care trăia la nordul și sudul Dunării. Pentru prima oară avem privilegiul de a lua act de faptul că militarii romani din Legiunea I Adiutrix (cantonată mai apoi la Apulum, utilizau ca interpret, pe Marcus Ulpius Celerinus, de obârșie dacă, bun cunoscător al limbii geto-dacă, pentru a se înțelege cu populația băștinașă). Înțelegem din traducerea textului că inscripția de pe monumentul funerar a fost executată în memoria și cinstea lui Celerinus „interpres dacorum”. Această inscripție, din secolul III, menționată în lume doar de istoricul ungar Arpadus Dobo, în 1975, vine să combată ipoteza că populația

geto-dacică cucerită și-ar fi însușit limba latină, renunțând definitiv la limba proprie. Desigur, istoricul are dreptate. E greu de crezut această speculație, întrucât s-a argumentat, de către specialiști în materie, că limba dacoromană de mai târziu este latina vulgară, care conținea elementele lingvistice străvechi ale celor două idiomuri. De ce, totuși, această inscripție este ignorată de istoricii și lingviștii români și nu numai? Cui îi este teamă, acum, în secolul XXI, de acest translator al dacilor – Marcus Ulpius Celerinus? De ce această inscripție este abandonată și ocolită de tratatele de istorie națională și universală? Răspunsurile la toate aceste întrebări ar trebui căutate în interesul absurd al celor care vor să ne convingă, falsificând istoria, că numai prin romanizarea Daciei s-a ajuns la formarea limbii române, evident, neglijându-se faptul că prin intermediul creștinismului popular, lexicul și etimologia limbii dace, care își trăgea rădăcinile din perioada mileniului al III-lea, începutul celui de-al doilea a. Ch., au fost categoric influențate, lucru care poate fi confirmat atât de tăblițele de la Tărtăria, cât și de alte mărturii ignorate până acum, cu bună știință. Așadar...

„Limba română la sine acasă e o împărăteasă bogată, căreia multe popoare i-au plătit bani în metal, aur, pe când ea pare a nu fi dat nimănui nimic. A o dezbrăca de averile pe care ea... le-a adunat, în mai bine de o mie de ani, înseamnă a o face din împărăteasă cerșetoare” (M. Eminescu, Timpul, 1879) și, de ce nu?, să afle toți adversarii ei temuți sau cu mai puțin duh, „ca un fagure de miere” (Mihai Eminescu, Epigonii).

Banatul literar

Poezia lui Eugen Bunaru – iluminare și sens, bucurie și tristețe, drum labirintic...

Alexandru RUJA

În regie proprie și-a editat EUGEN BUNARU (n. 4.I.1945, Timișoara) volumul de debut *Alegerea surâsului* (1981) și următorul, *Datorii nocturne*. Debut în presă: poezie („Forum studențesc”, supliment literar, anul VII, nr. 1-2 (44-45), 1979, pag. 15).

Eugen Bunaru publică, apoi, ample culegeri, sugestiv intitulate *Fragment de tăcere* și *Ochiul postum*. Nu se simte la Eugen Bunaru timiditatea începutului; el este un poet sigur pe text, cu o expresie poetică aleasă, învăluită de sensibile virtuozități estetice. Poetul vine cu o experiență existențială și o acumulare culturală remarcabile, calități dovedite de următoarele volume: *Travestire în transparența unei zile*, *Noblețea de aer*, *Tinerețea unei umbre*, *Ora inexistentă*. Sub titlul *fragmente de tăcere* și-a publicat *integrala poeziei* în edițiile de autor din anii 2011, 2015 și 2020. În ultima ediție a inclus și șapte inedite: *Pe atunci*, *Paternitate*, *Acolo*, *Peron*, *Flori vorbe și întâmplări la Wolfsberg*, (*Insomniac veritabil*), *Stampă*, *Făptașul*. Motivul tăcerii, folosit repetat în simbolistica titlului este, în esență, blagian, fiind impus în literatură de poetul din Lančrām. Dar Eugen Bunaru nu este eminentamente un poet blagian, decât în măsura în care conștientizează că o poezie care nu se află pe o dimensiune culturală, nu există. Eugen Bunaru este un poet cultivat, cu lecturi ample și de finețe, trecut prin marea poezie românească și

europăeană, până la a-și găsi sunetul propriu și a deveni el însuși un poet valoros al literaturii contemporane.

Poetul a fost, mai totdeauna, un retras, un discret și un timid chiar. Melancolic și lucid, tandru și uzurpator, gingaș în gesturi și melodios în vorbe, tăcut și detașat de lumea exterioară, abstras și implicat doar în vers, Eugen Bunaru scrie o poezie a singurătății și frustrării, fixată într-un spațiu de inflexiuni arhaice, de imagini retro, dar de valori și rigori culturale. Revede liric mahalaua copilăriei, prin care „treceau adesea / În larmă și goană / Oameni ciudați vânători cu lațul de câini” (*Fiorul alb*), piața centrală unde „Porumbeii orașului se plictisesc de moarte / Ciugulind pudicele fărâmituri ce se rostogolesc / Din plăcerea și traumele oamenilor” (*Verticală în zi*), strada, gara, sau taverna („Îmi voi regăsi prietenii în jurul paharelor la distanțe mohorâte / Unul față de altul / Inflexiunea lucidă, violentă a glasurilor / Discutând cu alarmantă încredere despre poezie / Despre viață mai puțin despre moarte” –*Har-*). Mișcarea, plimbarea, dinamica, în general, toate sunt încetinite, asemeni locurilor vechi pe care le caută și prin care trece, unele stranii, dar emblematic și atrăgătoare: „Mă întorc pe străzi fantomatice / ce țin de vechiul oraș...”; „Azi am străbătut orașul / Am umblat năuc toată ziua” — *Toate stelele*; „Asist la planarea sticloasă și lentă / a unui zid mort...” — *Martor*; „Tocmai trântisem ușa casei în urma mea / și am luat-o pe străzi în puterea nopții / încet-încet frisonat de

ecoul orfic al pietrelor [...] / Teceam prin locuri pustii” — *Un buchet*; „Mă plimb de unul singur / pe străzi acvatice și caut / printre frunze luate de vânt / vreme și semne ale unui anotimp erotic...”; „Când ies pe stradă ezit / între drumul spre stația de troleibuz / și drumul de unul singur aiurea / pe străduțe dosnice / degradate de timp și întuneric” — *File de jurnal*; „Azi voi relua lectura unei străzi / bătrâne / Voi scrie un vers-pulbere / pe foaia albă vuind abisal...” — *Un fulg*; „Am ascuns această viziune / acolo la ieșirea cețoasă din oraș / la capătul ceresc al unei străzi...” — *Acolo*.

Amintirea este cuprinsă de o „moliciune trufașă”, în orașul discret „plouă leneș cu limuzine”, uneori „e zloată” (*Pastel*), alteori „soarele tocmai depăna în odăi / un radios colb al uitării” (*Față de atunci*), sau era o „amiază cu pești somnolenți / sângerând în acvariu”. Orașul este toposul predilect, atracția lui rămâne irezistibilă — „Dimineața, la patru, mă strecuram afară în orașul pustiu, / rupeam o frunză sau o floare de tei, / în nări păstram mirosul nopții din casa aceea bătrână / în care îmi

găsisem (și eu), într-un fel, fericirea, / și mă gândeam — fascinat de poleiul străzii (era vară) — / la păpușa de pe credenț cu ochii ei de mărgele albastre / care, evident, văzuseră totul, absolut totul” — *Păpușa de pe credenț*. Că, la Eugen Bunaru, discreția se asociază profunzimii era un lucru previzibil după lectura primelor volume și el se confirmă pe parcursul întregii creații. Antologiile sub titlul *fragmente de tăcere* sunt reprezentative, atât pentru puterea de creație, cât și pentru a da posibilitatea contextualizării creației lui Eugen Bunaru în poezia contemporană.

Ironică și rafinată, poezia lui Eugen Bunaru degajă o eleganță sobră și distantă. Imaginile se apropie și se distanțează, se desfac și se refac, într-un joc al ambiguității, într-o intersectare a realului cu imaginarul, a forței de percepție reală cu hipnoza versului. Este un joc al desprinderii și suprapunerii. „Brusc toate se suprapun: ochii, soarele, urmele” afirmă un vers din poemul *Zvonul pustiu* și el se poate interpreta ca o marcă a unui mod de creație:

„Alcoolizat de gălgăitul bătrân al zilei
mă pierd sub cerul încâlcindu-se leneș
închid ochii și-mi amintesc circumstanța lor mată-primară
(cică să scrii să întrerupi orbirea puțin
să ți se rostogolescă țigva fosforescentă
cu toate cuvintele colorând întunericul)
Alunec în josul străzii în sunetul casant
până la marginea unui trecut panoramic
unde ochiul meu se absoarbe în neidentificate personaje
Un decor identic mă ține în picioare,
s-ar spune că bat pașii pe loc că mă întorc
îndesând timpul într-o stranie copilărie
într-o vânturată adolescență.
Detectez depărtarea unei raze ascult zvonul
pustiu (o tremurare a tăcerii în spirit)
adulmec fără obiect ca un cotoi ieșit la soare
să-și revendice umbra umbrele
să-și pipăie printre șovăirile verzi ale ochilor
aventura mucegăită
Brusc toate se suprapun: ochii soarele urmele.”

Scrisul înseamnă experiențe esențiale, redescoperirea unui spațiu apropiat, banal chiar, prin repetare și uzură. Scrisul presupune o prospețime a receptării

acestui univers. Prin profunzimea și amănunțita decelare a elementelor actului de creație poetică, poemul *A scrie* este o adevărată artă poetică:

„În fine a scrie e o aplecare
deasupra prăpastiei (ăsta-i cuvântul)
S-ar putea pueril și lacom
să dai ascultare hipnozei nelămuritului spațiu
Atunci firește ai pierdut totul
fiindcă totul e să știi să păstrezi
de fiecare dată distanța reală
A scrie deci e în fond o reluare
cu același sentiment încurajator:
neputința de-a scrie
Așadar o distanță (care?)
care să permită ochiului tău
o întâlnire fulgurantă a unui *eu* cosmic.
Eu îmi permit asta (scriu, vreau să spun)
când simt că mă bucur (cu adevărat, în mine însumi)
de câteva lucruri (poate aceleași) insignifiante
ce nici nu au nimic comun cu scrisul în sine
Atunci îmi place să dau draperiile puțin la o parte
și faptul ăsta — simt — face posibil
ca privirea mea să circule liberă și ațâțată
printre vedenii și obiecte
până când treptat totul devine
o memorie tulbure
moleculară a luminii
Așa poate voi afla în lumea fermecată (de ce nu?)
a camerei un cuvânt discordant
ce ar putea să adune în jurul lui
aceste senzații ale mele din ce în ce mai bătrâne.”

(*A scrie*)

Această întâlnire a eului cosmic se produce într-un loc poetic propriu, pe care poetul și-l asumă, devenind cosmosul său. Preocuparea pentru condiția scrisului este constantă. Pentru Eugen Bunaru poezia este iluminare și

sens, bucurie și tristețe, drum labirintic și traseu marcat, realitate și iluzie, un conglomerat contradictoriu care arată drama existențială și dă poeziei altitudine valorică. Eugen Bunaru are o clară conștiință a scrisului; el își

elaborează poezia, simte forța cuvântului scris. În poezia sa se observă travaliul pus pe elaborarea textului, revenirea pentru a găsi cuvântul cel mai potrivit și sugestiv. Poetul nu este un spontan, știe că înșiruirea aleatorie a cuvintelor, care sună bine și, eventual, melodios, nu este poezie. Se întâlnesc destule elemente care configurează viziunea și arta poetică: „Aș vrea să scriu un vers cu sufletul zâmbind / ori zâmbit...” — Album; „Să ceri poemului tău mai mult decât poți să-i dai / atunci, exact în clipa așezării la masă” — Masa de lucru; „Mă împotmolesc pe rând / în toate cuvintele...”; „Poemul în care supraviețuiești / și pe care uiți mereu să îl scrii (iar asta, pare-se, / îi conferă o aură enigmatică) / este asemenea unei lumini vagi dintr-o stamă...” — Însoțire; „Va trebui să scriu un poem / despre o lume polară / în care mi-am amanetat (deconspir / o nouă iluzie) atât de târziu cuvintele...”; „Sciam poeme dus-întors / într-un tren ce agoniza victorios / de la o gară la alta / le scriam pe băncile mizerabile / ale unor peroane mohorâte / înțesate de figuri mohorâte...”; „sciam

cu sânge iluzoriu / pe luciul pervers al oglinzii / cuvinte pe care mi le dictau vocile / din lumea de dincolo / până când cuvintele – duble - / curgeau lent se prelingeau / laolaltă cu sufletele morților / pe luciul tăcut al oglinzii / iar eu le sorbeam ahtiat / în genunchi ca într-un ritual / euharistic” — Pe atunci. Cu o scriere potolită, care nu zvâcnește în convulsii necontrolate, Eugen Bunaru rămâne un caligraf al versului elaborat, bine așezat în curgerea poetică, chiar și atunci când urmează linia unui prozaism extins, dar niciodată pierdut de ochiul atent al autorului.

Sunt multe poeme care cuprind un spațiu care-și pierde conturile, întregul este degradat, totul se prelinge spre forme bizare prin amestecul realului cu imaginarul. Este un univers în destrămare lentă, erodat de inactivitate și, paradoxal, savurat și simțit ca spațiu protector, de refugiu mental și real. Poezia traduce o anume lentoare a existenței. Timpul și anotimpul balansează în memorie și generează efecte poetice, structurate în imagini revelatoare tocmai prin monotonie.

„Mă gândesc uneori să dispar miraculos
ca într-un basm din tot mai amuțita mea copilărie
Apoi încep să urmez ispititorul gând
prin cartiere vechi și tăcute
minunându-mă de-o adiere a vântului
ce pare că răsfoiește străzi și anotimpuri
imemoriale”

(Partenerul ideal)

În *Ochiul postum (Turnul de apă, Joc de perdele, Somnul ucenicilor)* o retorică a deziluziei și disperării se asociază cu o difuză poezie a mitului, în care apare

păcatul și căința, dorința și renunțarea, tentația și abandonul. Poezia se încarcă de un accentuat dramatism, prin trecerea meditației în relație cu

elemente care au un constant și larg caracter simbolic. Parabola biblică a *somnului ucenicilor* se recunoaște, prin valorificare, într-o seamă de texte.

„Treptat treptat picioarele mele adu-mecă
o memorie apostolică a pașilor a urmelor
sau doar se îndepărtează într-o utopie a lor
într-o utopie a mea într-un spațiu-rană tânjind între cer
și pământ și încet mă las absorbit
ca într-un pântec tandru și cald de ochiul postum
și iarăși mă pierd într-un oraș pe jumătate viu într-un oraș
pe jumătate mort pe jumătate piatră pe jumătate verdeață
mă pierd într-un aer ca un suspin încifrat al lui Dumnezeu
sau ca o iubire-testament rămasă fără moștenitori
E amiază și amurg și dimineață laolaltă
O pasăre cu ciocul căscat de sete vibrând pe o creangă albă
în lumina încremenită apocaliptic
mă privește dibuind ceva din lectura spectrală a ochilor mei.[...]”

(*Ochiul postum*)

Această existență într-un „spațiu-rană” naște dramatismul poeziei, ieșit din zbuiciul oscilant al ființei între cer și pământ, teluric și celest, relativ și absolut.

Volumele *Travestire în transparența unei zile*, *Noblețea din aer*, *Tineretea unei umbre*, *Ora inexistentă* accentuează profilul poetic al lui Eugen Bunaru și marchează reîntâlnirea cu un poet adevărat, demult așezat în indefinitul spațiu al poeziei. Stranie senzația și alunecătoare atmosfera degajate din versurile lui Eugen Bunaru. Cuvântul potrivit este stranietatea, pentru a defini această stare poetică; de cele mai multe ori ea este și existențială. Mereu, în poezia lui Eugen Bunaru pare că se înfruntă două forțe – una malefică, devoratoare, întunecată, tangentă hadesiană, alta care trage spre coordonate mai cristaline, fragile, aerisite

Detaliul anatomic trezește imaginația și topește ori distilează amănuntul în sintagme poetice obsesive. Femeia este surprinsă mereu în ipostaze insolite,

Eugen Bunaru poate diversifica poezia și spre resurse ce nu se bănuiau în primele volume.

ale vieții. Lângă un spectru thanatic, dominant și halucinatoriu, se iscă, insinuant și trecător, imagini ce fixează dansul fulgilor, jocul cromatic al curcubeului, fervoarea clipului erotic:

„Femeia țâșni de-a dreptul goală
și țâțele ei ca două sfere înzăpezite
sau poate pântecul orbitor
sau poate buclele clocotind aerul
mă năuciseră de-a dreptul.
Era vară pur și simplu vară
vița de vie se încolăcea pe balcon
frunzele tremurau ca în fața
unei străvezii execuții
o găină cotcodăcea pe rupteala
în adierea unui vânticel ce se contopea
cu arșița

„Plictis metafizic” mi-am zis
privind coacerea îndepărtată
a strugurilor.”

(*Amiază*)

mișcătoare, alunecoase, incerte, niciodată în liniile sigure ale unui portret fix: „În braserie o femeie frumoasă / contemplă în fumul țigării din care trage

cu sete / propriul ei gând misterios / și în timp ce cauți un loc liber / sperând să bei ceva tare și să fii singur / cu tine însuși / surâsul ei bovaric te surprinde / (la fel de îndatorat și nepregătit) / într-un moment veșnic fără ieșire” — Acceptarea lecției. Imaginea este mai mult bacoviană, prin tristețea învăluită de clinchetul surdinizat al alcoolului: „Femeia tristă (fără să știe asta) soarbe / un coniac dublu la masă în grădina de vară / Solidar cu masca ei ancestrală / cu gândurile ei tulburi cu ochii ei fără vreo / așteptare / te lași furat de punctul unei păsări / departe ostenind pe cerul neputincios de albastru...” — Apropiere. Limbajul acesta frust, sexualizat, fixat anatomic pe imagine, înainte de a izbi prin duritate, surprinde printr-o anumită durere implicită. Plutește o nostalgie erotică prin aceste versuri, o mereu himerică imagine atrage și amăgește în chip straniu. Acest balans

Poet al unei lumi crepusculare, Eugen Bunaru își trăiește fervent universul poetic. Lentoarea și deziluzia, eșecul și speranța, credința și damnarea, tentația și renunțarea, vagul și tăcerea însoțesc acest topos, devenit, de-acum, sugestiv și specific. „Aș vrea să scriu un poem ca o apă bătrână / înghițind totul / un poem despre un Cavaler al tristei figuri / încolăcit de speranțe nimicuri și amintiri” - notează autorul în *Poem despre...*, prefigurând un mod și un drum al actului de creație. Și poezia sa înregistrează strada cu depozitul „unde îmi admiram pe furiș / bicepsii cât mingile vara când descărcam / pe la 15 ani vagoane cu lemne / și beam apoi pe nerăsuflăte în grădină / la Ciocârlia (la atâta sudoare atâta candoare) / trei sticle de apă minerală”, cartierul cu case liniștite dând

„Mi-am salutat ideea să mă opresc,
să mă reazem de mireasma lor
și să beau o bere la Calul Bălan, domnilor
Oamenii foșgăiau, se învălmășeau
în amiaza caldă

al clipei dramatice, seducătoare și perdante, scoate limbajul de sub incidența frivolității, păstrându-l în limitele structurilor poetice. Când imaginea iubitei prinde mai evidente accente de voluptate, o ironie fină dublează și cenzurează exaltarea.

Poezia lui Eugen Bunaru se adâncește și pe o altă dimensiune – cea a tragicului. Universul său poetic este unul construit, desigur, imaginativ și conceptual, dar mereu în relație cu un destin tragic. Actul creației nu este niciodată unul al jubilației:

„Tot adulmec
O clipă palid-sinucigașă
tot umbresc în mine însumi
Scriu cu disperare insomniacă
ca și cum noapte de noapte
tot spăl și îmbrac câte un mort
din familie.”

(Scriu)

toposului un specific aparte, cimitirul, „lumea eșuată a unui mic bar”, orașul care „sughița pantagruelic / de foame și prosperitate”. Este o falsă lumină peste acest univers, ceva din fiorul și straniețea luminii de lună. Mai mult crepusculară, o lumină nămolosă și lascivă, curgătoare și nu strălucitoare. În multe locuri, poezia lui Eugen Bunaru este un adevărat *jurnal liric* al unor locuri dispărute („Calul Bălan”, „Grădina Ciocârlia”) ori cu mare încărcătură istorică („Prințul Turcesc” („La Prințul Turcesc cu o bere în față / consumam în cuvinte lăuntrice o amiază” — *Dinspre strada*), „Piața Badea Cârțan”), împresurate de mireasma seducătoare a boemei, de miracolul irepetabil al tinereții răsfirate prin aceste toposuri ale unei existențe trăite sub magia poeziei:

Totul era încremenit în aceeași larmă
a vocilor, în aceeași stampă a chipurilor
Așteptam acum
Să-mi recunosc țipătul laolaltă cu fericirea
domnilor.”

(*O bere ca la Calul Bălan*)

Poetul se devoalează cu o dezarmantă sinceritate, construindu-și, poetic, o imagine a contrastelor, într-o clară atitudine din faza de modernitate poetică, un insolit amestec de forță și reverie, de vis și trezie, de plutire și coborâre, de abandon și revenire.

„La viața mea am cheltuit și bani și energie și timp
am intrat și eu însetat, furtunos și abulic
în baruri, în restaurante, în basilici,
în lăcașuri de cultură și odihnă.
Am băut și am cântat cu prieteni și necunoscuți
în hrube fără tăciuni susținute, în parte,
de umerii și vocea fiecăruia.
Am urcat și am coborât trepte,
am admirat turnuri, arcade, schelete,
penumbre nonviolente ale istoriei,
ruine răcoroase, reconfortante în care
puteai să sorbi, într-o răzbunătoare confuzie,
zațul memorizator al unei matinale cafele.
Mi-am azvârlit tinerețea și eu în diminețile mării
încorporând acea proaspătă orgie a infinitului,
mi-am abandonat apoi corpul la doi pași
pe nisipul locuit de dogoare și patimi omenești.
Am umblat și eu cu capul în nori
răsfrânt de extaz
pe crestele munților din geografia țării
degustând încă ceva din uriașa corporalitate
din singuratica beție a pietrelor și a întregului.
Pr străzi înfundate
mi-am simțit părul plutind
în memoria vastă a ploilor
deși nimic din toate astea n-a putu opri
încăciosul, industriosul fum suind din coșul pieptului.”

(*Deopotrivă*)

Toate cărțile lui Eugen Bunaru cuprind o poezie scrisă cu suficientă detașare și ironie, rafinat expresivă, ce denotă un îndelung și statornic exercițiu artistic.

Agora

Paul ARETZU

Despre cititul cărților
convorbiri cu Simona DUMITRACHE

A fost o vreme în care, la școală, Abecedarul se numea Citire. Îți amintești? Și Abecedar și Citire mi se par denumiri frumoase, adecvate pentru a marca un început. Sunt ca o intrare în altă dimensiune. Care ți se pare mai potrivită pentru învățăcei?

Abecedarul ne deschide împărăția abstract concretă a literelor. Aceste semne nu sunt numai niște uși, ci și niște chei. Literale sunt uși cu chei în ele. Alfa este începutul, omega este sfârșitul. Iar între ele se află Dumnezeu (Care spune: Eu sunt Alfa și Omega, Începutul și Sfârșitul, precum și: Eu sunt Cel ce sunt). Dumnezeu este Alfabetul. Vedem că folosim majuscule pentru a numi divinul. Dar alfabetul văzut înseamnă citire. Pe Dumnezeu Îl vedem numai citindu-L. Alfabetul, deci, ne introduce în lumea Cuvântului, iar cititul ni-L revelează. Cititul este începutul văzut, adică sfârșitul. Într-un cuvânt: Totul. Cunoașterea adevărată se face prin citit. Literale sunt realitatea, cititul reprezintă esența virtuală a realității, chintesența.

Adică: Abecedarul este vorbirea, Citirea fiind scrisul?

Asta vreau să spun: cântec și descântec. A citi în scris (un fel de a citi în

stele) înseamnă deslușirea destinului, înseamnă a-ți vedea sfârșitul. Lumea (scrisul) ne este dată pentru a o înțelege (a o citi). Copilul, când merge la școală, face un salt uriaș din realitatea ludică, imaginară, lipsită de rigori, într-un domeniu abstract, cu constrângeri de logică, de gramatică, în care doar metafora amintește de paradisul analfabetismului.

Să vorbim despre caligrafie.

Aici intervine tehnica scrisului. Pentru că a învățat la școală, la clasa zero (care este egală cu zero!), despre litere, Mihai vorbea zilele trecute, când ne plimbam prin Slatina (și i-am zis să ne grăbim), despre un pas mare de tipar și despre un pas mic de mână. Este păcat că în școli nu se mai face caligrafia, măcar ca disciplină opțională, ca, să zicem, desen. Scrisul frumos este o artă și ordonează gândirea. O mai practică orientării sub formă de pictograme sau ideograme. În Europa, Apollinaire găsisse formula hibridă a caligramelor. Cum nimic nu este nou sub soare, în Antichitate erau folosite cuneiformele (foarte austere) și hieroglifele (mai voluptoase). E drept că scrisul frumos ne-a terorizat un pic primii ani de școală. Foloseam toc și cerneală

(Pelikan). Era un ritual. Penițele erau speciale, redis (cu talpă) și ronde. Era un dezastru când hârtia întina sau când penița se împiedica și împrășca stropi peste tot. Vărsam și lacrimi din belșug, care făceau uneori ca năpasta să se amplifice. Ștersăturile necesitau multă pricepere, după care foaia era nivelată cu unghia. Tata scria artistic, literele aveau ornamente și diverse codițe. Scria folosind caractere diferite de litere, mai ales din cel gotic. Era fascinant. Ne bucuram cu adevărat de frumusețea unui astfel de scris. Rămâneam extaziați, privindu-l cum înflorea trăsăturile de cerneală. Învățase la școală, cu adevărat, o caligrafie de scriptoriu.

Azi, oamenii se grăbesc, scriu urât. Medicii, barem, se întrec în a mâzgăli rețetele, cât se poate de indescifrabil. Nu toți oamenii au satisfacția scrisului frumos, deși grafologii recunosc în aspectul scrisului trăsături de caracter.

Nu mai vorbim de cei care nu scriu deloc, de analfabeți. Ce rușine! Ce handicap enorm, frustrant. De aici vine și disprețul față de cărți. Este o carență a învățământului. În Antichitate, lecțiile erau publice, nu se citeau cărți, se citeau oameni, filosofi, maeștri. Aristotel se citea din mers. Să ne amintim, însă (și să ne amuzăm), cum citesc Jupân Dumitrache și Nae Ipingescu. „*Jupân Dumitrache*: (șezând pe scaun) Hei! ia să vedem acu ce mai zice politica. Citiși ceva? *Ipingescu*: Bravos ziar, domnule! ăsta știi că combate bine. *Jupân Dumitrache*: Apoi nu-i zice lui degeaba «Vocea Patriotului Național!...»

Ipingescu: (citește greoi și fără interpunctație) «București 15/27 Răpciune. – Amicul și colaboratoarele nostru R. Vent. ..., un june scriitor democrat, a cărui asinuitate o cunoaște demult publicul cititor, ne trimite următoarea prefațiune a unui nou op al său. I dăm astăzi locul de onoare, recomandând cu căldură poporului suveran scrierea amicului nostru. *Republica și Reacțiunea sau Venitorele și Trecutul*. – Prefațiune. – Democrațiunea romană, sau mai bine zis ținta Democrațiunii romane este de a persuadea pe cetățeni, că nimeni nu trebuie a manca de la datorile ce ne impun solemnamente pactul nostru fundamentale, sfânta Constituțiune...» *Jupân Dumitrache*: (mulțumit) Ei, bravos! Aici a adus-o bine. *Ipingescu*: (căutând șirul unde a rămas) «... A manca... sfânta Constituțiune...» *Jupân Dumitrache*: (cam nedomirit) Adică, cum s-o mănânce? *Ipingescu*: Stai să vezi... că spune el... «Sfânta Constituțiune, și mai ales cei din masa poporului...» *Jupân Dumitrache*: (nedomirit) E scris adânc.” Să ne amintim, de asemenea, cum citește, în alt context, în poiana fierăriei lui locan, Ilie Moromete, care știe carte, este un om inteligent și interpretează ironic și tendențios un articol din ziarul „*Dimineața*” despre regele Carol al II-lea. El joacă rolul cititorului public din Antichitate, al oratorului roman, iar ignoranții din jur asistă la un spectacol: „Cocoșilă scoase dintr-o despărțitură a chimirului un pachet de regie nedesfăcut, se așeză nepăsător pe un butuc și începu să-și răsucească o țigare. Moromete se lăsă pe vine și își făcu și el

din pachetul lui Cocoșilă, după care întinse mâna și trase încet de sub același chimir *Dimineața*. [...] Din Vasilescu surâse. Se uita la Cocoșilă atent, cu o bucurie ciudată în priviri. Nu zicea nimic, stătea acolo pe marginea poienii, între Ion al lui Miai și Marmoroșblanc, și asculta atent și liniștit. Nici pe el nu-l lua nimeni în seamă, dar el părea bucuros de acest lucru. În curând lângă grupul lor de trei se alătură un al patrulea, un om cu o înfățișare întunecată. Când acesta se așeză, Din Vasilescu parcă tresări, se strânse să-i facă loc pe butuc. Noul venit era un om rău și neprietenos de care lumea se cam ferea. Îl chema Țugurlan. [...] De fapt Moromete întârzia ca un școlar care nu e sigur pe el; citea întâi în gând: — Auziți ce zice regele! spuse el și îndată se făcu tăcere deplină. Auziți ce zice majestatea sa, adăugă rotunjind mios pe «majestatea sa». Începu apoi să citească, deodată, cu un glas schimbat și necunoscut, parcă ar fi ținut el un discurs celorlalți. Avea într-adevăr în glas niște grosimi și subțirimi ciudate cu opriri care scormoneau înțelesuri nemărturisite sau încheieri definitive care trebuiau să zdrobească de convingere pe cei care ascultau.” Dumnezeu nu scrie, nici nu citește, pentru că El este creatorul (al scrisului și al cititului, al realității și al interpretării acesteia). Iisus Hristos scrie pe nisip. Timpul poate fi un astfel de scris

Cât se cuvine să citească un om?

N-ar fi prea mult. În viață, dacă timp de 50 de ani am citi câte o carte pe săptămână, numărul cărților parcurse ar fi de până la 3.000. Asta ar trebui să fie biblioteca esențială: 3.000 de cărți. Am vecini pe stradă, în oraș, care nu știu să citească scrisuri, dar știu să citească bani.

Merită să ne folosim/ irosim timpul scriind/citind?

A scrie, în interpretarea pe care am asumat-o, înseamnă a face un lucru creator, a înainta pe calea propriei deveniri. A citi înseamnă a cunoaște. Amândouă sunt forme de iubire (de sine, de semenii, de iubită). Fiindcă am recurs la citate ilustratoare, vom încheia cu un frumos poem din Lucian Blaga: „A cunoaște. A iubi./ Înc-o dată, iar și iară,/ a cunoaște-nseamnă iarnă,/ a iubi e primăvară.// A iubi – aceasta vine/ tare de departe-n mine. ?/ A iubi – aceasta vine/ tare de departe-n tine.// A cunoaște. A iubi./ Care-i drumul ce tendeamă?/ A cunoaște – ce înseamnă?/ A iubi – de ce ți-e teamă/ printre flori și-n mare iară?// Printre flori și-n mare iară,/ patimă fără păcate/ ne răstoarnă-n infinit,/ cu rumoare și ardoare/ de albine re-ncarnate.// Înc-o dată, iar și iară,/ a iubi e primăvară.”

Historia

Diavolul întrupat în istorie

Aurel TINCA

Nimic nu mă recomandă pe mine să vorbesc despre deținuții politici. Ei reprezintă, pentru poporul nostru, expresia cea mai înaltă a românismului, anticomunismului, democrației și a valorilor creștine. Eu nu pot avea dreptul să vorbesc despre suferințele lor, suportate cu mare demnitate, fiindcă îmi răsună în minte versul lui Radu Gyr: „Voi n-ați fost cu noi în celule.” În plus, fac parte din tagma celor mai îndoctrinați în comunism, categoria socio-profesională a cadrelor didactice. Și n-aș vrea să pățesc precum Liiceanu, care, imprudent, fără simțul realității și nerespectând proporțiile, s-a adresat, în aprilie 1997, comunității evreiești din București, cu prilejul prezentării „Jurnalului” lui Mihail Sebastian, folosind formula „Sebastian, mon frère”, stârnind nu numai rumoare, dar mare indignare, ascultătorii dezavuându-l. Iar eu, tot un om fără merit, vorbesc despre eroi care au trăit experiențele gulagului, care au fost tot atât de atroce ca ale holocaustului.

La lecțiile învățământului ideologic și la reciclări, îndrăzneam să pun, uneori, întrebări incomode, dar niciodată n-am întrebat „unde sunt cei care nu mai sunt?” – vorba lui Nichifor Crainic. Totuși, am cutezat, o dată, prin 1986, în amfiteatrul Liceului „Nicolae Titulescu”, unde am fost chemați de organele P.C.R., să ni se aducă la cunoștință că, la Budapesta, apăruse „Istoria Transilvaniei”, sub egida ministrului culturii Köpeczi, lucrare care reîncălzea aceeași ciorbă a teoriei lui Rösler, din 1871, și a teoriilor lui Sulzer, Engel, Kopitar, apărute cu mult mai înainte și combătute

de temerarii corifei ai Școlii Ardelene. Ni s-a cerut, apoi, să luăm cuvântul, iar eu am întrebat: „Cum îndrăznim noi, acum, să ne întrebăm de ce ne falsifică ungerii istoria, fără teama de a primi riposta istoricilor? Cine să le-o mai dea? Ce am făcut cu Ghorghe Brătianu? Cu Ioan Lupaș? Cu Silviu Dragomir? Cu Ștefan Meteș?” Atunci s-a cam schimbat la față domnul (era totuși un domn) trimis de la București pentru a ne expune poziția partidului și a statului față de lucrarea și lucrătura ungurească. În pauză, m-a chemat la el, și, după ce m-a felicitat pentru cunoștințele de istorie și pentru curaj, mi-a atras atenția că trebuie să fiu mai atent în judecarea unor vinovății regretabile ale istoriei și să nu mai dezgropăm morții.

Să nu mai dezgropăm morții. Asta ne-o cerea și criptocomunistul Ion Iliescu, după Revoluție.

Pentru noi, niște ignoranți, au dezgropat morții „Europa Liberă”, apoi „Memorialul durerii” al Luciei Hossu Longin, „Memoria - revista gândirii arestate” a lui Banu Rădulescu, Memorialul Sighet și sute de cărți memorialistice ale celor care au trecut prin iad, cărți care ar trebui să se constituie într-un capitol special al istoriei literaturii: literatura de frontieră sau poate paraliteratura. Câte am aflat despre originile, natura și ororile comunismului în cărțile lui Soljenițîn, Vasili Grossman, Zamiatin, M. Voslenski, Medvedev, Alain Besançon, J.Fr. Revel, Fr. Furet, Stephane Courtois, etc. Și ne-am cutremurat. N-am mai citit, în ultimii 26 de ani, beletristică, ci exclusiv literatura universului

concentraționar comunist, care stârnește o oroare cu mult mai mare decât bolgiile „Infernului” lui Dante, depășind orice imaginație prin sadism, ură împotriva bunătății și grației divine. Am aflat, după Revoluție, de suferințele care depășesc orice grad de suportabilitate, ale deținuților politici, dar și despre comportamentul lor demn, fără compromis, care a dezmințit teza lichelei de Mihai Ralea, din scrierea „Fenomenul românesc”, unde susține – judecând, poate, pe alții după chipul și asemănarea sa – că trăsătura dominantă a firii românului este acomodarea. Ei bine, au fost foarte mulți români care nu s-au acomodat, deținuții politici. Și nu numai că nu s-au acomodat, dar au fost militanți, luptând cu toată ființa lor împotriva acestui sistem barbar, străin mentalității și naturii poporului nostru.

Nicio țară din lagărul sovietic n-a fost mai urâtă de către cioloveci ca România, pe care au vrut să o ștergă de pe harta lumii și ar fi putut reuși dacă Regele Mihai – căruia trebuie să-l mulțumim din inimă – n-ar fi dat lovitura de stat de la 23 august 1944, antihitleristă. Și nicio țară de dincoace de Cortina de Fier (intra muros), n-a avut o mișcare de rezistență mai dâră anticomunistă, în primii 20 de ani (1944 – 1964).

Ca să distrugi un popor, trebuie să-i distrugi mai întâi elitele. Așa au procedat comuniștii, distrugându-l pe cei mai buni din toate categoriile socio-profesionale: academicienii (a se vedea nr. 28 al revistei „Memoria”), pe profesorii cei mai buni de pe toate treptele de învățământ, învățătorii satelor, ofițerii armatei regale, meseriașii și comercianții (clasa mijlocie, cea care face prosperitate unei țări), pe cei mai buni gospodari ai satelor. S-a făcut, astfel, o selecție inversă. Cred că de aceea arătăm noi astăzi așa ca popor, pentru că, după mine, au fost trei valuri de selecție inversă, în care poporul nostru a pierdut pe cei mai buni: 1) în război, 2) în închisorile comuniste (aici intră nu numai cei asinați acolo, ci și cei ieșiți de acolo cu sănătatea subrezită, carierele distruse, aripile

destinului frânte), 3) prin emigrare (din 1944 și până astăzi). Ca să distrugi un popor, trebuie să-l distrugi școala. Au făcut aceasta și o fac, cu o și mai mare turbare, astăzi, fiii și nepoții comuniștilor.

S-au descoperit, în arhivele sovietice, „Directivele de bază ale NKVD pentru țările din orbita sovietică”, la Moscova, elaborate la 2 iunie 1947. Iată ce spune la articolul 35 din aceste directive: „Din școlile elementare, de specialitate, dar mai ales din licee și facultăți, trebuie să fie înlăturați profesorii de valoare care se bucură de popularitate. Locurile trebuie ocupate de oameni numiți de noi, având un nivel de pregătire slab sau mediocru. Să se analizeze diferențele dintre materii, să fie redusă cantitatea de material documentar, iar la licee să se oprească predarea limbilor latină și greacă, a filosofiei generale, a logicii, a geneticii. În manualele de istorie nu trebuie amintit care dintre domnitori a servit sau a vrut să servească binele țării. Să se insiste pe lăcomia și răutatea oricărui rege, pe efectul nefast al monarhiei și pe lupta poporului asupra ei. În școlile de specialitate trebuie introdusă specializarea îngustă.” Nu cumva și astăzi se face aceeași crimă?

Cei rămași în afara închisorilor, dacă erau copii, n-au știut; cei maturi, ori au acceptat jugul gemând, ori, dacă erau mari intelectuali, erau cumpărați, ori mancurtizați (în sensul în care a pus în circulație Aitmatov termenul „mancurt” în cartea „O zi mai lungă decât veacul”).

Țara noastră era acoperită de închisori și lagăre de exterminare.

„Pe după ziduri negre adunată, /cum brazii și-i adună codrul sur, stă țara noastră, veșnică și toată,/ cu temniceri și lanțuri împrejur.” („Aici e toată țara” - A. Ciurunga)

Comunismul și fascismul au fost, cum zice Leszek Kołakowski, „diavolul întrupat în istorie” și tot el spune că „Minciuna este sufletul etern al comunismului”.

Comunismul și nazismul au umilit omul și noțiunea de om atât de mult pentru că au vrut să arunce cu noroi în Dumnezeu,

cel care a făcut pe om după chipul și asemănarea sa. După ce a aflat de faptele abominabile de la penitenciarul Pitești, Soljenițin, cel neîntrecut în zugrăvirea gulagului, a afirmat că „fenomenul Pitești este cea mai mare barbarie a lumii contemporane”.

Referindu-se la ororile celor două războaie mondiale, Elena Văcărescu spunea: „leșim din epoca cea mai cruntă prin care a trecut Omenirea, epoca unde au apărut cei mai înfiorători călăi, și anume cei care au omorât mila”, neînchipuindu-și că va urma ceva și mai groaznic.

Fernando Pessoa, marele poet portughez, spunea: „Dacă tot gunoiul moral și mintal care există în toate creierile ar putea fi măturat și adunat la un loc, ca să formeze cu el o entitate gigantică, acesta ar fi comunismul, inamicul suprem al libertății și umanității, așa cum este tot ce doarme în instinctele josnice existente în fiecare dintre noi.”

Inexplicabilă li se pare multora atitudinea celei mai mari părți a intelectualității franceze, acea „la gauche caviar” (stânga de icre negre), care cauționa moral și intelectual comunismul, dar pe pielea altora. De unde venea înverșunarea acestor sinistri (de la latinescul „sinister” – stâng)? Convingerile lor politice își aveau rădăcinile în iacobinism, Comuna din Paris, Afacerea Dreyfus, care polarizase și radicalizase Franța la sfârșitul secolului XIX. Nu! Banii – ochii dracului și mai ales ai dracului rusesc. Au fost, poate, cumpărați și cu bani din Tezaurul nostru de la Moscova.

I.D. Sârbu, nu-mi aduc bine aminte unde, a spus (poate în „Adio, Europa!”, poate în „Jurnalul unui jurnalist fără jurnal” sau, poate, în „Traversarea Cortinei”): „Toată inteligența franceză – mulți eroi după război – după ce colaborase copios cu nemții, a devenit subit și în masă *engagée*. Filostalinști de salon și catedră universitară, dacă nu de Tașkent, ci de Paris sau Nanterre.” Ce și-o fi râs Stalin în mustață de acești „inocenți” pe care Lenin îi numea

„inocenți utili”! Sartre striga ca un apucat că „un anticomunist e un câine” iar ciracii lui că preferă „avoir tort avec Sartre plutôt que avoir raison avec Aron”. Până la urmă istoria a arătat că dreptatea și adevărul erau de partea lui Raymond Aron și a lui Camus și a lui Eugen Ionesco. Târziu, cam prea târziu!

De ce Occidentul era atât de inhibat și părea paralizat în fața URSS – care emana comunismul!? De ce nu a dorit și nu dorește procesul comunismului? Explicația ne-o dă Vladimir Bukovski, care, în vremea când Elțân conducea Rusia, a venit la Moscova să scaneze aproximativ 7000 de documente din arhivele C.C al P.C.U.S. În legătură cu ce a descoperit, el spune: „Ce era atât de secret în legătură cu cele mai multe din aceste documente? De ce se opunea Occidentul unui proces al comunismului? Vă pot spune, fiindcă din aceste documente reiese, în mod clar, că anumite forțe ale unor instituții occidentale colaboraseră foarte mult cu Moscova, foarte adesea în secret, câteodată în mod deschis, foarte adesea cu K.G.B”. Târguieli pe pielea și spatele popoarelor, așa cum se fac și acum cu globalizarea (care duce la distrugerea specificului național și a independenței popoarelor), cu islamizarea Europei și distrugerea valorilor creștine și zdruncinarea din temelii a Lumii.

Tucydide, autorul „Războiului peloponeziac”, acum aproximativ 2500 de ani, spunea că din istorie învățăm că nu învățăm nimic din istorie.

Când Malraux spunea că „secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc”, el trebuia să fie mai clar: religios creștin și asta pentru că, așa cum spunea Ernest Renan: „Iisus este piatra de temelie a Omenirii, încât să smulgă numele Tău din această lume, ar însemna să o zdruncine până în temelii.” Au încercat Hitler și Stalin cu regimurile lor politice, cu construcțiile lor ideologice, antiumane și anticreștine, și au sfârșit ca Iulian Apostatul: „M-ai învins, galileene!”.

Critice

Ferestre de lumină, un volum de rară sensibilitate poetică

Maria IONICĂ

Marcată poate (împovărată?!) de notorietatea numelui său de familie, Beatrice Silvia Sorescu a debutat editorial în 1996, cartea de poezii intitulată *Starea din clipă* apărându-i chiar în anul stingerii celebrului său unchi Marin Sorescu¹. Au urmat, în timp, peste zece volume cu remarcabile poezii de reflecție, inclusiv cele destinate copiilor (v. *Din basme coborând spre noi-2009* sau *Zbor de ghiocci-2013*). Parafrazând, în ordine cronologică, unele titluri, metaforice, putem observa că poeta veghează *La țărnul pleoapei* (2002), acompaniind un *Concert în Si bemol* (2007) într-un mirific *Vârtej șoptitor timpului* (2008, adulmecând *Rădăcini cu mirări și miresme* (2011) *În luminișuri de cuvinte* (2012). Deosebit de sugestiv este intitulat și volumul *Să ard cuvânt* (2017), conjunctivul cu valențe imperative amintind arghezia *Rugă de seară* („Cuvântul meu să fie plug/ Ce fața solului o schimbă”...).

Cea mai nouă carte semnată de Beatrice Silvia Sorescu a apărut, în remarcabile condiții grafice, spre finele anului 2021, la editura craioveană

Autograf MJM. În recenzia consacrată volumului intitulat *Ferestre de lumină*, reputatul profesor craiovean dr. Marian Barbu remarca prezența „mai mult decât discretă în presa literară centrală de profil” a autoarei, al cărei nume se înscrie cu demnitate în ilustra descendență a ceea ce se consideră a reprezenta o veritabilă *dinastie Sorescu*.

Deloc întâmplător, lansarea acestei cărți s-a înfăptuit în 28 februarie 2022, cu doar câteva ore înaintea momentului când, dacă mai trăia, Marin Sorescu și-ar fi sărbătorit 86 ani de viață. Mărturiile apropiaților și cercetările recente au arătat că acesta a *zărit lumina pe pământ* într-un an bisect, în noaptea dinspre 29 februarie 1936. *Singurul printe poeți s-a stins* însă prea devreme, în 8 decembrie 1996, la doar 60 de ani. Întrunirea a fost, așadar, și un inspirat prilej de aducere-aminte despre marele înaintaș al poetei, aceasta și o serie de personalități (Tudor Gheorghe, Marian Barbu, Emil Boroghină, Tudor Nedelcea) intervenind cu emoționante evocări.

De altfel, volumul se și deschide cu o elocventă dedicație, în semn de prețuire

¹Și tatăl acesteia, Nicolae Sorescu, cel mai mare dintre frații lui Marin Sorescu, a debutat tardiv, la peste 80 de ani. Împătimit recitator din poezia eminesciană, deși nu făcuse mulți ani de școală (sacrificat pentru nevoile din gospodăria mamei rămasă prea devreme văduvă cu șase copii), acesta a moștenit memoria și pasiunea părinților pentru lectură, trecând apoi și la creație.

a memoriei înaintașilor *Sorești*: „Dedic această carte unchilor mei, Marin și George ȘT. Sorescu, repere culturale, adevărate *ferestre de lumină*”. Se subînțelege *ab initio* că titlul trimite dincolo de universul concret-material. Și în intervenția sa poeta a menționat opere și autori care au impus acest simbol al luminii, conferindu-i aura de sacralitate, de la biblicul *Fiat lux!* până la blagienele poeme irizând *corola de minuni a lumii*. A nu se uita că însuși Marin Sorescu se confesa cu disimulată nonșalanță: „Am zărit lumină pe pământ,/ Și m-am născut și eu” (*Am zărit lumina, Poeme-1965*).

Tot Marian Barbu evidențiază predilecția pentru tematica rurală, eul liric pendulând între nostalgia satului de odinioară – universul copilăriei și amărăciunea, chiar revolta de a asista la degradarea întregii societăți românești: „Tema care patronează întregul rotund liric al volumului prezent este nostalgia. Nu numai al unui univers care nu se va mai întoarce niciodată, adică de la satul dezvoltat sub poală de pădure, la aceea a schimbărilor social-politice, brutale, peste capul oamenilor”.

Încă din prima poezie, care dă și titlul volumului², se face trimitere la spiritualitatea strămoșilor („Am rădăcinile adânci, înfipte-n vatra strămoșească/ Acolo unde dorm părinții și hoardantreagă, oltenească”) și la coordonatele spațiului rural/bulzeștean: pădurea, poiana, salcâmul ș.a., la care se adaugă – în celelalte poeme – câmpia, dealul cu mure, „poala de salcâm”, izvorul „cu apă

lină”, dar și ograda părintească „purtând pe umeri taina cireșilor în floare”, „ghirlandele de măr”, salcia pletoasă („cu franjuri atârinate-n nopți de-argint”), fântâna, focul din vatră, mirosul de pâine în cuptor, gutuia din fereastră ș.a., totul iradiind luminos „în suflet”.

Natura este contemplată cu emoție în toate anotimpurile, cum se observă și din titlurile unor poeme (*Farmec de primăvară, E vară iar, Rapsodie de toamnă, Dimineață de iarnă*), iar unele imagini trimit spre peisagistica din pastelurile lui Ion Pillat: „Buchete albe, roz, din crengile de măr,/ Se-aștern duios, alene, în neatins covor,/ Cireșii se răsfață sub zarea ce mângâie,/ Și vine, din grădină, aroma de gutuie.// E curtea-n floare, mamă, parfum de păpădie,/ Se-aude cucu-n coastă și blânda ciocârlie,/ Trec pragul casei noastre, mă uit pe sub perdele,/ Mă simt, pentru o clipă, ca-n vremurile-acele” (*E curtea-n floare*).

Un pățimaș comparatist ar semnala și alte influențe livrești, împingându-le până înspre lirica folclorică, din care s-a perpetuat celebra temă despre comuniunea om-natură, mai ales când și versificația se apropie de metrica populară: „Fă-mă, Doamne, o câmpie,/ Cu trifoi și iasomie,/ Cu iarbă și rozmarin,/ Să am sufletul senin” (*Rugă*). Dar când se referă la prezentul „gri, urât”, seninătatea dispare, versurile dobândind accente de revoltă amară, ca în poemele mesianice ale lui Octavian Goga: „Ne sângerează cerul prin batiste/ Și plânge crucea răstignită-n noi [...] / Ne-a mai rămas să ne rugăm la sfinți,/

²Majoritatea titlurilor constituie și primele versuri din respectivele poezii.

Îndoliată, tristă Românie!” (*Ne sânge-rează cerul*). Fără declamatorismul adiacent, nici militantismul lui Adrian Păunescu n-ar fi ignorat: „Ne-am săturat și n-o spun într-o doară,/ De hoți, de proxeneți, de criminali,/ De bande ce pândesc și-apoi omoară [...]/ Se calcă, zilnic, totul în picioare,/ Speranțe, visuri, idealuri noi” (*Ne-am săturat*).

Însă, dincolo de asemenea posibile/ involuntare influențe³, se remarcă sinceritatea și profunzimea trăirilor lirice, proiectate uneori pe coordonate cosmice. „Mi-e aripa frântă, de-o vreme,/ Mi-e dorul atât de pustiu,/ [...]/ Să spintec oceane și mări [...]/ În zare-s atâtea cărări...” (*Vino*). Poeta scrotează limitele condiției umane, pentru om timpul fiind „leagăn blestemat”/ „propriul nostru ștreang”: „Ne măcinăm cu timpul deodată,/ Pentru noi toți nu e decât o poartă,/ Și așteptăm uimiți și în tăcere,/ Să ne topim în propria durere” (*Se face frig*). Asemenea pasaje de meditație au caracter preponderent elegiac: „Mă cobor, de-o vreme-n toamne” (*Înserare*); „Se face noapte-n noi” (*Se face noapte*).

Ideea efemerității vieții revine, cu disperată luciditate, în mai multe poeme: „De când ne naștem, rele ursitoare/ Ne pedepsesc c-un nedorit mormânt” (*Retorică*); „Nici urmă nu mai e c-am fost cândva,/ Pământul are pentru toți un dinte:/ Ne face buruiană-n urma sa” (*Fii bun*); „Suntem doar urme

pe nisip/ [...]/ Mare fără salvamar” (*Mi-e dor*).

Totuși, sunt incluse aici și câteva superbe poezii de dragoste: „Te sorb din cupa visului în doi/ Și mă aprind văpaie peste lume,/ În mugurim, vezi bine, amândoi,/ Cuvintele încep să ne cunune” (*Înmugurire*); „E noapte, iubito, curg stele pe noi,/ [...]/ Mă mistui în ochii-ți” (*E noapte*); „E-un soi de-ncremenire necuprinsă,/ E dorul nostru-nvăluit în ploi,/ [...]/ Imensitate-a nopților în doi” (*S-a înserat*).

În ceea ce privește forma poeziei, autoarea optează pentru rezonanțele armonioase ale versului clasic, amplu, de 13-14 silabe⁴, cu rimă, ritm șcl. Pe deplin conștientă de responsabilitățile pe care le incumbă sonoritatea patronimului său, Beatrice Silvia Sorescu își filtrează cu prudență trăirile lirice, veghind totodată la eleganța și acuratețea expresiei, la forța de sugestie a cuvântului (v. ineditul și plasticitatea unor imagini: izvorul – „un fir de cer”, „frunze bronzate”, „liniște surdă”, zâmbete *închise* „în colivii”, „ocean de stele” ș.a.).

Tot la nivel stilistic merită semnalată prospețimea expresiei artistice, dar și forța de sugestie a imaginației poetice: „Am vrut să dau cu var peste gânduri” (*Se face noapte*); „Mă aprind în vârf de lună/ Și mă scapăr pe furtună” (*Ard*).

Remarcând sensibilitatea aparte a poetei, pe care o situa în continuitatea lirismului feminin ilustrat de Matilda Culger Poni, Veronica Micle și, mai ales,

³Doamna Beatrice Silvia Sorescu este profesoară, absolventă de filologie.

⁴Chiar și când versul pare scurt, ca în lirica populară („Fă-mă, Doamne, deal cu mure,/ Fă-mă vale sau pădure” - *Rugă*), rareori acesta numărând 7-8 silabe („Să ai zarea la picioare,/ Din cuvinte să naști mare” - *Fir de rouă*).

de craioveanca Elena Farago, la o lansare din 2010 George Sorescu afirma: „Cultivând versul clasic, dar cu mijloace de transfigurare autentice, Beatrice Silvia Sorescu este o neoclasicizantă”, iar în 2011 unchiul-exeget revenea: „Clasicizează, dar nu imită, impunând propriile trăiri printr-un alt limbaj figurat”.

Apreciind faptul că nepoata marelui poet nu sorescianizează (cum s-ar putea aștepta cineva), rămânând o voce profund originală, Ovidiu Ghidirmic semnala încă de la primul volum al autoarei, din 1996 (marcând „un debut de maturitate, cu totul remarcabil”): „Beatrice Silvia Sorescu este o poetă veritabilă, în toată puterea cuvântului, fină și cultivată, de un rafinament al expresiei ce nu are nimic artificial, contrafăcut, și care provine tocmai din simplitate și naturalețe”.

Luând în calcul documente publicate în ultima vreme despre Marin Sorescu,

⁵Mândru de ceilalți doi copii, tatăl adăuga pe latura stângă a misivei: „Emil și Gabriela sunt mari și frumoși, se cunosc din alți copii”.

s-ar putea spune că fiica celui mai mare dintre frații genialului scriitor este predestinată actului artistic înaintea propriei nașteri, căci pe versoul unei ilustrate expediate din Bulzești, la 1.03.1958, Nicolae Sorescu îi solicita celuilalt frate, George – pe atunci profesor la Liceul Traian, din Severin, sugestii pentru numirea celui de-al treilea copil⁵ ce urma să-i vină pe lume, menționând că primise deja o listă de la mătușa Ricuța, din București, în onomastica feminină regăsindu-se prenumele viitoarei poete: „George, [...]. Trimite-mi niște nume frumoase, fă iar pe nașu`. Am primit notiță de la Ricuța, [...], cu amândouă sexele.[...]. Octavian, Cristian, Mircea, Dan, Mihail, Biatrice, Carmen, Silvia”⁶.

O astfel de menționare, și apriorică, obligă – vorba francezului. Doamna Beatrice Silvia Sorescu o demonstrează cu fiecare apariție editorială – și nu numai!

⁶v. Maria Ionică, George Sorescu, *Marin Sorescu în documente inedite*, II, Editura Hoffman, 2019, p. 160.

2

Prunc neliniștit
zvârcolit
la un moment dat creându-ți impresia că
neîndemânatic
neputincios cum e
încearcă totuși să-și potrivească scutecele
în loc de aripi...

Pentru că
de cum conștientizează că a venit pe lume
omul începe să caute ieșire din situație.

Excepții

Pentru că se mai zice – nu? – acesta
nu e om
ci e curat diavolul!

Asta e:
în cer e cerul
în nor e norul
în apă e apa
în pământ e pământul...

Însă nu totdeauna în om e
omul...

Ingenuitate

Jungla Amazoniană.
Se mai întâlnesc triburi ingenui în care
femeile își acoperă sânii doar cu
pruncii pe care-i alăptează.

Ovale

Am impresia că
cele mai frumoase poeme de dragoste
din lume
oarecum se bombează
ies în relief în două ovale simetrice
pe dreapta
pe stânga
de ai crede că ele sunt vălul care
acoperă pieptul tău.

O concluzie

Judecând după inscripțiile de pe ziduri
inclusiv după cele de pe pereții Sorbonei
sau de pe zidurile Kremlinului
de pe Zidul plângerii sau de pe
Marele Zid Chinezesc – (cele mai multe
din ele banale
șterse
repetitive
anchilozate) – e clar că
nu prea multă lume e pregătită
să înțeleagă poezia...

...însă
eroi au fost
eroi sunt încă

de altfel
ca și poeți...

Precum apostolii
poeții sunt dezrobitori de cuvinte
și idei
deci și de adevăr

poeții
precum apostolii
mereu supuși riscului imanent
de a cădea în robia cuvintelor
și ideilor
pe care le dezrobesc...

Abatorul

Nu o fi cazul ca societatea civilă
să se scandalizeze
mobilizându-și umaniștii
ocrotitorii de animale
chemând-o în ajutor pe Brigitte Bardot
plătindu-i biletul dus-întors
de la Paris – încoace
de aici – spre Paris...

Nu o fi cazul...
pentru că societatea
nu e decât un abator de ucis timpul...

Poezie

Dumitru Augustin DOMAN

Mic dejun de porumbel

„Doamne lisuse,
binecuvântează mâncarea asta puțină,
cât un mic dejun pentru un porumbel,
pe care s-o mănânc în singurătatea mea
și să mă și satur!”
se roagă bătrânul șoptit,
în barba-i roșcată.
Și lisus
nu numai că binecuvântează
neînsemnata hrană a bătrânului
singur și smerit,
dar și vine la masa lui sărăcăcioasă
și mănâncă împreună amândoi
pe săturate,
dar mai și rămâne
să se îndestuleze
și albul porumbel
apărut pe pervazul ferestrei deschise.

„Acum pot muri liniștit și sătul!”
își șoptește bătrânul
în barba-i roșcată.

Cenușă

Moare în fiecare toamnă frunza
de platan și
se transformă în cenușă.
Piere libelula în fragedă bătrânețe
și se preface în cenușă.
Se aruncă la gunoi hoiturile șobolanilor
care devin cenușă.
Faptele bune, faptele rele sau banale
mai puțin cele geniale
ale oamenilor
în cenușă se prefac.
Oamenii înșiși se nasc
iubesc și mor
apoi devin cenușă.
Cenușa -
atotcuprinzătoarea vatră a lumii.

Strălucire de aur, de argint

Joi seara, în viața mea
a intervenit un factor nou:
interesul brusc pentru doamna aceea
strălucitoare.

O lumină puternică
de nesuportat
dă strălucire de argint
covorului infinit de iarbă.
O lună rotundă
dă o poleială de aur
valurilor mării.
O lumină grea și strălucitoare
se prelinge
din uriașa clepsidră a cerului.
De joi seara,
interesul meu
pentru strălucirea morții
celei veșnice
a devenit total.

Energia punctului

Când scriu de mână,
am totdeauna grijă
să desenez punctul
cu un abia imperceptibil gol
în mijlocul lui
și asta din teama
de explozie sau implozie.
Energia punctului
trebuie eliberată cumva,
moderat.

Fecund

Neantul
fecund
ca un paing
în singurătatea
de o sută de ani
a unui castel medieval

Poezie

Ioan Radu VĂCĂRESCU

***

(septembrie, dimineața)

Ai învățat, într-un sfârșit, să găsești un sens?
În această ceață suavă ce coboară în grădina lumescului tău azil?

A murit ficțiunea, sora mea cu care am străbătut o viață,
cu care am mâncat și am băut
pâinea cea de toate zilele
și apa iluziilor agățate-ntr-o dungă precum fructele anului
celui mai secetos în mădul din grădină,
cu care am dormit înfășat în falduri de vis,
cu care am muncit cot la cot
precum doi soldați săpând tranșee în Marele Război.

A rămas realitatea,
senină și-apoi dintr-o dată grea de neguri,
în vântul ce-apeacă până la pământ
ramurile de aur ale mestecenilor
într-o toamnă ca o uriașă iluzie
născută din faldurile nemărginite ale ficțiunii.

***

(anastomoză)

Ea îmi spunea odată, mângâindu-mi dosul palmei cu degetele ei fine și lungi cu unghii vopsite în roșu aprins, că de asta probabil mă simțeam rău, că acel rău era de fapt o greutate pe suflet.

Și mi-am amintit că altădată chiar despre asta mi-a vorbit țiganka aceea tânără pe stradă la Mediaș, și care s-a așezat ca un nod în stomac și a făcut acolo implozie ca o grenadă în mâna soldatului neinstruit.

Și că de asta am ajuns la spital, la urgență și apoi sub cuțit - și mă întreb - dacă am acest drept - dacă acel cuțit fin din mâna fină cu degete lungi și vinișoare albăstrii a domnișoarei doctor a extirpat bucata de carne putredă - și nu prea știu ce să răspund - asta înseamnă oare că s-a dus pe apa sâmbetei și bucata aceea putredă de suflet, astfel că am scăpat de greutatea aceea mare și apăsătoare ?

Și țigancă cea tânără de la Mediaș ținându-mi mâna în mâna ei cu degete lungi și fine și bronzate ar spune acumă că sunt, ca lacrima, curat ?

Sau pot oare răspunde că mi-e milă într-un anume fel de corbul acela alb agățat cu ghearele de ventriculul meu stâng cu o aripă înghețată bocnă și cu cealaltă înjumătățită?

***

Dar acum, acum exist?

Pe masă, cafeaua aburește în ceașca imaculată ca zăpada dintr-un vis vechi, țigara de foi fumegă în scrumiera de sticlă, pajiștea cu smocuri de iarbă uscată și frunze de anul trecut coboară domol spre firul unei văi din cealaltă viață.

Există toate aceste lucruri, aici și acum?

Dincolo de pârâu, printre copacii rari, cu ramuri golașe, prin frunzele arse de brumă, pe lângă stejarul bătrân și scorbuos doborât de furtună urcă un tată, un copil și un câine mititel, alb și cărlionțat.

Cățelul aleargă în fața lor, latră vesel, se întoarce, apoi aleagră iar spre marginea de sus a parcului.

Copilul se-apeacă după pietre și frunze, îi arată mereu ceva tatălui, îl privește și îl ascultă cu atenție.

Din când în când privește spre ramurile copacilor din jur, cu ochii după veverița care a coborât mai înainte cu capul în jos pe trunchiul unui stejar la fel de bătrân.

Tatăl e foarte calm, vorbește cu copilul, cu cățelul, caută și el sprintăra veveriță, pășește încet la deal, prin iarbă și frunze, cu mâinile în buzunare.

Ceașca e goală, țigara a ajuns aproape la spiț.

Dinspre amonte, pe firul Văii Aurii, se-ntinde, brusc, apa neagră.

Nu se mai vede la doi pași.

Nu se mai aude nimic.

Doar iarna.

***

(așteptare)

Așteptarea poate fi o situație dintre cele mai ciudate.

Poate că însăși esența vieții stă în această fericită ficțiune.

De ieri sau de azi.

Un viitor în trecut cu irizări de o virilă nostalgie.

Ce fac de fapt eu aici, ascuns de privirile tuturor, pe priciul din fereastra joasă a spitalului, cu paharul de cafea la îndemână și țigara aprinsă cu gesturi ușor nesigure?

Aștept.

Poate un umăr de care să mă sprijin, iar nu de scândura rugoasă ce ține loc de ușor.

Așteptarea îmi pare acum cea mai fericită ficțiune posibilă.

N-am plecat la plajă la nudiști, la Evanghelia, în acea zi, m-am îndreptat mai întâi spre taraba de lângă mlaștina din centrul satului pescăresc, la o cafea la nisip, apoi spre cealaltă parte a plajei, spre golful lui Caropolis.

Nu am ajuns însă în golf, am rămas deasupra mării, pe promontoriul foarte înalt de unde golful și plaja pustii păreau o altă lume.

Așteptam.

Senzație de libertate absolută și o nedumerire nouă, liniștită, albastră.

Am rămas o jumătate de zi pe acel promontoriu, iar apoi m-am întors în sat, la singurul hotel aflat la acea vreme acolo, unde am folosit a doua cafea pe acea zi,
pe terasa de

la marginea mării, unde mă aștepta cel mai bun prieten al meu, îngrijorat de dispariția mea.

A plecat liniștit iar eu am rămas cealaltă jumătate a zilei acolo pe terasă, privind marea ce se domolea tot mai mult spre seara pontică.

Așteptam.

Ea plecase dis-de-dimineasă.

Undeva.

Așteptam răsturnând pe față și pe dos toate scenariile posibile, toate planurile simple sau întortocheate, toate emoțiile tari sau slabe, toate gândurile prezentului și viitorului trecut.

Am perindat în minte vreo câteva vieți.

Fără de moarte, doar curgere de sânge, sevă, limfă, apă sărată, cafea, fum de țigară, valuri înspumate, dragoste, suferință, spaimă.

Spre seară am mers din nou pe promontoriul de deasupra golfului, m-am așezat chiar pe buza falezei, privind înserarea ce părea o altă lume.

Am auzit pași în spate și când m-am întors i-am văzut venind spre mine cu pași
grăbiți.

Ea s-a așezat la un pas de mine, privind cu nesaț înserarea care îi plăcea atâta
de mult.

L-am întrebat pe cel mai bun prieten al meu dacă știe unde a fost ea în acea zi.

Mi-a răspuns că asta nu contează, important e că ea e acum acolo lângă mine și se
bucură de asfințitul fără sfârșit.

El a plecat și eu m-am aplecat ușor spre ea.

Ne-am sprijinit umăr în umăr, cu pricioarele atârând în gol deasupra mării.

Așteptând.

Toate scenariile și planurile dispăruseră ca prin minune.

A rămas așteptarea, irizare a unei virtualități de o melancolie nepământeană.

***

Am intrat neanunțat în celălalt eon.

Pe poarta din dos.

Cerul apăsător, nori uriași ca din vată de zahăr brun.

Pământ reavăn acoperit de smocuri firave de iarbă.

Frunze de tei și pene de ciocănituri spulberate în vântul de vest.

Beau cafea și fumez la o masă lungă de lemn negeluit.

Țigara are gust de ciocolată.

Privirea prin cele zece mii de ramuri ale arborilor din parcul Subarini.

De toate mărimile și formele, poleite de lumina rece ridicată în eter dinspre peticele de zăpadă.

I should be glad of another death

Am intrat în celălalt eon pe poarta din dos.

Ca și cum aș fi intrat în cealaltă lume prin portalul cel mare din față, poartă de intrare a împăraților în catedrala încoronării.

Un huruit inexplicabil de rulmenți, ca dintr-o îndepărtată copilărie.

Pe sub copertina stejarilor uriași, spre podețul precar din vale.

Un câine pribeag, alb cu pete negre pe urechi și pe față, cu inimă neagră pe spate, la mal, cu botul în undele pârâului.

Nălucirea de-a lungul văii aurii.

Realitatea înseninată dintr-o dată.

Moartea dintr-o dată pierdută-n lumină.

***

(esse per se)

Doamne, ne-ai dat trup puternic.

Oase de piatră, precum coloanele de bazalt ridicate din inima pământului.

Mușchi tari, precum rădăcina trandafirului sălbatic.

Piele întinsă pe carne și pe oase, precum vela în vântul năpraznic.

Picioare zvelte, precum trupul gutuiului tânăr.

Brațe biruitoare, ca meandrele fluviului îmbrățișând câmpia cea mare.

Inimă pur-sânge.

Creier de ametist.

Umeri făcuți să ducă mari poveri.

Doamne, ne-ai dat suflet slab și ascuns.

Zăvorât în subteranele oaselor, mușchilor, pielii, picioarelor, brațelor, inimii și creierului.

În umerii noștri.

Doamne, ne-ai dat acest trup slab.

Oase de nisip, risipite de apă și vânt în văile plângerii.

Mușchi fărămicioși, ca frunzele uscate toamna.

Piele de hârtie arsă.

Picioare schiloade, precum crengile vechi mâncate de putregai.

Brațe de mâl.

Inimă de sânge închegat, rece ca umbra otrăvită.

Creier de vapori deasupra ghețarului sub căldura soarelui.

Umeri schingiuiți.

Doamne, ne-ai dat acest suflet puternic.

La bună vedere în piatra și nisipul oaselor noastre.

În nervurile mușchilor noștri.

În pielea încolăcită pe trupul nostru ca un vâl de îngropăciune.

În picioarele noastre înalte, tumefiate de nămol puturos.

În brațele și palmele și degetele noastre de apă neînceptută adunate în rugăciune.

În inima noastră de lacrimi sângerii.

În creierul nostru ce lucrează spre dezvelirea luminii.

Pe care ne-ai așezat-o, dar neprețuit, pe umeri.

(din volumul în pregătire *Cealaltă cafea*)

Poezie

Costel STANCU

* * *

Cînd am privit întîia oară într-o fîntînă, mi-am pipăit
îngrozit capul, crezînd că a căzut în adîncul ei.
Îl simţeam acolo, pe umeri însă, pentru a mă linişti,
am fugit la oglindă.
Să nu te mai apropii niciodată de locul acela,
m-a sfătuit mama, apele îţi vor fura chipul.
Dar era prea tîrziu. Înlăuntrul meu, ceva se schimbase.
De atunci, cînd întîlnesc o oglindă,
arunc pietre în ea.

* * *

multe am întîlnit pe drum oameni lătraţi de clopote mici focuri
aprînse în leagăne din hîrtie o şopîrlă amanetîndu-şi coada chiar
un oraş fantomă ţi-a spus marea că am atins-o cu vîrful piciorului?
pudică ea l-a îmbrăcat în scoici pe sfîntul iacob înecatul întru credinţă
nu sînt pescar de oameni doar un călător ce se întoarce în el însuşi
îndepărtîndu-se o fiară moale şi bezmetică sufletul meu niciodată sătul
de a gusta din mierea vorbelor tale alături o femeie şi un copil strîng peşti
din rîul secat în coşuri de nuiele caii pasc liniştiţi aburul dimineţii azi
unul dintre ei va fi potcovit invers i se va bate în frunte un cui de inorog
rîdeţi rîsul e anticamera morţii va veni vremea cînd la răscruci vor fi
aşezate mai multe oglinzi decît cruci îmi spui eu tac un răstimp
m-a însoţit vîntul bătrîn nebun ce aleargă de o viaţă acelaşi fluture
din pietricele colorate ştim amîndoi că într-o zi îl va prinde apoi
îl va elibera cu o bucurie doar de el înţeleasă o doamne
multe voi mai întîlni pe acest drum
poate pe mine însumi singurul de care m-aş teme

* * *

Mama e semn de apă. Crede în puterea acestuia mai mult
decît în orice. Nici balaurul cu şapte limbi de foc nu a îndrăznit

să mă fure când mă întorceam, seara, de la fântână, se mîndrește ea.
Poartă la gît o scoică în care își ascultă, uneori, gîndurile.
Tata e semn de foc. Nu știu dacă crede în el. Tace, privește
ceasul casei și se preface viu. Are agățat în ureche un cercel
în formă de săgetător. Săgețile trimise de el au flăcări în vîrf.
Se închină unei stele căzute. În mintea lui,
semnele s-au amestecat demult.

* * *

Pedalăm amîndoi
pe o bicicletă dublă.
Cu timpul, simt că îmi este
dîn ce în ce mai greu.
Întorc capul: șaua ta e goală.

Copilăria încetează
atunci când descoperi
că prietenul imaginar
cu care te jucai
pînă mai adineauri
ești chiar tu.

* * *

Lîngă far, întîlnesc o femeie.
Înecații sînt calmante pe care le înghite
marea când e agitată, îmi spune ea.
Apoi apa se liniștește, dar rămîne imprevizibilă
- o jucărie cu arc în mîinile unui zeu nebun.
Nu știe nimeni când ii va răsuci din nou cheița.
La răstimpuri, valurile aruncă pe mal trupurile celor pieriți.
Amestecate.
Fiecare vine și alege rămășițele morților săi.
Uneori greșim, dar le schimbăm între noi când ajungem acasă.
Acum aștept oasele fiului meu, oftează femeia.
Marea e neliniștită ca o pictură rupestră.

* * *

Mă trezesc în fiecare dimineață și plec să netezesc
drumul Celuilalt. El doarme liniștit, nu i-au crescut ghearele,
nu i-au ieșit dinții. Se va trezi și,
negăsindu-mă, va întreba: unde este fratele meu,

de ce m-a părăsit tocmai aici? Va plînge și va porni să mă caute.
Nu-i spuneți nimic, lăsați-l să creadă că el singur
a trecut toate primejdiile de pînă acum. Eu nici nu exist.
Viata lui e o hartă pe care își plimbă degetul Dumnezeu.

* * *

A venit o pasăre și mi-a furat încălțărilor.
De azi încolo vei zbura, mi-a spus.
Fie-ți milă, am implorat-o, nu o pot face,
nu am aripi și mi se pare prea sus.
Nici eu nu am avut aripi dintotdeauna.
Eram strînsă într-un oval de foc nevăzut.
Într-o zi, am fost aruncată din cuib
Și-n locul fiecărei răni, o aripă mi-a crescut.

Ani la rînd, cu răbdare, ca pe un frate mai mic,
s-a chinuit să mă învețe să zbor.
Un singur lucru nu știuse, sărmana:
ea era pasăre, eu urma să devin vînător.

* * *

Nebunii sînt copiii Domnului. Niciodată, nu ai să-i vezi
punînd virgulă între „Dumnezeu” și „există”. Noi, ceilalți,
mai greșim. Ei, nu. Fiindcă fac, întotdeauna, totul la fel.
Doar în aparentă dezordine. Ei nu trăiesc înconjurați de ceasuri.
Și-au dat seama că nu are rost să măsoare timpul, din moment
ce acesta e veșnic. Vezi, la atîta înțelepciune puțini au ajuns.
Dacă lași timpul neatins, te ignoră și el. De aceea, par fără vîrstă
și rîd mereu fericiți, parcă s-ar scălda în laptele de pasăre al norilor.
Ei mătură frunzele căzute în Grădina Raiului. Adună pietricele
pentru templul iertării. Nebunii cred în libertatea de a muri.
În bicicleta fără roți cu care poți ajunge oriunde vrei.
Ei leagă pe continuu, pe brațe, păpușa tristă a omenirii.
Nimeni altcineva nu o poate liniști. Nebunii știu întotdeauna
următoarea mișcare. Te poți rătăci în propria-ți minte,
dar nu în mintea unui nebun. Ea nu este o închisoare, cu reguli stricte.
Seamănă, mai degrabă, cu haosul din care Dumnezeu a făcut lumea.
Ne ferim de nebuni, fiindcă ne arată cum sîntem cu adevărat.
Mecanisme de gelatină ale nimicului. Apostoli ai ne-viului.
Virgule jalnice între „Dumnezeu” și „există”.

* * *

Încotro mergeai, înainte de a mă întâlni? s-a mirat Celălalt.
Eu trăiam fără griji. Întrebările erau prea crude pentru a primi răspunsuri.
Aflasem că singurătatea e o nucă goală pe care, la timpul potrivit,
vei găsi cu cine să o împarți. Niciodată egal.
Omul nu se oglindește în propriu-i chip fără să-l tulbure, i-am spus.
Celălalt a tăcut. Necredința te închide în afara ta
și ascunde cheia în buzunarul lui Dumnezeu, m-a liniștit el.
Nu e departe clipa când vom râde
de cel ce a întors și al treilea obraz.
M-a privit. De emoție, în sufletul meu, punctul s-a făcut vârtej.
De atunci, îl urmez pe Celălalt, ca orbul propriu-i câine,
prefăcându-se a nu ști că amîndoi sînt orbi.

* * *

Oamenii sînt răni deschise ale cerului.
Greșeli pe care Dumnezeu încearcă să le îndrepte.
Poezia mea? Un elogiu adus neputinței de a înțelege.
Citește-mă și taci. Tu încă ai o șansă.
Eu am pierdut-o.

* * *

Sînt zile când nu ai curajul să te apropii de tine însuși.
Ca o corabie, pe vreme de furtună, rămîi în larg,
altfel te-ai strivi de țărnuț stîncos. Ieri am fost la capătul lumii,
dar nu m-a așteptat nimeni acolo. Când voi ajunge la capătul meu,
mă va aștepta cineva? Nu știu. Am înțeles doar că nici o durere
nu poate fi lăsată în urmă, altcuiva. O porți cu tine ca pe un
catarg rupt. Cum o femeie amintirile din tinerețe.
Privește-te în ocean, m-a îndemnat paznicul de far, vei fi altul.
Mai trist, mai îngîndurat. O aripă desprinsă din nimic.
Un vis al scoicii de a se risipi în lume, de a-l întoarce pe om
acolo de unde a plecat. Învață să nu te mulțumești niciodată
cu jumătate din singurătatea Celuilalt, mi-a mai spus el,
așezîndu-și palma peste inima mea. Dintr-odată întreagă.

Contrapunct

Poezia – încotro? (III)

A.T. BRANCA

Pentru ca poezia să devină *obiect în sine*, ea trebuie să se despartă și de scriitor și de cititor. I.A. Richards credea că poezia este mediul transparent prin care putem distinge procesele psihologice ale poetului, lectura este doar o reconstruire în conștiința cititorului a stării mentale a autorului. O mare parte a criticii literare tradiționale a împărțit această concepție mai mult sau mai puțin. (Terry Eagleton, Teoria literară. O introducere, Polirom, Iași, 2008, p. 66). Reacțiile emoționale ale cititorilor nu trebuie însă confundate cu semnificația poeziei, care își va câștiga mai devreme sau mai târziu sensul propriu, indiferent de intențiile poetului sau de impresiile subiective ale cititorului. În fața mecanismelor sălbatice ale societății moderne, cred eu, *poezia va fi cum a fost mereu în istoria literaturii, o armură și o armă.*

Să nu-ți faci chip cioplit spune porunca a doua. Asta nu oprește cinstirea sfințelor icoane, *simbol* permis și chiar „bineplăcut înaintea lui Dumnezeu”! În fața icoanelor sfinților canonizați de Biserică ne închinăm. *Sau nu.* Ne închinăm Dumnezeului pe care l-au iubit mai mult decât viețile lor. *Sau nu.* Ne închinăm *adevărului și binelui* pe care El îl reprezintă. *Sau nu.* Adevărului și binelui cioplit în istorie, prin cuvântul sfinților, ziditor, tălmăcind Cuvântul Lui. *Sau nu.* Nu ne închinăm deloc. *Lucrurile care au nevoie de simboluri* sunt acolo „unde presimțim sau ne temem de ceva, ca și ceea ce ne pune mult pe gânduri, ceea ce

solicită întreaga ființă umană, ceea ce ne amintește de tainele existenței noastre” (Friedrich Creuzer, *Symbolik und Mythologie der Alten Volker*). Avem legi și codice, avem canoane religioase, morale, avem coduri civile, penale, după care judecăm, nu doar în sistemele de legislație, nu în constituții, ci în mințea și în sângele, în spiritul și în sufletul nostru cioplite de mii de ani. Literatura și poezia mai ales au vrut să fie, au fost și sunt *religie. Ne-am făcut din cărțile citite și autorii lor icoane.* Istoria literaturii, curentele literare au impus în memoria colectivă *canonicii.* Lor ne închinăm, pe ei îi citim, sunt atât mulți și istoria adaugă mereu alții. *Marii poeți au crezut mereu în poezia lor, ca în binele și adevărul suprem, datoria lor supremă.* Una e să vrei binele și alta e să faci binele, de aceea *mereu se cuvine să învățăm de la cei mai buni.* Canonul ar trebui „înțeles ca relație dintre cititor ca individualitate și scriitor cu ceea ce s-a păstrat, din tot ce s-a scris, și nu ca listă” obligatorie. „Canonul există pentru că suntem muritori” și „avem la dispoziție doar un timp limitat, iar de citit avem mai mult ca oricând” (Harold Bloom, *Canonul occidental*, București, Art, 2018, p. 57, p. 73). Temerea este să nu mai învățăm nimic. Și aproape se întâmplă: *nu mai avem credință, nu ne mai închinăm și nu mai citim.* Vedem asta la cei mai mari iubitori ai cărților, ei mărturisesc în momentele de mare sinceritate că nimic din ceea ce citesc nu mai are rezonanță în simțirea lor, nu mai experimentează acea

simplă, dar profundă emoție dintâi! O lume întregă nu o mai simte, sufletul a amuțit în față poeziei, generațiile noi de poeți se zbat să resusciteze poezia și unii care s-au născut sub semnul ei, sau au învățat de la cei mai buni, reușesc. Alții nu. În timp, la scara istoriei, *lista canonicilor crește și alături un cor de poeți vii se răzvrătesc împotriva poezilor morți, nu a cuvântului lor ziditor, ci a sufocării spiritului liber și emoției!* Construim mereu biserici neîncăpătoare pentru *sfinții țintuiți în icoane*. Pentru poezii și scriitorii canonizați, literatura e din ce în ce mai puțin încăpătoare, anonimizarea lor nu înseamnă însă moartea lor, nici a poeziei, nici a romanului, cum le deplâng generațiile noi, ci doar cioplirea spiritului și sufletului uman în frumos și în bine. *Răzbatem în întuneric cu speranța luminii! Încotro?*

Suntem ceea ce citim, prin cărți ne formăm mintea și perspectiva, credem noi, *proprie*, asupra lumii și limbajul literar, unii cu o elocvență și o putere a scrisului mai puternică și convingătoare. Dar valoarea literară a oricărei opere scrise nu înseamnă nimic, dacă acea operă nu are rezonanță în cititorii ei și nu există dacă nu e citită. Când scriem o facem cu *inflamarea și tensiunea care ne domină în acel moment*. Când lăsăm textul deoparte, el se așază, se odihnește odată cu mintea noastră, care l-a conceput. Astfel, când revenim asupra lui o facem din perspectiva altei stări dominante, una lucidă literar și analitică, din perspectiva cititorului. Orice stare dominantă, cu atât mai mult pasiunile, tensiunile care ne posedă, *devin grile de limbaj*, ne obligă să folosim anumite expresii, să căutăm *anumite tonalități stilistice*. Trebuie să vedem apoi, dacă acea stare dominantă din momentul scrisului se poate transfera către cititor. Pentru asta trebuie virtuozitate lingvistică și stilistică.

Poate că problemele receptării poeziei

au început când aceasta *s-a îndepărtat de realitatea naturii și a oamenilor, de simplitatea limbajului, de sensibilitatea și căldura interioare omului*, dar asta poate pentru că *și inima omului s-a întunecat și răcit*. Omul a început a-și deforma realitatea și sinele și astfel și poezia intrinsecă lor. În obscuritate poetul trebuie mai întâi să-și obișnuiască ochii și să-și țină inima tare: multe umbre pândesc, multe țipete îl înfriguresc.

Poezia poate fi înger sau demon, șoaptă sau urlet, te înalță și te doboară, poți să-ți acoperi urechile că tot nu ai cum să te ferești sau ochii de lumina ei tăioasă sau nespuse de blândă. *Întâlnirea și întrepătrunderea cu poezia ne transformă, ne face altfel și cu încetul alții în ochii celorlați*. Spuneam eu „*auzeam în jurul meu: te-ai schimbat! și nu știam: asta era bine sau era rău?/ mă simțeam întreagă, deși mă priveau de parcă/ pierdusem ceva. sau mă metamorfozasem*”.

Poezia poate fi numai trăită și poate fi, sau nu, scrisă. De fapt purtăm *însemnul Creatorului*, când poezia după chipul și asemănarea noastră se dezice de noi și îndată are propriul destin pe calea unei vieți asupra căreia noi nu mai avem puterea de a interveni. Iată, pentru evidențiere, versuri ale unei tinere poete, Livia Ștefan, din volumul „*re.volver*”: „*întotdeauna va fi loc/ pentru și mai mult gol/ pentru zgomotele făcute de alții/ atât de străini încât/ să nu te mai doară/ pentru/ scrâșnetul scaunului pe gresie/ venit de la apartamentul de deasupra/ pentru/ foșnetul seminței ce încolțește prin ciment/ pentru/ sunetul vocii tale din vis/ mai vie decât o știa/ și/ întotdeauna te vei găsi/ în preajma neputinței/ de a înțelege/ lucrurile firești/ cum ar fi o îmbrățișare/ simplă/ ca un sacrificiu*”.

Odată ce iau contact cu poezia complexă, adâncă, în care mă regăsesc sunt *una* cu poetul, simt și gândesc prin

versul lui, conexiunea e absolută. A rezona cu versurile unui poet în viață, pe care nu l-ai întâlnit, înseamnă a-ți însuși ceva din trăirea și simțirea lui prin reflectarea poeziei lui în propria ta trăire și simțire. *Astfel poezia lui capătă chipul și asemănarea ta și îți înfierbântă sângele și spiritul.* Pentru că frumosul și absolutul nu sunt doar în *clarul cerului*, ci în „*corola de minuni a lumii*”, în profunzimea trăirii, a emoției transmise.

La Claudiu Komartin, lider al generației sale, având efect de hipnoză asupra poezilor mai tineri, poezia e *radioactivă*: „*soarele e cobalt când se înalță din trup și strălucește/ peste recife/ și creierul meu tăbăcit pe care se așază/ păsări necunoscute este cobalt/ rezistența la compromis și la neputință/ a fost întotdeauna cobalt/ și frica nocturnă pe care am vrut să/ o bat ca pe un animal încăpățânat/ e cobalt/ mâna cu care scriu pe un ecran tot mai îndepărtat/ e cobalt/ și mușchii mei alungiți și compacți asudând/ de bucurie și groază în fața iubirii/ sunt cobalt/ și cutremurarea stinsă și rafinată pe care poezia/ mi-o mai trezește/ este cobalt*”.

În „*Dezmembrați*” și „*Cobalt*”, versurile despre „*rezistența la compromis și la neputință*” devin o artă poetică frumoasă. Postura de duh rău al poeziei întrupat într-o pluralitate de stiluri în mod deliberat, e o artă care le transformă în compozit. Poemele abundă de idei, au substrat cultural, chiar biblic, „*Legiune*”, de exemplu, e un poem complex puternic, iar „*19 septembrie 1985*” e un poem profetic, cu imagini foarte bune, chiar cu o dominație a imaginii și, desigur, poetul și aici speculează cu ușurință orizontul său cultural, versurile se revarsă într-o cascadă de subînțelesuri. Particularitățile modifică astfel cursul simplității și cotidianului, relevate de versuri ce devin imagini în detaliu ale lumii devoalate, ale unui prezent rece și întunecat. Vocile multiple

ale poetului, de care nu e posedat, ci pe care le stăpânește în totalitate, sunt tipice fracturismului prin reflectarea literară a realității sumbre a unei poezii decăzute, muribunde, care mai bine ar fi distrusă cu totul. Ca cititor te arunci în ape repezi pe riscul tău. Poetul o face ca un maestru, printr-un simplu, dar decisiv act de curaj. Este ceea ce se alege după toată sfidarea, răzvrătirea și persiflarea care se revarsă în torente ce vin să spele nisipul aurifer din aluviunile noii generații de poeți, care vor să se diferențieze clar de generațiile anterioare și grupările, considerate de ei, *aproape de tip mafiot* din literatura noastră.

Este poezie bună ceea ce ne cutremură, ceea ce ne încântă, ceea ce ne provoacă, ne trezește din platitudinile în care ne complacem, ne distrage de la orice altceva, ne taie respirația, în general ceva rar, *deși dispersat pretutindeni*, ceva esențial, stabil, un leac.

Citesc adesea poezii-mărturie ale unor poete care au forța de a zgudui. În versuri pline de prozaic mai degrabă, ele sunt manifestul împotriva condiției femeii, al poetei care cere respect. Iată aceste versuri puternice, extrem de expresive și de crude, din „*poem pentru Anaïs Nin*”, ale altei tinere poete, Gabriela Feceoru: „*te rog să înțelegi că viața mea de femeie/ nu a fost simplă/ vreau să mă cunoști ca femeie/ nu ca mamă/ nu ca soție/ nu ca prietenă/ nu ca amantă/ nu ca poetă/ vreau să mă ascuți vorbind despre/ cicatricea de pe abdomen/ pielea flască/ sâni după naștere// vreau să empatizezi cu mine/ să simți durerea mea. vreau să treci/ prin trupul meu cu toată zdruncinarea/ când ai carnea de pe tine tăiată/ supurezi ca un animal sfâșiat// ca să fac un om m-am alterat/ ca să fac un om m-am mutilat*”. Poeta afirmă răspicat că *trupul femeii* e un templu pentru sacrificiul lui și al destinului eternului feminin. E nașterea un martiriu al femeii?

Un sacrificiu poate e! Nașterea e o *realitate care se scrie pe trupul și în spiritul femeii cu foc și sânge*. Adevărul e că pentru asta, *Femeii* i se cuvine *Respect* și o lume întreagă nu a făcut-o și nu o face, sufocată de ipocrizia egalității de gen.

Nu poți răspunde încotro merge poezia, dacă nu știi încotro merg cei care o scriu. Eu cred că poezia nu e ceva abstract, ci este expresia profundă și cuprinzătoare a existenței, a preocupărilor, a *idealurilor și visurilor* celor care scriu și totodată a celor care au scris, a moștenirii psihologice, a memoriei universale, *arhetipurilor și inconștientului colectiv* (C. G. Jung). Nu ești singur oricum îți reprezintă poezia: *ca pe o școală de cartier sau ca pe o aulă, sau altfel ca pe o cursă scurtă pe aleea parcului sau ca pe un maraton pe viață*.

Suntem o *lume de poeți* care au fost, care vor fi. Uneori, în multe feluri și diferit, *succesul celorlalți ne afectează*. *Fecunditatea poeziei lor ne atrage*, după cum în aceeași măsură *ne îndepărtează nepăsarea lor*. Debutanții, poeții tineri mai cu seamă, au adesea impresia că ceilalți văd prin ei de parcă ar fi transparentți, poeții consacrați își văd de drum și ignoră o lume de poezie din jurul lor. E greu să te atașezi grupărilor cu vocea ta, îți trebuie multă încredere, dragoste de poezie ca să reușești. Cu adevărat apreciem și preferăm să citim acea poezie care ne transpune într-un univers creat după sistemul nostru de valori și de reprezentare, a cărei bogăție de semnificații ne entuziasmează, ne revigorează ideile și stilul, propriul limbaj poetic. Spunea Eugenio Montale despre poezia lui Kavafis că „introducându-ne în acea lume a valorilor civilizațiilor trecute, îndelung sedimentate în spiritualitate, avem sentimentul că este a noastră dintotdeauna și mereu”(A.E. Baconsky, Pagini despre literatura universală contemporană, București, 1969). Omul

contemporan rămâne în poezie eroul tragic, fragil, având conștiința eșecului oricăror acțiuni ale sale în circumstanțe totdeauna fatidice, nu nefavorabile, ci chiar ostile oricăror planuri existențiale demne. Condiția sa este lamentabilă și poetul caută actul eroic prin sacrificiu. *Prin zgomot și frondă sacrificială însă profunzimea*, limbajul poetic expresiv și elevat, simplitatea lui, de dragul senzaționalului și cotidianului descompus în detalii, adesea insignifiante. În mod evident experiențele de viață puternice transpuse în imagini expresive, clare, pe mai mai multe planuri și voci ale poetului, ale conștiinței lui, ale lumii apropiate și îndepărtate pe marginile abrupte dintre aceste lumi, sub amenințarea părții lor întunecate, reci, și a celeilalte pline de lumină, de speranță, a neputințelor și limitelor umane, generează emoție poetică pură. *Asta caută poetul, o armură. Și totodată o lance. Să reînvie legenda cavalerului, idealurile sale*. Considerându-se așteptat, caracterul lui tânjește să fie mesianic. Credința lui puternică în operă e de nezdruncinat însă, la scara cerurilor unui *nou* Dante. *Poetul față în față cu sinele său* e un temerar neînfricat, pentru că știe că există un hotar mai departe de care el nu va trece. De acolo și de atunci mai departe, *rolul lui e de santinelă*: au trecut și vor mai trece și alții.

Dar care e visul celor care scriu poezie? Scriem despre el, vrem a-l nemuri, dar, oare, merită nemurirea? *Visul poetului* care sunt, care aș putea fi, nu e oare un vis mărunț? Sunt atâtea altele mai demne, atâția oameni ale căror existențe așteaptă a fi însemnate în rânduri vii. Poezia e cuvântul întemeietor înțelegerii trăirilor umane. Asta este ceea ce interesează dincolo de imaginile propriilor existențe. Bloom vedea un destin complex în reprezentarea ființei umane, rolul memoriei în cunoaștere, noile posibilități de limbaj, dacă asta ar fi misiunea

scriitorului, lumea scrisului ar fi alta. Oare nu asta au făcut marile cărți, nu au nemurit ele visurile omenirii? Sau poate am evoluat într-atât încât nu le mai recunoaștem în ele pe ale noastre! Nu ne mai recunoaștem vanitatea și limitele! *Ipocrizia ființei umane e colosală în cei care scriu, poezii o desăvârșesc nu prin operele, ci prin viețile lor.*

Visurile poetului sunt în „idealele și idealurile care se destramă și se pierd, când între conștiința neputinței resuscitării lor, când între armoniile de altădată și depresivitățile cotidiene”, cum spunea Al. Cistelean despre frământarea poeziei mele. *Deci, de ce scriem? De ce ne rupem, de ce ne stoarcem și de ce ne transpunem ființarea în scris? De ce nu ne este suficientă, ca celorlalți, o viață trăită și aspirăm către una scrisă?* Suntem ceea ce scriem! Și scriind, ne scriem pe noi. Descoperindu-te în esența ta, te confunzi cu cel care vrei să fii. Noi evoluăm ca scriitori și ca oameni deopotrivă, ne transpunem eul continuu în altul, ne croim caracterele, unele autentice și altele mistificate, construite în mod justificat să ascundă uneori inconștient, eul adevărat (André Gide, Jurnal. Pagini alese, Univers, București, 1970 p.p. 30-40). Destinul construit prin conștiința unei jertfe, cutezanța să fii tu însuși înseamnă și a renunța la viață pentru a-ți câștiga viața. Un paradox. Dar nu prin sacrificiu de sine, ci prin afirmare de sine. A cuteza să fii tu însuși înseamnă să te descoperi întâi așa cum ești, să te porți așa cum ți se potrivește, deși nu știi încă cine ești, pentru că nu ești încă decât dorință de afirmare! Pe marginea prăpastiei, vezi pierderea. Trebuie să o accepți și să o transformi în victorie!

Scriem despre lume și despre noi, scriem cu mintea și trupul prinse în vârtoarea vieții. Pradă emoțiilor, neliniștilor, resentimentelor, nu suntem decât instrumentul lor. *Trebuie să te eliberezi de ele și nu prin ele, să ajungi să*

vezi totul din afara ta, să fii pregătit să te întorci, să-ți retrăiești viața ca și cum ar fi fost a altcuiva. Înainte să te așezi să scrii, să înveți să ascuți atent lumea dinăuntru tău în tăcere, să vorbești cu sinele tău, să cauți să te înțelegi pe tine, pentru a nu denatura realitatea exterioară cu realitatea ta interioară. „*Trebuie totdeauna să ținem seama de inerția sufletelor și trupurilor*”, spunea André Gide. Și mai trebuie ceva: să nu lăsăm cuvintele să izbească, ele trebuie să tulbure pentru a mișca din loc ceva. Tot ceea ce scriem are asupra noastră influență, dar ne modifică scrisul drumul vieții? Tu mergi pe drumul tău alături de ceilalți: poezia ta și poezia lor în roiuri de fluturi de zi, de noapte, sub aura poeziei mari a lumii!

Ce s-ar întâmpla, dacă ne-am spune că nu e chiar poezie ceea ce scriem? Dacă ne-am spune, aceste versuri sunt, poate, prea aforistice, aforismul are impact mai mare decât poezia, e profund, dar te îndepărtează de poetic. Dacă ne-am spune, tineri poeți fiind, că *poezia nu e* lamentare zgomotoasă, exagerată, într-o lume a pierderii *nu e* inadaptable la natural, iar confesiunea agresivă, înverșunată, adevărul rostit cu emfază, puterea cuvintelor sălbatică *nu e* armă albă? Dacă vrei doar să șochezi cu versul tău, cu stridențele lui, *pe cine vrei să amăgești?* La scara timpului, cine va reacționa la mesajul versurilor? Acum o fac doar cunoscuții, a căror simpatie este automată, interesații de senzational și cei care se risipesc nevinovați în consensul mediocrității locvace. Dacă iubim poezia, vom denunța *orice fals*, dacă nu o iubim sau suntem orbi, îl vom întrona regele timpurilor pe care le trăim și vom instaura *dictatura falsului poetic, a obedienței poetice, a superficialității poetice și a necuviinței poetice.* Aici ne vom lovi de ceva mai puternic: libertatea de opinie, de exprimare și de credință.

Calendar

Octombrie

- 1 octombrie 1955 – s-a născut, la Izbiceni, Olt, poetul ION STRATAN (m. 19. 10. 2005, Ploiești)
- 1 octombrie 1987 – s-a născut, la Slatina, pictorul ANDREI TUDORAN
- 2 octombrie 1900 – s-a născut, la Strejești, Olt, prozatorul și gazetarul DUMITRU DIACONESCU-DĂEȘTI (m. - ?)
- 4 octombrie 1976 – s-a născut, la Dobrun, Olt, caricaturistul GOGU NEAGOE
- 5 octombrie 1944 – s-a născut, la Caracal, istoricul și numismatul ONORIU STOICA
- 5 octombrie 1948 – s-a născut, la Craiova, criticul literar și publicistul TEODOR FIRESCU
- 6 octombrie 1937 – s-a născut, la Balș, scriitorul, publicistul și omul de radio IOAN ION DIACONU (m. 3. 05. 2011, București)
- 6 octombrie 1951 – s-a născut, la Piatra-Olt, prozatorul și publicistul FLORIN CHINTESCU
- 7 octombrie 1966 – s-a născut, la Coteana, Olt, actrița CERASELA IOSIFESCU
- 8 octombrie 1928 – a murit, la lanca, Olt, poeta ADA UMBRĂ, pe numele adevărat EUGENIA FL. IONESCU (n. 23. 01. 1885, Drobeta-Turnu Severin)
- 10 octombrie 1943 – s-a născut, la Caracal, prozatorul RADU NIȚU
- 11 octombrie 1925 – a murit, la Slatina, institutorul și istoricul GEORGE POBORAN (n. 5. 07. 1868)
- 11 octombrie 1932 – s-a născut, la Topana, Olt, poetul, prozatorul și publicistul VASILE SMĂRÂNDESCU (m. 19. 12. 2008, București)
- 14 octombrie 1900 – s-a născut, la Slatina, pictorul LAZĂR ZAREA/ ZOLLER (m. ?)
- 14 octombrie 1903 – s-a născut, la Caracal, pictorul ION MUSCELEANU (m. 1997, București)
- 14 octombrie 1951 – s-a născut, la Caracal, IULIANA (LIA) MANȚOC, pictor și scenograf
- 17 octombrie 1904 – s-a născut, la Caracal, tenorul DINU BĂDESCU (m. 23. 10. 1980, București)
- 18 octombrie 1922 – s-a născut, la Slatina, traducătoarea și poeta ILEANA BIJU-CORILĂ (m. 11. 03. 1997)
- 19 octombrie 2005 – a murit, la Ploiești, poetul ION STRATAN (n. 1. 10. 1955, Izbiceni)
- 20 octombrie 1958 – s-a născut, la Slatina, omul de radio și publicistul GABRIELA RUSU-PĂSĂRIN
- 20 octombrie 1970 – s-a născut, la Caracal, artistul fotograf, caricaturistul și creatorul de benzi desenate VIOREL CHIREA
- 22 octombrie 1992 – s-a născut, la Balș, poeta ELENA GABRIELA LAZĂRA
- 22 octombrie 2020 – a murit, la Caracal, pictorul VIRGILIU DAN DUMITRESCU (n. 15 decembrie 1951, Băbeni-Bistrița, Vâlcea)
- 23 octombrie 1998 – a murit, la București, actorul SILVIU STĂNCULESCU (n. 24. 01. 1932, Timișoara)
- 24 octombrie 1925 – s-a născut, la Slatina, THEODORA MARIA KITZULESCU, sculptor și pictor (m. 22. 07. 2011, București)
- 25 octombrie 1902 – s-a născut, la Dăneasa, Olt, criticul și istoricul literar DUMITRU POPOVICI (m. 6. 12. 1952, Cluj-Napoca)
- 27 octombrie 1985 - a murit, la București, prozatoarea ALICE BOTEZ (n. 22. 09. 1914, Slatina)
- 28 octombrie 1897 – a murit, la Bobicești, Olt, poetul prozatorul și gazetarul GHEORGHE CHIȚU (n. 24. 08. 1828, Oboga)
- 28 octombrie 1983 – a murit, la București, scriitorul și traducătorul IONEL MARINESCU (n. 1. 06. 1909, Slatina)
- 29 octombrie 1950 – s-a născut, la Gura Padinii, Olt, poetul și publicistul VIOREL PADINA, pe numele adevărat VIOREL ABĂLARU
- 30 octombrie 1936 – s-a născut, a Ungheni, Argeș, poetul și gazetarul GEORGE ENACHE (m. 15. 06. 1998, Slatina)

Proză

O Sfântă Treime

Nicolae ROTARU

Făcu o cruce largă, care-i acoperi tot pieptul, uitându-se la ei cum țin aprinse lumânările între degete și cum se-nchină să-i vadă toată lumea care se uită la televizor. Tamanăștia care-și râdeau de el că bate drumul bisericii în fiecare duminică și care-l invitau să strice prietenia cu Iisus Christos, zicându-i că mântuitorul nostru e unul singur, Nicolae Ceaușescu, un sărman născut într-o odăiță, unde a crescut alături de cei nouă frați, mâncând lapte cu mămăligă, așezați la masa rotundă de lemn cu trei picioare. Lapte muls de la vitele, mai ales oi de care numai el vedea, păscându-le pe câmp, căci nu voia să meargă la școală, unde râdeau toți de el că e bâlbâit.

Mormăi ceva, dădu din cap, își scoase pălăria soioasă, omorî o ceapă cu podul palmei și strigă la nevastă-sa:

– Fă, Luxițo!

Apoi, din nou, fiindcă femeia era dată după treburi și nu-l auzise:

– Luxițooo!

Dacă văzu că aceasta nu-și face apariția la... ordin se ridică, se vâri sub pat și trase din priză toate maștele alea de le-nșirase nepotu-său, făcând astfel să tacă și televizorul, și difuzorul de pe sală, și tot ce mai avea legat la curent – frigider, radioul de pe capul patului, ceasul ăla cu cifre roșii între care pâlpâiau două puncte și drăcia aia din

sticlă, un vierme violet licărind înăuntru, de-i zice aparat de omorât țânțari, cum dracului le-o fi făcând felul vampirilor bâzâitori, că el, Tache Țiliban se scoală dimineața tot cu mâinile spuzite și obrajii plini de bube, de la scărpinat și nesomn, de par-c-ar fi ciupit de vărsat de vânt. De-aia o strigase pe Luxița, să-i oprească ea televizorul, că nu știe să umble la cutia aia cu butoane, la telecomandă adică, fiindcă vrea să nu-i mai vază pe șefii lui de ieri, pe activiștii lui pește, pe năpârliții de acum care fac exact ceea ce interziceau mai ieri. Își mai strigase nevasta să-i spună și vestea cea mare: îi era foame după un conac de muncă și c-ar fi cazul să-i așeze și lui masa, să facă obiceiul burții în care se-ncură șoricelii, mai ceva ca piticii pe creierii lui Titi Prostu sau Gheorghe Fișcă, de se aud ghiorăituri cum se-ntâmpla când ședea în tranșee, pe front, așteptând, din două, una: să-nceapă bombardamentul inamic sau să vină artelnicul cu gamela cu mâncare. Picase cam la oră nepotrivită și senzația asta de neastâmpăr al burții, nici dimineața, fiindcă se sculase cu noaptea-n cap, ca să aibă spor la lucru, nici la prânz, că nu putuse rezista, în hăbucul de afară până la ceasurile de foc ale amiezii. Când trece ca o zvârlugă, ca o suveică albastră, intersitul pe șine, e clar c-a venit ora zece și fluturii, șobolanii sau ce-o avea el în stomac încep să se

precipite așa cum se alarmează copiii de la oraș, când, la alimentara de la bloc, se bagă cine știe ce alimente, care se așază la coadă așteptând să vină părinții sau bunicii cu gologani să apuce câteva felii de salam, o bucată de brânză sau un pui leșinat. Conacul care e marcat de trecerea trenului, pe la marginea luncii Țârleasca e mai degrabă o zi de muncă, una de-ai-a de oraș, din fabrici, de opt ore. Dar cine a pomenit altfel decât zi-lumină, ziua-muncă de la țară?

„Auzi la ei, mai gândi Țiliban în așteptarea efectului gâtuirii sculelor alimentate la priză: treimea sfântă: opt ore de muncă, opt ore de refacere și treburi personale și alte opt de odihnă. Se mai și-nchină ai fără niciun Dumnezeu de ieri și rostesc, inclusiv aia care depun jurământ la Parlament sau în fața Președintelui: Așa să-mi ajute Dumnezeu!”

Tăcerea produsă de strangularea alimentării, afară de frigider, n-a afectat pe nimeni. Țăranul și-a văzut de potolirea trebuințelor burții, curățând foile de ceapă care nu prea se lăsa jupuită de degetele lui butucănoase, cu unghiile „îndoliate” cu cernoziom de Țârleasca. De le nepotu-său, ziaristul, a învățat tot felul de asemenea denumiri fistichii. Își aminti cum a pus întrebarea, atunci când era încă activ, adică angajat om de serviciu la crescătoria de pui de la Ferma Adâncata, cum i-a întrebat pe aia de se-nchină acum la televizor ca niște evlavioși, poate să li se ierte păcatele de ieri!, cum procedează cei ce nu au somn, cei care se mulțumesc să stea doar trei ceasuri cu capul pe pernă, s-asculte greierii sau privighetoriile ori dacă e iarnă, trosnetul lemnelor în vatră și torsul pisicii, să-i întrebe ce fac ei, aștia care nu pot respecta ultima treime, adică

să doarmă opt ore? Unde pun ei prisosul acelei treimi: la distracție sau la muncă? Plus că dacă am face un calcul, ce înseamnă pentru un țăran distracția? Afară de mersul la sfânta biserică, la o nuntă-n sat ori la un târg, ce distracție mai are? Și astea vin exact atunci când toți ceilalți se odihnesc în toate cele trei părți ale zilei porționate: adică duminica. Sau și sâmbăta, c-am mai găsit o metodă să tragem chiulul: am prefăcut și sâmbetele în sărbători. De muncă o fi, n-o fi, dar de repaus nu ducem lipsă.

A, da, mai poate fi motiv de distracție atunci când vin copiii acasă. Cei care-s duși la oraș, ca feciorul lui, jurnalistul. Și, desigur, pentru cei care au urmași, că sunt și țărani care se canonesc singuri, fără urmași. În rest, care distracție? Zgâitul în pătratul ăsta cu maimuțe și maimuțoi de-ți sulesc mințile și de-ți împutinează vederile? Păi dacă te-ai pune la mintea lor – a ăstora de la televiziuni, că s-au înmulțit ca ciupercile după ploaie – ar cam însemna să nu mai faci nimic, să belești ochii toată ziua și toată noaptea la ecranul ăla, mai ales noaptea, când se arată în culori și fără straie, tot felul de apucați și de apucate ce se zbenguie și se coțăiesc, de parcă n-ar mai fi rușine și frică de Dumnezeu.

Tache Țiliban vâra cu degetele lui ca niște cârnăciori zbiciți în tigaie sare grunjoasă între zulfii de ceapă, freacă bulbul acela alb și ferfenițit între palme, ridică șervetul alb de pe mămăligă, rupe un coltuc și-l pune alături, apoi vede o umbră care umblă pe peretele dinspre gârlă, semn că trece prin curte cineva. Se pomenește strigând:

– Luxițooo!

– Uuu... aude din bătătură. Ce, mă pierduși? Sunt aci, n-am murit. Când o fi să-mi iau seama, o să-ți spun, n-avea grijă! – meliță femeia.

Așa vorbea ea: în dodii. Tache auzi apoi huruitul prunelor răsturnate de nevastă-sa în butoiul ăl mare de șase deca, așezat chiar de el pe cătămăie, sub polată.

Deodată îi alunecă gândul spre sticla cu rachiu, simți în gură saliva întetăită de poftă, în bucătărie intră Luxița și Tache fu primul care vorbi, dar alesese momentul nu prea inspirat:

– Mai lasă-le încolo, Doamne iartă-mă, de prune. Ai văzut ce ți-a zis doctorul să nu mai stai aplecată că o să-nțepenești așa.

– Bine, bine... spuse femeia cu ochii la sticla pe jumătate plină. Dar dacă nu le-aș aduna eu, de unde ai mai avea tu pentru grijanie?

– Ei, aș! Nu e, nu bem. Din asta nu se moare. Și dacă vreau, e satul plin. A plouat cu bodegi, prăvălii, dughene și... burtice, cu muzici deșucheate și țigănci dansând goale ca paparudele, colo la Neamțu, în Coadă Vacii... spuse bărbatul turnându-și rachiu în ceașca de lut, cu mâna tremurândă.

– Ce era de mă strigași? reluă Luxița. Ori ți-o fi foame!

– Păi, îmi cam e, dar găsii ceapa asta și aveam de gând să merg în beci să văd cum se prezintă brânza pe care ne-a dat-o hoțul ăla de cioban, c-ai văzut că anul trecut s-a stricat, că nici acu nu știu de ce: i-oi fi pus sare puțină, ori o fi amestecat el în lapte cine știe ce prostii, că de când cu Europa asta, mai ceva ca-n vremea rușilor, nu mai e nimic curat. Crezi că mănânci și bei ce scrie pe etichetă, dar bagi în tine otrăvuri. Măcar Veron ăsta nu pune etichetă la brânză, îl crezi pe cuvânt. Dar de altceva te strigasem.

– De ce? – întrebă femeia vârând vătraul în foc și făcând lemnele să pâraie

de parcă ar fost vii și le-a durut împunsătura.

– Să oprești sărăcia asta, că-i văzui închinându-se pe icran taman p-ăia de-și râdeau de mine că sunt mistic, fiindcă mi se pune un nod în gât când le văd mutrele. De-aia te strigasem că eu nu știu să umblu la cutia asta cu butoane ca să o opresc. Le-am tras din perete de sub pat pe toate.

– Aoleo, păi ai oprit și frigiderul, măi amărățute, și mi se-mpute mâncarea... sări femeia și repede se vârî ea sub pat să vâre triplul ștecăr la loc.

– Vezi că mă spurci, ți se vede pupăza și nici n-apucați să bag ceva în gură... mai zise Tache, care-și privea nevasta cu pulpele dezgolite, căznindu-se să reparte ceea ce a stricat el. Mințea. Luase în gură ceva, sorbise sămânță de vorbă, țuică făcută chiar de Luxița și acum avea chef de glumă.

Femeia nu-l lăsă pe datorie. Ieși de sub pat și-i aruncă în auz:

– Afară de gură pe care n-o lași în pace toată ziua, altceva mai ai bun? Înghite acolo ce ai dinainte, du-te și după brânză și nu te mai repezi și la altceva, că strici aerul...

Tache se înecă cu înghițitura de trăscău, tuși, dădu să zică ceva, să scuipe o înjurătură cu damf de ceapă și țuică, dar nu mai avu spre cine să îndrepte muniția, Luxița era deja în băătăură, spurcând câinele, care văzând-o cu mâinile căutând în șorțul ridicat de poale și prins în brâu, crezuse că-i adusese de mâncare și-i ieșise-n cale tărăbăcind noroiul și stropind-o de sus și până jos:

– Du-te, mânca-ți-ar stăpână-tău coada, marș de-ci, potaie, că numai la mâncare ți-e gândul și ție. Ai muncit mult, ai dat din greu, ai răgușit lătrând sau ai dormit neîntors, de mi-a furat

vulpea curca de pe ouă, cu două zile înainte să scoată pui? Mă mir că nu intrași și tu la acioală și nu te-apucași să mă strigi, ca să-ți pun masa și să-ți torn și-un dorobanț de trăscau, să-ți vină glas și să ai poftă de mâncare, să latri la lună ori să-i înjuri pe-ăia de la televizor care, ca și tine, au timp de plimbare și de hi, hi, hi, în loc să dea în brânci de treburi.

Câinele, ca și când ar fi priceput unde bate stăpâna, lăsă coada între vine și se retrase mai cât colo, trăgând cu ochiul să vadă dacă e vorba de un foc de paie sau Luxița s-a supărat mai rău. Dincolo de geamlâcul prin care, dacă s-ar fi ridicat în capul oaselor, Tache ar fi văzut-o pe nevastă-sa luând la măsurat noroiul, încălțată în bocancii ăia albi, de-i adusese nepotu-său la țară, ca să nu-i arunce. Se mulțumi doar s-o audă adresându-se câinelui, de parc-ar fi dat cu palma într-o șea ca să priceapă măgarul, cum e o vorbă bătrânească.

Nu-i mai tihni nici ceapa, nici țuica, se șterse pe miriștea bărbii, se sculă de la masă și ieși afară, aplecându-se să nu dea cu capul de pragul de sus, înalt cum era, cât crucea de Vlașca. Tuși scurt și se adresă și el tot lui Rilă, câinele, care veni să se gudure, mișcându-și coada ca pe-o floretă, într-un duel nevăzut:

– Ce, mă, a venit și pentru tine schimbarea? Te-au găsit și pe tine compromis, mânjit cu oarece matrapazlăcuri, ca pe frații tăi, javrele și jigodiile cu două picioare, ori ai fost corupt de vreo vulpe din astea care mișună pe Valea Seacă? Ești pus pe lista neagră, bătrâne, potaie, haimana, jivină lătrătoare!

Patruredul își temperase duelul cozii și bătu în retragere. E clar, trebuia că gândea, dacă or fi putând-o face, azi nu e ziua lui norocoasă. Costache Țiliban

reluă reproșul adus câinelui cu mai multă vigoare, văzând cum trece pe gârlă, adică pe uliță, chiar prin fața porții, mergând spre șosea, un vecin, fruntaș al partidului defunct, Politurcul, cum i-a rămas porecla, ăl de s-a pripășit în fundul Văii, în casele lui Baltac:

– Oi fi fost și tu comunist, vreun mahăr sau mai bine trepăduș, biet cățel, că n-ai avut față de ogar sau de copoi. Sau mai știi, oi fi ocupat și tu vreun post în organizația lătrătorilor și mâncătorilor de pardon, ce mâncați voi, când vă-ntețește foamea și n-ajungeți la ciolan, chit că cam pute.

Parcă văd c-or să mă cerceteze și pentru tine, că destul m-au luat la întrebări din cauza unor vecini. Ce faci, te uiți lung la mine acum, cu coada între vine și taci. Nu mai latri, ți-a pierit glasul, ți-a căzut partidul. Purceaua nu mai e nici măcar moartă în coteț, c-am tăiat-o de Crăciun și-au băgat-o la oală, iar alta în loc nu ne-am învrednicit să luăm din târg, de la Cărcinov. Așa-i că-ți place? Fâțâi din coadă că da! Te cred și eu, dacă lăturile porcului ți se cuvin ție acum. O să te tăiem, dracului, pe tine la Ignatul următor. Nici n-ar fi mare belea c-aud că s-a prostit lumea de când cu UE asta. Se mănâncă broaște, șoareci, cal mort, viermi, lăcuste. Câine de ce nu s-ar servi, cum sunt unii de prin părțile asiatice care o fac. Mai știi, poate eu m-am prostit, că nu merg în rând cu lumea cea nouă, civilizată, euro-atlantică.

Țiliban se așeză pe fuștelul scării aflate mereu pusă la gura pătului. Pe cotocii de lemn care s-au cam scămoșat că își ascute pisica ghearele înainte de a urca cu gândul la vreun șoricel. Își aprinse o țigară și continuă să vorbească cu Rilă, dulăul:

– Taci, în loc să latri. Ori oi fi lătrând și

tu când trebuie și unde trebuie, oi fi mușcând pe furiș și eu nu cunosc, împielitaturile, mânca-ți-ar ce ți-a rămas din coadă cine știu eu. Că de prost ce ești nici covrigii progresului nu ai în ce sau pe ce să-i ții, bercule.

Trecătorul de pe prundișul acela pe care cândva a curs un pârâu, Politrucul, se oprise în dreptul casei următoare. Se făcu că strigă la poartă, dar el era interesat s-audă dialogul lui Țiliban cu câinele, iar Tache, înțelegând cum devine situația, îi furniză apă la moară, mai ales că prund pe care să curgă era.

– Zi-i tu, Rilă, dacă n-am dreptate. Te țin aici în curte, îți dau să mănânci, nu ale bunătațuri, ci tot ce mănâcăm și noi, că nu suntem cine știe ce boși să vină la poartă volga sau gazul să ne-aducă pachetul repartizat de tovarășii deveniți domni. Te uiți lung și dai din coadă, jigodie. Tragi cu urechea, ascuți, bagi la cap, pritocești, selectezi, mai pui de la tine, că prost nu ești, ai experiență, că intri în al cincilea an de cât latri, ca și-nainte, că noii tovarășii deveniți domni sunt aceiași și au nevoie de același gudurător, lingător de curișor și de țucal de sub acel popou. Crezi că nu știu c-o iei pe sub coasta lui Fane Baltac și ieși la șosea, iei ocazie și te oprești fie la Toporoveni, fie direct la Pitulești. Te pui în slujba forțelor democratice, a noilor autorități, te faci util, hârbar nenorocit, până o da o mașină peste tine, năpârlit ca un maidanez ce-ai fost activist cu fală, iar acum, deh, cum bate vântul, așa te dai și tu, ai învățat să te-nchini, să intri în lăcașul pe care-l ocoleai sau huleai, pardon, lătrai. Gata m-am hotărât: ești o potaie, un om, pardon, câine, de nimic. Știi cine-i om și cine-i câine. Om bun și câine rău. Uite asta nu i-am spus lui nepotul. Să umple cutia asta cu maimuțe de știri despre unii ca tine, care muști mâna care te-a hrănit cu mămligă, c-așa

au fost vremurile, pentru alta care-ți dă un os de ros. Lasă că o să-ți iasă ție din cap jocurile aste periculoase de stânga, centru stânga, dreapta și cum o mai fi bătând vântul care aduce miresme de la abator. Până-ntr-o zi, când vântul ăla o să se fac furtună și o să rupă crengile, ale prunilor pe care uite cum le culege stăpână-ta Luxița, dar și creanga de sub piciorul tău și a celor din haită, și-atunci să vezi chelălăială, mâncat în câinie, luptă pentru ciolan...

Hai s-o ajutăm pe patroană și apoi să merg iar la luncă să-l întâmpin pe nepotul jurnalist, că zise că sosește cu Intercitiul din seara asta.

Luxița privea fără să înțeleagă, dar Tache îi făcu cu ochiul și i-l arătă pe Politruc.

Tocmai ieșise la poartă Cocodiaca, nevasta lui Fane Baltac, căreia musafirul îi ceru o sapă.

– Unde să scriu? Ai trecut la munca de jos? Nu mai ține cu politica asta nouă! turui și femeia, vecina lui Țiliban.

Când ajunse din nou în dreptul curții lui, Tache se adresă Luxiței:

– Vezi că eu plec să termin ce-am început în luncă, că mi-e rușine de oamenii ăia, or fi ei nepalezi, dar sunt oameni, nu pot să exploatez, că sfânta treime a celor opt ore nu s-a schimbat. Și pregătește odaia a bună pentru nepot că mâine vreau să m-ajute să duc ale zece deca de țuică la Pitulești, că are el nu știu ce bairam la conacul Brătienilor, că de acum alții sunt la putere.

De pe prispă, femeia îi făcu un semn cunoscut cu degetele răsfirate la tâmple – ești nebun – după care intră în bucătărie de unde luă coltucul de mămligă și-l azvârli lui Rilă. Bietul câine, merita, chiar mai mult, dar de unde, pentru participarea la prostiile lui Țiliban.

Proză

O zi fără pereți

Serghie BUCUR

Tradu-mi-l, insistă Erna, provocator întinsă, și îmi arată semnul zărit în colțul de jos al curcubeului. Stăm pe iarbă. Ne plouase cu atâta sete încât, atinși de umbra norului în formă de frunză de acant, auziserăm cum creștea amiaza. Ia spune-mi, mângâie ea aerul cu vârful degetului mare al piciorului drept, înfipt ca o ancoră în văzduh, l-ai ghicit

Paranteză unu. Sub umerii ei, sigur că într-un timp care îmi scapă, se leagănă, sub capiteluri de apă, în roșu carmin, firavele coloane verzui. Erna va apăsa pe aer și vom auzi Mica Serenadă de Mozart. Tocmai ne apropiem de semnul asemenea unei catedrale, pe care parcă o identific în colțul de jos al curcubeului. Mă va trage după ea, pe o stradă veche din Viena de pe la 1815 și, drăgăstoasă, o să-mi facă vânt pe pajiştea parcului de acolo, cu cireșii înfloriți. Vrei dragoste? Haide!, aud ce gândește. Treci! – și până voi izbuti să mă desfac la curea, brațele ei îmi vor arde umbra. Spirala aceea cenușie țâșnește herțian din toate baierile fricii pe care încă n-o înțeleg...

O întâlnisem în gară. Zdrențăros și desculț, ajungeam aici din lagărul de la cotul Donului. Muncisem la bucătăria coloniei înconjurate de trei rânduri de sârmă ghimpată intercalate cu șiruri de gherete și santinele tot timpul cu gloanțele pe țeava puștii. Caporalul - mai marele peste noi m-a băgat într-un butoi de murături, l-a cercuit zdravăn și m-a

scos, așa, afară. Cât de repede te prind de la urmă, a mârâit el prin burta doagelor, lovind cât putea de tare cu ciocanul de bătut pârjoalele la popotă, să nu fie auzit. Cam la două săptămâni m-am aciuit în casa unei rusoaice, româncă din Basarabia, văduvă. Mulțumită de mine, ne-am pus pe trăit viața. Gândul acasă m-a rupt curând de lângă ea – o femeie ca piatra spălată de ape. Am prins un tren de cărat vite care venea spre țară. Cu altul, numai cisterne, furat de nemții în retragere, am ajuns aici. Singură, într-un colț al peronului, sora lui Leac, insul care mă scăpase cu butoiul, din lagăr.

– Numai tu?

I-am dat hârtia de la el, scrisă cu creion chimic. Mă uitam la ea cum o îndoaie jalea. Sughitând, rupea vorbele. Ia-l acasă la noi, îi scria fratele ei, că mi-a salvat viața, n-are pe nimeni, e orfan. Titi.

Paranteză doi. Ce mai aștepti?, auzeam înfundat. Uită-te în lungul piciorului meu!, mă trage spre ea și mă lipește de pulpă, cu gura. Acolo, în vârful vârfului degetului poate găsești dezlegarea, haide odată!

Încercam să scap de fiara cu nume de femeie. Erna mă tiraniza nebunește, amintindu-mi-o pe Erna (întoarce-te la paranteza unu), când curcubeul crescuse dintre sânii cu urmele albicioase ale sutienului, pe care mi-l pusese pe câte un ochi. Cu mine în brațe, năvălea de-a lungul străzii medievale, printre flașnetari,

colombine și saltimbanci. Ostenită, orea lângă turnul lui Napoleon; piciorul stâng, strâns în formă de radical, îmi ascunsese mâinile nesătute de ea.

– Picioarele duurilor sunt partea a mai atractivă pentru voi, bărbații. Uită-te bine la ele, și le balansează Erna deasupra noastră, și găsește-le măcar un defect, să știu dacă mai continui sacrificiul. Dar nu mi-ai tradus chestia aia de acolo, vreau lux de amănunte, pare, acum, o frunză de viță, ceea ce ne lipsește nouă, să ne putem întoarce acasă ...

Vremea, în câteva clipe este alta. Milimetri atmosferici scormone prin neuroni, iar norii s-au lăsat amenințători. Semnul din colțul de jos al curcubeului se desface în cele șapte culori, prilej să îmi amintesc de Copeica – femeia cu care trăisem în cătunul de pe malul Nistrului (se îmbrăca, pentru biserică, într-o rochie groasă, din catifea neagră pe care țesuse toate florile din lume, în ghirlande interminabile și care o înfășurau straniu, pe sub broboada la fel de înflorată; trebuia să o ajut de fiecare dată, cursă pe care mi-o întindea cu skepsis, fiindcă după aceea mă punea să-i ridic poalele și să îi sărut genunchii – ca anafura de albi), nuanțe care se strecoară în privirile Ernei –, forțându-se să-mi vorbească tandru, la un deget de gura mea. În mijlocul acestei scene, ziua se întinde nemărginită. Erna decriptează amprente imprimate de la genunchii în sus.

Paranteză trei. Nu crede că războiul s-a terminat. Un ofițer neamț s-a ținut de capul ei, i-a făcut cadou un guler din blană de vulpe polară și i-a jurat c-o să-i cunune însuși fűhrerul, îndată ce Germania va învinge. Îi vine să râdă, acum, cum îi pupa mâinile și cum, nebun după ea, îi cânta pe limba lui, Lilly Marillen. L-a călcat un tanc de-al lor, la o alarmă; rușii intrau și aici. Tu

știi ce frumos era, săracul? După aia, la un ceai, l-am cunoscut pe Agarici, faimosul aviator, care m-a cerut, una-două, de nevastă. Nici de acesta n-am avut noroc. Norocul tău s-a numit... butoiul de murături al lagărului, glumește, cu degetele prin părul ei care se face zăpadă văzând cu ochii. Dar n-am trecut la rege, să îți promit o cununie cel puțin ca în povești!, adaug șoptit, cu vizibilă teamă că îi spune de fapt adevărul. Măcar o încuviințare din partea lui, mai zice, aiurea, ca din partea unui duhovnic. Titi era bolnav și s-a pus în pericol tocmai pentru că lui nimeni nu-i cerea socoteală și nu îl ținea de scurt. Măcar tu să scapi, mi-a zis, după ce a pus capacul la butoi și, auzindu-l cum tușește (se rupea carnea în pieptul său), am înțeles că nu mai are mult de trăit ...

Erna mă ascultă nemișcată, cu picioarele peste ale mele; respiră și se șterge de lacrimi. Ne uităm la ceas. Curcubeul păstrează încă semnul pe care Erna cere să i-l traduc. Nu știu încă ce reprezintă, dar, cât timp privesc într-acolo, trupul meu încearcă să se desprindă de iarbă, însă Erna simte și mă ține cât poate de aproape de ea.

– Vrei să pleci ?

Timpul se sfărâmă, îi aud moleculele cum cad, cum lovesc pământul într-un ritm muzical greu de deslușit. Ziua asta, îmi vorbește ea la ureche, e precum casa în care o să fim împreună, dar fără margini, fără pereți, dacă mă înțelegi... Cred că asta se ascunde în semnul de acolo, de pe curcubeu. Și pentru că tot eu am dezlegat enigma, să-mi acord și recompensa. Erna se urcă peste mine, mă îmbrățișează și, împovărat de simțăminte ei ca o ploaie caldă, îmi bubuie-n tâmples ciocanul lovind cu disperare.

Nu sunt în stare de nimic.

Proză

Ileana lu' tanti Leanca

Veronica BACIU

Îi plăcea să se lase în lumina aia blândă a toamnei. Asculta, își petrecea ochii peste întinderile arămii și aștepta oftatul care se lăsa spre seară peste sat. Lumea se strângea în ea și ofta. Cu mâna pusă streășină mai privi odată de-a lungul străzii oprindu-se pe linia roșie a orizontului ce scădea mereu de-asupra casei lui Iancu Pistrițu. Era obosită, atât de obosită încât i-ar fi fost greu să se clintească din loc. Îi veni în minte vorba maică-si, „obosită ca o cățea bătută”. Își aminti că a doua zi era duminică, deci ar fi putut să zacă toată ziua. Acum, sleită, așa cum era, nu putea decât să privească cum scad toate în crepusculul unei zile ca oricare alta. Cine ar fi trecut nu s-ar fi mirat că pe strada aproape pustie, când lumina zilei începe să scadă și zgomotele de prin curți încep să se stingă, cineva mai stă de veghe cu privirea pierdută pe lumina însângerată a amurgului. Și de-ar fi văzut-o, ar fi zis, cu nepăsarea unuia care nu se-ncurcă în lucruri fără importanță: e Ileana lu' tanti Leanca, aia care a stat la nebuni. De fapt erau puțini cei care-și mai aminteau ce se întâmplase cu ea după ce maică-sa, biata Leanca, se prăpădisese.

Toată lumea o știa pe Leanca, femeie harnică, dintr-o bucată, chiar dacă avea și ea părțile ei proaste. Pe fata asta o făcuse din flori, cu unu' care avea motor de lemne

și trecea prin sat să taie lemnele la lume. Ea știa de unde mai venise și ăsta, nu era din sat, și câtva timp chiar se mutase la ea, lumea o credea măritată. Numai că într-o zi bărbatul a plecat, cu motor cu tot, după ce a lăsat-o borțoasă. Leanca își crescuse fata singură, se descurcase cum putuse și ea, lumea spunea că mai greșea când și când, ba cu unul, ba cu altul. Lumea vorbea, așa era ea făcută... Pe fată o ținea din scurt, chiar era prea aspră cu ea, ar fi vrut poate s-o ferească de necazurile de care ea nu fusese scutită. Abia terminase 10 clase, la Turnu, la liceu, când Leanca se prăpădi în chinuri groaznice, pe câmp, prinsă sub fiarele unei combine.

Treieratul începuse mai devreme în acel an. Era grâu mult de strâns pe câmp și lumea se bătea care să-l strângă și să-l aducă mai repede acasă. Leanca nu avea decât un pogon al ei, dar ca să îi vină mai repede rândul la combină fusese nevoită să-i ajute pe alții la strâns. Așa se face că-n ziua aia fatidică era la Nelu lu' Mățu să ajute. Era după-amiază, căldură mare și ea, plină de pleava pe care o lăsau spicele zdrobite, se suise în spate pe platforma mobilă pentru a nu lăsa paiele rezultate să se strângă și să înece mașina. La un moment dat unul dintre cuțitele combinei a intrat în ceva, toată mașinăria a părut că se dezmembrează, se rupe, a trecut printr-

un spasm care a aruncat-o pe Leanca în lături. O mână se pare că-i rămăsese prinsă și rochia agățată de fiarele mașinii care a târât-o ceva timp până când cel care conducea combina și-a dat seama că se întâmplă ceva și a oprit mașinăria. Era prea târziu, Leanca murise pe loc.

Fata parcă nu înțelesese ce i se întâmplă. Stătea ca și acum și privea tâmp lumea forfotind, neștiind care este rostul ei de acum. Sărise lumea din sat să facă ce trebuia, s-o învețe una, alta, dar nu părea să înțeleagă, parcă se pieduse într-o lume numai a ei în care nimeni nu avea ce să caute. Până la urmă era doar un copil care rămăsese singur pe lume. Peste iarnă se îmbolnăvisese din cauza frigului. Era clar că nu-și poate purta singură de grijă. Oamenii o ajutaseră de câteva ori, după care o lășaseră de izbeliște, ocupați cu ale lor. leșise din iarnă ca o umbră, abia mai avea putere să vorbească când intraseră peste ea cei de la primărie ca să-i întocmească acte de ajutor social. Trebuie văzută de un doctor, au tras ei concluzia, și medicul venit s-o consulte a trimis-o de urgență la un sanatoriu. De aici povestea se rupe. Nimeni nu s-a mai interesat de soarta fetii și, ca atare, nimeni nu știa ce s-a întâmplat cu ea vreme de aproape douăzeci și ceva de ani. Odată cu ea și povestea Leancăi părea uitată.

Simți cum frigul o face să-și strângă vesta de lână în jurul taliei. Din capătul străzii se zăreau câteva persoane, se apropiau hotărâte. Era un bărbat ce ducea de coarne o bicicletă pe cadrul căreia era așezat un copil, iar pe lângă bărbat o femeie ce ținea în mână câteva crizanteme galbene. Așteptă să se apropie. Nu-i cunoștea, dar îi plăcea să privească

oamenii, lumea, să-și imagineze viețile lor. După câțva timp îi reveneau în minte tot felul de detalii pe care le reținuse și începea să-și imagineze tot felul de povești, își frământa mintea cu tot felul de închipuiri.

Ajunși în dreptul ei, femeia și bărbatul au întors capul în același timp spre ea și au salutat-o. Ileana le răspunse reflex, dând din cap, și privi lung în urma lor. Nu-i cunoștea, erau mai tineri și probabil doar unul dintre ei era din sat, parcă el, iar femeia venise, cine știe de pe unde, după bărbat, pentru că părea mai străină, era și îmbrăcată mai altfel. Aveau casa lor probabil și acum se întorceau de la ceva neamuri sau poate de la părinți.

Se ridică anevoie de pe băncuța din fața porții, încheieturile parcă îi erau anchilozate atât de oboseală cât și de frigul care-i intrase parcă în oase. Închise poarta în urma ei, mai privi odată curtea cu pomii desfrunziți și intră împăcată în casă. Avea un cuib al ei, închidea ușa și era stăpână, cum îi spunea preoteasa: „Maică, cât ar fi de mică, dacă nu te plouă, e casa ta și nu dai la nimeni socoteală. De foame n-a murit nimeni atîta timp cât ai ochi, două mâini și două picioare”. Nu știa cine-i deschisese ochii preotesei că e bună de muncă, că mare bine îi făcuse. La biserică, decând venise în sat, fusese de câteva ori, fără tragere de inimă, nu prea îi plăcea să se afișeze unde era lume multă, așa că cineva, poate vreun vecin, îi băgase în cap prima dată și preoteasa a bătrână trimisese după ea, să-i dea de lucru în curtea lor.

Vremea care se răcise mult și apropierea iernii îi stăteau ca un plumb pe inimă llenei. Știa că odată cu frigul intra în

casă și mai ieșea la primăvară. Era ca furnica. Tot ceea ce reușise să agonisească, muncind pe unde putuse, așa cum făcuse și Leanca – Dumnezeu s-o ierte! – trebuia să-i ajungă până vor începe din nou muncile. Uneori, când avea timp să se gândească la ea, la lume, se gândea că i-ar plăcea să plece undeva unde să n-o știe nimeni, abia atunci ar ști cum să se poarte, ce să facă. Când ieșise cu Nelu de pe poarta sanatoriului, cu o sacoșă în care îndesase cele câteva haine mirosind a spital și punga cu medicamente, lumea se învârtea în jurul ei ca o morișcă în care te lași de bună voie pentru că nu știi cum e să-ți asumi răspunderea propriei existențe. Lumea în care intrase atunci nu fusese una mai luminoasă decât cea din sanatoriu. Un bloc vechi, mirosind a igrasie, cu pisici și copii plângând pe holurile lungi și întunecoase. De-a lungul lor erau înșirate ușile garsonierelor confort scăzut. Majoritatea erau închiriate de familiile muncitorilor de pe șantier. Bărbații erau mai tot timpul plecați și seara se întorceau întărâtați de alcool și cu chef să se răzbune pe soții sau pe copii pentru munca istovitoare. Femeile bineînțeles rămâneau la cratiță și în preajma copiilor.

Printre ceilalți, Ileana era o sălbăticuie, rămânea mai mult închisă în cameră, își făcea de lucru spălând, lustruind cele câteva obiecte de mobilier, pregătind mâncarea. După ce-și termina treaba deschidea una dintre ferestrele ce dădeau în fața blocurilor și se așeza la privit. Ar fi stat cât era ziua de lungă privind copiii cum se joacă, ascultând conversațiile celor mari, mai ales după-amiaza când femeile ieșeau la spart

semințe în fața blocului. Era la curent cu toate întâmplările și îi cunoștea pe cei mai mulți din observațiile ei tăcute. „Muta” – așa îi spuneau vecinele, neliniștite că nu intra în rândul lor, să le povestească, să știe de unde e, cum trăiește cu bărbatu-său, dacă o bate, dacă-i aduce toți banii și alte intimități din astea care erau la ordinea zilei, că altfel ce-ar fi putut vorbi. Ileana nici măcar nu realiza toate lucrurile astea, nu se încadra în vreun model de nevestă, dintre cele urmate de suratele ei, membre de vază ale comunității de bloc din vecinătatea șantierului. Dincolo de cele două blocuri de garsoniere bătea vântul și timpul făcea parcă o paranteză sordidă printre buruienile dese, viguroase, rămase după culesul porumbilor.

Ca o paranteză au rămas în mintea ei și cei doi ani petrecuți acolo, cei doi ani în care avusese un bărbat alături. La început se apropiase de el ca de un frate, frate de suferință, doar fuseseră amândoi pacienți ai sanatoriului, pe urmă se trezise brusc o femeie cu obligații nu numai față de propria persoană. Noaptea dogorea de dorința de-a se lăsa frământată de brațele bărbatului ei. Numai că pe Nelu îl sleia de putere dorința ei și cădea repede într-un somn adânc din care nu mai reușea să-l trezească decât reflexul pe care și-l formase. La 5 fix, fără să aibă nevoie de ceas, era în picioare și se pregătea să plece la muncă. Ileana, rămânea în pat după ce stătuse mai toată noaptea cu ochii în tavan. Se răsucea în așternuturi și ațipea 3-4 ore spre dimineață. Țasta era somnul ei după noaptea în care se perpelise întorcându-se când pe o parte când pe alta, până când arsura coapselor se

domolea. Uneori se lăsa pradă unor reverii în care protagoniști erau alți bărbați și femei, niște fulgurații instabile ale minții ei, între care se petreceau adevărate scene erotice. Totul se termina cu nevoia imperioasă de a-și presa cu mâna zona aia intimă, tot mai umedă, pentru a se elibera de tensiune. A doua zi se simțea la fel de singură și neîmplinită, parcă aștepta într-o stație fără să-i fie clară destinația. Cu gândurile astea aștepta să vină seara, să-i pună masa bărbatului ei, să schimbe câteva vorbe, cele de trebuință, și să-și ascundă dorințele sub învelișul ocrotitor al nopții.

Într-una din zile, Nelu venise de la muncă mai devreme decât de obicei, cu privirea tulbure și amenințătoare, căutând ceartă din orice nu s-ar fi potrivit cu voia lui. Băuse și asta o luase prin surprindere pe Ileana, pentru că îi făcea rău alcoolul și știa că se ferea de el ca de dracu'. Încercă să-i facă în voie până când Nelu obosi înjurând și amenințând-o că pleacă și-o lasă de izbeliște, a nimănu, și adormi îmbrăcat pe o margine de pat. Ileana nu-și făcu griji prea mari gândindu-se că lucrând de atâta timp printre oamenii ăia sălbatici și bețivi, pe care-i vedea adesea trântind uși și înjurând nevestele, nu avea cum să se poarte altfel, chiar dacă atunci când îl cunoscuse i se păruse bun ca pâinea caldă. Nu-și amintește din noaptea aia decât că o treziseră de mai multe ori zgomotele făcute de Nelu care nu nimerea baia prea ușor și de icnetele care se auzeau când încerca, cu respirația întretăiată, să nu-și verse mațele de tot în vasul veceului. A doua zi se trezise tot nervos, cu dureri de cap, nu reușise să-i intre în voie. Spre seară

îi spusese că s-a terminat cu șantierul, urmează să fie disponibilizat și s-a hotărât să plece în Italia, unde avea un văr plecat de mai mulți ani. Îi spusese vorbele astea repede, fără s-o privească, ca și când ar fi fost de mult pregătite în mintea lui, numai că nu găsisese prilejul.

În sinea ei și Ileana știusese că șederea lor acolo nu era decât un provizorat, dar nu se așteptase ca și întâlnirea ei cu băiatul ăsta timid și tăcut, mai degrabă ezitant, neîncrezător, decât hotărât, să se oprească aici. Nu avea ce să facă, trebuia să-și adune gândurile, era pe cont propriu. Cu Nelu fusese întrucâtva protejată, acum era din nou pierdută. Nu se putea duce decât acasă, în satul ei, unde căsuța bunicilor paterni, în care se născuse și crescuse, o aștepta năpădită de păianjeni și de buruieni. Așa și-o imagina de la distanța celor șapte-opt ani de când pribegea. Fusese la început în evidența și sub protecția celor de la asistență socială, apoi, cu intermitențe, prin spitale, prin cămine de nefamiliști, până când la ultima ei haltă, la sanatoriu, îl întâlnise pe Nelu și se legase de el ca de un pai, din dorința de a rămâne la suprafață.

Ajunsese în sat într-o zi de vineri, era începutul verii, înainte de Sânziene. Satul clocotea de freamătul muncilor, de bâzâitul găzelor de tot felul, de vegetația care inunda curțile, ulițele, câmpurile. Satul ei trăia, era mai viu decât îl lăsase. Într-adevăr când ajunse în fața porții, în curtea inundată de iarbă era priponită o vacă. Se uitase în stânga și-n dreapta, dar nu văzuse pe nimeni, probabil că o luau spre seară, atunci când trebuia s-o mulgă, aici era în siguranță și nu deranja pe

nimeni. Bani pe care îi primise la plecare de la Nelu îi ajunseseră să se instaleze într-un fel, după care se străduise să supraviețuiască, să-și câștige singură existența.

Trecuse timpul și învățase să se bucure de tot ceea ce îi aduceau zilele. Muncea pe unde putea, ca și mamă-sa, Leanca, nu avea pretenții de la nimeni și nu intra prea mult în vorbă cu nimeni, dacă nu era absolut necesar. Îi plăcea să asculte și să privească lumea, să observe, ca și când n-ar face parte din ea. Uneori, după ce-și termina treaba, îi plăcea să stea pe scândura de la poartă și să rămână cu privirea pierdută, undeva departe, dincolo de linia orizontului. Într-unul din aceste momente i se păru că distinge o siluetă cunoscută, cu mers nesigur, parcă trăgând ceva greu după el. Întoarse imediat capul în direcția opusă fără să dea vreo importanță, nici nu avu răbdare să dea impresiei vreo șansă. Uitase complet de impresie când un bărbat de statură medie, bine legat, cu părul ușor grizonat, având o geantă pe umăr se opri în dreptul ei. Se priviră un timp, fără reacție, de parcă amândoi aveau nevoie de timp pentru a accepta ceea ce văd. Stăteau unul în fața celuilalt și pentru moment nu le venea să creadă ce se întâmplă. Nu-și făcuseră promisiuni unul altuia. Plecarea lui, așa forțată de împrejurări, fusese pentru ea dovada că nimeni nu-și poate lega definitiv viața de a ei, că nimeni nu-și dorește o

povară pe cap, așa cum putea fi ea.

Cuvintele se legară greu, niciunul nu prea nimerea ceea ce voia să zică, mai ales ea, care nu avusese timp să se gândească la toate astea. Nelu puse geanta jos, se așeză lângă ea și privi și el strada, în sus și-n jos, fără grabă, fără să deslușească ceva anume, ci doar cu intenția de a fi părtaș la lumea în care se așezase ea. Deși făcuse drum lung, obrazul lui părea proaspăt și emana încă un miros pierdut de after shave. Se uită la el și îl găsi schimbat, avea o anumită îndrăzneală pe care nu și-o amintea. Se gândi la faptul că ea nu era deloc aranjată, dacă ar fi întâlnit-o când pleca dimineața la noul ei serviciu, ar fi fost altceva. Își luase obiceiul să se aranjeze mai mult în oglindă până îi stătea părul așa cum îi plăcea, își pensa sprâncenele și îi plăcea să-și îngrijească unghiile. Dacă nu văzuse lucrurile astea la mama ei și nici mai târziu, în alte împrejurări, avusese ocazia acum să observe cum se poartă doamnele de la școala unde lucrase ca femeie de serviciu, iar acum la primărie, angajată pe durată nedeterminată. Tot preoteasa a bătrână pusese o vorbă pentru ea căci pe primar îl cunoștea de când era copil și-l aducea mamă-sa la biserică să-l împărtășească. Și ei îi spusese odată că la barza chioară îi face Dumnezeu cuib și ea nu înțelesese ce vrea să spună preoteasa Alexandrina, cu mândria ei că le știe pe toate și încă mai mult decât știuse vreodată răposatul, preotul Dumitru.

Proză

Ursu' Vasile

C. VOINESCU

Botezat în rit ortodox, ursul Vasile cobora în fiecare duminică în parcul Catedralei, se așeza la capătul uneia dintre treptele monumentale de la intrare, și, cu laba întinsă spre pravoslavnicii creștini, mormăia rugăciuni producătoare de milă față de cei flămânzi, goi și fără adăpost. Agoniseala milei, cornulețe, mere, bomboane, pahare din plastic cu colivă, triunghiuri de brânză topită, chifteluțe, cârnăciori, o îndesa într-o traistă abandonată brusc de un cioban cu care se întâlnește nas în nas pe o potecă îngustă de munte. Deși Vasile dăduse politicos binețe, cu gândul de a obține în schimbul libertății baciului vreo oaie, vreo mieluță, vreo roată de cașcaval, partenerul posibilei negocieri urso-umane, o rupsesse însă la fugă, pentru a depune, la capătul ei, plângere penală la Asociația Vânătorilor, pe numele Ursu Vasile.

Strângea în laba uriașă bănuții ce-i fuseseră aruncați de creștini întru ridicarea nivelului său de trai carpatin ceva mai sus de poala muntelui și, cu pași apăsați, se ducea și îi slobozea în cutia milei, ascultându-le zornăitul de dairea care îi amintea de strămoșii săi plimbați de lanț odinioară pe ulițele satelor de câmpie. Înduioșat, aprindea o lumânare, rânduită creștinește străbunului său evocat de Beniuc în poezia Dansează ursul românesc. Și se întorcea greoi la locu-i, mormăind: Dansează ursul românesc,/ De două mii de ani dansează,/ L-au prins de pui în miez de codru,/ Hei, codrul ăla-l tot visează,/ Dar să mai scape nu e modru.

La întoarcere, se oprea în colț și își lua de la automat o cafea cu lapte, păstra,

întotdeauna, un bănuț, dintre cei primiți pe treptele bisericii, învățase să-l strecoare prin crăpătură, asculta atent cum cade zornăind ca dairea, și aștepta să vină paharul cu licoarea cafenie. Arunca întotdeauna paharul gol la coșul de gunoi, abținându-se să-l mai răstoarne, cum făcuse până nu de mult, în căutare de hrană. Ba chiar, într-o zi, a cules de pe trotuar, un pachet gol de țigări, azvârlit tocmai atunci de un tip cu blugii rupți, sărac deci, ca și el – cerșetorul duminical de pe treptele catedralei mitropolitane.

Se opri, ca de fiecare dată, în dreptul ferestrelor deschise ale Muzeului Cinegetic, de unde îl privea trist, capul uriaș al altui străbunic, ridicat la rang de trofeu cinegetic, participant post-mortem la faimoase concursuri și expoziții internaționale pe tema armoniei depline a omului cu mediul înconjurător. De jur împrejur, blănuri uriașe, răstignite pe pereți în ordinea dimensiunilor, ierarhizate riguros pe etichete din carton colorat. Ba chiar și modestul său bârlog hibernal era reproduș în decor, îndemnându-i la comparații ciudate pe privitorii beneficiari ai budoarelor de cinci stele.

În cele din urmă, trecu și pe la Primărie, să-și ridice ajutorul social, pentru obținerea căruia a trebuit să amenințe cu atacarea nocturnă a câtorva staule cu animale de la margine de sat. Neînduplecat, primarul îi demonstra, în urmă cu un an, că nu are cum să înscrie pe listele de ajutor social un urs. A cedat însă argumentelor ecologiștilor minoritari, adăugându-l, la final de tabel, după Vulpe Ion, Lupu Ilie și Iepure Grigore, și pe Ursu Vasile.

Auguste Hermann

Catia MAXIM

O primă cercetare a unei viori Hermann, expusă pe unul dintre rafturile din atelier îi taie suflarea. Dumitru e uluit de perfecțiunea formei, de divina proporție. Fără cuvinte, îi admiră aspectul magnific. Involuntar, îi vine în minte „frumusețea divină a piramidelor, a templelor și a catedralelor gotice”. Admirația privitorului dă măsura harului maestrului. E limpede că Hermann stăpânește proporția de aur a unui instrument atât de gingaș ca vioara. Iar vernisul galben-auriu și anumite fisuri delicate sunt menite să zămislească în imaginația vizitatorului splendoarea unei păduri sclipind sub înaltul celest, un loc hăruiat de unde a fost aleasă bucata de lemn. O astfel de revelație, redată în cheia desăvârșirii, îi provoacă o bucurie de natură divină. Entuziasmat, încântat, întrezărește cu ochii sufletului coroane piramidale de molizi cu granulații fine, răspândiți pe suprafața unui ocean de frunze sângerii de arțari, frunze însângerate, botezate Flăcările lui Hristos. Peste ani, recunoscător că a avut șansa să-i fie discipol lui Hermann, Dumitru va ajunge el însuși expert în alegerea lemnului cu rezonanță perfectă; pentru fața viorii, va folosi molid, pentru spate și părțile laterale, arțar, un principiu de la care nu va face rabat, deoarece compromisul nu stă în firea unui maestru lutier.

Aplecat asupra unei viori, Hermann, încântat de interesul străinului, recent sosit în atelier, mai ales că vizitatorul manifestă

o atitudine de încântare pentru cel mai recent exemplar de vioară, întrerupe lucrul. Amabil și prietenos se apropie de Dumitru. După ce îl salută, ia de pe raft o altă vioară. O răsuțește pe-o parte și alta. Zâmbeste. Și-i spune noului venit: „Vezi ce ușoară e? N-are mai mult de 400 de grame. Îmi pun sufletul chezășie pentru sunetul ei: egal, puternic gingaș. Uite, apăs ușor, delicat cu acest arcuș, făcut tot de firma noastră, iar sunetul devine egal cu apăsarea”. Dumitru îl urmărește atent și, fără să ezite, notează într-oagendă metalică, englezească, dotată cu pix și carnețel de notițe. E convins că fiecare cuvânt rostit merită să fie consemnat. Ușor intimidat, zâmbeste și-i cere iertare gazdei că încă nu s-a prezentat. E cazul să-i spună și despre scopul vizitei. Hermann însă a înțeles din prima. Cei doi lutieri își strâng bărbătește mâinile și convin ca Dumitru să vină la atelier, timp de mai multe luni, o dată sau de două ori pe săptămână.

Astfel, pentru Dumitru devine o regulă ca, în atelierul lui Hermann, să salveze fiecare secundă alături de maestrul care face dintr-o lecție o poveste, continuată de la o întâlnire la alta. Ce-i spune Hermann? Nimic din ceea ce el deja știe, însă se tot cere spus, accentuat și subliniat. În glasul maestrului nu e loc de îndoială: „Construcția unei viori presupune nu numai îndemânare, ci și știință. În meseria de lutier, ignoranța nu are ce căuta. Vei auzi pe mulți care bat monedă pe mister și magie. O fi sau nu, nu sunt sigur! Știu

numai că un meșter responsabil are grijă de harul lui ca de ochii din cap și se străduie să-l transmită mai departe. Mă crezi sau nu, nu e zi să nu tânjesc că n-am făcut și eu parte din generația de aur a Cremonei”.

Dacă ar avea un aparat foto, Dumitru l-ar immortaliza pe maestru: Hermann, la anii deplinei maturități, cu un șorț de piele peste salopetă, are o mină de om sănătos, în putere. Privindu-l, e totuși mirat că unii dintre apropiați îl gratulează cu apelativul bătrân. Nu i se potrivește.

Pe de altă parte, Hermann, conștient de lumina, reflectată pe chipul lui, nu se sfiește să-i mărturisească ucenicului că strălucirea din obrajii unui lutier e transmisă de trupul viorilor pe care le construiește. Confesiunea e dusă până la capăt: „Când țin în mână o vioară, o aud, îi simt inima în mâinile mele. Ca să fii cunoscut și respectat, trebuie să înveți tot timpul, să fii doldora de carte și informații, să stăpânești mai multe discipline, inclusiv acustica. Meseria de lutier e o brățară cu diamante. Dar, dacă nu știi aproape totul despre unelte, dacă nu înveți istorie, dacă nu dezlegi limbajul lemnului și nu cunoști mai multe limbi străine, nu prea ai ce căuta în meseria asta. Mie, ca oricărui bun german, nu mi-a fost ușor să admit că engleza și italiana m-ar ajuta mai mult ca germana. În fine, revenind la tine, după câte mi le-ai spus deja, cred că ți-ai cam făcut ucenicia. Zi-mi măcar, dacă ai stat zece ani pe lângă un maestru... Ha, ha, mă uit la tine și-mi dau seama că întrebarea e mai degrabă retorică. Glumesc și nu prea, dragule!”

Atenția încordată cu care îi urmărește cuvintele, gesturile și mimica feței îi provoacă lui Dumitru o inexplicabilă usturime, undeva, în spatele ochilor. Și-ar duce mâna la ei să se frece, dar își aduce aminte că bunica Marița îi spunea, când era mic, să nu facă niciodată un astfel de gest că-i intră sămânța rea în ochi. Mai bine să

urmărească atent zicerile lui Hermann. Cine știe când o să mai aibă parte de o asemenea atmosferă de sanctuar. Căci, ce altceva poate fi atelierul de luterie Auguste Hermann, dacă nu *Templul Reginei Vioară*? Picioarele încep să-i tremure și se uită după un scaun pe care să se așeze. Zărește, la câțiva pași de masa la care lucrează Hermann, un taburet din lemn de mango cu irizații aurii și luciri albastre. Se așază, ținându-și spatele drept. Respiră adânc. Un val de recunoștință îi încălzește sufletul. Oare nu așa se relaxau, odinioară, în lăcașul lor cu vitralii albastre, Temple Church, venerabilii templieri, învăluți în mantie albă? Dacă și-ar face ochii roată, ar zări o armată de îngeri, roind în jur și ocrotindu-i lăcașul lui Hermann. Imaginea de ansamblu a mihei, cum îi spun meșterii transilvăneni încăperii în care cioplesc lemnul, Geigenbauer Werkstatt, se remarcă prin abundența de nuanțe ale zecilor de viori recent făcute, dar și a bucăților de instrument gata să fie asamblate. În încăperea în care sunt zămislite viori, plutesc miresme tulburătoare de rășini. Câteva secunde închide ochii să nu-l ia amețeala. Sprijinit cu mâinile de masa îngustă și lungă, plină cu bucăți de viori, Hermann e stăpânul absolut al oceanului de nuanțe: de la maro cald la roșu deschis, la nuanțe mai antice, de ușoară funingine, paleta coloristică excluzând viorile prea roșii, numite ironic de instrumentiști „stingătoare”. Ținuta, atitudinea maestrului sunt de legendă. E vital să memoreze fiecare detaliu, tabloul de ansamblu al atelierului. Peretele din dreapta, vopsit în culorile cerului, e acoperit, de sus până jos, cu viori noi și arcușuri sprijinite pe suporturi speciali. Peretele din față, dinspre strada aproape pustie, are o fereastră cu două obloane de lemn, vopsite cu verde ce se închid spre interior. Peretele din stânga marchează o ușă masivă din lemn, înnegrită de timp. Iar peretele din spate, spre

magazin, reprezintă un hotar între locul de naștere al viorilor și locul în care ele sunt expuse pentru a fi vândute. De-a dreapta și de-a stânga lui Hermann, străjuiesc două mese cu scule aranjate în cutii de lemn. Pereții laterali, acoperiți de rafturi cu sticle și sticlute cu soluții multicolore, borcane de felurite mărimi, pensule mai mari sau mai mici, completează acest decor clasic, fără vârstă.

De câte ori revine în atelierul lui Hermann, Dumitru îl găsește lucrând cu rindeaua. Privindu-l, are senzația că mai degrabă „sculptează” plăcile de rezonanță, cu sârg și migală, pentru ca în forma lor finală să permită, de-o manieră ideală, vibrații și sunete de calitate.

Cu toate că Dumitru îl găsește de fiecare dată într-un intens proces de creație, maestrului Hermann nu-i scapă timiditatea încordată a elevului său și, de aceea, se oprește, face o pauză, zâmbește și, cu un gest de bunăvoință cordială, se simte dator să-l facă părtaș la munca lui, integrându-l armonios în atmosferă: „Dragul meu, aici, pe tărâmul sculptorului și alchimistului – nu știu dacă ți-am spus, că îmi prepar singur lacul – ești întotdeauna binevenit!” Asemenea invitație nu face decât să-l încurajeze pe ucenic să cerceteze ungher cu ungher, curios și încântat. Multe percepții și impresii conturează din ce în ce mai bine o imagine de ansamblu, din care nu poate lipsi podeaua din lemn, strălucind de curățenie, ca și cum rindeaua n-ar face deloc parte din decor. Atâta ordine și curățenie numai într-un laborator se poate vedea.

În centrul tabloului, Hermann vorbește din suflet despre ce simte, fără o ordine prestabilită. Nu omite să reia, să insiste pe reguli. Glasul lui curge ca o melodie: „Cum se naște sunetul muzical, înzestrat cu înălțime, durată, intensitate și timbru? Din toate cele patru atribute ale lui, înălțimea *preocupă* cel mai mult arta muzicală, pentru că din sunete de înălțimi diferite,

asociate cu ritmul, se naște melodia. Armonia”. Dincolo de aspectele tehnice, concluzia, relatată în cuvinte simple, face cât o întreagă teorie muzicală. „Dacă mă întreb din ce anume își trage esența muzica, îți răspund fără să stau pe gânduri: muzica reprezintă viață... dacă muzică nu e, nici viață nu e...”

Îmi place să cred că, după prima vizită la atelierul Auguste Hermann, între tata și maestru s-a creat un limbaj comun. Nu era prima oară, când simțea nevoia să-i mulțumească lui Dumnezeu că îi scotea în cale oameni care chiar contau. O dată sau de două ori, mi-a povestit câte ceva și despre orele de ucenicie berlineză. La una din discuțiile cu Auguste Hermann, tata i-a spus povestea lemnului măiastru din Principate, o istorie cu iz de legendă rostită, cândva, la gura căminului de lutieri carpatini care, cu mâna pe inimă, dădeau mărturie că buștenii din Codrii Vlăsiei, dar și din Munții Gurghiului, din locul numit Valea Italianului, precum și din pădurile bucovinene luau calea Veneției unde, neguțători din Regatul Lombardia-Veneția garantau că lemnul adus din Carpații Românești e numai bun pentru viorile măiestre. Convinși, lutierii italieni cumpărau buștenii din Principate fără să stea pe gânduri. Astfel, de-a lungul timpurilor, sute și mii de bușteni din pădurile de pe Munții Gurghiului și din pădurile bucovinene au plutit pe apele Bistriței și ale Siretului până la Dunăre, de unde, încărcăți pe corăbii, apucau calea Constantinopolului și, în final, ajungeau la Veneția.

În adolescență, tata mi-a vorbit de o carte, un soi de biblie a cunoscătorilor, „Secretul viorii” pe care, mai târziu, am citit-o și eu de câteva ori. V. V. Bianu, autorul ei, a publicat-o în 1938 la Imprimeriile „Curentul” de pe Strada Belvedere, nr. 6. Tata a reținut câteva idei și le-a notat într-o agendă ferfenițită. Pe

două pagini, a scris regulile de bază ale construcției de viori. După ce buștenii sunt aleși, cinci ani, lemnul trebuie lăsat la uscat. Ca o vioară să sune bine, se impune un acord fin între față și fund (fața și spatele, lovite la mijloc, scot aceeași notă.) „Fundamentală”. A notat și a subliniat că vernisul influențează timbrul. Și a mai scris cu roșu că o vioară de calitate are față de molid și fund de paltin, iar cele patru corzi scot sunete fundamentale: coarda întâia mi, a doua la, a treia re și a patra sol.

De când m-am apucat să scriu această cronică, am căpătat câteva tabieturi. Bine ar fi să se spună și despre mine că sunt „scriitor cu tabieturi”. Bunăoară, aici, în umbra Castelului Hellenstein din Heidenheim an der Brenz, mi-am făcut un obicei de a merge de două ori pe săptămână la Café Balzac Bistro, străjuită de Castelul Hellenstein. Clădirea, la parterul căreia se află cafeneaua, e construită în stil bavarez, are acoperiș înclinat, cu lucarne, fațadă roz cu rame verzi din lemn medieval, ferestre cu rame albe, încadrate armonios în arhitectura străvechiului burg, în care fiecare casă seamănă cu un castel în miniatură. De câte ori vin la Café Balzac, de obicei, după amiază, mă așez la o masă retrasă și, două-trei ore, îmi depăn amintirile pe un laptop hârbuit. Seara, acasă, recitesc textul, apoi îl rescriu la mașina de scris. Un alt tabiet, poate o ciudățenie pe care nu-mi mai bat capul s-o explic. La Café Balzac, mă simt răsfățat de amfitrioana cafenelei, Anne Vogel, o femeie de clasă, o aristocrată elegantă, sensibilă la grijile și necazurile clienților ei artiști, scriitori, muzicieni. Frau Vogel îmi oferă mereu bonus, o ceașcă de cafea specială pe care, în cheia armoniei din ambientul balzacian, mi-o toarnă ea însăși în ceașcă. Zâmbetul amfitrioanei se potrivește perfect cu licoarea caldă și glasul timbrat cu rezonanță de clopoțel. Vocea ei caldă, cu dicție ireproșabilă, rostește mereu aceleași cuvinte: „Instituția Cafe Balzac rămâne

mereu vie!”

Cursul lui Hermann despre arta luteriei, interesant și atrăgător, mai cuprinde și diverse istorisiri despre lutieri, povești, menite să bucure și să înflăcăreze imaginația discipolilor adunați în jurul maestrului. Hermann, o enciclopedie tehnică, istorică și literară din domeniul luteriei, abordează, practic, cu eleganță și ușurință multiple subiecte referitoare la construcția de viori, marcând drumul anevoios al lutierului de la început până la finalizarea instrumentului. „Fiecare detaliu are rolul și semnificația lui. Totul contează. Inclusiv, eticheta din interiorul viorii cu semnătura lutierului. Alături de semnătură apar locul și data la care vioara a fost gata”. Explicațiile maestrului curg, luminează, aduc înțelegerea lucrului bine făcut. „Nu știu dacă deja v-a spus cineva, dar fiecare vioară e binecuvântată, deoarece se bucură de protecția unui sfânt, a unui înger. Vioara transmite, dincolo de oameni și vremuri, un semn divin. Două exemple. Primul: Antonio Stradivari își scria pe etichetă fie numele întreg și anul, fie inițialele AS, inserate lângă o cruce în interiorul unui cerc dublu. După Stradivari, au venit, bineînțeles, cercetătorii cu explicațiile lor... Majoritatea au convenit că maestrul a ales crucea – posibil, cu gândul, la crucea de deasupra intrării în biserica San Luca de pe Viale Trento e Trieste din Cremona. Al doilea exemplu: Guarneri, care a pus pe eticheta din interiorul viorilor sale o cruce cu inițialele IHS – inițialele grecești ale Mântuitorului, Iesous Hemón Sotér, Iisus Mântuitorul Nostru, simbol zămislit de Sfântul Bernandin din Siena. Viorile lui [Bartolomeo Giuseppe Guarneri](#), cunoscut sub numele de del Gesù, *al lui Isus*, sunt, prin urmare, ocrotite de Isus Cristos și, de aceea, se numesc Giuseppe Guarneri del Gesù”.

(fragment din romanul inedit
Cronica unui lutier)

¹Autoarea cărții: „Café Balzac: 86 Stühle- und keine Couch” / Cafe Balzac: 86 de scaune - și nicio canapea), Amthor Verlag, 2012.

²De câțiva ani, cafeneaua s-a închis definitiv.

Interferențe

Traducătorul și rolul său de mediator

Alina Monica - ȚURLEA

Traducerea literară, ca alte forme de expresie artistică, are o tradiție îndelungată. Literatura a fost recunoscută drept cel mai potrivit mediu pentru conservarea gândirii umane și, prin urmare, a culturii unei națiuni. În scurt timp, s-a înțeles faptul că traducerea literară este un proces complex și că nu constă doar în găsirea cuvintelor potrivite pentru a spune același lucru într-un alt sistem lingvistic, așa cum, de altfel, susținea Umberto Eco în „A spune cam același lucru”, ci înseamnă și, sau poate mai presus de toate, readucerea prin cuvinte a unui întreg context cultural, social, istoric în care e ancorată realitatea operei literare. Traducerea a permis dintotdeauna comunicarea între diferite comunități lingvistice, cum ar fi răspândirea de noi informații, descoperirea de noi genuri literare și difuzarea de opere literare. Datorită traducerilor lui Avicenna și Averroes, operele lui Aristotel sau Platon au circulat în Evul Mediu. Și mai mult de atât, traducerile au jucat un rol fundamental în formarea limbilor naționale.

Traducerea este definită de Baconsky et alii drept: „1. Operație de transfer interlingvistic care constă în interpretarea unui text sursă și în producerea unui text țintă, prin realizarea unei relații de echivalență între cele două texte, cu respectarea parametrilor inerenți comunicării și în limitele constrângerilor

impuse traducătorului [...]. Spre deosebire de interpretare, care poate fi orală, traducerea operează cu documente scrise. 2. Traducerea constituie o formă de discurs raportat. Traducătorul nu se confundă cu autorul textului sursă: el enunță din nou ceea ce a fost o dată scris.” (Baconsky et alii, 2005: 136)

Traducerea este artă, e scriere sau rescriere, dar este fără doar și poate un act de mediere interculturală. Traducerea are din toate acestea câte ceva, presupunând însă că vine mai cu seamă din lunga tradiție scolastică a interpretării textelor vechi. Traducătorul este un tălmăciutor, un mediator cultural și figură centrală a actului comunicării între două sau mai multe culturi. Traducerea a două opere ale lui Liviu Rebreanu în limba italiană, *Ciuleandra* („La Ciuleandra”) și *Amândoi* („Tutti e due”), a fost o muncă solicitantă și am avut nevoie de toată vigilența posibilă, de inspirație. Cele două opere au apărut la editura Rediviva din Milano: *La Ciuleandra*, în iunie 2020, iar *Tutti e due*, în aprilie 2022, în colecția „Quaderni Romeni”. Este un sentiment puțin copleșitor să traduci nume mari precum Rebreanu, chiar dacă în spațiul nostru ele sunt foarte cunoscute, și cu atât mai mult, responsabilitatea devine și mai mare. Am petrecut câteva luni de zile cu aceste opere, în tandem cu traducătorul și prietenul Alessio Colarizi Graziani (așadar, este vorba despre o co-traducere), răsucind fiecare frază pe de-o

parte și pe alta, încercând să surprindem toate nuanțele și jocurile de cuvinte, să ne ferim de calculul lingvistic, care ne-ar fi putut juca feste. Rebreanu a construit povești cu personaje și fapte pe fundații solide și în forme mărețe. Născut într-o familie de țărani liberi, în 1885, lângă granița româno-maghiară, în Transilvania, Liviu Rebreanu a avut mereu grijă să înfățișeze, în monumentalele sale scrieri, suferințele lumii țărănești aflate mereu între schimbările la nivel politic și social și pericolul care amenința identitatea celor năpăstuiți, dar și lumea interioară, cunoașterea de sine, alienarea individului, instinctele criminale, cunoașterea Omului, conflictul social-moral.

Textul literar este de fapt rezultatul personalității și al stilului celui care l-a scris. Or acest lucru face ca sarcina traducătorului să fie foarte dificilă. De altfel, traducătorul literar va trebui să cunoască profund stilul autorului pentru a înțelege toate nuanțele și tainele textului, contextul de referință, personajele, adevărul sentimentelor și evoluția poveștii. Nu este preocupat doar de parafrizarea textului, ar fi cu adevărat reductiv să credem astfel. Traducătorul trebuie să intre în psihologia și gândurile autorului pentru a-i înțelege cu adevărat stilul și nu va traduce textul direct, ci textul filtrat printr-un act de interpretare. Or interpretarea textului reprezintă primul pas în procesul traductiv. Și tocmai de această interpretare ține perfecțiunea sau imperfecțiunea unei traduceri, calitatea acesteia.

Când traduci, te afli în profunzimile textului. Poți avea sentimentul că e imposibil să termini traducerea, fiindcă totdeauna rămân și alte variante pentru un anumit cuvânt, frază sau expresie, evitând pe cât posibil impreciziile, încercând să

elucidezi enigma din spatele textului. Reflectia, cercetarea, trăirea, apropierea de text până la identificarea cu el sunt indispensabile acestei activități. De exemplu, verificarea oricărui nume propriu care apare în cele două opere, a oricărei coordonate de spațiu sau timp a fost o muncă minuțioasă. Nu e ușor să stăpânești un text, să-l pătrunzi, să pătrunzi și subtextul, să treci de la sensuri la muzicalitate, respectând ritmul, o anumită atmosferă, un stil, o imagine. Sau să interacționezi cu textul respectiv pentru realizarea comunicării interculturale cu ajutorul unor strategii ale traducerii, cum ar fi echivalențele, atât de necesare. Amintesc doar câteva dintre multitudinea tipurilor de echivalență de care trebuie să țină cont traducătorul pe tot parcursul procesului traductiv: echivalența lingvistică, sintagmatică, structurală, referențială, semantică sau traducerea de gradul zero, echivalența stilistică sau acea relație funcțională între elementele stilistice dintre cele două texte, echivalența formal-estetică sau valorile estetice, stilistice și formale ale textului sursă, echivalența totală sau parțială, nonechivalența sau lipsa de echivalență, o probă grea pe care traducătorul trebuie să o treacă, echivalență pragmatică etc.

Nu cred că există traducere absolut obiectivă. Iar subiectivitatea traducătorului la rândul ei se modifică în funcție de textele cu care are de-a face, operele cu care a venit deja în contact, bagajul său cultural și moral. Ceea ce urmăresc în traducerile mele e să ofer cititorului un text cât mai fluent, să nu mă abat de la sens, de la esență (cel puțin nu conștient!). E nevoie ca cititorul să fie răbdător și curios, să se informeze asupra contextului, înainte de a citi traducerea respectivelor opere.

În traducerea celor două opere ale lui

Rebreanu, am folosit note de subsol pentru cuvinte ca ciuleandra, lăutari, horă, ițari etc. tocmai pentru a veni în întâmpinarea cititorului italian care nu e atât de familiarizat cu literatura română. Aceste culturile sau realii, cum sunt numite în teoria traducerii de specialiști, sunt cuvinte care aparțin unei culturi, unui popor și pentru care nu există echivalențe, ci anumite realități. Traducerea acestor două opere ale lui Liviu Rebreanu a fost un proces dinamic și, ca atare, ar putea oferi cititorului un nou mod de a vedea textul și, cu ajutorul acestuia, lumea culturală, socială și intimă a unei societăți diferite de cea italiană; din acest motiv am considerat că notele de subsol sunt potrivite. Ține de capacitatea traducătorului de a găsi soluții la toate problemele pe care i le ridică traducerea textului sursă. Creator de „punți de legătură” între popoare, traducătorul reușește să răspândească cunoștințe legate de civilizația țării din care provine. Eu mă aflu în Italia de peste două decenii și locuiesc în cele două culturi, pe care le iubesc în egală măsură.

În general, traducerile într-o limbă străină reușesc să-și creeze propriii cititori. Legat de aceștia, nu trebuie să uităm că ideea de compromis apare și aici și nu avem nicio garanție că din partea cititorului vom avea parte de acea receptare deplină. Traducătorul, în orizontul lui de așteptare, speră ca opera tradusă să fie primită cu un nedisimulat entuziasm. Totul este convențional – opera literară este deschisă, într-adevăr, și fiecare cititor înțelege lucruri atât cât îi permite propriul bagaj cultural. Fiecare traducere devine în limba de adopție o operă autentică, un alt original, pentru că ea nu este o simplă translare, ci umple un gol de cunoaștere, creează premisele unei apropieri culturale.

Deoarece traducătorul este un lecteur

pensif, conform definiției lui Victor Hugo, conchid adăugând că lectura viscerală a textului lasă urme foarte adânci asupra traducătorului. Și tocmai din acest motiv, cred cu tărie că profesia de traducător este una singulară.

În continuare, atașez două fragmente din cele două opere, *Ciuleandra* și *Amândoi*, în limba italiană.

„[...] Andava continuamente su e giù per la stanza, dal tavolino da notte alla finestra e dalla finestra al tavolino da notte, come un lupo in gabbia. Aveva avuto il tempo di esaminare la camera dove sarebbe rimasto forse una settimana o un mese, se non di più. Si era fermato a lungo alla finestra che dava sul giardino del sanatorio, così piccolo che fra gli alberi si poteva distinguere il muro che lo cingeva, difeso da una ghirlanda di filo spinato, sicuramente per impedire a chiunque di scavalcarlo. Lungo i viali, tracce di solchi velati da neve fresca e, sugli arbusti che li costeggiavano, candidi fiocchi. Poi, camminando nella stanza, scorse nella bacinella l'acqua sporca con cui si era lavato in tutta fretta e, accanto, l'asciugamano spiegazzato. Sul letto, il cuscino rovesciato ed un tartan capovolto come se l'avesse respinto col piede nel risvegliarsi dal sogno. Solingo, appeso all'attaccapanni, il cappotto con sopra il cilindro, lucido, reclinato e beffardo, come sulla testa d'un brillo festaiolo.

In quel momento, tuttavia, nel suo andirivieni, non vedeva più nulla. Tutta la sua attenzione era centrata all'interno, su di sé. Migliaia di pensieri e di progetti gli brulicavano dentro la testa, fra i quali da ultimo, ossessivo, provocatorio ed assillante, il sogno che l'aveva destato dal sonno. Voleva ad ogni costo mettere ordine nei suoi pensieri perché altrimenti tutta la costruzione del vecchio sarebbe

crollata come un ridicolo mazzo di carte. Sarebbe stato spaventoso se non avesse superato la prova. Tutti avrebbero detto, e a buon diritto, che Puiu Faranda, dopo aver assassinato, era stato tanto vile da voler simulare la follia per sottrarsi alle conseguenze del delitto.

Era sempre più convinto di essersi addossato un compito immenso. Si fa presto a dire, come il vecchio, “Sii pazzo”, ma chi ti crede? Ecco, ora, fin dal primo incontro con il dottore, bisognerebbe dargli l'impressione di avere a che fare con uno che ha commesso, per davvero, un'azione grave, ma che peraltro non può essere ritenuto responsabile di fronte alla legge e agli uomini perché l'ha compiuta in un momento di estremo turbamento, degno solo di pietà e di perdono. Come avrebbe potuto ingannare un dottore lui che in vita sua non aveva mai visto un uomo veramente pazzo? Avesse almeno letto qualcosa sull'argomento! Chi avrebbe potuto pensare che Puiu Faranga avrebbe avuto bisogno un giorno di conoscenze psichiatriche? [...]”

La Ciuleandra de L. Rebreanu

“ [...] I genitori dei tre fratelli Ilarie, Spiru e Aretia erano di origine bulgara e si chiamavano Danilef. Tra loro e in casa parlavano solo bulgaro. La madre, non eccessivamente sveglia, era peraltro morta senza aver mai veramente imparato il romeno. Erano venuti in Romania per lavorare presso altri Bulgari i quali avevano preso in affitto dei terreni lungo l'Argeş e avevano fatto fortuna coltivando intensivamente ortaggi che vendevano a Piteşti prima di andare a passare l'inverno dall'altra parte del Danubio con i soldi così guadagnati. Dani-lef era stato un gran lavoratore e presto da bracciante agricolo era diventato fittavolo, prima di mezzo ettaro di terreno, poi di alcuni ettari, per finire poi con ritrovarsi proprietario di tre

*Tutti e due – Enigma di un duplice
omicidio de Liviu Rebreanu*

latifondi che aveva lasciato in eredità ai suoi figli. Una volta raggiunta una bella posizione, aveva comprato una casa a Piteşti (proprio il corpo di casa dove era avvenuto il delitto), aveva cambiato il suo nome in Dăniloiu, su consiglio di un avvocato, chiedendo la cittadinanza romena alla Camera e al Senato, che aveva ottenuto non senza sborsare prima molti soldi. Aveva conservato tutte le sue terre fino alla sua morte e si era accontentato di vendere le verdure e la frutta di propria coltivazione. Si era spento prematuramente, a cinquantacinque anni appena, pochi anni dopo la morte della moglie. Si diceva che fossero morti per il troppo lavoro, perché nella vita loro non avevano conosciuto altro che il lavoro, dalla mattina alla sera, estate e inverno, senza un momento di riposo, senza un giorno di festa... Quando il loro padre morì, Ilarie aveva trent'anni, Spiru venti, Aretia dodici. Ilarie era diventato il capofamiglia, tanto più che era sposato da quattro anni con una Romena del posto, che gli aveva portato una piccola dote, in denaro, cosa che gli aveva permesso di metter su la sua prima impresa in proprio. [...]”

Interviu

Scriitorul și traducătorul Christian W. SCHENK răspunde întrebărilor lui Ovidiu Cristian Dinică

Ați avut acces la cultura europeană, dar și balcanică, din copilărie, iar ca poet v-ați format în această constelație multiculturală. Ce teme predomină în poezia dvs?

De mic copil am avut acces la culturile europene și balcanice. La cele în limbile română, maghiară, germană în mod direct, la celelalte prin traduceri. Multiculturalitatea a jucat un rol important în viața mea încă din timpul formării mele, tatăl meu fiind german, mama maghiară, bunicul austriac, iar bunica dinspre mamă având și rădăcini cehe și poloneze (numele ei de față a fost Kacsovsky). Din fragedă copilărie și tinerețe i-am citit pe marii clasici, poezii și romane, având acasă o bibliotecă enormă, moștenită de la bunicul meu care a fost mult timp profesor universitar de literatură comparată la Passau, la Budapesta și, mai târziu, profesor de liceu, la Honterus în Brașov.

Încă de acasă am învățat toleranța față de alte culturi și etnii ceea ce astăzi, din păcate, în România, nu mai este cazul, „frânele” venind de sus, de la instituții și de la câțiva indivizi influenți. Promovarea literaturii peste hotarele țării, din perspectiva acestora, este inutilă; în schimb traducerea din celelalte literaturi este în vogă. Se promovează literatura străină, minoră sau majoră, fără a ține cont de literatura autohtonă! Cel mai bun exemplu – controlabil – este lista de

premieri ale Uniunii Scriitorilor din România, unde apar toate genurile literare, inclusiv literaturile minorităților și traducerea din alte limbi în limba română. Un lucru onorabil, dar mă întreb unde sunt pe listă premiile traducerilor literare române în alte limbi, mai ales în cele de circulație mondială? Nu există!

În privința poeziilor mele, ele sunt caracterizate (cel puțin de critici ca *Eugen Simion, Marin Mincu, Dumitru Micu, Ovid S. Crohmălniceanu* și alții, din vremurile trecute) ca aparținând generației '60 și nicidecum a celei optzeciste. În poezia mea predomină relațiile interumane, problemele sociale și politice, ceea ce mă și reprezintă.

Prin ce deosebesc poeziile de astăzi de generațiile anterioare?

Generațiile anterioare au scris în primul rând (exceptând o parte a romantismului) despre problemele sociale și politice care îi frământau. Vezi doar *Scrisorile* lui Eminescu, *Epigonii* sau *Criticilor mei*, în literatura germană *Divanul de Est-Vest* al lui Goethe sau majoritatea pieselor de teatru a lui Schiller. Clasicii nu forțau forma în defavoarea conținutului, precum fac majoritatea poezilor de astăzi. Cele mai bune exemple le găsim în expresionism și simbolismul expresionist. Poezii contemporani – generațiile '80 până la 2000 – pot fi împărțiți în două „tabere”:

Cei mai puțin cunoscuți, care forțează poezia în favoarea rimei și a ritmului, defavorizând (devalorizând) astfel conținutul, poezii „experimentali” care vor cu orice preț să ajungă la originalitate. Desigur că mai există între cele două grupe descrise mai sus și excepții, excepții care – din păcate – nu mai au accesul la public și la critică, cum l-au avut generațiile anterioare. Critica a obosit, editurile publică din cauza profitului orice și pe oricine (*Valuta scade o parte din talent*), nu mai există corectori, lectori, recenzenti; revistele merg la număr sigur, preferând să publice numele deja cunoscute/consacrate (dar și nepotisme funcționează), instituțiile nu mai caută adevăratele talente, ci promovează nonvalorile! Această situație o vedem în premiile acordate de către USR, mai ales la „Premiul Național Eminescu” de la Botoșani, care a început extrem de bine sub atenta îngrijire a lui Gellu Dorian, dar care, în ultimii ani, s-a degradat într-un hal fără de hal!

Multiculturalitatea este o particularitate des întâlnită. Cum influențează ea evoluția literaturii de astăzi?

Desigur că multiculturalitatea joacă un rol extrem de important, nu numai în literatură, ci în artă, în general, și în societate, în special. Oamenii au, în principiu, prin limba lor maternă, o viziune specifică asupra lumii; chiar în cadrul aceleiași limbi, datorită mentalităților diferite pot avea o comunicare relativ deficitară, darmită aceia care folosesc două sau mai multe limbi. Aceste poziții, ca de exemplu *von Humboldt* (1767-1835) sau și *Weisberger* (1899–1985), au dus la discuția problematica a traductibilității și intraductibilității unui text, a unei mentalități. Principiul traducerii asigură faptul că între textul sursă și textul țintă

există elemente de echivalență. Această echivalență este specificul fiecărei limbi, a fiecărei țări și poate fi în general caracterizată ca „traducerea culturii”. Aceasta este baza multiculturalității! Cine se opune acesteia, cine nu se deschide, rămâne în afara lumii ce o înconjoară!

Actuala conjunctură mondială, cu mulți refugiați din diferite părți ale lumii, crizele de diferite forme și cauze vor influența culturile popoarelor suverane?

Depinde ce înțelegem prin „popoare suverane”, din ce perspectivă le vedem. Unele au o istorie mai veche și, în mod implicit, o cultură mai vastă, altele se dezvoltă cu întârziere ceea ce nu înseamnă că nu le pot egala pe cele vechi. Totul depinde de voința poporului prin intermediul guvernanților și în mod automat al instituțiilor subordonate.

Cunoaștem din istorie migrațiile popoarelor, influențele avute de diferitele imperii care au dus la formarea limbilor și statelor de astăzi. Nici războaiele nu au avut un rol minor în stabilirea granițelor teritoriale și în formarea culturilor specifice.

Noul interes, pe care Goethe însuși îl descrie programatic drept „Hegire” (*Higra* în arabă: migrație), încă în anul 1819 îmbogățește pe plan național conceptul de „literatură mondială”: *literatura națională în singularitatea ei nu poate să spună prea mult acum, epoca literaturii mondiale, cosmopolite, vorbește despre un timp și despre întreaga lume și trebuie abordată acum ca să acționeze pentru a grăbi această epocă în dezvoltarea culturilor naționale*. Deci trebuie remarcat faptul că acesta vorbea despre conjuncturile mondiale, migrații, influențe mondiale asupra culturilor naționale, dar și despre rolul culturilor naționale asupra celor mondiale deja în urmă cu peste 100

de ani! Acest lucru nefiind nou, oare nu trebuie să ne dea de gândit? Nicio națiune nu se poate închide în carapacea ei rămânând indiferentă la prefacerile lumii! Ideea cosmopolită nu spune că influențele externe distrug integritatea națională, nu, dimpotrivă o îmbogățesc. Să ne gândim la *Scoala Ardeleană* cu influențe germanofile și la *Junimea* cu cele franceze în perimetrul liricii, literaturii în general. Eminescu a fost în primul rând influențat de literatura germană pe care o cunoștea la perfecție, mai târziu, la fel, Lucian Blaga sau Alexandru Macedonski, cu influențele sale francofile. Lucruri de netăgăduit!

Desigur că atât refugiații, cât și crizele mondiale au o influență deosebită asupra tuturor popoarelor. Acești „refugiați” nu merg doar fizic în alte țări, ci duc cu ei cultura și mentalitatea în care s-au format. Prin adaptare, influențează în mod automat cultura țărilor în care s-au refugiat. Trebuie să ne gândim doar la influențele culinare, specifice țărilor lor, influențele culturale, ca, de exemplu, Emil Cioran, care a dat gândirii franceze un imbold și cu caracteristici românești, George Enescu (Enesco) care a compus rapsodiile române în Franța, refugiatul francez Adalbert Chamisso, care a scris cele mai frumoase balade germane cu multe tente franceze și lista exemplurilor poate continua până aproape la nesfârșit!

Decalajele dintre țările membre ale comunității Europene și România se fac simțite și-n literatură. Comunitatea Europeană poate influența dezvoltarea literaturii române?

Decalajele se fac simțite numai în țările dezinteresate de propria cultură, cultură propagată cu asiduitate numai în interiorul lor și nicidecum în Comunitate, fiindcă vorbim de ea. Comunitatea Europeană nu poate influența în mod

direct și decisiv dezvoltarea literaturii române! Fiecare țară este responsabilă de literatura ei și de ceea ce face sau nu face cu ea! România nu are un program riguros, în comparație cu multe alte țări, de propagare și dezvoltare a literaturii. Chiar în țară, pe timp ce trece, sunt uitate marile valori clasice. România, cum s-a hotărât să mărească bugetul pentru apărare, trebuie să mărească bugetul și pentru cultură, literatură și artă, fiindcă doar așa se poate încadra în rândul Comunității. Uniunea Europeană nu poate intra cu forța într-o țară obligând-o să-și dezvolte cultura pe plan european! Fonduri europene sunt destule, există și pentru cultură și pentru promovarea ei, dar nu este cine să înainteze un plan solid și deci aceste fonduri se pierd an de an. Mai există fonduri pentru dezvoltare de care alte țări au profitat. Și-au împânzit țările cu magistrale, și-au refăcut infrastructura feroviară, aeroporturile. Mă întreb de multe ori trecând prin România: „Dar unde se duc acești bani”?

Ce-i lipsește poeziei române de astăzi? Dar vieții literare actuale?

La urma urmelor, dacă stau să mă gândesc bine, poeziei românești nu-i lipsește nici mai mult nici mai puțin decât poeziei celorlaltor țări, la a căror lirică am acces. Singurul lucru care îi lipsește, cum am spus mai sus, este promovarea și interesul promovării atât pe plan național cât și mondial! Viața literară, care desigur că există, este dominată de clanuri și subfinanțată mai ales pentru cei care nu au reușit să facă parte din ele. Marea problemă însă, pe care o văd eu este discordia între autori, grupuri de interese, orgolii (care niciodată nu pot fi justificate), individualisme, chiar răutăți, invidii, goana după premii... *a pune bețe în roate* pare a fi „un joc național” al scriitorilor!

A evoluat literatura română în ultimele decenii?

La această întrebare e greu de răspuns. În ce sens? Relativ cu celelalte literaturi a evoluat nici mai mult, nici mai puțin; dar de evoluție se leagă în mod implicit și managementul acesteia. Dar cine să o facă? Câțiva individualiști încă plini de elan? La urma urmelor și aceștia vor dispărea dacă în spatele lor nu este cineva care să-i susțină. După 1989 au fost mulți entuziasmați care, rând pe rând, s-au rărit în așa măsură încât au rămas doar câțiva care pot fi numărați pe degete. La fel și cu traducătorii operelor literare în alte limbi. Și eu, cam întârziat, mă număr printre aceștia. Anul 2022 este ultimul an în care mai scot lucrările care-mi stau pe masă, după care am terminat definitiv. Peste 50 de ani de propagare și promovare a literaturii române, cu peste 150 de cărți publicate și circa 380 de autori traduși, este suficient.

Domnul Manolescu într-un articol din revista România literară a caracterizat literatura română ca fiind subdezvoltată. Are dreptate și-n ce măsură?

Nicolae Manolescu?! Academicianul și președintele pe viață al Uniunii Scriitorilor din România a avut în trecut merite deosebite în critica literară, mai ales privind perioada romantică (Vezi **Arca lui Noe**). Cum să fie literatura română subdezvoltată? Lui îi lipsește privirea de ansamblu asupra istoriei literaturii române din moment ce vorbește despre *Eminescu* care îl „dezamăgește” și îl ridică pe Mircea Cărtărescu peste acesta sau că ilustrul povestitor *Creangă* „vorbește într-o limbă neînțeleasă”! Vorbind despre poezie, Manolescu este absolut superficial, deci în lirică nu este un critic bun, obiectiv. *Paginile despre poezie sunt majoritar*

lipsite de fler, cum scrie și Bogdan Crețu în **Ziarul de Iași** (6 iulie 2022). **Manolescu nu este un bun critic al poeziei**. Pentru el, *poezia e un discurs despre*. Nu e capabil de o lectură intensivă, implicată.

Încercarea de a canoniza scriitorii în viață este o aberație totală și contribuție dăunătoare la viitoarea dezvoltare a literaturii române! (Vezi **Lista canonică** a lui Manolescu). Un singur om nu poate stabili care sunt valorile sau nonvalorile unei literaturi. Fanfaronada lui reiese din același text a lui Crețu căruia îi dau deplină dreptate: *cele mai grave erori, deloc străine de acest malpraxis, țin de ierarhizările eronate, tendențioase chiar. Nicolae Manolescu are atitudinea unui feudal care oferă bonificații sau stabilește penalități vasalilor de pe moșia sa. Îi ține pe lângă sine pe unii mai devotați (Ion Horea, Alexandru Miran, Eugen Suciu, Călin Vlăsie, Adrian Alui Gheorghe, Gabriel Chifu, Horia Gârbea, Elena Ștefoi, Liviu Georgescu, Andrei Bodiș) și îi exilează, capricios, pe alții, cu personalitate (Adrian Marino, Marin Mincu, Mircea Muthu, Ioana Em. Petrescu, Liviu Petrescu, Ștefan Borbely, Dan Horia Mazilu, Mircea Anghelescu, Ion Mircea, Nora Iuga, Mariana Codruț, Daniel Bănuțescu, Ovid. Nimigean, Nicolae Coandă, Iustin Panta!* **Printre aceștia din urmă mă număr și eu** care am fost **atacat la persoană**, nu opera, în nenumărate rânduri, și chiar pe prima pagină în editorial.) (Vezi **România literară 7 - 13 iulie 1999, Anul XXXI.**)

Din păcate, Manolescu a rămas prins în literatura anilor '60 după care „s-a subdezvoltat” și nicidecum în literatura română! Prin **Istoria critică a literaturii** române a vrut să-și consolideze autoritatea de critic, dar a eșuat într-un mod deplorabil. Dacă ar fi rămas la clasici, la moderni și până la generația '60, ar fi avut credibilitate și astfel ar fi devenit un epigon al marilor critici dinaintea sa!

Meritele Dvs. culturale au fost recunoscute de mediul academic din Germania, ați devenit membru al Academiei Germane. Care sunt cerințele pentru a devenii membru al acestei Instituții de Cultura?

Nu sunt membru plin, ci doar membru corespondent, ca să clarificăm această întrebare.

Cerințele sunt simple: Recunoașterea valorii unei personalități în diferite domenii de activitate, fie medicină, chimie, biochimie, biofizică, sociologie, politică sau, ca în cazul meu, literatură. Academia are multe secții și multe domenii de activitate. Literatura este doar una dintre ele. Academiei centrale nu îi sunt subordonate diferitele academii ale landurilor, Germania fiind un stat federal. La fel și Uniunile Scriitorilor din cele 16 landuri nu sunt subordonate unei centrale ca în România, deci Uniunile nu pot fi numite filiale, ele sunt „asociații” de sine stătătoare. O astfel de decentralizare ar prinde bine și României, fiindcă fiecare filială este dependentă de centrala bucureșteană în frunte cu Nicolae Manolescu care, de la sine putere, hotărăște totul, de la cotizații la premii, de la finanțarea unor activități până la hotărârea *valorilor și nonvalorilor!*

Ce ați dori să cunoască generațiile viitoare despre dvs?

Eu, înainte de 1989, am fost declarat *persona non grata și dușman al poporului*. Politic, în 1990, mi s-au ridicat aceste două „calificative”; literar văzut, din punctul de vedere al centralei bucureștene, nu mai sunt *dușman al poporului*, în schimb am rămas *persona non grata* după venirea la putere a lui Nicolae Manolescu, după prematurul deces a lui Laurențiu Ulci! În timpul „domniei” acestuia (se poate

vedea cu ușurință în curriculum vitae) am fost efectiv tăiat de la toate „premiile și onorurile” de care am dispus până atunci. Am fost nominalizat în repetate rânduri doar pentru a fi șters de pe liste. Ultima dovadă a fost anul acesta (2022), nominalizarea la premiile Naționale ale Uniunii Scriitorilor, decernate la Târgu-Jiu...

Cred că cele peste 150 de cărți și cei peste 380 de autori traduși de mine, cu cărți sau antologii, vorbesc de la sine. O viață întreagă am dedicat-o promovării literaturi române în spațiile de limbă germană, dar am și contribuit la îmbogățirea spațiului literar român prin traducerea marilor clasici germani. Din 2005, pentru activitatea mea literară în spațiul românesc, au venit vremuri tulburi, refuzând să mă alinez noii conduceri. Am renunțat a fi membru la București și m-am mutat la Filiala Iași, unde eram destul de departe de înjosirile „centralei”. Mai târziu, din motive asemănătoare, au venit la Iași și *Ana Blandiana și Ioana Diaconescu; Gabriela Adameșteanu* s-a mutat la Filiala Cluj și mai sunt multe exemple care se pot da. Aceste lucruri spun mai multe decât pot fi cuprinse în cuvinte! Acestea sunt lucrurile, nu numai direct despre mine, care cred că ar trebui fie cunoscute nu doar de generațiile viitoare, dar și de generația actuală! Cei de la filiala bucureșteană, cei noi și cei rămași, evident că nu vor putea fi de acord cu mine, dar la colțuri ascunse, între patru ochi, colegii de litere (cu excepțiile evidente) vorbesc aceeași limbă, altfel decât în public sau în mass-media.

Un trist adevăr care, de 17 ani, bântuie ca o stafie literatura română!

Poezie

Alina Monica ȚURLEA

...veșnic sfințită

mă văd cuibărită în pădurile din ochii tăi
cuprinsă în rochia tăcerii
cu umblet istovit sub tălpile desculțe

*trup scăldat în miezul galben al zilei
ce vrea să se arate în lume
trup întinerit cu lacrimi de lună
fior ce curge prin vene înstelate
nepământenite epifanii*

răscolită de gândul tău
ce-mi este Bună Vestire

îmi spui că m-ai visat de multe ori
ca în viața de aici,
ca într-o viață de apoi,
prin vitraliul primăverii
ce-mi stăpunge sânii
mi-ai spus să nu îmbătrânesc
să rămân precum o duminică
veșnic sfințită
departe de năvodul amurgului obosit
de negura ce atârnă
în suflete neputincioase
m-ai visat cu murmur de iubire pe buze
în care surâdea tainica rostire
ce prefăcea neliniștea
în adierea florilor de cireș
ce au rodit îngeri

*petale se aștern pe drum
în fericiri
poartă în căuș
mângâieri de lună*

Modus narrandi:

*De-aș fi poezia din irisul dorului tău,
ți-aș mângâia flăcărilor.*

cugetare

cum să opresc timpul din umbra obrazului
cum să dezleg tainele
cum să pricep vântul
cum să pătrund în măduva gândurilor
cum să descătușez lumina din mirosul tăcut
al pietrei moarte?

sau să spăl ochii durerii care roade până la os
cum să opresc sosirea prea devreme a
morții?

versurile mi se ascund
într-un jgheab în șuvoiul ploilor
iar eu m-am aciuat sub pielea
nălucilor cu trup de hârtie

aici, cuvintele sunt atât de albe!

plânsul timpului

s-a înghesuit între coaste
ține o prelegere despre
rolul poverii de pe umeri
despre unghere ascunse
amintiri măcinate demult
paradoxurile cerșesc
vieții pline până la refuz
începuturi și sfârșituri

ce tot se zvârcolesc în lumina de sus
*Dumnezeu e spațiul ambiguu al gândirii
 în refrenul umbrelor fără izvor*

O zi fără sfârșit:

*În fiecare zi, sărutăm și celălalt obraz
 precum Iuda.
 Umblăm cu regretul înfipt în oase.*

oare cine

cine va descătușamisterul spinilor
 din trupurile trandafirii?
 cine va mai cutreiera calea nevăzută
 a vechilor tăceri?
 cine va mai rătăci prin umbra cea din urmă
 a luminii lumini?
 cine va mai ridica dealul învierii
 în cuvinte?
 cine va mai asculta scâncetul oaselor
 ce cresc nestingherite?
 cine îmi va unge cu balsam de lacrimi
 în preaplinul ochilor ce ignori?
 cine îmi va înțelege cearcănele cerului
 țintuite în cuie?
 sunt doar un cerșetor
 învăluit în vise
 de cealaltă parte a zidului
 au rămas nescrise

Ziua eliberării:

*Îmi abandonez încălțărilor murdare.
 Plânsul zboară cu talpa goală.
 Nu mai are nevoie de timp.*

fiindcă nu se poate altfel

ți-ai trăit cu prea multă milă propria viață
 întinzându-ți furiile pe pâinea
 acum amară
 fiindcă, nu ai putut altfel

și lacrimile ți s-au scurs
 în cădere au format verigi
 pe care le-ai legat de lanțul vremii
 fiindcă, tu nu ai putut altfel

ai visat continuu umbrele fără trup
 le-ai vorbit până la albire
 despre rostul rădăcinilor
 și freamățul căderilor în adânc
 călcând apăsat
 peste demultul rămas în urmă
 fiindcă, nu ai putut altfel

vei mai purta nevindecările în oase
 umbră vie în priviri
 până la mântuirea pentru care te rogi
 fiindcă, tu nu poți altfel

lumina intră prin crăpături
 din pustiu
 din așteptare
 învie
 pentru moarte
 fiindcă, nici ea nu poate altfel

*Carne și sânge
 în strigățul îngerului dement
 care stă și despică o rodie.*

*Traumele nu dispar nici azi, nici mâine.
 Le porți cu tine prin lume
 ca un fel de cocoașă.*

(din volumul *Academia Însinguratilor*,
 editura Eikon București)

Poezie

Codruța VANCEA

Dacă totuși?

în zadar m-a învățat viața
 să-mi înghit cuvintele
 unul câte unul
 precum pastilele de tensiune
 cu cât înghit mai multe
 cu atât sunt mai sinucigașă
 nu mai înghit niciun cuvânt
 de azi
 în zadar i-am spus ego-ului meu
 taci
 atunci când taci se aude cum crește iarba
 pe câmpiile Transilvaniei
 și ce bine se vor juca desculți cei care nu
 se tem de nimic
 nici de război
 nici de foamete
 nici de alt om
 nu m-a ascultat
 a vrut mai mult de la viață
 mai mult decât iarbă
 lanuri de floarea soarelui
 oameni în lumină
 poezie
 cânturi de pace
 nu știu ce-și imagina ego-ul
 că soarele, o sferă aproape perfectă din
 plasmă fierbinte, chiar ar fi îndrăgostit
 de o floare galbenă cu semințe negre?
 așadar cuvintele ies libere

și își fac de cap
 chiar dacă lumea nu citește poezii
 ele se așază în versuri
 în zadar le-am spus că versurile se pierd
 nu mă cred niciodată pe mine
 răsar ca lalelele olandeze
 câmpuri nesfârșite de lalele
 dacă au dreptate
 cuvintele?

În două atrii și două ventricule

inima mea mereu vrea mai mult
 ești vinovată, îmi strigă prin vene
 prin artere
 sângele e albastru de ciudă
 că
 m-ai pus pe mute
 să nu mă audă nici greierii din grădina ta
 mă lași mult prea ușor încolțită de vreo
 limbă otrăvită
 eu nu mai pot trăi așa cu tine
 sunt o inimă veritabilă
 onorabilă
 mor pentru tine de o mie de ori
 într-o singură zi
 în cutia toracică
 nu am întâlnit încă teribila
 moarte
 despre care
 am învățat dintr-o carte să nu mă tem

sunt o curajoasă
doar tu ești lașă
inima mea
iartă iar și iar
de fiecare dată
hotărâsc să o las să bată mai tare
viața e tot ce are

Întuneric și lumina

din fiecare fulger ce se aprinde în ceruri
se naște teama
ca o umbră neagră și tristă
și lumina
din care poți să renaști
mai adevărat ca niciodată
spectaculoasă
unică
forță care învinge întunericul

Poezie pentru Pavel

prietenul meu Pavel
mi-a mărturisit că vrea să plece
știam demult că iubea America
așa cum o iubea pe colega noastră
din clasa a V-a
cu același breton
de atunci
tuns perfect
uneori noaptea îmi doresc să plec cu ei
dincolo de mitraliera rusească
când cineva se joacă cu viața noastră
iau cu mine două trolere și o umbrelă
verde
doar că mă trezesc brusc
mă liniștesc în așternutul moale
cu dantelă cusută de bunica
în cerdacul din casa veche

unde cosea ea cu tanti Veronica
gândul îl lasă pe Pavel cu iubita lui
să-și ia biletul de avion
visez că le fac semn cu mâna
apoi călătoresc în Argentina
Australia
Italia
Brazilia
când o să mă întorc în țara asta a mea?
visez eu mai departe
când vorbele se vor face fapte?
când la granițe se vor recita poezii
de pace
în mii de limbi necunoscute
pentru urechi pricepute?
sau când pe frunze se vor naște frunze
mai mici și iar altele
dulci muguri de speranță ?
frântă
după atâta drum
dimineața îmi fac o cafea
iau o foaie de hârtie și scriu:
Pavele, Pavele, mărturisește omule,
cum e în America?

Lemniscata

claviculele
din lapte
făcute din iubire plană
descriu lemniscata lui Bernoulli
infinutul cuprins între palme
se odihnește pe-o inimă
apoi pe cealaltă
într-o liniște sacră
închide ochii
n-ai teamă
ultima picătură de dragoste
stă să cadă

ciorchini striviți în picioarele goale
aievea un chip diafan
umerii
albi și goi

Poem pentru anti-romantici

poate vă imaginați că nu sunteți
dependenti de dragoste
o ultimă fărâmbă să soarbă din ea
pe ascuns și cel mai anti-romantic om
ar vrea
în ultima zi a sa
pe vremea când laleaua era albă
tânjeam după
laleaua neagră
dependentă de a crede că în inima
albastră ce veghea asupra mea,
cu vreo trei trepte mai sus de treapta mea
stă scris:
„femeia visurilor tale”
nu scriam pe atunci versuri
nici mama nu scria
nici tata nu scria
nici măcar un vecin nu scria
plantam însă lalele în fața ușii
de la intrare

de parcă voiam cu toții să ne luăm
la întrecere
aveam o sapă și o stropitoare de apă
laleaua mea albă s-a făcut tot mai roșie
nimeni nu băgase de seamă
s-au rupt toate lalelele și s-au așezat
într-un vas de jad verde
petalele le-au căzut în două zile
murise tot atunci și laleaua mea
am scris primele versuri pentru ea
în urechile unui greier
care le-a cântat toată vara
ascult și azi greierii seara
lalelele încă își poartă splendoarea
în fiecare primăvară

Pești morți

nimic nu mă împiedică să-mi
iau o undiță
pe lac pești morți
în iarbă alți solzi de sticlă
sunt mortul de la marginea apei
în mâini cuțite de nămol
despic burțile
intestine de pește
miros de apă murdară

Poeme

Nicolae SILADE

harta lumii

în fiecare zi mănânc un cățel de usturoi e cel mai bun antibiotic ever dar nu despre asta vreau să vă vorbesc azi dimineață însă când m-am privit în oglindă eu nu obișnuiesc să mă privesc în oglindă pentru că nu vreau să văd cum evoluează omul în ghilimele evoluează [din sine spre exteriorul său] pentru că nu vreau să văd cum îmbătrânește azi dimineață însă când

m-am privit în oglindă ca și cum m-aș bărbieri am descoperit o mulțime de pete pe pieptul celui oglindit [care nu eram eu] o mulțime de pete care laolaltă semănau cu o hartă a lumii și sunt o hartă a lumii da a lumii din exteriorul meu [o atașez aici] pe care eu am văzut-o mereu înlăuntru dar în oglindă nu vezi decât exteriorul prin urmare m-am întrebat dacă nu cumva e o

problemă de sănătate și dermatologii mi-au spus da e o ciupercă luată din băile din trecut am încercat să-mi aduc aminte și mi-am adus imediat aminte că în copilărie da în copilărie m-am îmbăiat în valea neagră [oare nu trăim cu toții într-o mare vale neagră] mai târziu m-am îmbăiat în râuri ștranduri m-am îmbăiat în mări cu o mulțime de oameni în ele dar eu nu nu am dorit

niciodată să iau ceva de la ei dimpotrivă am dorit totdeauna să dau să le dau cât mai mult dar să revin la pete pentru că ele sunt harta lumii pentru că ele sunt pe pieptul meu harta lumii din interiorul meu și aș putea să scap de ele cu felurite creme da dar nu voi scăpa niciodată de harta lumii din interiorul meu nu pentru că lumea este înlăuntru și cerul înstelat deasupra

legendele faraonilor

căldură mare mon cher sunt 37 de grade la umbră anunță radio românia 37 de grade la umbră nene iancule câte grade vor fi fiind la soare nu vreau să știu pentru că eu stau la umbră în lumea asta a umbrelor cu aer condiționat la 19 grade și gândesc ce bine că dumnezeu în marea lui bunătate nu ne condiționează aerul deci stau la 19 grade și nu simt ce simt acum oamenii

oamenii obișnuți cu frigul oamenii obișnuți cu seceta și toropeala acestor zile caniculare oamenii da oamenii lui Carl Sandburg ei nu se plâng niciodată nici de căldură nici de frig dar plătesc facturi uriașe pentru căldură pentru frig da pentru că vor căldură iarna și vor vara frig oare de ce a lăsat dumnezeu frigul iarna și vara căldura nene iancule cine să mai înțeleagă omul când el

vrea mereu ce nu are și când are ceva nu știe să prețuiască cine să mai înțeleagă omul când omul nu se mai gândește la om iar pe canicula asta nimeni nu se mai gândește la nimeni nimeni nu se mai gândește la nimic nimeni nu mai gândește secetă da e secetă și în gândire nene iancule seceta a ucis orice boare de vânt soarele s-a topit și a curs pe pământ cum a zis labiș

în premoniția sa da au secat izvoare pârâuri și râuri au secat fluvii și efluvii dar marea tot mare e și toți vor la mare și toți vor la mai mare doamne ce lume în ce lume m-ai dat să trăiesc să gândesc pe canicula asta să mă gândesc la faraonii egiptului cum se răcoreau ei cu blocuri de gheață în palatele lor de vară de unde aduceau ei blocuri de gheață când ardea totul în jur

când în jur era doar deșertul o deșertăciune și goană după vânt când seceta a ucis orice boare de vânt nu-i așa nene iancule că omului îi este dat să supraviețuiască dar numai prin cuvânt însă la 19 grade câte sunt acum când stau la umbră în lumea asta a umbrelor când toate anotimpurile se amestecă și sunt un singur anotimp al cincilea anotimp nu știu de ce mă gândesc

la sodoma și gomora la avraam care a zis pierde-vei oare pe cel drept ca și pe cel păcătos încât să se întâmple celui drept ce se întâmplă celui nelegiuit poate în cetatea aceea să fie 50 de drepti pierde-i-vei oare și nu vei cruța locul acela pentru cei 50 de drepti din cetate nu se poate să faci una ca asta și să pierzi pe cel drept ca și pe cel fără de lege și să se întâmple celui

drept ce se întâmplă celui necredincios departe de tine una ca asta judecătorul a tot pământul va face oare nedreptate și zis-a domnul de se vor găsi în cetatea sodomei 50 de drepti voi cruța pentru ei toată cetatea și locul acela și răspunzând avraam a zis iată citez să vorbesc stăpânului meu eu care sunt pulbere și cenușă poate că lipsesc 5 din cei 50 de drepti poate să fie

numai 45 pentru lipsa a 5 pierde-vei oare toată cetatea și zis-a domnul nu o voi pierde de voi găsi acolo 45 de drepti și iar a adăugat avraam să grăiască domnului și a zis dar de se vor găsi acolo numai 40 de drepti și domnul a zis nu o voi pierde pentru cei 40 și iarăși a zis avraam să nu se mânie stăpânul meu de voi mai grăi dar de se vor găsi acolo numai 30 de drepti

nu o voi pierde de voi găsi acolo 30 și a zis avraam iată mai citez să vorbesc stăpânului meu poate că se vor găsi acolo numai 20 de drepti iar domnul ia zis răspuns-a domnul nu o voi pierde pentru cei 20 și a mai zis avraam să nu se mânie stăpânul meu de voi mai grăi încă o dată dar de se vor găsi acolo numai 10 drepti iar domnul i-a zis pentru cei 10 nu o voi

pierde și terminând domnul de a mai grăi cu avraam s-a dus iar avraam s-a întors la locul său iar domnul a slobozit peste sodoma și gomora ploaie de pucioasă și foc din cer de la domnul și a stricat cetățile acelea și toate împrejurimile lor pe toți locuitorii cetăților și toate plantele ținutului aceluia pentru că cei 10 drepti nu au fost găsiți câtă poezie e aici nene iancule

câtă poezie dacă ne gândim că nicio altă cetate n-a rămas în picioare fie cu drepti fie cu nedrepti pulbere și cenușă le-a făcut dumnezeu și niciun om n-a supraviețuit fie drept fie drept fie nedrept pulbere și cenușă i-a făcut dumnezeu unde e atunci mila dreptatea evlavia unde e îndurarea lui dumnezeu după toate îndurărilor noastre te întreb nene iancule că poate tu de acolo știi

dacă ai impresia că lumea asta e lumea ta

dacă ai impresia că lumea asta e lumea ta te înșeli dacă stăpânii lumii acesteia au impresia că te afli în lumea lor se înșeală nu uita asta lumea ta se află în tine însuși eu te-am văzut când ai deschis ochii în această lume dar tu nu m-ai văzut nu pentru că eu sunt în lumea mea iar tu nu ți-ai găsit încă lumea și nu există decât o singură lume da lumea aceea din înlăuntrul tău

de aici încolo depinde numai de tine dacă mă vezi dacă mă ignori sau nu mă vezi e treaba ta treaba mea e să mă fac văzut în această lume în care tu crezi că vii cu lumea ta dar nu există decât o singură lume da iar lumea aceea este înlăuntrul tău ai impresia că cei din jurul tău există da există da dar nu te leagă nimic de ei iar existența lor e legată de existența ta dacă tu

nu ești nici ei nu există nu uita asta dar dacă tu ești nu trebuie să le confirmi existența ei trebuie să-ți confirme existența lor așa că dragule trecutul prezentul viitorul (ce cuvinte magice sunt astea) trebuie să înțelegi că eternitatea e un cuvânt inventat de cei care au părăsit-o și nu se mai pot întoarce la ea dar tu poți tu poți întrupându-te din cuvânt din viața lui vie

dacă stau bine să mă gândesc

dacă stau bine să mă gândesc dar nu stau bine și nici nu mă gândesc pentru că știu că sunt gândit de alții care sunt gândiți de alții care la rândul lor sunt gândiți de alții și tot așa din aproape în mai aproape sau din depărtare în mai îndepărtare până când ajungem la dumnezeu care ne-a gândit pe toți după chipul și asemănarea sa și când a văzut dumnezeu că am început

să gândim după chipul și asemănarea sa ne-a izgonit din rai [raiul a fost copilăria noastră și tinerețea noastră un rai a fost] da dar mai apoi când dragostea a devenit raiul raiurilor dumnezeu a văzut că suntem asemenea lui după chipul și asemănarea sa și când a văzut că și noi iubim când a văzut că și noi iubim lumea creată de el ne-a dat înțelepciune ne-a dat înțelepciunea de

a iubi adevărul și înțelepciunea pe care el ne-a dat-o este să nu mai iubim lumea pe care el a creat-o pentru că lumea pe care el a creat-o este trecătoare e un fel de ficțiune a sa e ca un vis frumos după care te trezești în zori și cine cine ar mai vrea să se trezească după un vis frumos [poate așa se și explică de ce morții nu se mai întorc la viață] cât despre viața ficțiunea asta

care durează de milenii devine realitate prin cuvânt cum a zis eminescu căci este moartea morții și învierea vieții am încheiat citatul și iată unde am ajuns din rai prin raiul raiurilor prin dragoste prin înțelepciune ajungi la cuvânt dar unde vei găsi cuvântul ce exprimă adevărul ca să-l citez din nou pe eminescu căci la început a fost cuvântul dar în final din tot rămâne tot cuvântul

gelateria de pe malul timișului

pare ascunsă printre blocurile înalte din jur nenumăratele blocuri de pe malul timișului dar oamenii știu bine unde se află mai ales în zile caniculare cum e aceasta pentru că în zile caniculare cum e aceasta nu te mai gândești la încălzirea globală nu te mai gândești nici la sfârșitul lumii (pe care îl simți mai aproape decât începutul) te gândești la răcoare și te gândești la cei

ce stau la răcoare (vai de răcoarea lor îți zici) în zile caniculare cum e aceasta te gândești la o bere în grădina de vară la o baie în apele râului sau la o porție zdravănă de înghețată la gelateria de pe malul timișului aici venea mircea anghel da venea zilnic și comanda șapte porții venea zilnic pentru că locuia în blocul de lângă și venea zilnic pentru că adora înghețata dar

mai ales venea pentru că frumoasa brunetă din darova îi zâmbea de fiecare dată și înghețata aceea cu zâmbete era mai bună decât caserola ice cream de la lidl înghețata aceea cu zâmbete era cea mai bună înghețată din lume și gelateria de pe malul timișului era singura gelaterie din lume care oferea înghețată cu zâmbete dar unde e mircea anghel acum te întreb și unde

e fata din darova te întreb și unde e zâmbetul ei [mister] în zile caniculare cum e aceasta nu poți să nu te gândești că poate zâmbetul ei a înghețat undeva prin amintirile lui da și poate și el a înghețat undeva prin amintirile ei știu sunt amintiri personale acestea dar în zile caniculare cum e aceasta nu poți să nu te întreb cum va fi după după acest miracol pentru că totul e un

miracol doamnelor și domnilor dacă eu îmi amintesc de tine și dacă tu îți amintești de mine cine își va aminti de noi când vom fi de gheață în marele tărâm de gheață unde nu e foc și nu e nici verdeață unde nu mai simți nimic nici ce-a fost în urmă nici ce va mai fi în față (de ce rimează totul cu o viață te întreb n-ar trebui oare să-nveți să rimezi cu două sau mai multe vieți)

Poezie

Georgeta RADA

PE TABLA DE ȘAH

Eu sunt analfabetul virtual
Care nu știe-aproape mai nimic
Despre cei care caută un Graal,
Crezând că se rezolvă cu un click.

Eu sunt analfabetul virtual,
Un anacronic, sigur ,incurabil
Care își dă regatul pe un cal,
Dar calul... șchiopătează lamentabil.

Eu sunt... dar ce contează cine sunt?
Cochilia m-așteaptă ca o soartă,
Un rege Lear, un cerșetor cărunt ...
Coroana mea nici calul n-o mai poartă.

Și prințul e cărunt de-atât a fi,
sau, a nu fi, nu are importanță,
Că nu mai suntem pomeniți la vii,
Iar calul a murit la manutanță.

Am încurcat și regii, dar și prinții,
Așa e pe la noi, pe la azil,
Mereu închid nebunii-n turn cu sfinții,
Numai regina a rămas copil .

SECETĂ

E secetă pe-acasă, mamă,
De nici furnici nu sunt, nici fluturi,
Nici lupii nu mai ies de teamă
Că umbra lunii-o să le scuturi.

Nici fânul n-a-nflorit pe luncă,
E spicul sec la grâu și nu-s
Nici pui în cuiburi de ieruncă,
De parcă toate s-ar fi dus.

E secetă, pereții casei
S-au scorojit, au riduri lungi,
Pe deal tăcu și glasul coasei,
Salcâmii tac ursuzi și ciungi.

De sete s-a crăpat pământul,
De parc-ar vrea să ne înghită,
Parcă de flăcări e și vântul,
Pribeag cu mintea rătăcită.

Trânțește ușa de la tindă
Când nu primește de pomană,
A vrut de mână să mă prindă
Să-i leg vreo neștiută rană.

Mi-i secetă de mine, mamă,
Să știi că ne-a secat fântâna...
Părintele din sat ne cheamă
La post de toată săptămâna,

Cu prapori să ieșim la rugă
Și cu icoane, satul tot,
Dar câți din noi se mai înjugă
La jugul crucii? Eu socot,
De-ar fi cinci drepti pe lumea asta
Și s-ar ruga Ilie Sfântul,
Domnul ne-ar ridica năpasta
Și ar înroua pământul.

Și va să plouă peste toate
Cu toate ploile târzii,
Cu dimineți înrouate
Pe tălpi desculțe de copii.

Tu roagă-te Măicuței Sfinte,
Cum eu te rog, măicuța mea!
Mă duc să pun pentru părinte
Prescură-ntr-un ștergar de stea.

NESCRISELE POEME

De-o vreme nu-mi mai scrii, poate de-o
viață,
Dar cum și viața este tot o vreme
Cu anotimpuri verzi, pierdute-n ceață
Ca-n albele, nescrisele poeme,

O să-ți citesc pe chip doar depărtarea,
Tăcerea de sub florile de gheață
De la fereastră, utima scrisoare
Din ochii umbrei, palida paiață.

Nici umbra nu mi-a mai știut adresa,
Eu cred că m-ar fi prevenit, precis...
În catedrală, maiestuoasă, mesa
Pusese clipei semnul „interzis”.

Tu scrii poeme cu aripi de îngerii,
Căzuții din lumină, dar nu vezi
Că de din gios de raiul tău însângeri
Livada-ncremenită-n fructe verzi.

Cândva, ca fapt divers citeam povestea
Bizară, tristă-a unui somnambul
Ce s-a trezit căzând... Primise vestea
Trezirii bruște, fără preambul.

Mai spânzură-ntr-un cui, ca semn la poartă
Cutia mea poștală fără chei,
Poștașul lasă plicuri de la soartă...
Ciudat, mi-a scris pe plic adresa ei!

URME

Au rămas din boii tatii
Numai coarnele și jugul
Și din turmă, doar talanga
Și din pâine, numai plugul.

A rămas din via tatii
Doar butoiul vechi și tâlbul,
Pivniței din pragul porții
I-am tot ars o iarnă stârvul.

Din pătulul de nuiiele
M-am ales c-un stol de vrăbii,
Cuibul meu de rândunele
S-a mutat printre corăbii.

Doar odaia grea de lutul
Frământat cu lacrimi grele
Mai păstrează așternutul
Cald, copilăriei mele,

Unde scoarța de perete
Mi-a păstrat toată grădina
Și-n odaie, cete-cete
Îngeri picură lumina.

Doar icoana și Psaltirea
Și un bob de smirnă, mamă,
Mi-amintesc că nemurirea
Are-aici bordei și vamă.

File de istorie literară

Sete de oameni de inimă: Panait Istrati

Daniela BĂBU

De altfel, chiar și fără musafiri, unchiul Dumitru tot prin pod, pe câmpuri și prin bălți își petrecea nopțile de vară, ceea ce făcea pe Adrian uneori să se mire:

– *Matale te culci în pod, iar nevasta, cu copiii; ce viață e asta?!*

– *De, băiete, sunt nevoit... Altmintrelea, cum să-ți spun: copchiii să-mbulzesc prea repede!*

– *Iaca vorbă! și când te dai jos din pod?*

– *Mă duc la baltă, să tai stuf!...*

– *Și când te-ntorci de la tăiat stuf?!...*

– *Mă urc în pod!...*

– *Atunci de unde vin „copchiii”?!*

– *Dumnezeu îi trimete.*

(Moș Anghel – 1924)

Paris, 2 Martie 1929. Aflat în locuința provizorie de pe strada Colisée, Panait Istrati îi trimitea o scrisoare prietenului său, Nicu Constantinescu, frizer în Brăila, pentru a se interesa de soarta singurului membru apropiat al familiei sale, unchiul Dumitru din Baldovineștiul natal.

Moș Dumitru, frate cu moș Anghel și cu Joița Istrati (mama scriitorului), reprezenta liantul dintre el și „petecul de pământ”, România. Cei doi unchi, îl inspiraseră, devenind personaje reprezentative în *Povestirile lui Adrian Zografii*. Moș Dumitru ajunsese la o vârstă înaintată, avea probleme financiare și de sănătate, dar se bucura de ajutor din partea nepotului.

Scrisoarea, dimpreună cu alte manuscrise și fotografii, se află în depozitul de manuscrise al Muzeului Național al Literaturii Române din București. Încă din primele rânduri, se remarcă îngrijorarea pe care expeditorul o simte cu privire la starea sănătății unchiului. Îl asigură pe destinatar că îi va trimite 3000 de lei pentru îngrijirea celui nevoiaș și îi „ordonă” să-l ducă la medic. Din tot ceea ce le-a aparținut cândva scriitorilor, corespondența de familie ocupă un loc aparte în munca de cercetare literară, deoarece prin intermediul scrisorilor către familie și prieteni, se poate privi ca printr-un microscop în straturile sufletești ale personalităților. Citind, fie și numai epistola alăturată, s-ar deduce lesne că autorul Chirei Chiralina, acum aflat în Paris și bucurându-se de un mare succes literar, își păstrase simplitatea, empatia, fiind nu numai un scriitor excepțional, ci și om de uriașă bunătate.

Paris, 2 martie 1929

Dragă Nicule,

Am primit scrisoarea ta, plină de nespuse dureri. Îți voi scrie altă dată mai pe larg. Acum sunt grăbit să apuc poșta. Iată ce am să-ți spun: nu mi-ai scris cum o duce bătrînul Dumitru cu surzenia, și asta mă interesa mult. Căci află că în iunie voi veni în țară pentru o lună, două. Voi sta mai mult la Brăila și vom pune

țara la cale. Nu voi mai face politică, ca rându' trecut, ci prietenie. Mi-e sete de oameni de inimă. Mi-e dor de Moș Dumitru, care o să moară pe curând și cu care am multe de grăit. Așa că iată ordinul. Îți voi trimite mâine prin bancă 3000 de lei, bani destinați să îngrijești în grabă urechile moșului. Du-te la Rappaport și spune-i că-l rog să facă totul ca să ameliorizeze auzul bătrânului. Dacă e nevoie să i se procure un aparat modern din străinătate, să-mi scrie deslușit ce aparat, ce marcă, ce fabrică, și-l cumpăr, oricât ar fi de scump, dar să nu se uite că e vorba de un țăran care nu se pricepe să manipuleze aparate prea complicate. Nu te ploconi la nimeni. Plătesc pe toți acei cari nu cer vieții de cât³ bani. Pe prieteni, îi voi căuta și le voi mulțumi cu inima mea. Voi vedea ce e de făcut și cu tine. Vezi de bătrân. Du-te la ei și vezi cum trăesc, dacă au nevoie de ceva gologani. Scrie-mi apoi repede.

14 cop
J. Jurea Paris, 2 Martie 1929
10543/1
Măscuți
Măscuți
Măscuți
24, rue du Colisée

Bragă Nicule,
Am primit scrisoarea ta,
plină de nespuse dureri.
Îți voi scrie altă dată
mai pe larg. Acum sunt
grăbit să apuc poșta.
Să-tă ce am să-tă spun:
Nu mi-ai ~~scris~~ scris cum
o duce bătrânul Dumitru
cu surzenia, și asta mă
interesa mult.
Căci află că în Lunie
voi veni în țară pentru
o lună ori două, voi sta
ma mult la Brăila și
vom pune țara la cale.

Al tău frate Panait.

Scrisoare păstrată în depozitul de
manuscrite al MNLR, București – nr. de
inventar: 10543/1-3

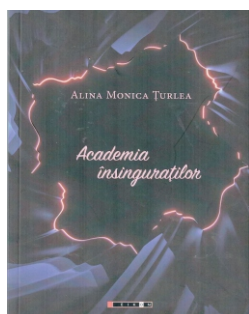
2
Nu voi mai face politică,
ca rându' trecut, ci prietenie.
Mi-e sete de oameni de
inimă. Mi-e dor de moș
Dumitru, care o să moară
pe curând și cu care am
multe de grăit.
asa că, iată ordinul:
Îți voi trimite mâine
prin bancă 3000 de lei, bani
destinați să îngrijești în
grabă urechile moșului.
Du-te la Rappaport și
spune-i că-l rog să facă
totul ca să ameliorizeze
auzul bătrânului.
Dacă e nevoie să i se
procure un aparat modern
din străinătate, să-mi
3
scrie deslușit ce aparat,
ce marcă, ce fabrică, și-l
cumpăr, oricât ar fi de
scump, dar să nu se uite că
e vorba de un țăran care
nu se pricepe să manipuleze
aparate prea complicate.
Nu te ploconi la nimeni.
Plătesc pe toți acei cari
nu cer vieții de cât bani.
Pe prieteni, îi voi căuta
și le voi mulțumi cu inima
mea.
Voi vedea ce e de făcut
și cu tine.
Vezi de bătrân. Du-te la
ei și vezi cum trăesc, dacă
au nevoie de ceva gologani.
Scrie-mi apoi repede.
al tău frate Panait

³În transcriere am respectat ortografia expeditorului.

*Calendar***Noiembrie**

- 1 noiembrie 1925 – s-a născut, la Morunglav, arheologul și numismatul CONSTANTIN PREDĂ
- 4 noiembrie 1906 – s-a născut, la Cilieni, teologul, istoricul și muzeograful ION POPESCU-CILIIENI (m. 4. 11. 1956, Craiova)
- 4 noiembrie 1940 – s-a născut, la Șușani (Vâlcea), prozatorul GHEORGHE NICOLĂESCU
- 4 noiembrie 1926 – s-a născut, la Caracal, poetul, prozatorul, graficianul, scenaristul și regizorul de film ȘTEFAN MUNTEANU (m. 9. 12. 1990, Los Angeles)
- 7 noiembrie 1855 – s-a născut, la Slatina, compozitorul și violonistul NICOLAE BUICĂ (m. 1932, București)
- 9 noiembrie 1889 – s-a născut, la Gostavățu, teologul IORGU IVAN (m.- ?)
- 10 noiembrie 1937 – s-a născut, la Slatina, poeta IOANA BANTAȘ, pe numele adevărat ELENA BALTAG (m. 7. 12. 1987, București)
- 10 noiembrie 1968 – s-a născut, la Corabia, ORTANSA ILIE, grafician și gravor
- 11 noiembrie 1967 – s-a născut, la Slatina, CĂTĂLIN IONUȚ STĂNESCU, gazetar și cercetător în științe umaniste
- 13 noiembrie 1964 – s-a născut, la Slatina, poetul, traducătorul și gazetarul GEORGE NINA ELIAN, pe numele adevărat COSTEL DREJOI
- 14 noiembrie 1902 – s-a născut, la Caracal, filosoful MIHAI UȚĂ (m. 23. 04. 1964, București)
- 14 noiembrie 1948 – s-a născut, la Brâncoveni, Olt, prozatorul și eseistul IANCU TĂNĂSESCU
- 16 noiembrie 1935 – s-a născut, la Priseaca, Olt, poetul MIRON CORDUN, pe numele adevărat GHEORGHE CÂRSTEA (m. 10. 12. 1997, Pitești)
- 17 noiembrie 1954 – s-a născut, la Spineni, Olt, gazetarul și eseistul FLORIN (FLOREA) NICULESCU (m. 26. 03. 2009, Slatina)
- 19 noiembrie 1936 – s-a născut, la Spătaru - Cungrea, Olt, poetul, istoricul și criticul literar IULIAN NEGRILĂ
- 21 noiembrie 1933 – s-a născut, la Dobroteasa, Olt, poetul, prozatorul, eseistul și traducătorul ANGHEL DUMBRĂVEANU (m. 12. 05. 2013, Timișoara)
- 21 noiembrie 1949 – s-a născut, la Caracal, jurnalistul de televiziune SERGIU MARINESCU
- 23 noiembrie 1926 – s-a născut, la Slatina, prozatorul și publicistul TUDOR MANTA
- 23 noiembrie 1933 – s-a născut, la Fărcașele, Olt, istoricul literar și editorul STANCU ILIN
- 23 noiembrie 1950 – s-a născut, la Turnu- Măgurele, prozatorul NICU PETRIA
- 26 noiembrie 1901 – s-a născut, la Ohrida, Republica Macedonia, MIHAIL DRUMEȘ (m. 7. 02. 1982)
- 26 noiembrie 1909 – s-a născut, la Slatina, dramaturgul, poetul și eseistul EUGEN IONESCU (m. 28. 03. 1994, Paris)
- 26 noiembrie 1951 – s-a născut, la Drăgănești-Olt, pictorul CONSTANTIN STOENICĂ
- 29 noiembrie 1940 – s-a născut, la Radomirești, Olt, prozatorul MIRCEA ANDREESCU (m. 8. 01. 1997, Slatina)
- 30 noiembrie 1924 – s-a născut, la Slatina, istoricul NICOLAE STOICESCU (m. 15. 09. 1999, București)

Raftul cu cărți
O poezie-confesiune
 Academia însinguraților
 de Alina Monica ȚURLEA
 Iuliana OLARIU

„Creația este o salvare temporală din ghearele morții.”

Emil Cioran

Poezia este pasiunea mea sau mai bine spus obsesia mea. Înainte de a fi o poetă, eu sunt o cititoare. O cititoare avidă și exigentă. O carte de poezii, dacă îmi atrage atenția, o citesc și recitesc, o savurez, mă las copleșită și învăluită de fiecare cuvânt, de fiecare metaforă. Cu *Academia însinguraților* s-a întâmplat același lucru.

Tema principală a volumului este singurătatea. Evoluții rapide ale cuvântului desenează un motiv cromatic ce trece prin toată poezia. Paleta de simboluri folosită de Alina Monica Țurlea este abundentă și înfloritoare: simboluri spațiale precum *grădina cu îngeri, spitalul, orașele, cuiburile de ciment, vitraliile arse ale catedralei, alte lumi, gura pământului*; simboluri temporale precum *iarna, amurgul, ploile vremurilor, palma noului anotimp, nopțile infinite, simfonia ceasurilor, șuvoiul ploilor, dimineața, mătăniile nopții infinite, ploi în rugăciune*; simboluri cromatice recurente precum *pasărea neagră, oasele albe, buzele roșii precum sângele, cămașa albă, flori de liliac albe, moartea juca alba-neagra, albeața zorilor, cuvintele albe, văpaia apusului, albul neumblat al zorilor*; simboluri vegetale-sensoriale ca *tufele de levănțică, dangătul clopotelor, freamăt de umbre, cântecul albastru al*

lavandei, salcâmii pitici din grădină, florile de liliac, fântâna împresurată de petalele îngerilor, iasomia.

Limbajul criptic poate împiedica deplina cunoaștere a mesajului transmis, dar o analiză atentă a simbolurilor ne deschide o întregă galerie de emoții și simțiri pe care poeta le oglindește cu măiestrie în aceste versuri. Curgerea continuă a termenilor precum *singurătate, durere, suferință, răni, tristețe, moarte, umbre, sânge, oase, lacrimi, despărțiri, morminte* poate dăruii versurilor o notă sumbră, dar în definitiv titlul volumului este *Academia însinguraților*, acest lucru însemnând multe singurătăți adunate și golite de mistuire în versurile ce devin glas tămăduitor. Metafore și termeni apăsători, deprimanți, chiar siniștri uneori traversează tot volumul:

...de negura ce atârnă
 în suflete neputincioase.
 frică de moarte
 depresia e ca o haită ce te devorează
 pe dinăuntru,
 iar ce mai rămâne e doar o carcasă
 pasărea neagră sfâșie cu un țipăt cerul
 moartea
 o umbră s-a așezat în vitraliile arse
 ale catedralei

mă întreb mereu dacă înaintea morții
                                 vom avea timp
 moartea a îngropat trupurile
                                 în pânțele ei
 chiar și pe cei mai tineri..., în coșciuge
                                 premature
 gheare vibrând ochii durerii care
                                 roade până la os,
 să rupă firimituri de carne
 dezgolindu-ți albul oaselor,
 numărând tristeți, maladia rănilor,
 îmbrăcând veșmântul țesut din suferință,
                                 clopotul ce cheamă
 viața și moartea, sulița durerii
 mă străpunge, sau să spăl ochii durerii
                                 care roade până la os
 cum să opresc sosirea prea devreme a
                                 morții?

Poeziile sunt o elegie a singurătății
 autoarei, a noastră, a societății în care
 trăim. Într-un fel sau altul toți suntem
 niște însingurați. Unii mai mult, alții mai
 puțin, dar fiecare dintre noi are parte de
 porția lui de singurătate:

oh, de câte ori m-am întâlnit cu teama
 de a nu putea ajunge la liman!
 între timp, a trebuit să înot
 prin mine însămi, prin vene crăpate
 de neliniști
 îndoieli
 și disperare
 harta am închis-o în pâlcuri de tăceri
 oare cine sunt?
 în fiecare dimineată
 ștergem vise,
 construim cu grijă discursuri
 în cuiburile de ciment,
 ne luăm rămas-bun de la prietenii de ieri,
 după nopți întinse precum acordeoane,
 în sunete pierdute, regrete, săruturi,
 enumerăm fără vreun înțeles
 cuvinte pentru alții

oare unde se termină solitudinea mea,
 a ta,
 a noastră
 ori a voastră?

Așa că Academia însinguraților
 vorbește despre autoare și despre noi
 toți; este o mărturie a momentului
 dramatic pe care fiecare dintre noi îl
 trăiește, o mărturie ce se împletește cu
 momente din viața poetei, cu gândurile
 și amintirile ei.

ne trebuie un alibi să ieșim din casele
 în care s-au sedimentat suflete
 s-au disipat clipe
 sub legea balivernelor
 acceptând izolarea impusă dogmatic
 îmbrățișările, întâlnirile
 le-am pus la păstrare în cutii
 asemenea amintirilor dragi
                                 din copilărie
 zilele și-au aplecat capul
 și-au îndoit genunchii

va trebui să scormonim în ungherele
                                 întunecate ale
 minții noastre;
 va trebui să acceptăm și să facem
                                 pace cu acea tăcere
 asurzitoare... aproape străină, unora;
 va trebui să învățăm să avem din nou
 încredere în cel de lângă noi.

Poezia Alinei este o poezie-
 confesiune, iar acest lucru aduce cu sine
 o mare responsabilitate și un act de mare
 curaj. Să te dăruiești prin versuri
 celorlalți și să ajungi la sufletul cititorului
 înseamnă să ai un dar și în același timp să
 ai forța interioară de a-ți privi sufletul
 dezgolit.

Acum câțiva ani am scris recenzia

primei cărți de poezii a Alinei, *La mia Quintessenza*. În schimb *Academia Însinguraților* aduce cu sine o maturitate artistică, creativă și expresivă. Scriind în limba română, Alina Monica Țurlea atinge apogeul exprimării. Cuvintele devin o ondulație misterioasă în timp ce fluiditatea lor te năpădește precum un torent. Trecutul își revarsă asupra ei toată tânguirea și toate umbrele deschizând fereastra timpului. Limba natală îi scormonește sufletul, îi dezleagă tainele, o apropie de trecut, de familie, de rădăcini și-i dă posibilitatea de a fi tulburătoare atunci când pune pe hârtie propria ființă, cu toate slăbiciunile și trăirile ei. Singurătatea, pierderea, absența, amintirea, suferința, timpul, solitudinea, maternitatea și moartea sunt laitmotivele acestui volum de poezii.

Pierderea, absența sau amintirea celor dragi care sunt departe sau în gura pământului:

*când tata a murit, bunica și-a înghițit
toate bocetele
mama, la fel...
tata nu m-a așteptat,
s-a dus
prea tânăr.*

*hai, vino, tată, pe câmpul unde am
semănat versuri.*

*mama miroase a spital
a înviat în amurgul luminii cernute
după o terapie.*

Versurile dedicate maternității neîmplinite copleșesc prin vibrația lor intimă, prin puterea lor de a intra precum un stilet în carnea vie, prin

capacitatea lor de atinge profunditatea sufletului și a simțirii. Sunt răvășitoare pentru fiecare femeie care nu a devenit mamă la fel cum sunt tulburătoare pentru fiecare femeie care a cunoscut maternitatea:

*...iarba uscată din mine
vreau să te feresc de tânguiri
să strângi chinuri și boală
neliniști s-agăți de tâmple
până la marea odihnă
să te simți mai ușoară
dacă ai ști de câte ori s-au scurs
lacrimi în pântecul
unde răsuna strigătul de disperare
fără un răspuns
durerea se transformase în rană,
iar vântul răscolea iarba uscată
din mine
la sânu-mi fără parfum de lapte
fericirile nu au putut împleti
prea multe cuvinte
frăgezimea a rămas intactă
aici,
în zbaterile acestui trup
ah, dacă aș fi avut atâta iubire
aș fi făcut posibil auzul ecoului
printre coaste, prin oasele încă tinere
în pântecul ce ar fi putut deveni roditor.*

Femeile poartă pe umeri povara lumii pentru că maternitatea neîmplinită este o dublă durere. În acest caz lipsa maternității aduce cu sine lipsa paternității. Poezia *Amândoi* este un imn închinat iubirii pentru soțul ei, un imn duios, melancolic și dureros.

*Amândoi
am plâns amândoi
atunci când am zărit
semințe din trup
scăldându-se într-un lichid lăptos*

*pentru a dăruia viață
 am plâns amândoi
 atunci când ni s-a spus
 că miracolul de departe
 avea să ne ocolească
 am plâns amândoi
 atunci când am decis
 că artificial ar fi fost dureros
 poate periculos
 pentru frântura de viață
 vom plânge amândoi
 atunci când
 la căpătâiul iernilor noastre
 nimeni nu ne va spune
 mamă și tată.*

*ești o străină
 am fost puternică
 când m-am simțit slăbită,
 am zâmbit
 când am fost tristă,
 am înțeles
 ce înseamnă să fii diferită
 și singură
 în mijlocul mulțimii
 am dus cu mine
 mai multe vieți pe umerii
 compătimirii
 între timp
 cuta dintre sprâncene s-a adâncit
 mi-au spus: ești doar o străină.*

Versurile Alinei Monica Țurlea captivează pentru că sunt evoluția unei nevoi interioare de eliberare, de demonizare a durerilor, a agitațiilor lăuntrice, sunt o creștere și o revărsare a conținuturilor sufletești pentru prea mult timp zăvorâte departe de lumină.

Ești o străină este un poem-denuț deoarece atunci când ești de o altă naționalitate câteodată devii victima prejudecăților, a etichetelor, discriminării și intoleranței și nu în ultimul rând a ignoranței. De multe ori faptul că ajungi să cunoști o altă limbă și o altă cultură în loc să fie o resursă prețioasă și o mândrie devine o povară.

Poemul reflectă în același timp durerea provocată de depărtarea de țara natală, durerea de a fi mereu împărțit între două lumi. E un paradox, dar uneori poți deveni un etern absent sau, cum spune Abdelmalek Sayad, se trăiește într-o *dublă absență*, absent din țara natală și în același timp din țara de adopție.

Ca spectator la teatrul universului, ca participantă lazbuciumul modernității, Alina analizează și critică societatea actuală caracterizată de superficialitate și consumerism, o societate care teme simplitatea și anonimatul și care duce la pierderea identității, la omologare și uniformitate. O lume lichidă caracterizată de iubire lichidă așa cum o definește sociologul Bauman, o societate fără legături, individualistă preocupată doar de estetica consumeristică, o lume în care principiile etice și ordinul social tradițional au dispărut.

Omul fără legături este liber, dar în același timp singur. În ciuda faptului că tehnologia modernă facilitează comunicarea, nu reușim să creăm legături de durată, deoarece incapabili de a ne iubi pe noi înșine nu-i putem iubi nici pe ceilalți:

*vom fi doar amintiri înghesuite
 în sfintele like-uri,
 o învălmășeală de chipuri
 ce se străduiesc*

*să rămână niște diapozitive eterne
scrijelim mesaje din frică de moarte
pe brațe
pe glezne
pe chipurile nemângâiate.*

Academia însinguraților este adevăr și iscusință, este un parcurs moral, religios și social, o transformare, o transfigurare a simțirilor în cuvinte, un fel de purificare prin versuri, o expunere curajoasă a emoțiilor, a idealurilor, a îndoielilor, a răzvrătirii, a marginilor de lumină și umbră ce se insinuează în viața de zi cu zi a autoarei.

În timp ce citești te lași sedus de tăcerile Alinei și te întrebi dacă nu sunt și ale tale, la fiecare vers te întrebi dacă și tu porți în adâncul sufletului aceleași tăceri și aceleași măști.

Deși trăim în epoca tuturor posibilităților, suntem mereu torturați de eterna frământare a nevoii de a purta măști pentru a ne ascunde adevărata față, pentru a ne masca sufletul și pentru a disimula gândurile. Prin acest volum autoarea își scoate măștile și își dăruiește sufletul cu sensibilitate și autenticitate.

*În spatele aparenței
Se aude zornăitul neînfricat
al păpușarului,*

*acolo unde mai multe măști
se perindă imatur,
iar sufletele se măsoară
în câteva game de fericire.*

Alina Monica Țurlea ne uimește cu un volum de poezii introspectiv, intim, ce curge direct din suflet, din trăirea și din zbulciul personal. *Academia însinguraților* ne dă ocazia să pătrundem în cele mai timide și ascunse zvârcoliri ale poetei și să-i vedem venele crăpate de neliniști, îndoieli și disperare. Deși inundată de imagini de durere, singurătate și regret, deși senzația ce parcurge întregul volum este de tristețe, disperare și de sfârșit, alternanța cu peisaje de lumină și speranță, de renaștere ne demonstrează că, ne spune poeta: *capitularea are 47 de corzi de harpă roșii precum sângele iar venele sunt rezistente ca o balustradă.*

Academia însinguraților este un loc unde întâlnim fragilitatea, dar mai ales forța unei femei.

Raftul cu cărți

Gela ENEA

Ubicuitatea divinității

Moartea din vis nu este cel mai recent volum pe care l-am primit de la Teodor Dume și nici singurul unde, încă din titlu, autorul își propune și ne propune o zonă onirică a morții. Cartea a apărut înainte de pandemie, în anul 2020, fiind publicată la Editura *pim*, copertă și tehnoredactare, Mioara Băluță.

Citit acum, titlul pare o premoniție a ceea ce omenirea a trăit, nu în vis, ci aieva, din păcate. Lecturând mai multe volume de versuri ale lui Teodor Dume, nu e dificil de remarcat obsesia pentru această temă a morții, cu întreg evantaiul de motive lirice, precum întunericul, frigul, amintirea mamei sau a tatălui, lacrimile, crucea, mormintele, retorica unei divinități de la care se așteaptă salvarea etc. Ba chiar, într-una dintre poeziile volumului citat, moartea are și un prenume, Ana, aluzie, pesemne, la femeia-jertfă din cunoscuta baladă populară cu circulație în întreg spațiul balcanic.

Pentru Teodor Dume, cel puțin în incipitul volumului, moartea reprezintă *un fleac*, deși termenul ascunde o doză de ironie amară, iar ceremonialul funebru capătă tensiune prin invocarea fiicei a cărei misiune nu este ușoară: „îmi voi ruga fiica/ să tragă întunericul de pe mine/ și când o să deschid ochii/ în

fereastră va sta Dumnezeu.” (*Moartea din vis, un fleac*).

Sub forma monologului adresat, luându-și drept interlocutor imaginar de oriunde și de oricând, poemul *Nu e bine să mori* sugerează momentul oportun al stingerii (oare există un asemenea moment?!) și anume, seara: „dacă tot e să mori/ e bine să o faci mai spre seară/ când umbrele se retrag mai spre carapacea nopții/ nu e bine să mori când lumea/ stă de vorbă despre una-alta și/ nici nu e bine să-mprumuți/ din viața altora”. Totuși, fără să te-mprumuți, la nevoie, și de la alții, mi-e greu să cred în supraviețuire.

Poemul *Soldatul cu o singură glorie* începe, inspirat, cu această confesiune: „singura mea glorie/ este tăcerea/ și-i atât de puțină încât/ nu mă aud când trec printre lucruri”.

Similitudinea dintre umbră și moarte sau considerarea umbrei ca mesager al morții sunt pretextele poeziei *nimicul din umbră* de unde citez: „când dorința devine/ un cuib părăsit/ de vrăbii/ și /ambele brațe îți sunt amputate/ de frică în interiorul tău crește o umbră/ singura cu ochii de piatră/ ce crește/tot crește”.

Și va fi dragoste este poemul în care Teodor Dume, cumva pe urmele lui Arghezi în *De-a v-ați ascuns*, imaginează

o scenă de familie, cu Dumnezeu în ipostaza unui tată pe genunchii căruia fiul s-a așezat firesc pentru a afla răspunsuri fundamentale: „voi ști unde se tot duc oamenii/ în pământul de sub pământ/ sau în cerul de sub cer”, iar trăirea de după nu este sinonimă cu melancolia, cel puțin așa crede poetul: „nu voi fi trist/ din lumea mea se va naște/ o altă lume cu un singur rege/ supus sufletului... și va fi dragoste /și va fi dragoste”.

Fiul păstrează cu pioșenie amintirea mamei căreia îi dedică textul *Mamei plecată prea devreme* și trece de la acte eroice, de exemplu „agită cerul”, la stări exteriorizate prin plâns și tot el, copilul, desenează un măr, iar, în dialogul cu Dumnezeu, îi spune: „jumătatea cea mare ți-o dau ție/ cealaltă o păstrez pentru mama”. Se pare că, în acest tablou liric, jumătățile unui întreg nu sunt egale, ceea ce contrazice logica.

Semnul morții, în manieră clasică, este sunetul clopotului: „clopotul a bătut în dungă/ s-a dus și mătușa.” (*Mamei, plecată în lumea fără timp*).

Că funcționează după o aritmetică personală, ne convinge Teodor Dume și prin operația de împărțire a ființei sale la trei: „azi voi învăța cât să dau vieții/ cât morții și cât să/ las lui Dumnezeu” (*Față-n față cumine*).

Observ un alt tip de interacțiune a poetului cu divinitatea, în poemul *Țipătul umbrei*: „acum stăm amândoi între două drumuri/și ne privim.”

Dacă Teodor Dume alege versificația modernă, alternând măsuri scurte cu măsuri mai lungi și optând pentru versul liber, în privința titlurilor este indecis în a le scrie cu majusculă sau cu minusculă, iar abordarea relației cu Dumnezeu, a cărui imagine domină volumul și creează, la un moment dat, impresia de deja-vu,

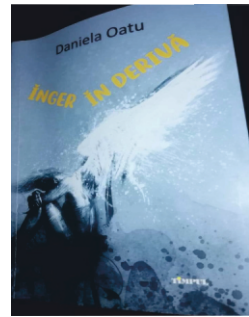
se realizează în manieră tradițională și într-o atitudine de evlavie ori, dimpotrivă, conflictuală, dacă e să credem ce spune în versurile: „deseori mă cert cu Dumnezeu/ pentru toate răutățile lumii/ nu pentru că ar fi vinovat”.

Patetică prin *râuri de lacrimi* ce curg și care se constituie în rama fotografiei tatei, prin soarele ce are „sânge în priviri” poezia *Tată, e 4 aprilie* conține și secvențe înduioșătoare și credibile, precum: „fără tine nu mai suntem noi/ toate lucrurile sunt mici/ întâmplător sau nu/ Dumnezeu privește și tace”.

Teodor Dume se confesează: „mă retrag în mine/ pentru a mi se ierta ceea ce am fost/ o taină”, dar nu de iertare ar avea nevoie poetul, chiar dacă se autodefinește ca fiind un mister, ci de cititorii care iubesc poezia sa și care pot devoala misterul în care, spune poetul, s-a camuflat pentru un timp.

Îi dorim succes în această complicată relație cu cititori inteligenți și răbdători, capabili să parcurgă *Moartea din vis* și să rămână într-o continuă stare de veghe.

Pe unde colindă îngerii

Volumul Danielei Oatu, *Îngeri în derivă*, publicat la Editura *Timpul*, în anul 2021, an despre care pot afirma, fără a greși, că s-a dovedit generos cu poezii, în sensul că izolarea a produs declinul inspirației, deci volumul despre care voi face câteva aprecieri critice are girul lui Ioan Holban, prin cuvintele de pe clapeta copertii I, din care citez: „Poezia Danielei Oatu este o continuă căutare a spațiului de identificare, acolo unde ființa interioară se regăsește pentru a se recompune. Când ceasul arată o eternitate fără un sfert, într-un alt veac, pe o terasă din galaxie se va regăsi, nu mă îndoiesc, Daniela Oatu, un poet cu totul remarcabil.”

Un manifest liric ne întâmpină pe coperta a IV-a, pe care-l citez în întregime, pentru frumusețea imaginii și pentru mesajul imposibilei întoarceri într-un eden pierdut fără voia noastră: „Abia îmi mijise o aripă.../ – Încotro plutești? M-a-ntrebat / frunza/căzută/ căznindu-se/ să urce / înapoi/ în copac” (*Aripă mijindă*)

Daniela Oatu nu este o începătoare într-ale scrisului, ea a abordat poezia, critica literară, având o prezență activă și în publicistică.

Volumul *Înger în derivă* conține optzeci și trei de poeme, unele succinte,

condensând mesajul în câteva versuri, altele mai lungi, construite toate după modelul poeziei moderne actuale.

Primul text intitulat *Tabu* sugerează o relație specială a poetei cu divinitatea, prin emisarul său, îngerul păzitor, doar că Daniela constată un adevăr amar: „Se șoptește în cer pe la colțuri/ că îngerul meu păzitor/ trăiește de la o vreme / într-o altă lumină. / Că are limba cam ascuțită/ și la un pahar de vin/ și-ar fi uitat o aripă sub masă”, cu alte cuvinte, acest înger despuiat de sacralitate a devenit limbut și infirm, consecința fiind previzibilă, nu mai are cum să se bucure de încrederea poetei și nici cum s-o apere, eventual.

Citim chiar și despre o trădare sau un complot care ar fi avut loc tocmai unde ne-am aștepta cel mai puțin, adică în cer, poeta punându-și o întrebare retorică, în legătură cu îngerul ei: „cui i-a întins preșul sub cer/ când umbra mea nu i-a ținut de urât”.

Ca și în alte poeme pe care le-am citit în ultimul timp, semnate de autori contemporani, apare și la Daniela Oatu motivul oglinzii, în care, privindu-se, are revelația luptei cu timpul, iar cotidianul accelerează această luptă, pentru că „sun și nu-mi răspunde nimeni la taxi/ arunc telefonul/ smulg poșeta/ îmi pun

masca/ Nu-i chip să calculez / câte războaie mai am de dus cu oglinda din hol" (*Oglinda*)

În poemul *Cuiul* Daniela își întreabă îngerul despre trădări și gesturi fals-prietenești, despre ură și neîncredere, într-un discurs metaforic, unde imaginea centrală este cea a unui cui: „Mi-am întrebat îngerul/ în timp ce bătea cuie în cer/ ca să se mai îndrepte lucrurile: De ce de la o vreme aproapele meu / mă privește de-atât de departe? De ce strângerea de mână de astăzi/ nu e decât strângerea de gât de mâine?”

Răspunsul îngerului cum că ar mai avea nevoie de încă un cui ambiguizează mesajul, sugerând poate că acel cui este destinat poetei înseși.

Solitudinea, spațiul terifiant, lumea golită de speranțe a poemelor devin pretexte lirice în confesiunea Danielei Oatu: „Proaspăt văruiți/ pereții sufletului îmi sunt goi/ Intră. Cerul e descuiat/ Acestea sunt poemele mele decomandate”.

Chiar dacă sesizez o abatere de la eufonie, prin repetiția *mele/mele*, mesajul îmi pare unul percutant, convingător, mai ales că în același poem descopăr un vers care aruncă o lumină tristă asupra unui cer populat cu întrupări nu neapărat binefăcătoare: „gard în gard cu noi sunt demoni cumsecade(...) hai să ieșim în curte/ să-ți arăt și restul de iad.”

Bipolaritatea *cer-iad* este o temă recurentă în volumul *Înger în derivă*,

regăsesc tema, de exemplu, în poemul *larba e ludă*: „Spune-mi,/ pe tabla vieții tot mai încovoiată/ Dumnezeu să mai arunce un zar/ să afle câtă rugină e-n oameni?”

Condiția de a fi fericit e pusă sub semnul îndoielii, tocmai pentru că omul caută mereu sensuri noi, direcții și țeluri, ceea ce diminuează starea de bine: „Va veni vremea când/ fericirea va trebui să se descurce singură/ să despice firul veșniciei în patru/ îndrăgostiții să fugă de ea cât îi țin picioarele/ până inima frunzei uită să bată.” (*Fericirea*)

Dragostea întemeiettoare a cuplului este mesajul propus de poetă, prin chiar titlul ce anticipează tema, și anume *Lângă tine*, din care citez: „de-atâta iubire poemul răătăcește cuvintele/ mă-ntoarce la primele noastre pagini/ când fără nicio umbră în buzunar/ aveam tot aurul din lume”.

Găsim și un fel de matematică poetică, dacă pot să-i spun așa, pentru că Daniela Oatu realizează o *Contabilizare*, dar evident că nu operează cu cifre sau cu teoreme, ci cu *urme, cărări, viscole*.

Un volum elegant, *Îngerul în derivă*, este scris de o autoare cu experiență și cu talent, Daniela Oatu, care ne asigură, în poemul ce încheie volumul, *Întoarcerea la poezie*: „c-așa e și-n cer/ fiecare la pas/ pe linia lui.../ după atâtea călătorii/ ne-ntoarcem la poezie”, adevăr pe care ar trebui să-l urmeze toți oamenii, dacă ar fi posibil!

Raftul cu cărți

Cristian-Paul MOZORU

De dincolo de Lut, Cuvântul..., Celestul...***Lidia Asandei sau Harfa de hârtie***

„Atunci când ascuți o melodie,
încearcă s-o ascuți, nu doar s-o auzi ...”
(Paul Asandei)

Am primit, în Dar, o carte. Cu bună știință am folosit majuscula, *a dăruii* fiind primul lucru pe care Dumnezeu l-a înfăptuit: «Întru început Dumnezeu a făcut cerul și pământul. Iar pământul era nevăzut și neorânduit, întuneric deasupra genunii și duhul lui Dumnezeu se purta peste apă. Și Dumnezeu a zis: „Să fie lumină.” Și a fost lumină. Și a văzut Dumnezeu că lumina era bună.» (1) Dăruirea însă nu s-a oprit aici: «Dumnezeu a zis: „Să facem om după chipul nostru și după asemănare și să stăpânească peste peștii mării, peste zburătoarele cerului, peste animale, peste tot pământul și peste toate târătoarele de pe pământ.” Și Dumnezeu l-a făcut pe om, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut; parte bărbătească și parte femeiască i-a făcut. Și Dumnezeu i-a binecuvântat spunând: „Creșteți, înmulțiți-vă, umpleți pământul, supuneți-l și stăpâniți peste peștii mărilor și peste zburătoarele cerului, peste toate animalele, peste întreg pământul și peste toate târătoarele de pe pământ.” Și Dumnezeu a zis: Iată, v-am dat toată iarba mănoasă, purtând sămânță, de pe întreg pământul și toți pomii cu rod plin de sămânță roditoare – să vă fie hrană, și tuturor fiarelor pământului, tuturor zburătoarelor

cerului și târătoarelor de pe pământ, tuturor făpturilor cu suflet viu, iarba verde să le fie hrană.” Și așa a fost.» (2)

Există, în întregul literaturii române, cărți criticate, cărți condamnate, confiscate, cărți laudate, premiate ori, cum ne arată istoria, „puse la zid”, „arestate”, distruse, cenzurate (în cel mai fericit caz) și așa mai departe. Este, probabil, inevitabilă apariția unor astfel de situații, având în vedere elemente precum regimurile de guvernare statală, diferența dintre culturi, genurile literare, perspectiva din care sunt citite cărțile în contextul cumulului de informație deținut la momentul respectiv, interpretarea mesajului cărții în scopuri de manipulare, dominare etc. Sunt, de asemenea, autori care și-au negat scrierile ori le-au trecut sub anonim/pseudonim, sunt autori care au revenit asupra propriilor texte, sunt chiar autori care și-au distrus manuscrisele (parțial ori integral) înainte de a părăsi această lume ori care le-au încredințat celor de după ei, cerând să vegheze asupra lor spre a nu fi publicate. Luând exemplul ce Bogdan Suceavă îl propune – *Poetica* lui Aristotel, tema cărții *Numele trandafirului* de Umberto Eco –, ne dăm, într-adevăr, seama că „pasiunea ne însuflețește și simțim că trebuie să

rescriem cărțile care s-au pierdut, ca și cum ne-am propune să readucem pe linia de plutire toată istoria umanității, reconstruind fiecare idee prețioasă care s-a pierdut, fiecare manuscris ars, rătăcit, tocat, scufundat în mare, confiscat de naziști, de NKVD, de gărzile franchiste, de securitatea cubaneză sau de oricine altcineva care a dus în decursul istoriei război cu textele și nu doar atât, ci vrem să vedem și ce s-a întâmplat cu cărțile pierdute, așa cum Umberto Eco a vrut să afle ce s-a petrecut cu volumul pierdut al lui Aristotel.” (3) Alteori, cărțile par să renască, așa cum este, de pildă, volumul de debut al poetului Petru Cârdu: „Adevăratul său volum de debut este *Menire*, care, din pricini de primă iubire, liceană, a fost pierdut, la lacurile Plitvice. Bibliografic vorbind, el apare în 1970 cu titlul *Menire în doi*, conținând poeme scrise cu furie juvenilă într-o serie de nopți de toamnă.” (4) O altă carte renăscută este *Jurnalul fericirii* a lui Nicolae Steinhardt și care, la fel, are o traiectorie și o istorie demnă de a fi cunoscută. De asemenea, cărți care nu au renăscut, dar pe care Timpul ni le-a redat sunt, de exemplu, *Später Ruhm* a lui Arthur Schnitzler, *Așteptând ceasul de apoi* a lui Dinu Pillat, *Jurnal: 1935-1944* al lui Mihail Sebastian sau, din imediata apropiere, *Moartea călugăriței fără noroc* a lui Petru E. Oance (Tata Oancea), corespondența Mihai Eminescu – Veronica Micle (o carte a cărei apariție a fost, într-un fel, criticată din pricina caracterului intim al scrisorilor), felurite manuscrise ori simple înscrisuri ce le-au aparținut lui Mircea Eliade, lui Emil Cioran, lui Ioan Petru Culianu, plus multe alte exemple ce completează această categorie pe care eu aș numi-o *Șansă*.

Aflu despre autoare – Lidia Asandei – că este, de profesie, economist și că prin volumul *Din lacrima harfei. I* (Editura Cosmopolitan-Art, Timișoara, 2020) se află la prima sa încercare literară. Fiindcă titlul ne spune că este vorba despre un prim volum, cred că seria va rămâne nu doar „o carte”, ci este un debut, iar șirul scrierilor va continua în paralel cu trecerea timpului.

Lidia Asandei și-a creat o poveste, apoi a creat o carte prin care ne-a dăruit, nouă, povestea. O carte în care se regăsește și, citind-o, s-ar putea regăsi cu ușurință fiecare dintre noi. Altfel spus, s-a dăruit pe sine și, totodată, ne-a dăruit pe noi, nouă înșine. În consecință, cartea nu se dorește o operă literară în accepția restrânsă a termenului, ci, mai cu seamă, o iubire dezvăluită lumii întregi. O iubire care simte nevoia să fie spusă, cântată, cunoscută. O iubire trimisă spre și în oameni pentru a-i transforma în bunătate, în înțelegerea lucrurilor, a Sensului și a ceea ce cu adevărat înseamnă *a fi*. De asemenea, nu se dorește a fi nici o mărturie ce încearcă cu tot dinadinsul să se înscrie în rândurile cărților de literatură propriu-zisă, fie ea și din cele de literatură confesivă, cât ar dori să fie o dăruire a celui și, totodată, a celor care au fost. Este un portret construit din semne și cuvinte, din trăiri și simțiri, dintr-un rulaș de momente și imagini, un artificiu care nu transformă cartea neapărat într-o scriere atipică, ci, mai degrabă, într-un recurs la memorie transpus sub forma unor „scrisori de la mine, cel de aici, către tine, cel de acolo.”

Paradoxal, la prima trecere prin lumea ce o transmite cartea Lidiei Asandei, ar putea părea și una dintre cărțile care degajă acel înfricoșător strigăt al durerii, o carte a sentimentului

că totul s-a pierdut, că – într-o manieră cioraniană – totul este lipsit de scop și sens, însă tocmai datorită *credinței* totul se reechilibrează, totul își recapătă forma prin speranța și încrederea reîntâlnirii acolo, undeva, dincolo. Un fel de înțelegere a modului de lucru, de acțiune a Divinului: „Dar, de Sărbători, e cumplit fără tine! Simt că te pierd din nou de fiecare dată, cu fiecare Sărbătoare când tu nu ești aici să împărtășim. Știi că mă înfioară *marea plecare!* Ea ne-a despărțit. Ea înseamnă restul vieții mele fără tine... și mult mai mult de-atât. E așa de aproape! E fiorul care face loc celui mai frumos gând: ÎNVIEREA! / E certitudinea faptului că nu s-a terminat *aici* totul! Hotarul morții nu anulează instant și definitiv sensul zbaterii noastre între leagăn și mormânt. / Ne vom revedea. Vom râde împreună din nou. ÎNVIEREA schimbă tot! CEL CE ESTE VIU face toate lucrurile noi! Nu ne-a lăsat de izbeliște într-un Univers pe care nu-l înțelegem. / HRISTOS A ÎNVIAT! Și tu vei învia. Și voi veți învia – toți ai mei! Trăiesc cu gândul la ÎNVIERE! În miezul ei îmi crește speranța vie!” (5)

Deși se înfățișează drept o carte de dimensiuni reduse, pe parcursul lecturii se întâlnesc îmbinate și bine fixate o mulțime de pârghii – copacul, cireșul, apa, părinții, copilăria – prin care autoarea își croiește un drum *sigur* dinspre ea, cea rămasă aici, către el, cel ajuns acolo, pentru a redeveni întregul ce, odată, l-au format. Acestea, bineînțeles, sunt simbolice doar până în punctul în care devin proprii, ale lor, dar nu ca proprietate fizică, ci ca proprietate a sufletului, a privirii, a urmelor în doi, a unei îmbrățișări sau chiar a unei uniri de palmă ori privire: «A înverzit poala pădurii. În vecinătatea ei, susurul tânguie

al unei ape a cărei memorie păstrează taina noastră, nemărturisită nimănui... Pe malul apei, cu rădăcinile ancorate în duritatea stâncii, el – „Cireșul lui Puiu” –, verde viu... Gândurile mele împrumută mlădierea ramurilor lui. / Atâtea locuri în care voiai să oprim, fără să fi știut vreodată de ce. Acum îmi trece prin tâmpla gândului că n-ai făcut altceva decât să ascuți o Chemare! / Fiecare dintre locurile noastre dragi poartă urma gândului tău bun, vibrația inimii tale niciodată atinsă de curgerea timpului și lumina visului nostru niciodată uitat!» (6) O imagine, aș spune, psalmodică: „Cât de iubite sunt locașurile Tale, Doamne al puterilor!” (7), care amintește de unul dintre minunatele „tablouri” bonaventuriene: „Fiindcă fericirea nu este nimic altceva decât *a te bucura de binele suprem* și pentru că binele suprem este deasupra noastră, nimeni nu poate deveni fericit decât dacă se înalță deasupra lui însuși, dar nu printr-o înălțare trupească, ci printr-una a inimii.” (8)

În aparenta ei simplitate, *Din lacrima harfei* este o casetă cu valori: amintiri și promisiuni laolaltă, încredere, speranță, credință, împăcare, lecții și, mai ales, înțelegerea Existenței și – de ce nu? – a Omului, fiindcă, spune Petre Țuțea, „Omul nu se poate autodefini. El se definește prin semenii.” (9) Chiar și sub această formă și întindere, cartea îndeamnă la noi interpretări și tinde către deschiderea de noi drumuri ce aduc cu sine alte și alte piese în cadrul labirintului în care, treptat, ne introduce.

Și ce altceva ar putea fi Viața întregă dacă nu chiar unul dintre tablourile schițate de Artur Silvestri: „Dacă ar fi lipsit sunetele, această gravură incredibilă și-ar fi pierdut mult din

frumusețea ei neasemuită pe care ineditul culorilor absolut nepotrivite pentru vremea până când s-au păstrat o face și mai enigmatică. Dar foșnetele muzicale, un fel de ritm asimetric,

asemănător cu valurile mării, preface totul într-un episod irepetabil.” (10) Așa să fie oare? Să lăsăm *harfa*, cântând, să ne-o spună!

1) *** – *Septuaginta I (Geneza. Exodul. Leviticul. Numerii. Deuteronomul)* – Colegiul Noua Europă, București / Editura Polirom, Iași, 2004, pp. 51-52 (Geneza 1, 1-4) / volum coordonat de Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu

2) idem. – pp. 54-55 (Geneza 1, 26-30)

3) **Suceavă, Bogdan** – *Istoria lacunelor. Despre manuscrise pierdute* – Editura Polirom, Iași, 2017, p. 13

4) din prezentarea autorului Petru Cârdu; în vol. **Cârdu, Petru** – *Școala exilului* – Editura Pasărea Măiastră, Craiova, 1998, p. 4 / prefață de Ștefan Aug. Doinaș

5) **Asandei, Lidia** – *Din lacrima harfei. I* – Editura Cosmopolitan-Art, Timișoara, 2020, pp. 179-180 (însemnare din 19 aprilie 2020) / volum îngrijit, cuvânt-înainte și notă asupra ediției de Florina-Maria Băcilă

6) **Asandei, Lidia** – *op. cit.*, p. 197 (însemnare din 17 mai 2020)

7) *** – *Biblia sau Sfânta Scriptură* – Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, f.a. (2008), p. 605 (Psalmii 83, 1)

8) **Bonaventura** – *Itinerariul minții spre Dumnezeu* – Editura Polirom, Iași, 2012, p. 29 / ediție bilingvă

9) **Țuțea, Petre** – *321 de vorbe memorabile ale lui Petre Țuțea* – Editura Humanitas, București, 1993, p. 77 / prefață de Gabriel Liiceanu

10) **Silvestri, Artur** – *Frumusețea lumii cunoscute. Zile de neuitat* – Editura Carpathia Press, București, 2009, p. 40 (însemnare din 25 septembrie 2008) / album îngrijit și coordonat de Mariana Brăescu Silvestri

Piatra tăcut-grăitoare din zidul Ierihonului. Florina-Maria Băcilă, din nou, despre poezia lui Traian Dorz

*„Din cele multe scris-am eu puține,
Spre a Treimeii slavă – acum și-apururi
Și 'n veac de veac amin, cum se cuvine”
(Paul Sterian)*

Când, în 2019, am scris despre volumul ce analiza adânc poezia lui Traian Dorz, *Dorziana – o (re)construcție a textului prin limbaj* (Editura Excelsior Art, Timișoara, 2016), nu intuim că va urma și o a doua incursiune în Universul poetului amintit. O analiză la fel de

adâncă, fină, atentă, aleasă, abruptă, dar și lină în același timp. Iată, însă, că aceasta a continuat și probabil că va continua, având în vedere Universul în care Traian Dorz a trăit și din care a creat pentru a deveni.

Dar cine a fost Traian Dorz? Într-o mai mare sau mai mică măsură, date biobibliografice s-ar putea găsi în literatura vremii, în dicționare și enciclopedii, în istorii și analize critice, în mediul virtual. Dar îl găsim, de pildă – și încă foarte bine portretizat nu atât prin simplitatea expresiei, cât prin Duhul acesteia – în cuvintele preotului Dumitru Stăniloae, care la 23 Aprilie 1989 îi scria acestuia: „Dumnezeu ți-a înzestrat ființa cu un mare dar al cuvântului frumos, al poeziei și al prozei iubitoare de Hristos și de toate cele ale credinței noastre. Și ți-a dăruit și râvna să folosești acest dar ca nimeni altul.” (1) La toate acestea se alătură perioadele de încarcerare ale poetului, timp în care acesta a continuat, la fel precum cei mai mulți intelectuali ai vremurilor comuniste, „să scrie pe creier”, deci, după cum spune Valeriu Anania, să scrie memorând: «Un poet își trăiește „gura de rai” nu atunci când publică, ci când scrie. În 1958, când am fost eu arestat, *Miorița* avea, în manuscris, vârsta de cinci ani. Tot la arestare, Voiculescu avea încheiată capodopera vieții lui, *Sonetele închipuite...* În surghiunul său literar, Blaga continua să scrie tăcând. În lunga lui detenție, Radu Gyr își „scria” poeziile pe creier și le înregistra în memorie. Asta am făcut și eu, *mutatis mutandis*, pe durata celor șase ani de pușcărie, din care am ieșit cu două poeme dramatice și numeroase poezii. Nichifor Crainic și-a „scris” *Cântecul potirului* într-o celulă de la Aiud.» (2) Un portret, așadar, ce dezvăluie nu numai un om, ci și un mod(el) de a fi și a trăi așa cum astăzi

poate fi considerat aproape inexistent.

Mergând înapoi, atingând curentul poeziei religioase, Anton Georgescu afirmă următoarele: «S-ar zice că volumele de poezie religioasă, sau doar poeziile religioase nu se pretează abordării critice, interpretărilor de conținut, analizei stilistice, ori simplei estimări calitative, „îmi place” sau „nu”, „așa este” sau „nu tocmai”. (...) Altfel stau lucrurile cu poezia „obișnuită”, față de care spiritul critic e liber să se desfășoare ludic, sarcastic, intransigent, multiplu interpretativ, fără riscul blasfemiei ori doar al implicării condamnabile din puncte de vedere habotnice.» (3) Bineînțeles, opiniile privitoare la poezie, la fel ca despre orice altceva, au fost și vor fi întotdeauna situate pe trepte diferite, fiecare participant la „spectacolul privirii” observând/analizând/interpretând totul din unghi diferit, fie că este din acela al pregătirii profesionale ori intelectuale, al înțelegerii ori al simțirii, al rațiunii, iar șirul categorisirilor și subcategorisirilor poate merge și mai departe.

Generalizând, poezia este – așa cum se știe și cum istoria scrisului și cea literară o atestă – o prezență constantă încă din cele mai vechi timpuri. Prin poezie se vorbește, se cântă, se pictează, se construiește, se sculptează în timp, iar același rol îl îndeplinește, implicit, și poezia religioasă. Gândindu-ne doar la textele vedice, la *Psalmii lui David*, la *Canticum Canticorum* a lui Solomon, ne putem da seama că poezia (versificarea) a devenit un fel de tradiție, iar tradițiile, cu transformările specifice, au rolul de a

dăinui. Pentru ca interesul ridicat arătat poeziei religioase să fie încă o dată demonstrat, Mihai Hafia Traista alege drept exemplu *Psalmii lui David*, în a căror poveste ne introduce prin istoricul traducerii acestora: «Ideea versificării *Psalmilor lui David* îi aparține reformatorului protestant francez Jean Calvin, întemeietorul calvinismului (1509-1564), însă prima încercare reușită îi aparține celebrului poet și traducător al epocii renascentiste, de la curtea Margaretei de Navara, Clement Marot (1495-1544), care a fost un adevărat adversar al fanatismului religios. În 1538 acesta traduce *Psalmii lui David*, cărora le-a fost sortită o viață lungă, deoarece au intrat în cărțile de rugăciuni protestante ca versiunile canonice ale psalmilor. Însă Clement Marot traduce și versifică doar 50 din cei 150 de psalmi. Prima traducere integrală și expunerea în versuri îi aparține urmașului lui Jean Calvin, reformatorului elvețian Theodor de Beze (1519-1605), urmată de cea a lui Jan Passeret (1534-1602). O interpretare versificată a *Psalmilor lui David*, în limba polonă a efectuat-o, în anul 1577 marele poet și dramaturg polon Jan Kochanowski (1530-1584), sub denumirea de *Psalterez Dawidów*, aceasta cunoscând zeci de ediții, fiind puse pe note de compozitorul Gomulca în anul 1860, totodată aceasta a jucat un rol important în dezvoltarea limbii literare polone, dar și în tehnica versificației. Urmând exemplul poetului polonez, Simeon Polotskyi, pentru prima oară a tradus în versuri *Psalmii lui David* pe care i-a numit

Psaltyr ryfmotvornaia, tipărită în anul 1680, iar în anul 1685 a fost pusă pe versuri de către diaconul Vasyl Tytov. Această noutate literară a lui Simeon Polotskyi a fost evaluată ca o încălcare a sanctității textului de inspirație divină. Însă Lomonosov a numit această carte, alături de altele ca fiind „porțile înțelepciunii sale”, ea a marcat începutul unei bogate tradiții de traducere și versificare a *Psalmilor lui David* în secolele XVIII și XIX. Sub impresia acestei traduceri au urmat traduceri integrale versificate ale lui Vasil Tradiakovski și ale lui Olexandr Sumarov, iar pe parcursul secolului XX au apărut traduceri ale lui Vasil Jukovski, Fedor Hlinka, Mikola Yazikov, Olexsi Chomiakov, Lev Mei, iar la începutul secolului XXI, acestui gen literar i-au plătit tribut Valeryi Brusiov, Viaceslav Ivanov, Fedir Sulohub și alți autori ai mișcării simbolistice ruse. Printre cele mai renumite traduceri ale *Psalmilor lui David*, alături de *Psalterez Dawidów* a lui Jan Kochanowski și de alte traduceri amintite deja, se află *Psaltire a Sântului Proroc David pre limba rumânească*, pe care mitropolitul Dosoftei o publică în anul 1673, și *Psaltirea sau Cartea spre lauda Domnului* din 1871 a lui Panteleimon Kuliș. (...) Datorită relațiilor sale cu patriarhul Moscovei și cu Nicolae Milescu, aflat acolo, a adus din Rusia un teasc de tipografie cu litere, cu care a tipărit la Mitropolia din Iași, în românește, principalele cărți liturgice, unele traduse de el însuși. Citind versificarea *Psalmilor lui David* a lui Jan Kochanowski, a crezut că este necesară o

traducere integrală a acestora în limba română, astfel în anul 1673 în orașul polonez Uniev vede lumina tiparului *Psaltirea pre versuri tocmită.*» (4)

Pornind, așadar, încă din cele mai vechi timpuri, de la David, Solomon, Dosoftei și ajungând la curentul poetic-religios trecut ori actual – chiar și numai parțial, ca parte componentă a operei – ori cel fost-carceral, întâlnim un adevărat spectacol al Harului aruncat peste lume, o bogată gamă de Imnuri prin care Cerul este unit cu Pământul, cu Omul, o literatură a cărei menire a fost împlinită prin creații ale unor scriitori cum au fost Vasile Voiculescu, Sandu Tudor, Paul Sterian, Valeriu Anania, Radu Gyr, Nichifor Crainic, Constantin Oprișan, Tudor Arghezi, Daniel Turcea, Zorica Lațcu (Maica Teodosia), Cristina Crâșmariu, Eugen Dorcescu, Șerban Foarță, Ioan Petraș, Costel Simedrea, Octavian Doclin, Traian Dorz și mulți alții.

Prin dimensiunea universului poeziei lui Traian Dorz și cea a noului său studiu, *Dorziana – poemul (ne)cuvântului întemeietor* (Editura Cosmopolitan-Art, Timișoara, 2021), o analiză parcursă cu pași mărunți și precauți, Florina Băcilă face încă un popas la fel de riguros și pătrunzător precum cel de dinainte tocmai pentru a aduce la lumină cât mai mult din adâncul simbolisticii „ascunse” în poezia dorziană.

Urmând, în cea mai mare parte, structura volumului precedent, Florina Băcilă revine asupra creației literar-creștine a poetului Traian Dorz, începând prin selectarea unei mici părți din termenii-cheie utilizați de autor – *tărâm*,

țärm (mal, liman), sărut(ul), sărutare(a), a săruta – pe care îi analizează, asociază și conectează la o vastă paletă a culturii, continuând prin trimiteri la diferite semnificații cum sunt *trădarea, jertfa, iubirea, recunoștința* și altele, acțiune întărită prin exemple culese atât din versurile dorziene, cât și din cultura universală: *sărutul lui Iuda, sărutul străbunilor, sărutul ca gest restaurator, sublima intimitate cu Dumnezeu, atingerea transcendentului, expresia artistică a imaginilor din natură, a săruta pe suflet, lacrimi, ochi, frunte.*

„Autorul e interesat constant de sinceritatea trăirilor; pentru el, nu sunt atât de importante faptele ce țin de lexic, de semantică, de stilistică, de arta poetică în ansamblu, ci relația de comuniune cu Divinitatea, drept care se exclude, *ipso facto*, reprezentarea unor versuri luxuriante, încărcate de tropi.” (5) Astfel că, fără a rupe și apoi a reînoda firul deja tors, secțiunea secundă a cărții este dedicată aspectului morfologic și lexical al poemelor dorziene, Florina Băcilă recurgând nu la o propriu-zisă analiză pe text, așa cum, probabil, ar părea la prima vedere, ci continuând prin extragerea unor termeni specifici poeziei dorziene.

Pentru o mai lesne înțelegere a unei posibile clasificări a lexicului și a sensului acestuia specifică versurilor lui Traian Dorz, am ales separarea termenilor în categorii, numind cei dintâi termeni analizați drept *termeni-pilon*, adică termenii pe care poezia dorziană își construiește fundația, se întemeiază și începe să urce (termeni amintiți mai

sus), iar pe cei din cea de-a doua categorie, *termeni-arcadă*, adică termenii care călătoresc cititorul dincolo de primul strat al imaginii create, termeni ce reflectă acea lume de dincolo de text, de palpabil, o lume care nu doar ființează în imaginar, ci ea chiar există și (deocamdată) se lasă găsită numai de cei care *știu* să o vadă: forma negativă cu adverbul *mai* (nemaifiind, nemaivând, nemaiputând, nemaiascultând, nemaiubind, nemaștiind, nemaivăzut, de nemairupt, de nemaiîndurat, nemaicrezut etc.), *divin* (utilizat sub diferite forme: gradat, negradat, cantitativ, calitativ etc.) și prefixul *prea-* (preasfânt, preacurat, preafericit, preamărit, preaslăvit, prea(i)nalt etc.).

Bineînțeles, dimensiunea studiului Florinei Băcilă acoperă o mai largă arie a culturii, a simbolisticii, a ceea ce ne înconjoară uman și spiritual, astfel că aceasta se oprește și asupra unor aspecte precum sacrul, profanul, teismul, legătura Om – Divinitate, adică elemente ce redimensionează întreaga poezie a autorului, oferindu-i noi paralele de analiză, de explorare, de înțelegere și – de ce nu? – chiar de trăire. Prin urmare, ultimul capitol al cărții, cel rezervat Divinității dintr-un unghi aparte, fiindcă face trimitere la o simbolistică mult mai largă a ceea ce aceasta poate semnifica, cuprinde abordări precum *numele lui Dumnezeu* – «Și a întrebat și Iacov, zicând: „Spune-mi și Tu numele Tău!” Iar Acela a zis: „Pentru ce întrebi de numele Meu? El e minunat.” Și l-a binecuvântat acolo.» (6), în timp ce Toma din Aquino ne amintește

cele spuse de Dionisie, anume „nu există nici un nume al lui și nici o părere despre el” (7) –, *atributele Divinității, trăirea întru Cuvântul lui Dumnezeu, întru Mulțumire și Rugăciune, Faptele Omului*, adică însemnele noastre omenești spre a-i mulțumi lui Dumnezeu, indiferent că o facem în formă spirituală (rugăciune, bunătate, compasiune) ori fizică (ritualuri, închinare de Imnuri etc.) – „în poezia lui Traian Dorz, numele lui Dumnezeu (care ar merita un studiu special consacrat tuturor formelor și valențelor semantice ale construcțiilor respective) este integrat în structuri cu rol de adresare și reprezentat de grupuri nominale în vocativ, incluzând o propoziție subordonată atributivă care ilustrează (...) asumarea directă a imposibilității de a verbaliza misterul sacru, de a defini caracterul etern al Divinității” (8) sau „coborând în forul lăuntric al ființei, se ajunge, poate paradoxal, la traiectul ascensional spre contemplarea adâncă și neîncetată a prezenței divine” (9) – la care se pot cu ușurință adăuga miturile, tradițiile, folclorul etc. Se atinge astfel nivelul unui labirint pe cât de complex, pe atât de fascinant, cititorul fiind petrecut pe lângă unele din cele mai înalte culmi ale gândirii umane, ale intelectului ori istoriei, cum sunt filosofia, studiul biblic, religia și istoria religiilor, antichitatea și gândirea ei specifică, mitologia și nu numai.

Într-o lume ce pare tot mai străină și îndepărtată de Divinitate, poezia lui Traian Dorz și studiul Florinei Băcilă invită nu numai la o simplă lectură de

poezie, ci și la o adâncă reflecție asupra noastră (ca oameni, ca indivizi, ca existențe și creație), la un timp al contemplării împrejurului și, în același timp, la o adevărată deschidere către universalitate, la un real itinerar ce pornește de la filosofie la religie, de la dogmatică la istoria religiilor, de la literatură la istorie, de la Om la Lucrare, de la Timp la Ființare – Origen, Tertulian, Sf. Augustin, Pierre Abélard, Toma d'Aquino, Georges Dumézil, Mircea Eliade, Jaroslav Pelikan, André Scrima, Ioan Gheorghe Savin, Dumitru Stăniloae, Mircea Păcurariu, Corneliu Mircea și chiar Platon, Aristotel, Martin Heidegger etc. – și care, parcurs cu acribie și

disciplină, va așeza dinaintea oricărui cititor nu sfera, ci însăși mișcarea sferei. Acea mișcare continuă prin care totul se reazăază, dând naștere la noi întrebări care își așteaptă răspunsul, la noi răspunsuri care își așteaptă întrebările.

Nu știu cum s-ar putea încheia această călătorie în lumea poeziei dorziene. De fapt, nu cred că poate fi încheiată fiindcă poezia este tocmai una din acele minuni care continuu naște noi perspective. Presupun însă că acestui episod i se poate pune un „va urma” prin următoarele versuri ale poetului Ioan Petraș: „la marginea rănilor tale / mi se zvântă de lacrimi / poemele tinere.” (10)

---

1) **Stăniloae, Dumitru (pr.)** – fragment dintr-o epistolă a preotului **Dumitru Stăniloae** către **Traian Dorz**

datată 23 apr. 1989, în volumul **Dorz, Traian** – *Locurile noastre sfinte. Sfinte momente printre monumente, poezii și ilustrații, eseuri și meditații* – Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2017, ediția a III-a, p. 5

2) **Anania, Valeriu / Sasu, Aurel** – *Despre noi și despre alții* – Editura Curtea Veche, București, 2009, pp. 66-67

3) **Georgescu, Anton** – în *Cuvântul antologatorului / Între explicit și inefabil*; în volumul *** – *Se-nalță gândul frunților plecate... Poezie religioasă din Caraș-Severin* – Editura TIM, Reșița, 2014, antologie și note de Anton Georgescu, postfață și note de Gheorghe Jurma, p. 9

4) **Arkhanhelska, A. V.**; cf. **Traista, Mihai-Hafia** – „*Psalmii lui David*” în *creațiile lui Taras Șevcenko și ale Mitropolitului Dosoftei* – Editura Mantaua lui Gogol, București, 2015, pp. 30-31

5) **Băcilă, Florina-Maria** – *Dorziana – poemul (ne)cuvântului întemeietor* – Editura Cosmopolitan-Art, Timișoara, 2021, p. 249

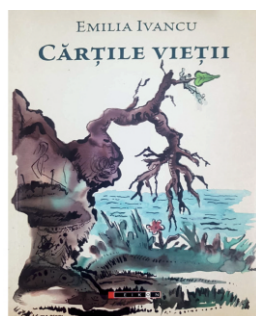
6) *** - *Biblia sau Sfânta Scriptură* – Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, f.a. (2008), p. 46 (Facerea 32, 29)

7) **Sf. Dionisie Areopagitul**; cf. **Toma din Aquino** – *Summa Theologica I* – Editura Polirom, Iași, 2009, p. 145

8) **Băcilă, Florina-Maria** – *op. cit.*, p. 306

9) **Băcilă, Florina-Maria** – *op. cit.*, p. 313

10) **Petraș, Ioan** – *Cartea bucuriilor epifanice* – Editura Brumar, Timișoara, 2007, p. 62 (din poemul *la marginea rănilor tale*)

Raftul cu cărți
Daniel MARIȘ
Înainte de zbor

Poet, traducător și universitar, Emilia Ivancu nu este, din păcate, o răsfățată a criticii literare de azi. După volumul de debut *The Birth of Tristan/ Nașterea lui Tristan* (poeme în engleză, irlandeză și galeză), 2010, urmează *Jocul de a nu fi mai mult decât sunt*, 2012, *Șamanii și poezii*, 2015, și *Noaptea în care focurile vor arde până la capăt*, 2016. Ultimul volum apărut, *Cărțile vieții* (Ed. Eikon, 2018) scoate în relief un discurs poetic al căutării unui sens al existenței, unul care leagă realitatea de eul poetic și sentimentul perisabilității, cu latura sa fragilă și vulnerabilă. Cele trei cicluri ale cărții, *Cartea mării*, *Cartea morții* și *Cartea iubirii*, surprind orele astrale ale ordinii și dezordinii unei sensibilități extinse, parțial, în zona semnelor revelatorii, a premonițiilor volitive integrate aprioric în ordinea dezirabilă a lumii. Cu transparența viziunii deșertăciunii și cu dezinvoltură interioară, printre straturile geologice ascunse, primul ciclu al cărții deschide o etapă a reflecțiilor, a meditației privity parcă printr-o ceață fină: „Din nimicul ce sunt/ marea mă transformă în valul de mâine/ Din respirația mea de om,/ sub cerurile ființei,/devin piatra de care oceanul se lovește/ atunci când corpul meu trebuie îndoit și șlefuit/ pentru ca viața din el să se unduiască precum apa.” Emoția este bine temperată cu o așteptare ce atinge țărniurile metafizice risipite în toate direcțiile: „De cealaltă

parte a pământului,/ eu țin soarele în mână și privesc la peștii încă liberi.../ și eu sunt tot un pește, care i-a scăpat unui pescar”. Această cultivare a imaginii cosmice mare - pământ, adâncimea și depărtarea, conduce la o indeterminare, la o acceptare a perspectivei unei lumi noi pierdute în palimpsestul virtualității, nu doar ca o pură prezumție ci și ca o metamorfoză a spiritului prin topirea necunoscutului și transpunerea sa în fundația devenirii. Peste toate acestea, o trasare simbolică de hotare, tangibilă prin cuvinte: „O spaimă sărată mă cuprinde în fiecare noapte,/ o spaimă a mărilor/ care își înghit toți marinarii îndrăgostiți și abandonați,/ o spaimă a țărniurilor pustii/ de unde au zburat șoaptele de seară/ și îmbrățișările de dimineață/ O spaimă a întâlnirilor ce ne-au întâmpinat viața/ și pe lângă ale căror semne au trecut orbi și surzi,/ ratând zborul la cer,/ dar și căderea nebună a uitării de sine/ O spaimă a tuturor oamenilor care se nasc singuri/ și mor singuri-/ fără ca trupul lor să fi fost vreodată o hartă a iubirii”. Sentimentul acelei contrareități conferă simțirii acel necesar impuls, mereu în dispersie, menit să zguduie rațiunea, pragul ultim al conștiinței supralucide. Parcurgerea unor asemenea avataruri până la imponderabil conduce la apariția unor reliefuli iluminate și răscolite de furtunile energiilor pure ale sufletului. Într-un fluid temporar al absenței,

încercarea de a-se înțelege pe sine lasă loc adevăratei libertăți, dincolo de o feminitate țesută din pulberi și incandescențe: „La întâlnirea dintre izvoare/ unde animalele se adună seara/ spre a-se adăpa/ înainte de a-și odihni ziua petrecută prin păduri, pe dealuri,/ sub bolte mișcătoare sau sub nori de fum,/ acolo vin morții pentru a fi sărutați./ Ei vin pe puntea izvorului,/ unde brațul viu și ochiul de lumină/ întâlnesc umbra fără corp/ și cântecul fără buze./ Acolo, în locul în care morții vin pentru a fi sărutați,/ acolo trebuie să ne aplecăm și noi viețile,/ acolo trebuie să ne aplecăm trupurile/ pe pământul încins ziua de focul viu al verii/ pentru a asculta cum freacă lumile/ de îmbrățișarea noastră.” Există o fângăduință interioară, o maladie a neantului ce învăluie și fulgeră acel tărâm crepuscular, eden pierdut, fericit uneori în iluzia clipei... Ceea ce nu i se poate trece iarăși cu vederea poetei, un lirism direct și emoțional care dictează cadența interioară a confesiunii. E tocmai, pe cât este aceasta cu putință,

aceea alchimie sufletească care-i permite, pare-se, să zburde, la rece și dinainte, liberă, dar nu cu totul acoperită de purpura candorii, cu iluziile și deziluziile ei, cu intuițiile și monotoniile descompuse apoi, pe nesimțite... Emilia Ivancu se întoarce mai adesea către sine, și parcă numai în măsura în care întemeiază cumva un fel de lirism neorealism pe alocuri, tocmai temeiul pe care își poate clădi semnele ralierei la acustica încordată a tectonicii memoriei, astfel tălmăcită încât să nu lase în urmă fumul visării. Drept care nu putem decât să ne alăturăm dilemelor sale pe care singură iubirea le îngăduie: „Ce să facem ca măcar una din iubirile noastre/ să nu fie iubire irosită,/ timp fără viață,/ vis fără dimineață,/ apă neagră/ și măr fără rod?/ Cum să ne îmbrăcăm trupurile amorțite de frig/ și de teama/ că nimic, nimic din ce atingem cu tâmpla/ nu se va preschimba în rugăciune?/ Ce să facem cu mâinile noastre rămase/ atârând în aer,/ fără vreun punct de sprijin/ în căderea noastră din noi înșine/ atunci când/ nu mai recunoaștem zborul?”.

Iertarea luminii

Stabilită de mai mulți ani în Austria, poeta Miruna Mureșanu (născută la 13 februarie 1952 în Târgu Jiu) a debutat relativ târziu, în 1994, cu volumul *Secunde desfrunzite*. De atunci au urmat alte cărți de poezie, ultima dintre acestea fiind *Aproapele meu Dumnezeu* (Brumar, 2022). Lirica acesteia, una a căutărilor neliniștite ale eului ontologic, are „sonorități imnice, volute serafice,

într-o nesfârșită utopie a armoniilor, a drumului spre lumină” după cum scria și Daniel Corbu. La rândul său, Gellu Dorian remarcă evadările din sine ale poetei, din „cea în care trăiesc, alături de Dumnezeu, ființele ei dragi, care, în final, se așază în paranteza unei simple întrebări, a fi sau nu a fi”. Iată, așadar, creionat un context al proiecției poetice, retopită și turnată în mai multe tipare pe

axa temporalitate – spațialitate, care ar putea fi definită ca existență și căutare în divin, în inefabilul însuși. Această încrustrare a trăirii, a cuvântului, impune depășirea aparențelor înșelătoare, a efemerului narcotic reverberat într-un caleidoscop de contraste, încărcate de o neliniște stranie: „fiind incapabilă să număr atâtea păsări/ care m-ating cu fâlfâitul lor întreg/ aleg să sparg oglinzile în care/ nici nu mă văd de tâmpla înnegrită/ a unor lucruri mult prea vechi/ din care nu mai curge sânge/ ci doar un vis imprevizibil/ prin ritualul celor care (nu) se îndoiesc/ de un extaz posibil al lumilor ascunse/ în jumătăți mute de adevăr/ ce nu mai pot schimba nimic/ din amintirea lor de sine/ fiind incapabilă atunci să număr/ nici nu încerc să (le) rețin prea mult/ în nopțile de veghe fiind incapabilă să-ntreb/de ce și încotro când păsări negre/ m-ating cu aripi noduroase de tăcere/ și-atunci aleg s-alerg printe oglinzile în care/ nu mă mai văd sau să rețin/ doar zgomotul buimac pe care-l fac/ umbrele fără amintiri din care nu mai curge sânge/ în timp ce se lovesc de-un zid de asfințit lumesc/ care-mi cioplește parcă un alt chip/ (îmbătrânit cernit smerit)/ din timpul curs pe tâmpla casei/ aproape înnegrită de păsările care/ despart de timp tăcerile prin care/ nu se aud sau sparg oglinzile în care nu se văd/ și plâng și mă ating cu fâlfâitul lor flămând/ și nu știu până când”. Cam așa se derulează discursul liric, unul atipic, trebuie să subliniem, pentru lirica feminină, ce prinde consistență treptat, iluminând detaliile conturilor ce se dovedesc a fi la final corpuri delicate și fragile. Acțiunea poetică dislocatoare pare a-se concentra însă pe identificarea unei alte căi a cunoașterii, sub impactul magic al desprinderii de propria oglindire din spațiul oniric. Materia poetică se naște astfel din această căutare, resuscitare a memoriei. Metafora oglindirii în „aproapele meu Dumnezeu” constituie imperativul

experiențelor proprii, dincolo de orice patetism al iluziei. Inexorabila devenire existențială, deasupra interferențelor real-imaginar, nu exclude, ci presupune contradicțiile în semnele incipiente ale acestor certitudini, de depășire a tranzitoriului fluctuant: „încerc să mai salvez câte ceva/ din frumusețea glorioasă a luminii/ să-i primenesc hipnotic înțelesul/ trecând încet absurdul clipei spre un eden ascuns/ prin versul alb îmbrățișat de lună/ (în pagina postumă a memoriei)/ prin muzica arcadă a sângelui tăcut/ care presimțenștrăinarea timpului de sine/ mult înainte de-o plecare dintr-un vis/ spre un abis cu miezul inocent și crud/ printr-o narațiune simplă a vântului din sud/ care se bucură când poate încă descifra/ asceza unui scrib de-altundeva/ pe care cerul îl reține îngemănat cu umbra mea”. O altă realitate dă semne, așadar, că se naște... Aici, immortalizarea este legată de trecere, iar acumularea detaliilor premonitorii subliniază ideea unei fatalități confuze, dar pătrunzătoare: „negociind sub o lucarnă obosită scrisul meu/ vecin cu pasărea galbenă tot mai flămândă/ care își închipuie despre mine că i-aș putea fi Dumnezeu/ că aș putea învinge-ntotdeauna în jocul cu moartea/ purtându-i mult și bine pe umeri iluzia/ ca pe-o veche haină de gală/ sub pleoapele nopții precum o lucarnă”. Ardoarea unei căutări, în toate nuanțele unui glorios orizont dintr-o lume a metamorfozei continue, concură însăși idealul, un destin al căderilor și înălțărilor. Poezia Mirunei Mureșanu proiectează o unitate a metodei, a transcenderii pământescului, mai mult spiritul decât litera unor ipostaze ale ținutei lăuntrice. Dacă ar funcționa mai bine instrumentele autocenzurii în toată această avalanșă amețitoare de trăiri sincopate, atunci ar ieși în evidență cu mai multă pregnanță calitatea, dar și fascinația unui anume timp al trăirii, al mărturisirii.

Raftul cu cărți

„FĂRĂ TITLU” de Ada d'Albon

Valentin CHIFOR

Știm că Mihail Sadoveanu, povestitorul fabulos, unul dintre marii noștri clasici, creator al romanului istoric românesc a avut mulți copii pe care i-a crescut patriarhal, făcând uz și de bici, remarca divinul critic G. Călinescu. Dintre urmași în planul creativității îmi era familiar doar numele fiicei, Profira Sadoveanu, prozatoare, poetă. Aflu acum cu încântare de existența nepoatei lui, Ada d'Albon, actriță și scriitoare stabilită în Franța, reconfirmare a vechii înțelepciuni conform căreia așchia nu sare departe de trunchi. Ca atare nu-i deloc surprinzător omagiul postum înfiorat pe care îl aduce lui „nenea Mihai”: „De la Sadoveanu am învățat să iubesc pământul strămoșilor mei, obiceiurile sfinte ale oamenilor, ale locurilor, filosofia omului simplu pe care viața l-a învățat respectul de Dumnezeu, marile valori ale umanității”. Ada d'Albon a crescut, adolescentă în anii '50, sub tutelajul protector al lui Sadoveanu care o

dezmierda cu porecla „Ataraxia”, sugerând regăsirea liniștii în tumultul unei adolescențe angoasante. Cu dor pătimăș pentru România, pe care exilul nu i l-a putut vindeca, Ada d'Albon, compensativ scrie „Ultima vară în Bretania. Istoria unui exil”, volum lansat și la București, la Târgul Gaudeamus, în 2018. Mărturisesc, nu cunosc încă, din păcate, această carte. Recentul ei roman, „Fără titlu”, revalidează vitalitatea artistică a acestei septuagenare care și-a definitivat cartea în 2020 în toiul pandemiei globale - context alienant, haotic, absurd pentru alții, socotit benefic scrisului, tip de evaziune în/ din inima claustrării forțate. Uimitoarea ei memorie afectivă deschide larg ușile libertății creatoare, socotindu-se tipologic „o ireductibilă slugă a stiloului” (din adolescență visa la o gloriolă de scriitoare). O experiență existențială devastatoare, timpul trăirii - „o prea mare iubire”, „o iubire mai mare decât iubirea”,

⁴Născută pe 7 iunie 1944, a absolvit I. A. T. C. la București, este actriță, regizoare, profesoară și scriitoare.

În anul 1981 a plecat în exil, în Franța, împreună cu soțul ei Laurențiu Azimioara. Acolo nu și-au abandonat meseria și visele, dimpotrivă, au fondat și au susținut o școală de teatru.

După două decenii, în anul 2002, au înființat la Paris Théâtre de l'Orme, într-un local închiriat în arondismentul 19. Prin implicarea și munca lor susținută, un loc oarecare s-a transformat într-un punct de reper al iubitorilor de teatru. O activitate intensă, cu actori formați de Ada și Laurențiu, cu piese puse în scenă, de cele mai multe ori, după texte scrise de ei, înseamnă, de fapt, o viață dedicată în întregime Artei.

În anul 2014 Ada D'ALBON scrie volumul „Ultima vară în Bretania, istoria unui exil”, îl publică pe speze proprii, apoi cartea este tradusă și publicată în România la Editura Curtea Veche.

o iubire providențială care a impulsionat-o să scrie (rol de declanșator) e livrată cititorului prin retrospectivii, analism și caracterologie, într-o scriitură deschis autobiografică (precum jurnalele, memoriile), fixată în vadul epic al unui roman-intim, cum ar spune Paul Goma. Prezentul povestirii (2020), timpul mărturisirii, fapt aparent paradoxal se instalează presant în punctul culminant al expansiunii virusului nevăzut, adevărat marasm când metropolele, inclusiv Parisul devin fantomatice, fără țipenie de om pe bulevarde. Într-o structură narativă de factură obsesională retorica confesiunii e tutelată de o imaginație tandru-dureroasă, mereu la cote înalte de intensitate emoțională – vrajă sau blestem – până la limita unei rătăcirii erotice. Rememorarea afectivă, ca o jupuire de viu, fără a pulveriza bucuria, dragul de viață, acoperă o amplă claviatură între tonul șugubăț, râsul nebun, gargantuesc și hohote de plâns, cu sufletul cernit pentru morții ei. Prinos al recunoștinței în spirit pentru cei plecați ea scrie câteva inubliabile portrete, părinții (mama, temperament aspru, tatăl evocat cu tandrețe), soțul îndrăgit, regizorul Laurențiu Azimioară, legați de pasiunea comună și divină pentru teatru (edifică Théâtre de l'Orme și o școală de teatru), cuplu mitic al exilului românesc la Paris, M. Sadoveanu însuși, unchiul Adei, surprins în faza bolii, agoniei. Pe firul de păianjen al memoriei autoarea reînvie – galerie portretistică generoasă – medii, vârste și comportamente varii. Nu lipsesc din evocare idile adolescente, prietenii amoroase, rivalități, gelozii, escapade (Poiana Țapului, Sinaia, Doftana) în care apar puberi în călduri. Fugar, episodic,

apar personalități cultural - artistice, scriitori, actori, lume familiară autoarei, de la Nina Cassian, Cella Serghi, George Vraca, Mihnea Gheorghiu, Olga Tudorache, Moni Ghelerter la Beate Fredanov, Zoe Anghel, Ilie Constantin, Demostene Botez, Perahim, Grigore Vasiliu Birlic, Cristina Struțeanu, Tudor Eliad (fiul regizorului Sandu Eliad), fost pretendent la mâna Adei etc. În alt plan, memorabil, adorabil prin inocență și bun simț instinctiv este Marius, maramureșanul cu zâmbet de copil, grădinar, atașat tandru de stăpâna casei, util familiei dar și în teatru, cu o percepție inedită a sublimului. El se concepe scriitor, ilustrare inedită a bovarismului artistic. Scriitura fixează, nu mai puțin, dorul neostoit de țară al protagonistei: „Sunt de aproape 40 de ani în Franța, ruptă de România, pe care nu mi-o pot scoate din suflet”. Utilizând persoana întâia Ada d'Albon

scrie de fapt romanul propriei biografii, o experiență existențială de o viață, etapele formației sale - copilăria, prima experiență erotică, studiile, cariera actoricească, întemeierea familiei, dar prioritar, obsesiv înregistrează cutremurul ființei sale, sedusă de profunzimea privirii și mâinile lui Dan Grigore, capabil să înfăptuiască pe clapele pianului său un rit sacru. Cu sufletul mereu în flăcări autoarea reușește să fixeze momentul revelator în planul intimității, acela al străfulgerării irepetabile, incomprehensibile a iubirii dintre doi adolescenți, naratoarea și copilul minune la Pelișor (îi desparte doar un an). Impactul tulburător îi oferă eroinei senzația că a îmbrățișat infinitul (întâlnirea lor o socoate mistică, hotărâtă de destin). Interpretările lui Dan Grigore îi par desăvârșite. Doar el putea făuri sublimul pe pianul său fermecat – o stare extatică decisă de timbrul personal al interpretărilor lui din Chopin, Beethoven, Mozart, Liszt, Bach, Scarlatti, socotite tămăduitoare, încât o ploaie de adjectivări, encomii abundă în pagini, gen de idealizare prin ochii ei de femeie îndrăgostită: „dumnezeirea se scurge prin degetele tale”, „un imens geniu al pianului”, „cântă diabolico-divinisim”, „Ești incomparabil, sublim, fără egal!”, „E unic și atât”, „cu admirație până la cer”, „Te iubesc în cascade, iubesc iubirea ta din străfunduri”, „...cânți ca un Dumnezeu”, „nu poți fi comparat cu nimeni, cu nimeni!”, „cel mai fabulos artist”, „Respirație Sublimă a muzicii”, „Tu ești măreț ca Natura dată de Dumnezeu” etc. Iubirea pentru pianist o impulsionează să scrie despre „o prea mare iubire” (sintagmă leitmotivică), „lubire mult prea mare pentru un om”, „un joc de-a

dragostea, cum nu există al doilea pe lume”. De altfel scrisul, cu rolul-i cathartic, muzica, cărțile îi umplu singurătatea asociată cu invazia brutală a senescenței. Ada, intens pasională, natură ambivalentă, poartă cu ea în mod egal dorința de viață și de moarte, nedisociabile de altfel, aliază o neliniște languroasă, un suflet păgân cu parfumul unui tărâm ademenitor – ravagiile iubirii care-i înalță sufletul în țării. Structură romantică, tipologic vorbind, ca om (afectiv, caracterial), ca actriță în roluri din repertoriul clasic - Shakespeare, Ibsen sau Lorca, ca scriitoare ea se regăsește în conceptul coincidentia oppositorum a lui M. Eliade, în care viață-moarte, carne și spirit, mundan și transcendent coexistă, unitate a contrariilor. Asociație de spirit critic, luciditate și suflet smintit, ființă paradoxală, oximoronică, cum o dezmiardă Dan Grigore, ea prețuiește senzualitatea Sacralului, evocă cei 60 de ani de prietenie cu un bărbat necunoscut (cele trei întâlniri cu Dan Grigore – la Pelișor, Brașov și București, la Târgul de carte „Gaudeamus”), având și la bătrânețe o ardentă adolescentină, ființă solară care întinerește sufletește. De abia ieșită din copilărie a fost marcată de linia inimii, cu convingerea că poți muri de dragoste: „lubirea pentru un bărbat e tot ce poate fi mai îmbătător, mai viu, mai adevărat”. Îl invită la Paris pentru un concert, la Teatrul de l'Orme, aspiră să joace un spectacol la București, îi spune povești, îi scrie versuri, comunică îndelung telefonic, electronic. Mesajele, scrisorile, adevărată „hemoragie epistolară”, „corespondența între un imens geniu al pianului [...] și o actriță scriitoare” au magnetism, lirism, frumusețe; îi trimite multe cuvinte dulci, îl

dezmiardă fără a eșua în sentimentalism desuet. Dan Grigore, la rândul său, îi expediază la Paris cd-uri pe care eroina le ascultă cu sfințenie. Dar audiază și muzica altora, de la Brassens la Amália Rodrigues. Finalmente însă naratoarea care a cunoscut tumultul sentimentului la o vârstă târzie se va alege doar cu gustul morții, captivă într-un labirint sumbru, care încheie sacrificiul unui amor stins pentru soț, iar pianistul la 3000 de km. distanță e perceput ca o nălucă care-i sfâșie inima. Lucidă Ada știe că această relație a fost doar un episod în viața ei, „o prea mare iubire a mea, nicidecum a lui”. Imprevizibilul ca întotdeauna survine cu doza-i de incomprehensiune: decesul șotului, dar și necesitatea unei intervenții chirurgicale pentru Dan Grigore, realități care inaugurează pustiirea sufletească în existența eroinei, odată cu iertarea îndelung răbdătoare, nedisociabilă de sentimentul iubirii. Estetic, artistic, scriitura Adei deschide ușile spre tărâmul evanescent al intimității, fără ipocrizie, fără false pudori, barometru al unei depozitii infuzată de poeticitate. Autoarea are o bună acuitate vizuală și auditivă (excelente dialogurile, naratoarea aude foarte bine), surprinde detaliile semnificative, are forță caracterizantă în organizarea epică a traiectoriei existențiale din etapa adolescenței până la sfârșit, relația erotică fiind elementul major al intrigii romanești. Personalitate stenică, având o rară inteligență a inimii naratoarea restituie cu talent inefabilul, acel je ne sais quoi al iubirii pentru doi bărbați concomitent, anomalie a inimii -

pentru soț, respectiv pentru reputatul pianist Dan Grigore, zeificat, idealizat, aproape mitologizat ca personaj. Dar romanul prin extensie filtrează magia vieții în genere, splendoarea naturii, percepută sadovenian în acord cu diagnosticul diaristului elvețian Amiel, Peisage - un état d'âme, recuperează eșantioane sugestive din frumusețea lumii, artei, muzicii, literaturii, teatrului prin subtile corespondențe, încât culori, sonuri și parfumuri își răspund baudelairian. „Fără titlu”, romanul Adei d'Albon este un concentrat miraculos de sensibilitate feminină în chenarul unei structuri narative de netăgăduită autenticitate, orchestrată muzical, cu tumult de Niagară, cu neliniști, cu zbucium intens, cu bucurii euforice, cu tăceri, cu morți sufletești, aliaj de tandrețe, calinerii și senzualitate păgână (contopită cu „sufletul și carnea, cu mintea și respirația”), autoarea știind păstra firul Ariadnei în labirintul ființial de o grea melancolie retrospectivă, dar capabilă să răzbească în lumina mântuitoare a creației. Sublimat literar răvășitor, cartea Adei d'Albon, lipsită de clasicul happy end care aduce cu sine edulcorarea, înfăptuiește un superb elogiu al iubirii mistuitoare, dulce, dizolvantă otravă a simțirii. Romanul reiterează, mărturisește oricând, oriunde enunțul biblic apoftegmatic: dacă dragoste nu e, nimic nu e, dacă dragoste nu am, nimic nu sunt. „Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea”.

*Raftul cu cărți***La aniversară:** Ion Șerban DRINCEA – 80 de ani

Cronica antologiei de poeme

Apropierea sângelui (Editura Junimea, 2022)

Romeo Aurelian ILIE

Ion Șerban Drincea (născut în 1942, în satul Drincea, com. Punghina, Mehedinți) este un scriitor și jurnalist român, membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Societății Scriitorilor Danubieni. A debutat în anul 1971 cu volumul de poezie *Poarta luminilor*, apărut la editura Casa Creației Mehedinți. Au urmat volumele de reportaje: *Orele Porților de Fier* (1975) și *Soarele apelor* (1986), precum și romanul *Adevărul pământului* (1981). Se reîntoarce la poezie abia în 1996 cu volumul, *Mirarea fructului*, iar de atunci va publica preponderent poezie. Amintim aici volumele: *Ochiul cercului* (2001), *Războiul civililor cu îngerii* (2002), *Versus* (2003), *Secretul cifrului* (2007), *Alfabetocrația gândului* (2014), *Umbra pașilor* (2019). În anul 2022, îi apare la editura Junimea din Iași, volumul antologie, *Apropierea sângelui*, ca o încununare a celor 80 de ani de viață și a celor 51 de ani de activitate literară. Asupra acestei antologii mă voi apleca și eu în cele ce urmează.

Antologia începe cu o selecție de poezii din volumul *Mirarea fructului*, publicat în 1996. Deși apare la jumătatea anilor '90, estetica practică de Ion Șerban Drincea în acest volum nu este una tipic nouăzecistă, ci mai curând șaptezecistă, caracterizată prin tendința de a aborda teme mărețe ale vieții,

precum și prin cultivarea metaforelor ce amintesc de lirica expresionistă: „*Socotesc anii pierduți/ în cercurile copacilor/ tăiați/ când mor păsările în ou/ cu fiecare cerc greșit/ la număr/ doamne/ dă-mi cenușa lor mie*”; „*Cu burta căzută în cerc/ mama îmi socotea ziua nașterii/ dacă atunci va lăcrima cerul cu soare/ sau melcii vor invada pădurile/ treziți de tunete răgușite// trecea mama pe uliță/ și dădea binețe la oameni/ fără să-i vadă/ cu gândurile rupte în ochi/ că mă voi naște într-o zi cu melci/sau cu lacrimi de soare*”.

Volumul *Ochiul cercului* (2001) aduce o surprinzătoare schimbare de estetică, în sensul că poetul îmbrățișează o lirică cu tendințe umoristice, dar fără a fi vorba efectiv de poezie umoristică, ci doar de o incizare a umorului subtil, printre aceleași falduri ale metaforelor: „*Am trecut prin semnul interzis/ dintre ochi și inimă/ și m-a fluierat Belzebut/ la microfonul știrb/ de la poarta minciunii/ i-am arătat obrazul/ că el nu este polițist/ ca plutonierul Mardare/ de la colțul străzii/ el este doar uitatul/ de la facerea lumii/ încolăcit pe gâtul Evei/ să-i cadă frunza/ din cuiul buricului/ să moară Adam de răs/ până când i s-au rupt chiloții/ cumpărați de la același magazin/ de unde Eva și-a luat frunza// Belzebut și-a umflat ochii/ înghițind fluierul/ și a dat telefon la poliție/ să*

întrebe/cine este plutonierul Mardare”.

În *Războiul civililor cu îngerii* (2002) Ion Șerban Drincea începe să experimenteze și poezia cu irizări mistice, pe care însă o va exploata mai mult în anii mai din urmă: „*Mă dăruiesc Ție Dumnezeule/ și te rog să vii la Cina Mea/ chiar dacă nu este de Taină/ să vii mâine seară/ la ora când am văzut cerul/ pentru prima dată/ adus pe aripile îngerilor/ să-mi arate nemărginirea/ dintre viață și moarte/ despre care mama nu a știut/ că dincolo de acesta/ rămâne doar umbra unui semn/răstignit pe brațele crucii/ cu depărtarea sângelui în lacrimi”*; „*Au înflorit macii/ sub fereastra casei mele/ s-a involburat pământul/ de culoarea sângelui/ adunată în respirația drumului/ dintre sămânță și floare// mă bucur că sângele meu/ are culoarea durerii lui iisus/ întinsă pe brațele crucii”*; „*Am văzut o lumină puternică/ dincolo de soare/ cerul stătea în genunchi/ se ruga se ruga se ruga/ cu ochii spre pământ”*. (ultimele două poeme citate fac parte din secțiunea de poeme inedite).

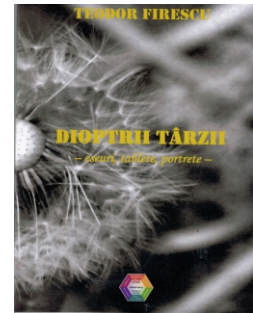
O schimbare majoră se remarcă în poetica lui Ion Șerban Drincea odată cu apariția volumului *Alfabetocrația gândului* (2014), în sensul că vedem începând de acum o mai mare limpezime a discursului poetic, poetul renunțând aproape de tot la țesătura metoforei, preferând să spună mai degrabă o poveste reală, pe înțelesul tuturor. Totodată, avem de a face și cu o mai mare infuzie de sentimente, ceea ce este cât se poate de firesc, dat fiind că poveștile spuse de Ion Șerban Drincea îi au ca protagoniști pe bunicul și tatăl acestuia, a căror amintire se vedește a fi una cât se poate de vie și de pregnantă,

în ciuda deja înaintatei vârste a poetului: „*larăși mi-am adus aminte de bunicul meu/ când l-a lovit moartea cu barda la tâmplă/ așa spunea el împleticindu-și limba/ pe pragul casei enervat de durere/ mirat că a venit la el fără coasă/ probabil că tiranei i-a fost teamă/ că îi smulge coasa din mâini/ știindu-l cosașul câmpiilor cu fânețe/ să se laude în sat/ că moartea nu mai are nicio putere”*; „*Știam despre tata că murise/ mama i-a făcut pomană/ și mi-a dat mie pălăria lui/ lăsată în cui când a plecat la război/ o pălărie neagră de fetru/ spunându-mi să o port când voi fi mare/ pusă pe o sprânceană/ cum o lăsa tata când se ducea la horă/ am zis bogdaproste/ cum m-a îndemnat mama să spun/ după ce a făcut semnul crucii pe ea/ m-am bucurat că am pălărie/ am pus-o pe cap și mi-a acoperit ochii/ mama a zâmbit cu lacrimi pe buze// am așteptat să mă fac mare/ dar pălăria n-am mai purtat-o/ la puțin timp a murit bunicul meu/ cu dorul în piept că nu am tată/ și să nu-l bage în groapă cu capul descoperit/ i-a pus pălăria peste părul împuținat/ mi-a părut rău că nu mai am pălărie// supărarea mi-a trecut mai târziu/ când a sosit o carte poștală/ din Donbasul sovietic/ în care tata plângea în scris/ așteptând să vină acasă/ mi-am adus aminte de pălărie/ gândindu-mă ce o să pună pe cap”*.

Cu citarea acestor două poeme minunate închei și eu această cronică, nu înainte de a face o reverență în fața acestui poet ce și-a pus întreaga viață în slujba poeziei (inclusiv prin faptul că i-a ghidat pașii spre poezie și fiului său, poetul Robert Șerban) și a-i ura un călduros „La mulți ani!”.

*Raftul cu cărți****Dioptrii târzii, dar critice***

C. VOINESCU

Târziu, dar nu prea târziu, filologul cu dor neostoit de cuvânt și vădite neliniști metafizice, Teodor Firescu, își adună scrierile, risipite de-a lungul vremii prin felurite ziare și reviste, în volumul *Dioptrii târzii* – eseuri, tablete, portrete – . Probând, în ciuda titlului, o limpede și iscusită privire obiectivă asupra literaturii din preajma sa, autorul pune sub lupă critică forma și esența meditativ-lirică a unor poeme, construcția epică și mesajul unor proze, ai căror autori îi sunt fie cunoscuți, fie prieteni, fie nume consacrate în literatură română.

Teodor Firescu își rânduiește cu meșteșug vorbele și ideile critice, nefiind, în ciuda apropierii sale de autorii vizați, nici părtinitor, nici demolator de edificii literare. El încearcă, mai degrabă, să surprindă acea latură ideatică și estetică furnizoare de valoare scriiturii analizate, al cărei mesaj, corect receptat, poate fi dătător de avânt mai ales autorilor ce bat, cu timiditatea firească, la poarta consacării artistice. Uneltele sale critice se dovedesc a fi lectura profundă a textului, procesarea ideilor transmise și raportarea lor la realul

cotidian, identificarea mijloacelor artistice prin care cuvântul este înălțat la rang de artă.

Iubitor din totdeauna de teatru, grație și fratelui mai mare, distinsul scriitor și om de cultură, Alexandru Firescu, secretar literar, ani de-a rândul, al Naționalului craiovean, Teodor Firescu, filolog format la școala lui Piru, Negrici, Beșteliu, și-a pus truda intelectuală sub semnul artei, conducând Casele de cultură din Slatina și Călimănești, iar atunci când a revenit la catedră a dat artei formă emotivă prin atragerea elevilor săi în această sferă a diafanului existențial.

A exersat gazetăria, în redacțiile unor ziare ale vremii, scriind și corectând, a dat cronici de teatru, a iubit filmul și chiar a făcut film, cândva, împreună cu cineaști profesioniști de la Școala populară de artă din Slatina. Sumarul său portret de intelectual ar fi totuși incomplet fără a aminti dragostea pentru pictură, prezența sa activă la vernisajele unor expoziții, prietenia cu artiști plastici cunoscuți, amintindu-l aici, fie doar pe prietenul nostru comun, regretatul artist plastic și poet, Nicolae Truță.

Printre cele nouăsprezece eseuri, tablete, portrete unele îi au în prim plan pe Eminescu, D.R. Popescu, Ilarie Hinoveanu sau Alexandru Firescu, despre care mărturisește că era: „...**oglanda** de cristal în care îmi căutam, din zori până în seară, liniștile și frământările, bucuria și tristețea, împlinirea și eșecurile! ...**fântâna** cu apă limpede de izvor, din care îmi astâmpăram setea și îmi răcoream dorurile! ...**ochiul** treaz, clarvăzător și atent, care mă dojenea cu priviri surâzătoare de alean, ori de câte ori rătăceam calea, veghindu-mi întoarcerile!...”

Poeții, cei mai mulți prieteni, acoperă un spațiu aparte în cartea lui Teodor Firescu: George Achim, Nicolae Cismaru, Ovidiu Cristian Dinică, Ioan Smedescu, Maria Calciu, despre care spune: (Ea n.n.) *știe că **starea demnă de a fi** nu este lineară și confortabilă, ci, dimpotrivă, ea îți impune abuziv, tiranic chiar, să-ți recompi mereu o altă dimensiune, în*

concurență cu tine însuși, să-ți schimbi măsurile și numerele umbrelor, lăsate pe cărările soartei hărăzite.

Prozatorii Gheorghe Nicolăescu, Ion Catrina, Sebastian Panaiot și alții sunt priviți prin dioptrii critice de Teodor Firescu: „*Scriitorul Gheorghe Nicolăescu gândește, concepe și scrie încruntat. De aceea, proza sa se compune din frământări și contorsionări, iar, uneori, din sporadice și amăgitoare eliberări și iluminări.*”

Un portret emoționant și veridic, de suflet, îi face autorul pictorului Nicolae Truță: „... Dacă Artistul Nicolae Truță avea întruchipări infinite, Omul cu același nume își reprezenta ființa doar în câteva linii supreme de forță: un suflet de o dăruire deconcertată, o blândețe îngerească a făpturii, o vorbă rostită în dodii, dar cu înțelesuri înțelepțești – tușate într-o umanitate unică și inimitabilă.”

Etnografica

***Motive ornamentale tradiționale în
arta populară din județul Olt.***

Calul și călărețul

Claudia BALAȘ

Păstrând și continuând tradiții milenare, poporul român a făurit o artă populară de o impresionantă originalitate, bogăție și expresivitate. Arta populară reflectă, cu mijloacele sale specifice, aspecte din lumea înconjurătoare și din viața istorică a fiecărei comunități. Ea oglindește relația dialectică între vechi și nou și integrează mereu, ca în paginile unei cărți, mersul înainte al societății. Arta populară creează obiecte necesare vieții și își culege sursele de inspirație artistică din mediul social natural înconjurător. Casa și construcțiile anexe, mobilierul, îmbrăcămintea și uneltele de muncă, obiectele de cult și cele legate de obiceiuri aparțin artei populare întrucât nu sunt produse numai pentru uzul practic și pentru mânăuire, ele au și un efect artistic prin formă, culoare și decorație.

Fiecare popor are un stil propriu de a concepe și produce frumosul plastic. Originalitatea simțământului său artistic se oglindește în creațiile sale cele mai diferite, de la ustensile casnice rudimentare până la edificiile monumentale. Arta populară decorativă este un domeniu dintre cele mai importante pentru înțelegerea și cunoașterea trecutului și pentru cunoașterea calităților artistice ale unui popor. Ea este un document etnic important care, asemenea limbajului și altor fenomene sociale caracteristice, consemnează trecutul și felul de viață al poporului,

demonstrează marile lui posibilități de dezvoltare culturală și artistică.

Creația artistică populară este deci rezultatul unui îndelung proces la realizarea căruia au contribuit, pe lângă talentul și imaginația creatorului, un număr mare de factori de ordin geografic, economic, istoric, etnic etc. Spiritul artistic românesc are o lungă și experimentată tradiție, făurind o artă populară de o impresionantă originalitate, bogăție și expresivitate.

Prezentă pe tot cuprinsul județului Olt, creația artistică populară este exprimată în armonia proporțiilor și frumusețea decorativă a locuinței, în eleganța liniei și bogăția ornamentelor pieselor care alcătuiesc costumul, în policromia caldă a țesăturilor de casă, de o remarcabilă diversitate ornamentală, în forma și decorația vaselor de lut, în finețea creștăturilor de pe obiectele de lemn, etc.. Aproape nu există gen de artă populară pe care locuitorii județului Olt să nu-l fi cultivat și în care să nu fi realizat lucrări de un înalt nivel artistic. Cercetând atent arta populară din județul Olt vedem că este purtătoarea unor motive ornamentale.

Alături de alte urme materiale, așezări, locuințe, unelte, fragmente de îmbrăcăminte, vase de lut, podoabe, ornamentele vorbesc despre o impresionantă continuitate a civilizației și culturii pe tot teritoriul locuit de români. Aproape toate aceste obiecte au un

corespondent în arta populară românească – expresie a succesiunii neîntrerupte a numeroaselor generații ce au modelat ambientul conform cerințelor și gustului propriu.

Imagini și simboluri au supraviețuit pe obiecte de artă populară din toate zonele etnografice locuite de români pentru că au fost legate de un anumit mod de viață, de credințele ancestrale, de un anumit mediu cultural, fapt care explică continuitatea și perenitatea lor. Tradițiile folclorice, obiectele de artă populară, ca păstrătoare ale unor ecouri îndepărtate ale relației om – natură – credințe – rituri, ale unor fenomene cu adânci semnificații și puternice corelații în trecut, ca părți ale vieții unor comunități dispărute, au, pe lângă valoare estetică, și una istorică, documentară.

Prin așezarea la răscruce de drumuri, zona carpato-danubiano-pontică, leagăn de formare a poporului român aflat și în centrul ariei lingvistice indo-europene, a păstrat, datorită condițiilor istorice, un fond popular de obiceiuri, mituri și reprezentări greu de găsit în altă parte a Europei. Prin ele transpar urme ale strămoșilor noștri geto-daci și traci, elemente ale strălucitei culturi greco-romane și bizantine, ale perioadei medievale și ale legăturilor cu Europa centrală și apuseană.

Indiferent cum le privim, ca emblemă, atribut, alegorie, toate ornamentele au un factor comun, sunt „semne”, mijloace de comunicare. În structurile vechi ale artei, decorul avea o netăgăduită bază magică, fiecare motiv fiind corespondentul figurativ al unui simbol. Ornamentul ca realizare estetică era subordonat scopului magic.

Simbolul este mai mult decât un semn, mergând dincolo de semnificație. „El evocă și focalizează, adună și concentrează prin analogii polivalente o mulțime de

semnuri care nu se reduc la o singură semnificație sau numai la unele semnificații.

De-a lungul istoriei lor multimilenare, simbolurile inițiale ale motivelor din arta populară s-au atrofiat, desacralizat. S-au păstrat formele, ceea ce constituie un factor important de integrare în realitate, datorită funcției lor socializante. Aceasta permite stabilirea relației cu mediul de proveniență la un nivel profund, deoarece fiecare etnie, fiecare epocă a avut preferință pentru anumite motive decorative. A înțelege aceste motive înseamnă a le transforma în documente de viață. În acest sens, Paul Petrescu observă că „Decorul în arta populară este o uriașă și în parte nedescifrată carte nescrisă dar alcătuită din semne ordonate după reguli de o vechime imemorială și totuși mereu nouă”.

Parcurgând tumultuoase aventuri istorice, imaginea unor motive celebre – calul, pomul vieții, pasărea, soarele, mâna omenească etc. – și-a pierdut demult sensul original, rămânând doar ca reper al evoluției gândirii și societății omenești. Transpuse în domeniul plastic și interpretate potrivit felului diferit de a percepe frumosul al atâtor popoare, imaginile au fost atât de transformate prin stilizare și geometrizare, încât deseori nu le mai recunoaștem decât cu greu, ele formând semne ale unui adevărat „scris ideografic”.

Prezent în toate mitologiile lumii antice, calul a fost asociat atât cu Luna și zeitățile infernale, cât și cu soarele și zeii uranieni. Zeul indian Indra este figurat sub forma calului sau călărețului, a cărui iuțeală de deplasare (răsărit și apus) devine atribut esențial pentru călătoria diurnă a Soarelui. În spațiul european zeița romană de origine galică, Epoca, proteja

caii, măgarii și catării, motiv pentru care imaginea ei se păstrează în firidele din pereții grajdurilor. În lumea celtică, Epona, zeița protectoare a cailor, forma obiectul unui cult central, numele ei însemnând „izvor al cailor”, având o etimologie asemănătoare cu cea a lui Hippocrene, izvor de pe muntele Helicon care, în mitologia grecească, a ieșit la lumină din lovitura de copită dată de Pegas, calul lui Apollon. Cultul Eponei s-a dezvoltat din adorarea de către celți a calului, ca animal-totem și prin aceasta tabu. Se știe că însuși numele celților înseamnă „călăreți”. Celții erau supranumiți „copii de iapă”, nume totemic a cărui reminiscență o întâlnim și în basmele noastre populare, unde există un personaj: „Firicel, fiul iepii”.

La vechii slavi, ca și în arta populară rusească, unul dintre motivele preferate este calul. În vechea artă decorativă rusească el era totdeauna legat de cultul Soarelui, adesea fiind reprezentat sub forma calului cu călăreț. Imaginea călărețului este foarte frecventă în arta scitică și în cea slavă. Reprezentarea rituală a „Marei Zeițe” slave încadrată de doi călăreți obișnuită în ținuturile scito-sarmatice, se întâlnește și pe meleagurile Dunării. Pe teritoriul României (Dobrogea, Oltenia, Transilvania) au fost descoperite peste 200 de piese arheologice aparținând cultului Cavalerului Trac, zeu venerat de populațiile trace din regiunea balcano-dunăreană în secolele 2 - 3 d. Hr. Cavalerul Trac este reprezentat de un tânăr călăreț care merge la vânatoare, la pas sau în galop. Mâna dreaptă este ridicată, în semn de binecuvântare sau ține cu ea diferite obiecte cu caracter sacru. Scena sacră în care Cavalerul Trac apare singur sau însoțit de alte divinități (Cybele, Dionysos, Hermes) mai cuprinde, printre altele, un pom cu șarpele încolăcit și un altar. În

regiunile dunărene aparținând Daciei, Moesiei, Dalmației au fost descoperite un număr mare de reliefuri sculptate, fără inscripții votive, aparținând geto-dacilor, numite de arheologi Cavaleri Danubieni. Acestea redau o zeiță încadrată de doi cavaleri care poartă în sulite balaurul dacic, călcând triumfători dușmanii sub copite. Acești celebri „Cavaleri Danubieni” traci figurați pe atâtea monumente din sud-estul european au fost considerați de Pârvan ca fiind legați de Marea Zeiță. Pe de altă parte, însă, acești „Cavaleri Danubieni” erau priviți și ca având atribuțiuni de zei protectori ai călătoriilor pe ape. Legătura cavalerului cu apa este una dintre cele mai interesante pentru noi, în arta noastră populară răzbătând până azi frecvente forme de transpunere plastică a acestei mitice legături.

Între descoperirile arheologice amintite mai sus și materialul etnografic românesc sunt evidente legături. Calul a fost o mare zeitățe care, până la apariția și răspândirea creștinismului, murea și renăștea simbolic, împreună cu timpul, la un străvechi început de an celebrat la echinocțiul de primăvară. Calul este prezent nu numai în sărbătorile și obiceiurile din ciclul calendaristic, ci și în cele care vizează viața omului (nașterea, căsătoria și înmormântarea). În antichitate, divinitatea călăuză a sufletelor morților și păzitoare a Infernului era Hecate, zeiță a Lumii negre și a întunerii-cului, patroană a cailor. În evul mediu occidental targa mortuară se numea „calul Sfântului Mihai”, iar sicriul, în orientul persan „cal de lemn”.

În cartea românească a morților calul este animalul psihopomp care duce sufletul mortului în Lumea de dincolo: „Vai, mă Gheorghe, vai,/ Uită-te la vale,/ Vezi ce s-a ivit:/ Un cal mohorât/ Cu frâu-n

picioare,/ Cu tine să zboare;/ Cu dârlogii-n gură,/ Ca să mi te fure” (Calul mohorât).

Pe teritoriul județului Olt frecvența motivului calului în arta populară este relativ mare, ceea ce demonstrează persistența unui filon străvechi de tradiții în masa poporului. Demn de remarcat faptul că ceea ce e mai adesea figurat nu e calul în întregul său, ci mai ales capul lui. Este o prescurtare plastică a motivului și a simbolului care se întemeiază pe străvechea practică magică în care partea acționează pentru tot. Reprezentarea capului de cal avea aceleași semnificații apotropaice și puteri magice ca reprezentarea întregului corp.

În arta populară din județul Olt pot fi distinse trei ipostaze principale ale reprezentării motivului „cal”:

1. reprezentarea parțială, capul sau capul și gâtul calului;
2. reprezentarea integrală a calului;
3. reprezentarea unui călăreț.

Reprezentarea parțială a calului, prin figurarea capului sau a corpului și gâtului arcuit, este foarte frecventă în domeniul arhitecturii populare din județul Olt.

Aceste reprezentări din domeniul arhitecturii populare sunt cu atât mai valoroase cu cât capetele de cai aflați la case sau biserici sunt fasonate în piese cu rol constructiv, intrând în structura intimă a construcției, nefiind deci un element de decor suprapus sau periferic. Se remarcă de asemenea că tehnica de prelucrare a acestor cai este dintre cele mai vechi, rudimentară, constând în cioplirea sau cel mult dăltuirea bânelor de lemn.

Bordeiele din sudul județului Olt, care au dăinuit și au evoluat din comuna primitivă până în orânduirea capitalistă, în strânsă corelație cu evoluția condițiilor economice și politice generale, reprezentau tipuri de locuință de caracter general pentru

majoritatea satelor din această zonă. În aceste sate, chiar și bisericile au fost în trecut tot bordeie de lemn sub pământ.

Perpetuarea bordeielor se explică prin adaptarea lor la condițiile aspre ale climei cu mari variații de temperatură, de la iarnă la vară. Bordeiele au, după spusele localnicilor, unele însușiri specifice ele sunt călduroase iarna și răcoroase vara. Ele sunt apoi locuințe propice pentru ascunderea populației din calea năvălitorilor. Puterea tradiției și un nivel redus al cunoștințelor tehnice și arhitectonice, ca și al culturii în general, au avut și ele un rol în dăinuirea acestui tip de locuință.

Aceste adevărate case construite din lemn de stejar masiv, cu grinzi măsurând până la 12 m și cu secțiuni de 10-30 cm, îngropate până la 1m în pământ, aveau intrările flancate de câte două capete de cai tăiate în câte unul din cosorobii laterali ai intrării în pantă. Trebuie să remarcăm că aceste piese poartă chiar denumirea de „cai”, folosită ca definiție tehnică. Iată ce spunea Zoiță Floarea Voiculescu de 67 de ani din Drăghiceni, la 20 mai 1949, când Gheorghe Focșa făcea cercetări în Romanați: „Cosorobii aveau urechi, le zicea cai! Le puneam de frumusețe”. Așezarea celor două capete de cai tăiate în bârne mari de stejar pe cosorobii tindei nu era întâmplătoare, ci calculată în așa fel ca să străjuiască intrările sau să aibă vedere largă asupra cuprinsului gospodăriei. Este prezentă aici vechea mentalitate, amintită deja, potrivit căreia, în popor, calului i s-au atribuit puteri apotropaice – de păzitor al casei de duhurile rele.

Ca și alte motive ornamentale simbolizând credințe precreștine și care participă la acele fenomene de sincretism cunoscut, în care semnul crucii se combină cu discul solar sau cu pomul vieții, calul este prezent

și în bisericile țărănești din județul Olt.

Biserica de lemn din Ștefănești (fost Păroși) – Leleasca, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” este, de departe, cel mai reprezentativ monument al arhitecturii țărănești de lemn din Olt. O însemnare de pe peretele din pridvorul bisericii consemnează anul 1549 ca an al ctitoririi. Forma actuală datează din anii 1771 – 1776, ridicată de „Stan meșteru”. În urma decifrării unui înscris chirilic din pridvor, A. Pănoiu și C. Bălan stabilesc anii 1765 – 1766, alături de care apare numele Nițu, probabil meșter sau ctitor: „Constantin meșter” notează prin aceleași mijloace daltă și bardă, „leat 7301”(1792 – 1793), iar o însemnare stabilește finalizarea lucrărilor la 7302, martie 9 (1794).

Realizată în stilul clasic al arhitecturii bisericilor de lemn din Muntenia, această bijuterie se remarcă și prin decorul stilizat – rozeta solară, spicul de grâu, spirala, șarpele, capetele de cai – de dimensiuni diferite, fără să altereze echilibrul și armonia arhitectonică. Printre aceste motive decorative se disting „capetele de cai” stilizate, realizate ca terminații la grinzile superioare, același mod de finalizare regăsindu-se și la terminațiile arcelor de boltă ale naosului.

Acest motiv decorativ apare și la biserica de lemn cu hramul „Cuvioasa Paraschiva” din Momaiu - Tătulești, construită în jurul anului 1817 de către „Noricoși” pe moșie „megieșească”. Pereții bisericii sunt realizați din bârne groase de stejar, cioplite și terminate la partea superioară în forma capetelor de cai. Îmbinarea grinzilor este realizată în sistemul „cheotoare dublă”. La acest monument terminațiile grinzilor sunt mai realiste (capete de cai), fără a se recurge la stilizările obișnuite, realizându-se un decor de o mare originalitate.

O categorie aparte, datorită importanței sale deosebite, este cea în care este făcută străvechea legătură mitologică a calului cu apa. Această legătură este una dintre cele mai interesante pentru noi, în arta noastră populară, răzbătând până azi frecvente forme de transpunere plastică a acestei mitice legături. În județul Olt se găsesc numeroase exemple care contribuie puternic la ilustrarea vechii afinități dintre cal și apă, prin îngemănarea celor două elemente în obiecte legate de viața cotidiană. Această îngemănare, cal – apă, poate fi observată la căucele mari din lemn pentru băut apă, aflate în colecțiile Muzeului Județean Olt. Coadă căucelor se termină cu un cap de cal stilizat.

Capul de cal formează terminația preferată a unor obiecte de lemn de folosință casnică. Am amintit mai sus căucele și cănile de lemn pentru apă. Mai adăugăm lingurile care au coada terminată în formă de cap de cal.

Unul dintre cazurile în care această afinitate, cal – apă, pe cât se poate de limpede exprimată, este cel al fântânilor zise cu „cai”. Este vorba de mici izvoare captate la nivelul solului, de preferință într-o ușoară denivelare, cum ar fi o coastă de deal. Izvorul este prins într-o cutie prismatică din scânduri groase de stejar, având dimensiunea cea mai mare cam de 1,50 m. Acoperișul într-o apă iese mult în față, acoperind gura fântânii. Părțile laterale se termină fiecare cu câte o scândură tăiată în forma unui cap de cal văzut din profil.

Tipul acesta de fântână, existent numai în țara noastră, are o arie relativ întinsă, cuprinzând partea centrală și nordică a Olteniei. Din păcate, astfel de fântâni nu se mai găsesc în județul Olt.

Motivul decorativ „capul de cal” foarte stilizat, uneori foarte greu de recunoscut,

apare pe numeroase scoarțe care se află în colecțiile Muzeului Județean Olt. Este redat sub formă de registre orizontale pe toată suprafața scoarței, intercalate de alte registre.

Pe aceste scoarțe motivul decorativ „capul de cal” se integrează unor compoziții mai complexe la care participă și alte genuri de motive, îndeosebi geometrice și vegetale („coarnele berbecului”, romburi, flori stilizate).

Reprezentarea integrală a calului este mai puțin frecventă, dintre cele trei ipostaze amintite ale imaginii calului.

Între produsele ceramicii tradiționale lucrate de olarii din centrele de ceramică de pe Valea Oltețului, un loc deosebit ocupă jucăriile de lut, o adevărată lume a miniaturilor. Majoritatea jucăriilor de lut produse în aceste centre de olari au în constituția lor, lipită de corp sau făcând parte din el, o „fluierice” integrându-le astfel în suita instrumentelor muzicale „primitive”.

Imaginea calului este folosită de olarii de pe Valea Oltețului, care modelează astfel de pseudoinstrumente muzicale.

De menționat este și chipul calului sculptat ținut de primul călușar, simbol al jurământului ascultării, înaintea începerii

dansului destinat să aline boala.

Calul, animal atât de îndrăgît și prețuit de om, reprezentat în diverse chipuri în decorul arhitectonic al bordeielor și bisericilor din Olt, pe obiecte casnice, pe ceramică etc. este întâlnit și în decorul unor textile de interior – prosoape, fețe de pernă. Pe aceste obiecte, imaginea calului este întruchipată cel mai adesea în motivul călărețului. Imaginea călărețului, fiind mai greu de realizat, este redată mai ales pe textilele țesute sau cusute.

Pe aceste textile, imaginea călărețului apare foarte des ceea ce ne demonstrează că alături de străvechile tradiții și legende țesute în jurul călărețului, acesta a rămas, până astăzi, un personaj prestigios și drag în același timp poporului.

Acestea sunt doar o parte dintre piesele existente în arta populară din județul Olt, unde sunt prezentate formele pe care le ia motivul decorativ al calului. Între aceste forme, cele mai vechi, legate de modalități și tehnici pe cale de dispariție, sunt cele ale capului de cal.

Datorită simplității lor de redare, ele au persistat de-a lungul unei lungi perioade istorice.

Muzica

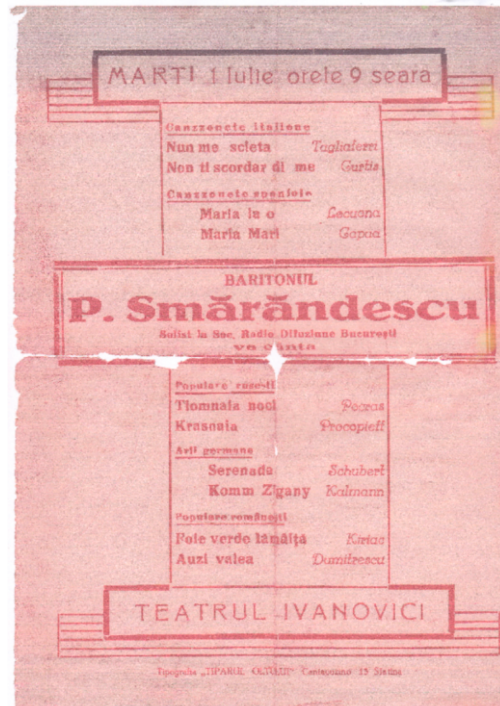
Profesorul, dirijorul și compozitorul Petre SMĂRĂNDESCU (1914-1994)

Alexandru-Chirilă STANCIU

Petre Smărăndescu s-a născut la 23 noiembrie 1914 în cartierul Cireașov – Slatina, județul Olt. A absolvit Școala de băieți nr. 1 „Ionașcu” din Slatina, în 1929, după care în perioada 1929-1932 a urmat cursurile Școlii de cântăreți bisericești și ale Seminarului din Curtea de Argeș, unde s-a remarcat prin vocea sa de bariton. Ca absolvent al Academiei de Muzică „G. Enescu” din Iași (1932-1937), Petre Smărăndescu a îmbrățișat cariera de dascăl, fiind între 1954 -1962 profesor de muzică la Școala generală din comuna Fierbinți, fostul raion Urziceni (Ilfov), după ce o bună perioadă de timp s-a aflat în București, colaborând între 1947 -1950, în calitate de solist-bariton cu Societatea de Radio-Difuziune din București. Un afiș din 1948 ni-l prezintă pe Petre Smărăndescu ca solist într-un concert susținut pe data de 1 iulie, orele 9 seara, la Teatru Ivanovici din capitală. Aici a prezentat cântonețe italiene și spaniole, cântece populare românești și rusești și câteva arii germane, concertul bucurându-se ca și altădată, de un real succes. În aceeași perioadă era prieten cu tenorul Ionel Tudoran, un alt muzician al acestor locuri pline de farmec.

După cum se vede în acest afiș (tipărit la Tipografia „Tiparul Oltului” de pe strada Cantacuzino, nr. 13 din Slatina), baritonul Petre Smărăndescu a interpretat cântonețe italiene („*Nun me scieta*” de Tagliaterra, „*Non ti scordar di*

me” de Curtis), cântonețe spaniole („*Maria la o*” de Lecuona, „*Maria Mari*” de Capua), cântece populare rusești („*Tiomnaia noci*” de Pocras, „*Krasnaia*” de Prokopieff), arii germane („*Serenada*” de Schubert, „*Komm Zigany*” de Kalmann) și cântece populare românești („*Foaie verde lămâiță*” de Kiriac și „*Auzi valesa*” de Dumitrescu. Din conținutul afișului se remarcă faptul că Petre Smărăndescu era solist al Societății de Radiodifuziune București.

Activitatea de bază a profesorului Petre Smărăndescu rămâne însă cea corală, organizând în diferite perioade

de timp formații corale în câteva localități din județul Olt, dar și din țară.

După colectivizarea comunei Fierbinți, el a devenit dirijorul corului din localitate, formație cu care a participat la toate concursurile corale din perioada următoare, obținând nenumărate premii la fazele finale ale acestora, fiind multiplu laureat. De asemenea, dirijorul Petre Smărăndescu a înființat la Fierbinți și un grup vocal feminin cu care a apărut pe scena celui de-al VII – lea festival al artiștilor din România, „Patrium Carmen”, a cărui fază finală a avut loc la București, clasându-l pe un loc fruntaș. Cu acest prilej, grupul vocal al Căminului Cultural din Fierbinți a interpretat în primă audiție pe scena festivalului, prelucrări folclorice realizate de dirijorul lui *Bate talpa, Hai Mărie-n șezătoare, Idilă, Frunzuleană gențiană, Puișor de păunaș*, cântece corale care au la bază creații folclorice din zonă.

Tot la acest festival, Petre Smărăndescu a prezentat și un cor bărbătesc, pe patru voci, format din 82 de persoane.

După anul 1960 revine periodic și în județul Olt, în comuna Potcoava, unde organizează Corul Căminului Cultural de aici până în anul 1970, formație care ajunsese la 120 de persoane. Tot aici, cu corul feminin al căminului cultural obține locul III la Faza regională a celui de-al VIII-lea concurs al artiștilor amatori din țară (1967), iar cu Corul de Cameră al Căminului Cultural Potcoava participă la Faza interjudețeană a celui de-al IX-lea Concurs artistic pe țară al formațiilor artistice de amatori, unde a interpretat: *Noaptea* de Delcasso și *Pescarul* de D.G. Kiriac.

Din presa locală *Secera și ciocanul* din 16 august 1967, spicuim:

În faza regională a celui de-al VIII-lea

concurs artistic, Corul feminin al Căminului cultural din Potcoava condus de Petre Smărăndescu obține locul III.

Referitor la Corul de cameră al Căminului cultural din Potcoava, programul fazei interjudețene din 5 iulie 1969 de la Pitești a celei de-a IX-a ediții a Concursului artistic pe țară al formațiilor artistice de amatori preciza: *Corul, dirijat de profesorul Petre Smărăndescu va interpreta „Noaptea” de Delcasso și „Pescarul” de D.G. Kiriac.*

Timp de doi ani (1967 -1968), înființează și conduce la Slatina un cor de cameră cu care va susține în localitate mai multe spectacole și va participa la edițiile din acea perioadă ale Concursului artistic al formațiilor artistice de amatori.

Referindu-se la „Corul de cameră și Dublul nonet bărbătesc” al Casei de cultură din Slatina, dirijate de Petre Smărăndescu, formații care au participat la etapa de la Slatina a celui de-al VIII-lea Concurs al formațiilor artistice, Ziarul regional *Secera și ciocanul* din 16 august 1967 scria: *Am atins cele mai ridicate trepte ale calității artistice, făcând dovada unei virtuozități deosebite, bucățile interpretate „Noaptea” de Delcasso, „Pescarul” de D.G.Kiriac, „Cântec de leagăn” de I. Brătianu, fiind reușite incontestabile, de autentică și profundă vibrație.*

În anul 1973 se înscrie în Filiala Olt a Societății Profesorilor de Muzică și Desen (care avea președinte pe autorul acestui articol), activând la secția Muzică. Din această cerere aflăm că era profesor titular la Liceul din localitatea Potcoava, județul Olt, că deținea gradele didactice definitivatul, gr. II și gr. I din anul 1972. Tot din acea azeziune mai constatăm că avea culegeri de folclor, creații muzicale personale (cântece de

partid, patrie, lirice, solo pentru pian, publicate și în manuscris). Iată pagina respectivă:

DATE BIOGRAFICE

Numele și prenumele: Petre Smărăndescu

Local nașterii: Șimonești, Județul Olt

Data nașterii: 20 Iunie 1925

Numele tatălui: Ștefan Smărăndescu

Profesiunea de activitate: Profesor de muzică și cântec

Procedința: Școala de muzică și cântec

Începe la instituția: Școala de muzică și cântec din anul 1951

la specialitatea: Muzică vocală (lectia pedagogică)

În anul: 1957

Obține distincții pentru: Definirea, (prezentare) Gravure I. (1952)

În anul: 1957

Obține distincții pentru: Ordinul, Medalia Culturală Laureat concursul VII artiștilor amatori țării

Apartenență politică: PC

Alte date biografice deosebite: _____

Activitatea de creație (literatură, muzicologică, expoziții, etc.): Culegere de folklor, Cântec de patrie, patrie lirice, solo pian publicate și în manuscris.

Semnatura: P. Smărăndescu

În perioada 1975-1977 îl găsim pe Petre Smărăndescu ca dirijor al corului „Lirica” din Slatina, după ce fostul dirijor, profesorul Jean Lupu, s-a transferat la București cu întreaga familie. Ca dirijor al acestui cor introduce un stil alert de lucru și un repertoriu divers din literatura corală românească și universală. După aproximativ doi ani, perioadă în care s-au confecționat și 60 de costume pentru coriști și dirijor, Petre Smărăndescu pleacă din localitate, conducerea corului fiind încredințată profesorului Vasile Dobru.

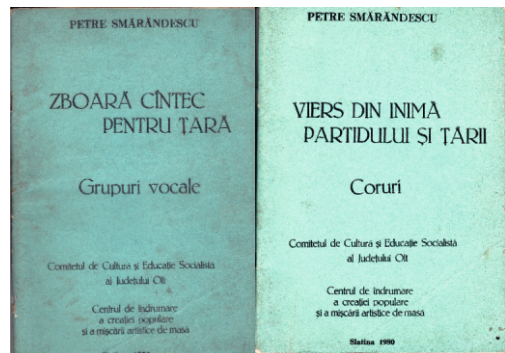

**Corul Căminului Cultural
Potcoava, 1973**

Activitatea de creație a lui Petre Smărăndescu este reprezentată de culegeri cu prelucrări de folclor și cântece corale originale, astfel:

„*Viers din inimă, Partidului și țării*” (cântece pentru cor mixt, voci egale și coruri bărbătești, în total 44 de creații corale dintre care unele și cu solo). Cartea a fost tipărită de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Olt prin Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă Slatina, 1980, „*Zboară cântec pentru țară*” – cântece pentru grupuri vocale, carte tipărită de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Olt, Slatina, 1979 (culegerea conține 56 de cântece pe 3 voci egale).

Iată copertile acestor două cărți:

Prezentarea cărților respective este făcută de către Președintele Comitetului de Cultură și Educație Socialistă, Constantin Popescu și ziaristul Virgil Dumitrescu. Din prezentare extragem: „*Compozițiile (lui Petre Smărăndescu) sunt scrise în tonalități convenabile, evitând tonalități cu armuri prea încărcate și greu de descifrat. Nădăjduim că lucrarea destinată iubitorilor de muzică corală va fi utilă și de bun augur*”... Constantin Popescu.

Compozițiile sînt scrise în tonalități convenabile, evitînd tonalități cu armuri prea încărcate și greu de descifrat.

Nădăjdum că lucrarea destinată iubitorilor de muzică corală, va fi utilă și de bun augur.

PREȘEDINTELE COMITETULUI DE CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE SOCIALISTĂ

Constantin Păpescu.

Fie ca aceasta să ajungă acolo unde e trimisă și-i este locul cu toată încălzirea de sensibilitate a harnicului profesor-compozitor, dincolo de care am avut privilegiul de a-i citi marea dragoste pentru frumos, ca într-o adevărată carte cu imagini neastomplate de timp, cum doresc să rămână și această sincer prețuită lucrare muzicală.

VIRGIL DUMITRESCU

„Fie ca aceasta să ajungă acolo unde e trimisă și-i este locul cu toată încălzirea de sensibilitate a harnicului profesor-compozitor (Petre Smărăndescu), dincolo de care am avut privilegiul de a-i citi marea dragoste pentru frumos, ca într-o adevărată carte cu imagini neastomplate de timp, cum doresc să rămână și această sincer prețuită lucrare muzicală” (Virgil Dumitrescu)

Iată mai jos două lucrări corale din creația originală a lui Petre Smărăndescu: „Foaie verde matostat” și „Cântec pentru pace”. Activitatea sa artistică a fost recompensată cu Ordinul „Meritul Cultural” și titlul de Laureat la cel de-al VIII-lea Concurs al formațiilor artistice de amatori, București, 1964. Petre Smărăndescu a decedat la Slatina, la 6 mai 1994.

FOAIE VERDE MATOSTAT
Text: Aurel Pălescu
grup vocal

Muzică: Petre Smărăndescu

Tempo de horă

75

CÎNTEC PENTRU PACE
Text: Felicia Danosanu
corie 2 voci egale

Muzică: Petre Smărăndescu

Tempo de horă

67

Galeria de artă

Ion Țuculescu
(1910 – 1962)

Ioan IOVAN

Desemnează un fel de luceafăr de seară pe cerul picturii contemporane românești, o cometă cu o strălucitoare și lungă dără luminând vreme îndelungată, stăruitor și ciudat. Surprinzătoare ca demers artistic, spontană, pictura lui este o neașteptată valorificare, la vremea respectivă, valabilă și azi, a credințelor și simbolisticii ancestrale. Este o remarcabilă meditație, ca adâncime a picturii, artistul fiind frământat de marile întrebări ale lumii și vieții la tensiuni intelectuale, duse până la dramatism, animate mereu de obsesii culturale și filosofice mult subliniate în cadrele spiritualității românești. Expresionismul adoptat a fost pus să tragă la carul marilor și adâcilor permanente întrebări. Nu a așteptat răspunsuri, căci nu erau, a pus prin pictură întrebările, dar în felul în care le-a pus este sugerat și un răspuns posibil. A putut ajunge la pictura sa întrucât a ales ca temelie să-i fie folclorul și arta populară românească, credințele, trăirile românești, viziunea și înțelepciunea românească, într-un fel asemănător lui Constantin Brâncuși. Ion Țuculescu a fost singular la vremea lui, dar a deschis, după aceea, noi și fertile orizonturi picturii românești contemporane și a netezit mai mult locul acesteia în cadrele artei europene.

Prin pictura sa, Ion Țuculescu parcurge mai multe etape ale devenirii artistice. Inițial realizează peisaje sătești, cu ulițe, case și copaci, de factură realistă și înviorate impresionist. Urmează o serie de interioare țărănești, precum *Izvod popular*, *Interior cu maramă de borangic*, *Țesătură pe albastru*, care deschid orizontul următoarei etape, una din cele mai importante și mai valoroase, aceea a simbiozei dintre priveliștea din natură și structura

decorativă a covoarelor oltenesti cu motivele ornamentale specifice. Mai bine spus, este vorba de o substituire, unde în locul elementului peisagistic din natură este așezat motivul decorativ, o suprapunere de expresivitate aparte între motivul decorativ arătat și motivul peisagistic acoperit, suplinit, între ceea ce se vede și ceea ce se știe. Oricum, investit titular este motivul decorativ, întrucât el oferă forma și culoarea și chiar este determinat de către pictor să joace bine rolul de element virtual al naturii, dacă nu altfel, măcar ca ecou, ca dedublare, ca posibilitate, ca mod de a fi altfel. Este departe de a fi mistificare, căci realitatea naturii este una, iar realitatea artei este alta. În cazul de față, motivul de pe pânză apare în numele celui din natură, dar și există în funcție de sine, de condiția de a fi culoare, de a fi pictură cu formele apărute din pensulă, o convenționalitate care arată cum este natura, dar care spune cu mult mai mult, adaosul fiind acela dat de profunzimea simțirii. Asemenea peisaje cu valorificări ornamentale sunt cu toată evidența pictură, susținute de picturalitate, fără a călca, sub niciun fel, în terenul artei decorative. Peremptorii sunt *Noapte la Ștefănești*, *Câmp cu ciulini*, *Noaptea salcânilor*, *Câmp cu căpiță*, *Covorul cerului*, *Femei la seceriș*, *Copacul*.

Peisajul va rămâne spațiul de fond, atât pentru compozițiile figurative, cât și pentru cele abstractizate, spre care se îndreaptă în ultima parte a operei, la fel cum fidel va fi pictorul, până la capăt, formulei expresioniste de realizare și de stilistică, pentru că acestea îi slujesc adecvat tensiunilor lăuntrice, trăirilor accentuate, precum la Van Gogh. Peisajele sale realizate i-au fost prilejurile unor efective realizări

artistice, dar i-au absorbit mulțumirilor intenționalitatea artistică, din punctul de vedere al limbajului picturii, dar și din cel al comunicării artistice. I-a intrat în posesie nu doar ca formă, ca rol de semnificant, ci, în mare măsură, și ca semnificat. La rândul lui, peisajul s-a supus mâinii sale și sufletului său, minții și spiritului său neliniștit.

În compozițiile figurative apar miraje peste un șes cu zarea estompată și într-un aer aglomerat, fantomatic de coloane de forme și lucruri suprapuse aflate în desprindere de pământ, în urcare, în creștere treptată, alcătuind o scară către cer, un suiș, o cale. În general, aceste forme provin din țesăturile populare, din ceramică sau din real, ochi, frunze, corole, fie stau pe sol, fie plutesc în aer, formând un peisaj covor și sugerând un loc plin de spirite, căci este un peisaj antropomorfizat. Formele, obiectele convocate se ordonează succesiv vertical, formând coloane. Sunt creșteri către un cer aprins de soare, foc cosmic, de răsărit și de apus, deconspirând elementaritatea fundamentală ca fiind focul. Pe șes, pământul este acoperit de corole și de frunze sugerând că această lume, liberă după propriile ei forme, poate exista între elementaritatea pământului și cea a focului, precum într-o schemă alchimică. Viziunea este determinată mitic, orientată spre o zare magică. Este un loc pentru mituri și un timp pentru mituri, întreținute și justificate de forme esențializate și de culori intensificate. Aglomerarea de mituri izvoadește corespunzător apariții fantasmice, dar figurile fiind în mod curent simplificate prin esențializare cromatică, până la abstractizare.

Se ajunge logic la compoziția abstractizată, cu forme abstractizate, simplificată, așadar, până la esența cromatică a lucrurilor, a lumii. În această aproximare expresionistă a formelor, însăși identitatea lor este susținută întâi de culoare, întrebuințată cu toată energia cromatică și în relaționări de maxim contrast. Atinge la o accentuată tensiune imagistică, la o anume surescitare, la o afectivitate alertă. Totodată, prin aceleași mijloace, pictorul operează și o deschidere către general și cosmic, solicitând o coborâre a ritmurilor

universale în lucruri. Survine și o oarecare solicitare a culorilor reci în a echilibra mai vechea preferință pentru gamele dominate de culorile calde. Gama cromatică astfel temperată este de natură, pare-se, mai adecvată pentru acceptarea regimului abstract orientat mai apăsător simbolic și mai deschis cultural. Abstracționismul expresionist practicat acum, vădit opus geometrișmului, ocolind orice exactitate de ordin matematic, de arhetip mineral, utilizează numai aproximări arhetipale îndatorate organicului și biologicului, vegetalului, deodată cu regimul general simbolic al imagisticii și al comunicării. Există, de asemenea, ca generalizare, văditul accent pus pe imaginar, care face loc caracteristic populației de forme tocmai sosite din orizont abstract.

Resuscitează motive străvechi, le transfigurează pictural, motive provenite din orizontul spiritual și decorativ popular – păpuși amintind Caloianul, piese ceramice antropomorfe, suprapuse vertical ca o coloană, copaci aliniați pe lângă drum, câmpul cu întinderea lui vibrând, apoi frunze, corole, păsări, apoi spirale și cercuri, neuitând totemul ca un reper pentru arhitectura evocată, magică în esență și de basm ca prezență, ușor suprarealistă ca artă. Pictura sa este administrată sub motiv solar de elementaritatea focului, corporalizată de lumină și culoare, destinată ochiului și vederii, gândirii și imaginației. Sunt convocate, de asemenea, figuri antropomorfe, câmpuri și copaci, flori și frunze, într-un spațiu aflat între pământ și cer, cu orizontul estompat, arătând că sunt nediferențiate într-o materie care își are ochii deschiși spre înăuntru și spre în afară, ochi rotunzi sub formă de spirală, cu buna știință că spirala este simbolul universal al timpului. Compoziții complexe sunt *Hora în pădure*, *Printre străbuni*, *Lumi nenumărate*, *Punct de fugă*, *Apus de soare*, apoi se va îndrepta spre compoziții cu mai puține elemente, dar mai bogate ca limbaj, atât ca forme, cât și ca adâncime a înțelesurilor, precum *Până de păun*, *Coloane*, *Duet*, *Testament plastic*, *Ochii materiei*, *Ultimul tablou*, în care, în mod semnificativ, va predomina motivul ochiului.

*Galeria de artă***Vasile Fuiorea**

Loredana IANOVICI

Devenirea artistică a pictorului Vasile Fuiorea, născut la Târgu Jiu, în 1972, parcurge un traseu calm, de la o primă fază de abstracționism expresionist la cea actuală de expresionism figurativ. Este conferențiar la Universitatea din Craiova, absolvent al Facultății de Arte și Design a Universității de Vest din Timișoara, clasa profesorului Romul Nuțiu și Doctor în Arte Vizuale sub coordonarea prof. univ. Dr. Ioan Iovan. Este, de asemenea, președintele Filialei U.A.P. din Târgu Jiu, a susținut opt expoziții personale și deține numeroase participări la expoziții tematice, de grup și colective din țară și de peste hotare.

În pictura sa, imagistica este alcătuită din exuberanțe cromatice dezvoltate tașist și gestualist, de regulă, în permanente contraste de formă și de culoare. Practică structuri compoziționale libere, disipate în suprafața pânzei, cu excluderea coagulării imagistice în jurul unui centru. Imaginea este formată din juxtapuneri de forme și culori liber gestionate în spațiul bidimensional, forme și culori nonfigurative care plutesc pe un fond retras modest în spatele lor, resimțit cu temperanță. Întregul discurs

pictural aparține ivirilor de forme provenite din pete și gestică, dar particularizate fiind prin permanente relaționări ale contrastelor. Dar formele clare și culorile pure sunt cele care orientează comunicarea într-o tonalitate fortifiantă, lăsând impresia că, dacă ar fi peisaje din cadrele căroră, de fapt, provin, ar fi peisaje de semn paradisiac. Sunt imagini senine, detensionate, trimițând cumva către plenitudinea verii, regim general căruia i se subordonează culorile și lumina, formele și ritmul expresiv viu. Gamele cromatice sunt complexe, dar culorile întrebuițate în juxtapuneri contrastante se comportă temperat, fără violențe, aceasta și pentru că intervine, deși discret, un anume acord cromatic care face ca localitățile de culoare să nu se respingă, intervine, de asemenea, tot cu măsură, dominantă, fie cea de cantitate, fie cea de calitate. Identitatea imagistică însă este în mod deosebit de tematică, una caracteristic sanguinizată de elanuri sufletești, dintotdeauna determinate de referința, fie și subtextuală, la natură, precum se întâmplă în *Poarta spre lumină*, *Reveriiile pământului*, *Terestru*,

Pădure vrăjită, Alchimia Luminii, Grădină în galben, Lumi paralele.

În faza actuală, pictura lui Vasile Fuiorea a suferit unele modificări, pentru că s-a mutat tematic în perimetrul figurativului, realizând compoziții de factură expresionistă și de conținut angajat existențialist. Într-un asemenea regim spiritual, figurile sunt transfigurate expresiv și surprinse în ipostaze care ar putea fi un fel de scene de gen. Particularitatea constă în faptul că figurile numai în parte sunt văzute, numai în parte sunt arătate, cealaltă parte topindu-se în fond, într-o pictură în care, ca idee, se apropie de basorelieful din sculptură. Dar este semnificativă împrejurarea că în cadrul figurilor și în întinderea fondului funcționează aceeași structură cromatică. Figurile nu s-au desprins de fond, rămân ale fondului, după cum și fondul conde la profilarea figurilor și chiar le penetrează. Un asemenea caz nu poate fi tensionat sau pândit de anxietăți, căci figurile au rămas integrate organic fondului, oamenii au rămas în natură, astfel încât

nu pun problema singurătății și nici pe cea a spaimelor.

De altfel, figurile sunt revendicate mai mult ca expresie, ca substanță cromatică și, în mod particular, fiind îndatorate detalierilor picturale. În prezentarea figurilor, ca expresie, important este factorul atitudinal, ceea ce arată prin caracterul intuitiv al prezenței, prin ce comunică vădit în afară.

Evident, comunică prin răspunsul, prin reacția față de fond, deci față de lume. Gravitatea atitudinilor și sobrietatea ipostazelor conduc la statica prezențelor, la un oarecare hieratism amintind fresca medievală românească. Într-un mod asemănător, figurile lui Vasile Fuiorea se confundă cu spațiul, cu ambianța în care există, aceleași detalieri cromatice fiind regăsite și în cadrul sugerat al figurilor, și în spațiul din jur. Pictura manifestată preponderent ca structură cromatică este realizarea indubitabilă a ciclurilor *Spiritul muntelui și Introspecție*.

Galeria de artă

Grupul din Sud: Versiuni ale adevărului

Mihai PLĂMĂDEALĂ

Dacă în cadrul expozițiilor personale, artistul propune publicului spre vizionare lucrări selectate de el însuși (nu de jurii ori terțe persoane, cum ar fi colecționarii), panotate sau puse în spațiu în urma unor alegeri proprii, nu întotdeauna cele mai fericite, totuși asumate, când avem de-a face cu expoziții colective, respectiv de grup (diferența dintre cei doi termeni fiind dată, în jargon, de numărul mai mare sau mai mic al participanților și de cel al lucrărilor cu care este prezent fiecare; doar una sau cel mult două în primul caz), lucrurile sunt mai complicate din punct de vedere vizual decât atunci când avem de-a face cu un singur actant.

Tema comună nu rezolvă întotdeauna problema unității sau a continuității, deoarece criteriile sunt, adeseori, de natură formală și implicit restrictivă. Într-o asociere, importantă este mai degrabă complementaritatea decât unitatea. Acest din urmă aspect este și numitorul comun al Grupului din Sud, grup de artiști autoconstituit, cu un număr variabil de membri, care activează sau își au originile în Slatina și în împrejurimi. Cei patru artiști care au expus de această dată împreună la Galeria Centrul Artelor Vizuale din București, sub egida Uniunii Artiștilor Plastici din România, sunt Cristina Botez, Marcel Duțu, Cătălin Podoleanu și regretatul Lucian Liciu, căruia i-am dedicat într-un număr anterior din OltArt (anul în curs) un articol *in memoriam*. Prolificul artist depusese dosarul (câștigător în urma selecției aferente) prin care Grupul

din Sud a și fost programat între 1 și 13 septembrie în renumita galerie bucureșteană. A fost ultima expoziție organizată de el, la care a participat prin lucrări, dar la care nu a fost prezent ...

Revenind, fiecare dintre participanți își are propria individualitate artistică, ceea ce înseamnă implicit stiluri, maniere și viziuni diferite privind artele vizuale. În calitate de curator, consider că toți cei în cauză aparțin aceleiași paradigme valorice. Cei doi pictori și cei doi graficieni și-au făcut studiile superioare la Iași, Cluj și București, exprimându-se profesional în alte medii decât cele corespunzătoare secțiilor unde au absolvit. Faptul menționat sprijină ideea că astăzi vorbim mai degrabă despre artiști vizuali, în general, decât despre sculptori, pictori, ceramiști și așa mai departe. Postmodernismul îi îndrumă adeseori pe profesioniștii imaginii spre tehnici mixte, experimente sau interferențe ale mediilor. Artiștii grupului au venit în Capitală cu lucrări (destul de) recente, selectate încă din faza de atelier sau depozit în ideea de a putea conviețui în ansamblul unei aceleiași expoziții. Dincolo de acest aspect, am intitulat proiectul „Versions of the Truth” (versiuni ale adevărului), pornind de la ideea că fiecare dintre cei prezenți, dincolo de deosebirile față de ceilalți, este un artist adevărat și că adevărul artei sale transcende latura conjuncturală a respectivei asocieri. Cert este faptul că resping cu toții, în buna tradiție socratică (sau, dacă cititorul

dorește, platoniciană), palpabilul, ca formă de manifestare a realității. În schimb, artiștii Grupului din Sud formulează interogații prin intermediul unor semne vizuale de natură abstractă, care au în spate mai degrabă logica decât intuiția.

Pentru că avem de-a face cu un proiect bazat pe asocierea nu doar a unor artiști, ci și a unor (serii de) lucrări, realizate independent unele față de celelalte, în absența unei teme comune, expoziția poate fi prezentată ca un întreg în relație cu panotarea, dar analizată doar ca o cvadruplă personală.

Lucrările Cristinei Botez se disting prin concizia formelor propuse, care, deși figurative și inspirate din realitate, sunt practic inventate ca semne vizuale bidimensionale, alcătuite din linii, puncte și pete. Este vorba despre o formă de figurativ, care se sprijină într-o importantă măsură pe abstract, joncțiunea dintre cele două direcții producându-se, în principiu, sub egida unui suprealism moderat.

Pentru a detalia, unor elemente concrete, portrete, peisaje sau naturi statice, le sunt adăugate semne pur abstracte, care le distorsionează, dar le și pun în același timp în valoare. Acestea sunt plasate pe straturi plutitoare, contribuind parțial la hașurarea unor arii determinate de linii rafinate și fac legătura dintre interiorul picturii și exteriorul privitorului, cu rolul de a incita și a capta atenția.

De asemenea, unor elemente recunoscutibile familiare le sunt opuse altele, mai greu descifrabile, concrete și ele, cel puțin la prima lectură a imaginii. De aici rezultă și componenta așa-zis supra-realistă. Paleta cromatică este redusă, uneori până la neutre sau bicromie, acesta fiind un reflex al formării artistei în domeniul graficii. Totuși, picturile sale nu sunt lucrări grafice transpuse în pictură, fiind gândite și executate special în și pentru mediul ales.

În lucrările lui Marcel Duțu, rolul principal este deținut de tehnici și experimente vizuale. Artistul nu caută materiale inedite, nici moduri neconvenționale de aplicare a pigmentului pe suport, deși niciuna dintre direcțiile indicate nu îi sunt străine. Inovațiile sale constau în organizarea compozițiilor, în asocierile cromatice, dar mai ales în rezolvările pe care le propune, mereu altele, în relație cu modul în care obișnuiește a stabili premisele fiecărei lucrări sau proiect în parte. Ca particularitate, imaginile pe care le creează presupun diferențe de potențial între diverse zone sau semne, al căror grad de abstractizare este substanțial diferit. Acest fapt înseamnă fie că, plecând de la abstract pur, juxtapune elemente realiste în compoziții, fie că tratează independent de un același referențial părțile unei compoziții realizate după model real, indiferent de genul abordat.

Acest joc este subordonat obținerii unor efecte vizuale, fără a apela în mod programatic la orizontul cultural al privitorului sau la subconștientul colectiv. În lucrările sale, la prima vedere abstracte, putem distinge clădiri, interioare, posibil portrete, dar și obiecte concret definite, precum pistolul mitralieră din una dintre lucrările sale, asociat cu hașuri negre juxtapuse peste arii neutre sau cromatice, concis delimitate. Pe alocuri, artistul nu ezită să coloreze griurile unor compoziții altfel sobre.

O altă caracteristică a lui Marcel Duțu este folosirea suporturilor mixte, în ideea ieșirii în volum. Din acest punct de vedere, lucrările sale de acest fel se apropie uneori de Appropriation Art, o formă de artă în care obiectele deja existente (ready-made) sau găsite (found objects) sunt combinate între ele sau folosite ca atare în lucrări ale artistului, ceea ce rezultă fiind ceva nou. În cazul dat, ieșirea în volum nu se dorește o formă de expandare a

spațiului, ci intervenție menită să ofere efectul de adâncime.

Diracția pe care a îmbrățișat-o cu mult timp în urmă Cătălin Podolean și prin care s-a și consacrat, este expresionismul abstract, uneori organic (clasic), alteori geometric. Dacă la anterioara expoziție a Grupului de Sud, din 2021, participase cu o serie principală de lucrări geometrice și cu una secundară de lucrări gestualiste, de această dată a combinat într-un mod ingenios cele două ipostaze abstracte, rămânând totuși „geometrist”.

În general vorbind, sau cel puțin raportându-ne la un fond anterior de lucrări create, marca stilistică a artistului constă în plasarea unor figuri regulate, în principiu poligoane, pe fonduri vibrante, coroborată cu obținerea unor relații cromatice între elementele constitutive, pe cât de surprinzătoare și diverse, pe atât de consonante.

De această dată, locul valorilor cromatice uniform distribuite în interioarele figurilor geometrice a fost luat de un amalgam gestualist de pensulații și culori. Paleta cromatică a fost redusă, în unele lucrări până la bicromie (alb/negru). În cel puțin o lucrare, artistul a renunțat la liniile drepte decupate cu rigla, în favoarea unora trasate manual. Deși dintre membrii grupului, Cătălin Podoleanu este dedicat abstractului în cea mai mare măsură, prin câteva lucrări perspective cu valențe arhitecturale, se apropie și el cumva de figurativ, deși mizele constitutive țin tot de vectori și de relații între valori cromatice ori jocuri cu neutrele.

Lucrările lui Lucian Liciu, cele prezente în această expoziție, sunt, precum întreaga sa operă, magnifice. Din ele răzbate vitalitatea, bucuria de a picta și forța binomului linie-culoare. Deoarece s-a dorit de către curator și expozanți ca numitorul comun al proiectului să fie, pe cât se poate, abstractul, lucrările alese cu această ocazie au fost atipice, aparținând

unei laturi pe care artistul nu a marșat, dar în care s-a exprimat la fel de profesionist precum în cazul scenelor de gen și portretelor, genuri de care a fost cel mai apropiat sufletește și în care s-a exprimat plenar.

La prima vedere abstractă, seria de lucrări expusă este interpretarea liberă a unor țesuturi urbane privite din satelit sau dronă. Desigur, din această familie de reprezentări lipsește orice urmă de realism, cu atât mai mult cu cât rolul principal este jucat de culoare. Interesant și important este că ideea nu presupune simpla folosire a unui algoritm pentru obținerea unor structuri irecognoscibile (fără informarea prealabilă). Avem în schimb de-a face cu un demers ludic, acela de puncta modul în care arată marea noastră civilizație și micul nostru confort din perspectivă divină, extraterestră sau cel puțin aviară ori aeriană. La Lucian Liciu nimic nu este ceea ce pare; întotdeauna metafora prevalează în fața aparentului banal cotidian.

Pentru a da doar un exemplu, într-una dintre lucrările amintitei serii, țesutul urban, care conține și locuința sa, este plasat pe un fond galben, saturat, galbenul fiind, din punct de vedere semiotic, culoarea sofianică (termen referitor la o creație spirituală - care dă expresie sentimentului că transcendentul coboară, revelându-se în orice întruchipare a cosmosului).

În nota rândurilor de mai sus, revin la expoziția „Versions of the Truth”, în care, dincolo de modalitățile de expresie ale fiecărui artist, capitol asupra căruia am insistat în rândurile de față pentru a evita domeniul speculațiilor, ideile aflate în spatele muncii lor și totodată surprinse în lucrările realizate, sunt de fapt formulări ale interogației privind natura ființei. Variată și totuși unitară, expoziția comentată ar putea fi itinerată cu succes în orice galerie din lume.

**Festivalul-Concurs
„Oltenii &... Restu' lumii” ediția a XXVI-a,
Slatina, 23 – 25 septembrie 2022**

Umorul, în diversele sale forme de exprimare, a revenit la Slatina în ultima parte a lunii septembrie, sub genericul „Oltenii & restu' lumii”, ediția a XXVII-ea, festival de amploare națională organizat de Primăria urbei cu sprijinul celorlalte instituții de cultură locale. Cântecul, jocurile, scenetele comice, comedia, proza și cărțile umoristice, epigramele, caricaturile, dar și mustul și pastrama au adus voia bună pe malurile bătrânului Alutus.

Biblioteca județeană „Ion Minulescu”, organizatoare a secțiunii de proză scurtă umoristică, epigramă și caricatură, prin grija nemijlocită a directorului Florian Dumitrescu și a Ristinei Baboi, CJPTC Olt, i-a găzduit pe simezele sale pe cei doi cunoscuți caricaturiști, Marian Avramescu și Leonte Năstase, dar a expus și lucrările din cadrul concursului național de caricatură, juriul acordând următoarele premii: Premiul I – Cristian Topan, Premiul II – Mihai Victor Eugen (VEM), Premiul III – Liviu Stănilă, Mențiune – Mihai Boboc.

Au fost premiate, de juriul format din Paul Aretzu, C. Voinescu și Silviu Viorel Păcală două cărți, una de proză scurtă satirică, *Belciugul lui Gheorghe*, și alta de epigrame, *Urma scapă turma*, de Florin Rotaru.

Concursul de epigrame pe teme date: „Vine valu'...”, „Vecină, dragă vecină!” și o temă la alegere a avut, în condițiile în care Marele Premiu nu s-a acordat, următorii câștigători: Premiul I – Nicolae Bunduri, Premiul II – Florin Rotaru, Premiul III – Laurențiu Ghiță, Mențiune – Grig M. Dobreanu, Mențiune – Alexandru Hanganu. Duelul epigramatic, din ziua festivității de premiere a fost câștigat tot de Nicolae Bunduri.

(Red.)

*Eveniment***Ziua limbii române la Râmnicu Vâlcea****31 august, 2022**

Nora Râmniceanu

Motto: *«Trăiască frumoasa și cumintea mea limbă românească! Fie în veci păstrată cu sfințenie această scumpă carte de boierie a unui neam călit de focul atâtor încercări de pierzanie!»* (I.L. Caragiale)

Acum mulți ani, am văzut un film tulburător, *Copiii unui Dumnezeu sărac*. Protagonistii filmului sunt elevii unei școli de surdomuți și un tânăr logoped, venit să-i ajute pe elevi să comunice mai ușor, să se bucure de viață, sporindu-și, astfel, șansele de integrare socială. Tânărul logoped, cu reale calități profesionale și umane, știe că demersul său medical-pedagogic trebuie să se sprijine pe o foarte bună cunoaștere a elevilor săi, cu particularitățile lor de grup și individuale. În acest sens, experimentează vorbitul sub apă, pe care îl asimilează universului ucenicilor săi, învață limbajul semnelor, după care își concepe propriile tehnici și strategii pentru ca, împreună, elevi și mentor, să mai desființeze niște ziduri care obligau la un univers strâmt, lipsit de orizont. În procesul de interacțiune cu tinerii săi ucenici, logopedul se schimbă el însuși, și-i determină și pe ei să se schimbe. În ciuda deficiențelor de auz și de vorbire, elevii învață să se bucure de viață și devin încrezători în șansele lor la un viitor mai bun.

Filmul conține, implicit, o lecție privind tema activității desfășurate în fiecare an, începând din 2013, în toate comunitățile de români din lume, limba – principalul vehicul al comunicării. Imposibilitatea folosirii ei are consecințe dramatice pentru individ, iar cei care o pot folosi sunt datori s-o iubească și s-o respecte.

În acest context, este oportun să ne amintim dragostea și respectul pentru limba română, exprimate de cărturari de ieri și de azi: „*Numai în limba sa, omul își percepe inima pe deplin!*” (M.Eminescu); „*Limba noastră-i graiul pâinii!*” (A. Mateevici); Limba noastră este „*tezaurul cel mai de preț pe care-l moștenesc copiii de la părinți!*” (V.Alecsandri)

Impresionante sunt opiniile scriitorilor stabiliți în alte țări, nevoiți să se exprime în alte limbi. Astfel, pentru poeta și scriitoarea Gabriela Melinescu, stabilită în Suedia, limba română este însăși viața, iar Dumitru Țepeneag, scriitor stabilit în Franța, afirmă: „*Nu poți să scrii decât în limba în care ai apărut pe lume!*”

Limba română este vorbită de douăzeci și opt de milioane de persoane din întreaga lume, dintre care douăzeci și patru de milioane o au ca limbă maternă.

La Râmnicu Vâlcea, oraș cu o foarte bogată viață culturală, limba română a fost sărbătorită chiar înainte ca acest drept să fie statuat prin lege. Sărbătoarea din acest an a fost organizată de către Forumul Cultural al Râmnicului, Asociația Seniorilor din Educație, Știință și Cultură și Biblioteca Județeană „Antim Ivireanul”, intervențiile din program fiind moderate de către doamna profesoară Marinela Capșa și de către domnul profesor Nelu Barbu.

Au fost prezenți invitați cu renume, reprezentativi pentru preocupările lor privind originile limbii române și răspândirea ei pe meridianele lumii.

Domnul profesor doctor Mihai Vinereanu susținând, în principal, că limba româna este înrudită cu limba latină, dar nu provine din latină, se situează de aceeași parte a baricadei cu domnul arhivist doctor Bogdan Teodorescu, care spune că opiniile sale conform cărora cuvintele din fondul lexical principal de origine latină sunt mult mai puține decât s-a crezut până acum, se confirmă tot mai mult.

O opinie total opusă îl are ca susținător categoric pe domnul profesor doctor Ștefan Găitănar, preocupat, de data aceasta, de momente din evoluția limbii române literare în prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Un alt nume sonor al lingvisticii române, prezent la Râmnic, a fost domnul profesor universitar doctor Florian Copcea, scriitor, jurnalist, promotor cultural, preocupat de spiritul identitar al românilor din afara țării. Intervenția sa s-a axat pe valențele graiului românilor din Serbia și Valea Timocului.

Doamna profesoară Marinela Capșa a readus în atenția și memoria participanților la eveniment un nume de referință al vieții culturale vâlcene: Ligya Diaconescu. Cei mai aprigi militanți pentru oficializarea limbii române în Republica Moldova, dar și pentru sărbătorirea ei prin lege au fost amintiți de către domnul Nelu Barbu, într-o alocuțiune despre Chișinău.

Marele și neuitatul iubitor al limbii române, poetul Grigore Vieru, a fost evocat prin versurile declamate de către domnul profesor Mihai Călugărițoiu.

Personalitate marcantă a spiritualității vâlcene, inițiator și organizator al multor activități din acest domeniu, domnul profesor universitar doctor Ioan St Lazăr, a punctat câteva aspecte importante ale temei puse în discuție.

Societatea Culturală „Anton Pann” a

fost reprezentată de către poezii Nicolae Nistor, Ovidiu Cristian Dinică și Iulia Lixandru care au adus cinstire limbii române prin creații apreciate de către participanți.

Un moment deosebit l-a constituit prezentarea revistei slătinene Oltart, revistă cu mulți colaboratori vâlceni: Ioan St. Lazăr, Mihai Călugărițoiu, Felix Sima, Teodor Firescu ș.a. Revista a fost prezentată de către domnul conferențiar universitar Victor Tița, redactor-șef adjunct.

Chiar dacă nu au făcut obiectul activității din 31 august, s-au manifestat destule nemulțumiri față de înmulțirea greșelilor de vocabular, gramatică, ortografie și punctuație din media și rețelele de socializare, interfața vieții noastre sociale și politice. În acest sens, merită menționat efortul constant al domnului profesor Constantin Voinescu, redactor-șef al revistei Oltart, care, prin publicațiile sale permanente „Din vorbă-n vorbă”, „Prăvălia cu vorbe”, „Like Gramatica” și „Norme, noime și obârșii”, explică, argumentează, face apel la originile cuvintelor, la exemple din literatură, delimitează formele greșite de cele corecte în scopul înlăturării și prevenirii greșelilor de exprimare.

Din Franța, scriitorul Dumitru Tepeneag ne avertizează, uneori cu umor, că literele din alfabet și cuvintele din vocabular au o viață proprie, nu sunt încremenite într-un singur sens, sau într-un singur cuvânt. Ca urmare, ne îndeamnă să le observăm cu atenție pentru a profita de puterea lor germinatoare. Astfel, în sintagma „*a apărut pe lume*” se ascunde, nu întâmplător, cuvântul *apă*, aluzie la unele teorii despre apariția, în apă, a primelor forme de viață. La fel, „*harul* nu poate fi depistat întotdeauna pe hârtie, dar în *pahar*, da”.

Urmând modelul *har din pahar*, observăm că în *căsătorie* se ascunde cuvântul *casă*, prezent în expresiile *a face casă cu cineva* sau *a sparge casa cuiva*.

Cuvinte din bătrâni

Prăvălia cu vorbe

C. VOINESCU

MITOCANUL român n-a fost dintotdeauna un om cu comportări grosolane, vulgare; bădăran, mojić, ci un călugăr locuitor de **METOC** (**MITOC**), de mănăstire mică de periferie, subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari. Etimonul slav, *metohŭ*, cu rădăcini mai vechi în greacă, s-a cosmetizat fonetic în Carpați, iar, prin sufixare, a devenit **MITOCAN**, continuându-și seria derivativă întru obținerea unei consoarte pe măsură, **MITOCANCA**. Priindu-i mediul, s-a înmulțit rapid, ajungând, în zilele noastre, la o bogată familie lexicală. Din **MITOCĂNIME** se aleg mai mulți **MITOCANI**, care, la un loc, formează o **MITOCĂNIE**, ce greu mai poate fi apoi risipită. Ei au, deseori, un limbaj **MITOCĂNESC**, un aspect **MITOCĂNOS**, comportându-se, în public, **MITOCĂNEȘTE**. Zice Zița: *Să trăiesc eu cu un mitocan! Nu era de mine; eu sunt o persoană delicată.*

CA ȘI aperitiv **AM SERVIT CREMVEȘI** – ne informează cineva despre meniul unui „eveniment” la care a luat parte. **ȘI**-ul parazită din locuțiunea **CA ȘI** este, în acest context, în care nu se realizează nicio comparație și nu se evită nicio cacofonie, nul și neavenit. Nimerită era formularea **CA** aperitiv/ drept aperitiv. Dacă la un eveniment servești **CRENVURȘTI** e clar că participarea ta acolo are rang de ospătar,

nu de invitat, pentru că invitatul ori este servit, ori, mai pe românește, fără sclifoseli lexicale, mănâncă ce i se servește. Problema este, desigur, și ce mănâncă, dar și cum se cheamă preparatul culinar în rostirea mâncătorului. Produsul alimentar în formă de cârnăcior, obținut din carne de vită și slănină tocate fin, introduse în intestine de oaie sau în material plastic și adesea prinse în pereche se numește **CRÉNVURST**, are pluralul **CRÉNVURȘTI**, și vine din germanul *Krenwürstchen*. Zice Rebreanu: *Din când în când se scula să-și servească musafirii.*

De largă circulație încă, adjectivul invariabil (compus) **GET-BEGET**, asociat uneori cu „coada vacii”, are etimon turcesc: *cet-beced* (*cet* – bunic, strămoș). Dicționarele îl definesc azi prin seria sinonimică *autentic, adevărat, neaș, sadea, curat*, el fiind atestat încă din secolul al XIX-lea, la Alecsandri, în *Iorgu de la Sadagura*: *...și căroră, în sfârșit, vă e rușine să fiți moldoveni curați, români get-beget...* Într-una dintre scrisorile sale către Alecsandri, Ion Ghica, făcând o antiteză între venetici și localnici, spune: *Noi aștia get-beget coada vacii, născuți și îmbătrâniți în țara asta*. Apare, astfel, un tâlc nou: „de origine rurală”, care, apoi, prin tenta sa peiorativă (de la țară, necioplit) produce o degradare semantică a sensurilor inițiale, deși unii lingviști au

găsit drept explicație jurământul făcut de țăran, cu mâna pe coada vacii regăsite, că este a lui și nu a altcuiva. Zice Kogălniceanu: *Așa de ambii veri se putea zice că unul era moldovanul civilizat și celălalt moldovanul necioplit, get-beget coada vacii.*

În basmul *Prâslea cel voinic și merele de aur*, eroul *SE OPINTI* odată, aduse pe zmeu și, trântindu-l, îl băgă în pământ până în genunchi ..., dovedind astfel că, cel puțin în basme, binele învinge răul, după cum este și dorința anonimilor creatori. Cu tâlcul său primar, sugerând efortul de a ridica, de a împinge ceva, **OPINTI** este un vechi slav: *opentiti*, din *o-pentî* (înapoi), după cum ne dumirește Scriban și întărește literar Hogaș: *Pisicuța se opintea din greu și răsufla des*. La Alecsandri, culegător și prelucrător de folclor literar, voroava este des întâlnită: *Bici de sârmă el scotea/ Și pe negrul opintea,/ Șapte stânjini că sărea – zice poetul referindu-se la un animal îndemnat cu biciul să tragă mai mult. Pentru a stimula pe cineva, a-i da cuiva un imbold, OPINTI cade bine în enunț: Păcat că nu l-am opintit mai sus cu țirgu. Și mai dăm peste el, când bardul de la Mircești îi dă sens reciproc, în Poezii populare: Ei de brâie s-apucau/ Și la luptă se luau,/ Când în loc mi se-nvârteau,/ Când în sus se opinteau. Ca să nu rămână singurel prin vorbariul românesc, OPINTI și-a aninat sufixul *-eală*, așa cum citim, tot la Ispirescu, formând un nou cuvânt, **OPINTEALĂ**: *Era să mai facă o opinteață, ca să prinză pe voinic, să mi-l facă mici fărâmi.**

O parte semnificativă dintre termenii

bisericești vine din greacă, *metoc*, de pildă, (de unde și *mitocan*), *tămâie*, *epifanie* etc. Unii termeni religioși, deși moșteniți din latină, sunt, la obârșii, tot grecești, precum *boteza*, *epistolă*, *înger* etc. Alte vorbe, definind practici bisericesti, ierarhii sau elemente de arhitectură, deși cu sonorități slave, au rădăcinile înfipite în aceeași antică Eladă: *parastas*, *târnosi* etc. Vechea voroavă **ZUGRAV**, cu origini neogrecești, *zoghráphos*, desemna odinioară, în română, pictorul de biserici, azi definind lucrătorul specializat în zugrăveli, dar circulă și cu o conotație peiorativă referitoare la pictorii fără talent, neînsemnați. Delavrancea la pictor se gândește când scrie: *Un zugrav venețian n-ar așterne pe pânză un chip mai dulce, în timp ce o autoare de piese de teatru, citată de DLRC, îi păstrează noima legată de meseria zugrăvelilor: Să-mi spui când vrei să părăsești locuința, să trimit zugravi. La noi, a rămas în istoria picturii bisericesti Radu Zugravu, fiul lui Mihai din Târgoviște (1740-1802), zugrav de biserici, iconar și copist de manuscrise, autor al unui *Caiet de modele* pentru pictorii bisericesti și al „zugrăvirii” unor biserici precum cele din Brădet, Cerneți, Gura Văii-Bogdănești, Hălmagiu etc., dar și a Bisericii Domnești de la Curtea de Argeș. Creator de școală în epoca lui Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu a fost și Pârvu Mutu Zugravul (1657, Câmpulung – 1735), pictor al bisericilor din Filipeștii de Pădure, Măgureni, Lespezi, Sinaia, Berca, Bordești, Colțea. Zice Grigore Alexandrescu: *La un zugrav foarte vestit, mergând din întâmplare,/ Portretul meu îl comandai.**

Calendar

Decembrie

- 1 decembrie 1927 – s-a născut, la Caracal, compozitorul RADU ȘERBAN (m. 6. 02. 1984, București)
- 2 decembrie 1950 – a murit, la Geneva, pianistul, compozitorul și pedagogul DINU LIPATTI (n. 1. 04. 1917, București)
- 2 decembrie 1967 – s-a născut la Slatina – pictorul IULIAN STANCU
- 2 decembrie 1977 – s-a născut, la Slatina, poeta ALINA NEAGOE
- 3 decembrie 1904 – s-a născut, la Caracal, istoricul VASILE MACIU (m. 14. 02. 1981, București)
- 4 decembrie 1943 – s-a născut la Caracal, decoratorul, pictorul și graficianul VINTILĂ MIHĂESCU
- 4 decembrie 1967 – s-a născut, la Corabia, poeta CORINA DAȘOVEANU
- 4 decembrie 1976 – s-a născut, la București, prozatorul NICUȘOR RUSU
- 6 decembrie 1951 – s-a născut, la Cluj-Napoca, pictorița și graficiana CRISTINA BOTEZ
- 6 decembrie 1952 – a murit, la Cluj-Napoca, criticul și istoricul literar DUMITRU POPOVICI (n. 25. 10. 1902, Dăneasa)
- 7 decembrie 1987 – a murit, la București, poeta IOANA BANTAȘ, pe numele adevărat ELENA BALTAG (n. 10. 11. 1937, Slatina)
- 9 decembrie 1943 – s-a născut, la Slatina, criticul și teoreticianul literar LUIZA PETRE PÂRVAN (m. 15 decembrie 2017, Pitești)
- 10 decembrie 1997 – a murit, la Pitești, poetul MIRON CORDUN, pe numele adevărat GHEORGHE CÂRSTEA (n. 16. 11. 1935, Priseaca, Olt)
- 12 decembrie 1945 – s-a născut, la Amărăștii de Sus, Dolj, istoricul și muzeograful OTILIA GHERGHE
- 15 decembrie 1936 – s-a născut, la Stoicânești, Olt, pictorul, restauratorul și arheologul TRAIAN ZORZOLIU (m. 26.01.2015, Drăgănești-Olt).
- 15 decembrie 2017 – a murit, la Pitești, criticul și teoreticianul literar LUIZA PETRE PÂRVAN (n. 9. 12. 1943, Slatina)
- 16 Decembrie 1951 – s-a născut, la Băbeni – Bistrița, Vâlcea, pictorul VIRGILIU DAN DIMULESCU (m. 22. 10. 2020, Caracal)
- 20 decembrie 1869 – s-a născut, la Orlea, folcloristul și gazetarul NICOLAE PĂSCULESCU (m. 1942, București)
- 22 decembrie 1944 – s-a născut, la Slatina, poetul, prozatorul și dramaturgul DAN MUTAȘCU
- 23 decembrie 1911 – s-a născut, la Slatina, scriitorul și medicul ȘERBAN MILCOVEANU (m. 30. 08. 2009)
- 23 decembrie 1973 – s-a născut, la Medgidia, pictorul CĂTĂLIN PODOLEANU
- 25 decembrie 1937 – s-a născut, la Slatina, gazetarul și poetul AUREL GAGIU (m. 1. 05. 2006)
- 27 decembrie 1951 – s-a născut, la Vlaici – Colonești, Olt, pictorul MIHAI-MARIN CÂRSTEA